

İRAN'DA GÜNEY AZERBAYCAN TÜRKLERİNE
UYGULANAN ASİMİLASYON (FARSLAŞTIRMA) SÜRECİNİN
GÜNDELİK YAŞAMDA GÖRÜNÜMLERİ:
TEBRİZ ÖRNEĞİ

Hossein Ahmadian Dishkedouki

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2009

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

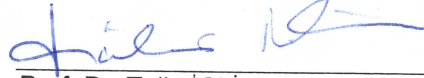
22.10.2009

Hossein Ahmadian Dishkedouki

KABUL VE ONAY

Hossein Ahmadian Dishkedouki tarafından hazırlanan "Iran'da Güney Azerbaycan Türklerine Uygulanan Asimilasyon (Farslaştırma) Sürecinin Gündelik Yaşamda Görünümleri: Tebriz Örneği" başlıklı bu çalışma, 22 Ekim 2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

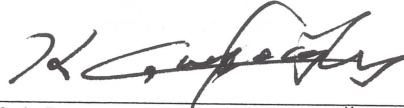
Prof. Dr. Tülin İÇLİ (Başkan)

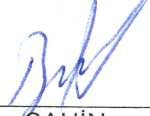
Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN (Danışman)

Doç. Dr. Ayten SEZER ARIĞ

Yrd. Doç. Dr. Halim ÇAVUŞOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Birsen ŞAHİN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan ÇAKIN
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Araştırmanın her aşamasında bilgi birikimi, yapıcı ve yol gösterici öneri ve yardımlarından dolayı tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Nevin Güngör Ergan, Yrd. Doç. Dr. Birsen Şahin ve Arş. Gör. Vildane Özkan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca çalışmanın sahadaki uygulamalı bölümünde yardım ve katkılarından dolayı sevgili annem, kardeşlerim ve emeği geçen tüm arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Hossein AHMADIAN DİSHKEDOUKI

ÖZET

AHMADIAN DİSHKEDOUKİ, Hossein. *İran'da Güney Azerbaycan Türklerine Uygulanan Asimilasyon (Farslaştırma) Sürecinin Gündelik Yaşamda Görünümleri: Tebriz Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

Birçok kültür sosyolojisi kuramı açısından; kültürlerarası temas sonucu ortaya çıkmış ve çıkacak olan ilişki ve etkileşim süreçlerinin biçimlenişi, temasa geçmiş olan kültürlerin birçok toplumsal-kültürel özellik ve niteliklerine bağlı olduğu ortaya konmuştur. Söz konusu özellik ve niteliği oluşturan değişkenlerden biri de; modern anlamda çokkültürlü ulus-devlet yapısına sahip toplumlarda temas halinde bulunan kültürlerin, otorite ve güç ilişkileri alanında bazı etkin kişi ya da çevrelerin, ötekiye karşı benimsedikleri tutum ve yaklaşımların temelini oluşturan felsefi/ideolojik duruş ve görüşlerin içeriği ve biçimi olduğu düşünülebilir.

Toplumsal-kültürel gerçeklik alanlarında cereyan eden ilişki ve etkileşimlerin, kurumsallaşmış değerler sistemi ve ilişkiler ağı kapsamında biçimlenişini ve içeriğinin doldurulmasını etkileyen başat kurumlardan birinin siyaset kurumu olduğu tartışılmaz bir gerçeklik olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda 19. yy'dan itibaren modern ulus-devletleşme süreciyle başlamış olan yeni yönetim biçimleri ile birlikte ortaya çıkmış olan çokkültürlü yapıya sahip disiplin ve ardından da geliştirilmiş olan denetim toplumlarında, otoritenin etkin olduğu sınırlar ile kültür temelinde farklı etnik kimliklere sahip toplumların coğrafi dağılımı arasında ortaya çıkmış olan örtüşmezlikler, toplumsal ve uluslar arası ilişkilerde bazı ciddi sorunların yaşanmasına neden oluşturduğu söylenebilir.

Bu çalışmada, çokkültürlü bir etnik yapıya sahip İran toplumunda; modern ulus-devlet yapılanması kapsamında toplumsal-kültürel bütünleşmeyi sağlamak amacıyla 1925'ten günümüze dek Farslar dışında kalan etnik ve kültürel kimliklere yönelik uygulanmakta olan asimilasyoncu politikaların, günümüzde Güney Azerbaycan Türklerinin gündelik yaşam akışı içerisindeki ilişki ve etkinliklerini nasıl etkilediğinin görünümü Tebriz örneğinde, sosyolojik kuramın işlevselci yaklaşımı açısından Parsons ve Merton'ın kuramsal görüşleri temelinde ele alınıp incelenmiştir.

Araştırmada, İran'da uygulanmakta olan Farslaştırma süreci bağlamında; genellikle resmi olmayan gündelik yaşam ilişki ve etkinliklerinde, Güney Azerbaycan Türk kültürünün bazı soyut ve somut bileşenlerine ilişkin kültürel öğelerin kullanım ve tercih edilme durumları, gündelik yaşamda cereyan eden toplumsal ilişki ve etkinliklerde seçilmiş ve kategorileştirilmiş on ayrı alanda, nicel araştırma yönteminin anket uygulama tekniği aracılığı ile örneklemeden elde edilmiş veriler temelinde analiz edilmiştir. Ayrıca, nitel araştırma yönteminin katılımlı gözlem tekniği kullanılarak Güney Azerbaycan Türklerinin bazı kesimleri tarafından sürece karşı verilen bazı tepkisel etkinliklerle bağlı elde edilmiş bilgiler aktarılarak inceleme detaylandırılmıştır.

Çalışmada İran'da Güney Azerbaycan Türk kültürüne yönelik uygulanmakta olan asimilasyon sürecinin hızını etkileyeceği düşünülen eğitim ve gelir düzeyleri açısından ileri sürülmüş olan hipotezlerin doğruluk payları, ilgili istatistiksel yöntemlerle sınanmıştır. Elde edilen sonuçların kabaca yorumlanışına göre; araştırma kapsamında gündelik yaşam etkinliklerine ilişkin seçilmiş olan on ayrı kategorik alanda, Türk kültür öğelerinin algısal olarak tercih edilme durumları, aynı öğelerin kullanım durumlarına göre daha fazla oranlarda olduğu görülmüştür.

Bu durumun nedenlerinden biri olarak, Azerbaycan Türk kültür öğelerinin toplumsal ilişki ve etkinliklerde giderek işlevselliğinin azaldığı anlamında bir sürecin işlediği gösterilebilir. Ayrıca araştırmanın başında ileri sürülmüş olan hipotezlerin doğrulanıp doğrulanmadıklarına bakıldığında; eğitim değişkenine göre ileri sürülmüş hipotezde görece olarak aranan ilişkisel sonuca ulaşılmadığı ve bazı durumlarda ise tam ters yönde, yani eğitim düzeyi arttıkça, asimilasyonun hızlanmadığı yönünde bir ilişkinin ortaya çıktığı görülse de; gelir düzeyi değişkenine göre, gelir düzeyi arttıkça asimilasyonun hızlandığı yönünde bir ilişkinin olduğu görece olarak görülmüştür.

Anahtar Sözcükler

Kültür, Kültürel Değişme, Kültürkırımı, Asimilasyon, Modern Ulus-Devlet, Başat Grup, Azınlık Grup, Anomi, İşlevsizleştirme ve Toplumsal Eylem.

ABSTRACT

AHMADIAN DİSHKEDOUKİ, Hossein. *The Appearances of Assimilation (Persization) Process In Everyday Life Applied Against Southern Azerbaijani Turks in Iran: Tabriz Case*, Master's Thesis, Ankara, 2009.

According to many cultural sociology theories, the formation of the processes of relation and interaction that has derived and expected to drive from intercultural contact, depends on many socio-cultural characteristics and features of cultures that involves in interaction. It can be thought that one of the factors forming these characteristics and features is the content and form of philosophical/ideological stance and view of effective people or communities against the other with regard to the authority and power relations of the interacting cultures within multi-cultural nation-states in modern sense.

It is an unquestionable fact that political institution is one of the principle institutions affecting the formation and content of relations and interactions that take place in the field of socio-cultural reality within the scope of institutionalized system of values and relations network. In this context, it can be said that the incorrespondence between territories where central authority is efficient and the geographical distribution of minorities with different ethnic identities in cultural sense has caused some serious problems in social and international relations in disciplinary societies with multi-cultural structure which emerged along with new regimes upon the advent of the process of becoming modern nation-state in 19th century and the subsequent societies of control.

This study examines how assimilative policies in Iranian society with multi-cultural ethnicity, having been applied on ethnic identities other than Persians since 1925 in order to enable the socio-cultural integration within the scope of modern nation-state structuring, affect everyday life relations and activities of Southern Azerbaijani Turks today. From a functionalist perspective of sociological theory, the Tabriz case is analyzed on the basis of theoretical aspects of Parsons and Merton.

In the study, within the context of Persization process applied in Iran, usage and preference of cultural elements regarding some abstract and concrete pieces of the

Southern Azerbaijani Turkish culture are analyzed during generally unofficial everyday life relations and activities. The analysis is carried out in ten different fields which are formed and categorized in social relations and interactions. The analysis is based on the data from the sampling which was acquired using survey technique of qualitative research method. Moreover, the analysis is detailed using participatory observation technique of qualitative research method by including the data from reactional activities of some certain sections within Southern Azerbaijani Turks against the assimilation process.

In the study, correctness of the hypothesis which puts forth that education and income level affect the rate of assimilation being applied to the Southern Azerbaijani Turkish culture in Iran is examined using related statistical methods. According to the results, it is roughly seen that, in the ten categorical fields constructed regarding everyday life activities, perceptual preference of Turkish cultural elements outweighs the usage of the same elements.

This shows that functionality in Azerbaijani Turkish cultural elements is decreasing in social relations and activities. As for the hypothesis proposed in the beginning of the study, according to education level variant, there was no expected correlation, even in some cases, reverse correlation was observed. That is, as the level of education improves, the assimilation rate does not increase. According to income level variant, on the other hand, as the income level improves, the assimilation rate relatively accelerates.

Key Words

Culture, Cultural Change, Culturecide, Assimilation, Modern Nation-State, Dominant Group, Minority Group, Anomie, Nonfunctioning, and Social Action.

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, AMACI ve YÖNTEMİ	4
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI ve TEMEL SORUNU	4
1.1.1. Konu, Amaç ve Önem	4
1.1.2. Temel Sorun	7
1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	7
1.2.1. Yöntem ve Teknikler	7
1.2.2. Hipotezler	9
1.3. SAHADA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	10
2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVESİ	15
2.1. İRAN'DA GÜNEY AZERBAJYAN TÜRK KÜLTÜRÜNÜN TARİHSEL GEÇMİŞİ, COĞRAFİ KONUMU ve NÜFUS YAPISI	15
2.2. KÜLTÜR	22
2.2.1. Kültürün Tanım Sorunu	22
2.2.2. Kültürel Süreçler	28
2.2.2.1. Kültürleme	28
2.2.2.2. Kültürlenme	29
2.2.2.3. Kültürleşme	30
2.2.2.4. Kültür Değişmesi	30
2.2.2.5. Kültürkırımı	32
2.2.2.6. Kültürel Bütünleşme	34
2.2.2.7. Çokkültürlülük	35
2.3. AZINLIK ve BAŞAT GRUP İLİŞKİ ve ETKİLEŞİMİ	37

2.3.1. Azınlık Grup: Asimilasyonun Nesnesi	37
2.3.2. Azınlık ve Başat Grup İlişki ve Etkileşim Sorunu	42
2.3.3. Başat Grubun Yaklaşım ve Uygulamaları	47
2.3.4. Azınlık Grubun Tepkileri	50
2.4. TOPLUMSAL-KÜLTÜREL BİR SÜREÇ OLARAK ASİMİLASYON	52
2.4.1. Asimilasyonun Bağlamı	52
2.4.1.1. Asimilasyonun Tanım Sorunu	52
2.4.1.2. Anomi: Asimilasyonun Odağı	57
2.4.1.3. Otorite: Asimilasyonun Güç Kaynağı	62
2.4.1.4. Kapsama: Asimilasyonun Totaliter Doğası	64
2.4.1.5. Modern Devlet: Asimilasyonun Kazanı	68
2.4.1.6. Gündelik Yaşam: Asimilasyonun Habitatı	73
2.4.2. Bazı Asimilasyon Yaklaşım ve Modelleri	77
2.4.2.1. Asimilasyonun Boyutları	77
2.4.2.2. Bazı Asimilasyon Kuramları	83
2.4.2.3. Asimilasyon Sürecine İlişkin Bazı Değişkenler	87
2.4.2.4. Asimilasyon Modellerine Karşı Sömürge Modelleri	90
2.4.3. İran'da Türklerin Farslaştırılması (Asimilasyonu) Süreci	91
3. BÖLÜM: VERİLERİN ANALİZİ ve DEĞERLENDİRİLMESİ	101
3.1. ÖRNEKLEM GRUBUNUN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	101
3.2. İRAN'DA GÜNEY AZERBAIJAN TÜRK KÜLTÜRÜ UNSURLARININ GÜNDELİK YAŞAM ETKİNLİKLERİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİ	105
3.2.1. Kimlik Algısı Bakımından Korunması ve Devam Ettirilmesi Öncelikle Tercih Edilen Kimlik Kategorileri	105
3.2.2. Aile ve Akrabalık İlişkilerinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri	106
3.2.3. Ortam ve Mekan Paylaşımında Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri	107
3.2.4. Arkadaşlık İlişkilerinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri	110
3.2.5. İletişim ve Eğitimde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri	111
3.2.6. Resmi Olmayan Geleneksel Törenlerde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri	122
3.2.7. Boş Zaman ve Müzik Zevkinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri	123

3.2.8. Ekonomik İlişkilerde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültürel Etkenler	130
3.2.9. Azerbaycan Türk Kültür Ürünleri ve Öğelerini Tanıma ve Bilme	132
3.2.10. Hukuksal İlişkilerle İlgili Belirtilen Sorunlar	137
3.3. ASİMİLASYONUN GÜNDELİK YAŞAMDAKİ GÖRÜNÜMLERİNE İLİŞKİN HİPOTEZLERİN SINANMASI	143
3.3.1. Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Hipotezin Sınanması	143
3.3.1.1. Eğitim Düzeyi ve Kimlik Algısı Bakımından Korunması ve Devam Ettirilmesi Öncelikle Tercih Edilen Kimlik Kategorileri Arasındaki İlişki	143
3.3.1.2. Eğitim Düzeyi ve Aile-Akrabalık İlişkilerinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki	145
3.3.1.3. Eğitim Düzeyi ve Ortam-Mekan Paylaşımında Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki	148
3.3.1.4. Eğitim Düzeyi ve Arkadaşlık İlişkilerinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki	152
3.3.1.5. Eğitim Düzeyi ve İletişim ile Eğitimde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki	154
3.3.1.6. Eğitim Düzeyi ve Resmi Olmayan Geleneksel Törenlerde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki ...	162
3.3.1.7. Eğitim Düzeyi ve Boş Zaman ile Müzik Zevkinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki	164
3.3.1.8. Eğitim Düzeyi ve Ekonomik İlişkilerde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültürel Etkenler Arasındaki İlişki	172
3.3.1.9. Eğitim Düzeyi ve Azerbaycan Türk Kültür Ürünleri ve Öğelerini Tanıma ve Bilme Arasındaki İlişki	175
3.3.1.10. Eğitim Düzeyi ve Hukuksal İlişkilerle İlgili Belirtilen Sorunlar Arasındaki İlişki	180
3.3.2 Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Hipotezin Sınanması	181
3.3.2.1. Gelir Düzeyi ve Kimlik Algısı Bakımından Korunması ve Devam Ettirilmesi Öncelikle Tercih Edilen Kimlik Kategorileri Arasındaki İlişki	181
3.3.2.2. Gelir Düzeyi ve Aile-Akrabalık İlişkilerinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki	184
3.3.2.3. Gelir Düzeyi ve Ortam-Mekan Paylaşımında Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki	187

3.3.2.4. Gelir Düzeyi ve Arkadaşlık İlişkilerinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki	191
3.3.2.5. Gelir Düzeyi ve İletişim ile Eğitimde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki	193
3.3.2.6. Gelir Düzeyi ve Resmi Olmayan Geleneksel Törenlerde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki	200
3.3.2.7. Gelir Düzeyi ve Boş Zaman ile Müzik Zevkinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki	202
3.3.2.8. Gelir Düzeyi ve Ekonomik İlişkilerde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültürel Etkenler Arasındaki İlişki	210
3.3.2.9. Gelir Düzeyi ve Azerbaycan Türk Kültür Ürünleri ve Öğelerini Tanıma ve Bilme Arasındaki İlişki	212
3.3.2.10. Gelir Düzeyi ve Hukuksal İlişkilerle İlgili Belirtilen Sorunlar Arasındaki İlişki	217
4. BÖLÜM: SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	219
KAYNAKÇA	234
EKLER	245
ÖZGEÇMİŞ.....	252

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: İran'daki etnik nüfusun dağılım oranları.....	20
Tablo 2: Türklerin mutlak ve görel olarak çoğunlukta buldukları eyaletlerin nüfus sayıları.....	20
Tablo 3: Kontrol stratejileri.....	48
Tablo 4: Kültürleşme ve asimilasyonun belirgin özellikleri.....	57
Tablo 5: Eylemin alt sistemleri, yapısal unsurları ve gelişim sürecindeki görünümüleri.....	65
Tablo 6: Asimilasyonun boyut ve göstergeleri.....	82
Tablo 7: Asimilasyonun alt süreçleri ve türleri.....	88
Tablo 8: Etnik gruplar arası ilişkilerin başlıca özel göstergeler.....	89
Tablo 9: Örneklemin yaş dağılımı.....	101
Tablo 10: Katılımcıların medeni durumları.....	101
Tablo 11: Örneklemin eğitim düzeyi dağılımı.....	102
Tablo 12: Örneklemin gelir düzeyi dağılımı.....	102
Tablo 13: Katılımcıların gelir düzeylerine göre sınıfsal konum algıları.....	102
Tablo 14: Örneklemin meslek/uğraşı dağılımı.....	103
Tablo 15: Katılımcıların annelerinin meslek/uğraşı dağılımı.....	103
Tablo 16: Katılımcıların babalarının meslek/uğraşı dağılımı.....	104
Tablo 17: Katılımcıların annelerinin eğitim düzeyi dağılımı.....	104
Tablo 18: Katılımcıların babalarının eğitim düzeyi dağılımı.....	105
Tablo 19: Korunması ve devam ettirilmesi öncelikle tercih edilen kimlik kategorileri.....	105
Tablo 20: Türkler hakkında söylenen fıkralardan haberdar olma durumu.....	105
Tablo 21: Anlatılan fıkraları gerçekçi bulma durumu.....	106
Tablo 22: Kendi eşinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulma durumu.....	106
Tablo 23: Kendi eşinin hangi etnik kökenden olduğu konusunun önemli bulunması durumunda, tercih edilen etnik köken.....	106
Tablo 24: Çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulma durumu.....	107
Tablo 25: Çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunun önemli bulunması durumunda, tercih edilen etnik köken.....	107
Tablo 26: Aile bireylerinin aile içerisinde birbirleriyle Farsça konuşma durumu.....	107

Tablo 27: Komşunun Fars olması konusunun, rahatsızlık yaratma durumu.....	108
Tablo 28: Fars komşusu olsa, onunla iletişim kurmak için tercih edilecek dil durumu	108
Tablo 29: Kendisini Farsların arasında yabancı hissetme durumu.....	108
Tablo 30: Genellikle tatillerin geçirildiği bölge/bölgeler.....	109
Tablo 31: Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 1. önemdeki ortam.....	109
Tablo 32: Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 2. önemdeki ortam.....	109
Tablo 33: Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 3. önemdeki ortam.....	109
Tablo 34: Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 4. önemdeki ortam.....	110
Tablo 35: Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 5. önemdeki ortam.....	110
Tablo 36: Çevredekilerin ilgisini çekmek için, Türk arkadaşlarıyla Farsça konuşma durumu.....	111
Tablo 37: Çevredekilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık etme durumu.....	111
Tablo 38: Şimdiki dost çevresinin/sosyal çevresinin etnik kökene göre durumu.....	111
Tablo 39: Türkçe konuşabilme durumu.....	112
Tablo 40: Türkçe okuyabilme durumu.....	112
Tablo 41: Türkçe yazabilme durumu.....	112
Tablo 42: Farsça konuşabilme durumu.....	113
Tablo 43: Farsça okuyabilme durumu.....	113
Tablo 44: Farsça yazabilme durumu.....	113
Tablo 45: Türk arkadaş ve yakınlarla yazılan mektup, kısa mesaj ve e-mail'lerin genellikle yazıldığı dil.....	114
Tablo 46: Genellikle izlemek için tercih edilen televizyon kanalları.....	114
Tablo 47: Tercih edilen televizyon kanallarını izleme nedeni: "işime yarayan bilgilerin ancak bu kanallarda bulunabilmesi".....	114
Tablo 48: Tercih edilen televizyon kanallarını izleme nedeni: "güncel olayların anında takip edilebilmesi".....	115
Tablo 49: Tercih edilen televizyon kanallarını izleme nedeni: "farklı alanlara yönelik çok çeşitli programların bulunabilmesi".....	115
Tablo 50: Genellikle yazılı medyayı takip etmek için tercih edilen dil.....	115
Tablo 51: Tercih edilen dildeki yayınları okuma nedeni: "işe yarayan bilgilerin ancak bu yayınlarda bulunabilmesi".....	116
Tablo 52: Tercih edilen dildeki yayınları okuma nedeni: "güncel olayların anında takip edilebilmesi".....	116

Tablo 53: Tercih edilen dildeki yayınları okuma nedeni: “farklı alanlara yönelik çok çeşitli konuların bulunabilmesi”.....	116
Tablo 54: Genellikle kitap okumak için tercih edilen dil.....	116
Tablo 55: Tercih edilen dildeki kitapları okuma nedeni: “işe yarayan bilgilerin ancak bu kitaplarda bulunabilmesi”.....	117
Tablo 56: Tercih edilen dildeki kitapları okuma nedeni: “güncel bilgilerin anında takip edilebilmesi”.....	117
Tablo 57: Tercih edilen dildeki kitapları okuma nedeni: “farklı alanlara yönelik çok çeşitli konuların bulunabilmesi”.....	117
Tablo 58: Türkler için, okullarda eğitim dili tercihi.....	118
Tablo 59: Okullarda eğitim dilinin Farsça oluşunun, Türklerin başarı düzeyini nasıl etkilediği durumu.....	118
Tablo 60: Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih etme durumu.....	122
Tablo 61: Düğünleri ve yas törenlerini uygulama biçimi.....	122
Tablo 62: Düğünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih etme durumu..	123
Tablo 63: Boş zamanı değerlendirme biçimleri.....	123
Tablo 64: Boş zamanları değerlendirme biçiminden memnuniyet durumu.....	125
Tablo 65: Boş zamanlarını değerlendirme biçiminden memnuniyetsiz olduğunu belirten katılımcıların, memnuniyetsizliklerinin nedeni/nedenleri ile ilgili durum.....	125
Tablo 66: Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu.....	126
Tablo 67: Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik müzik dinleme durumu.....	126
Tablo 68: Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu.....	126
Tablo 69: Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu.....	126
Tablo 70: Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu.....	127
Tablo71: Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu.....	127
Tablo 72: Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu.....	127

Tablo 73: Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu.....	128
Tablo 74: Genellikle Fars müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu.....	128
Tablo 75: Genellikle Fars müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu.....	128
Tablo 76: Genellikle Fars müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu.....	128
Tablo 77: Genellikle Fars müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu.....	129
Tablo 78: Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu.....	129
Tablo 79: Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu.....	129
Tablo 80: Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu.....	130
Tablo 81: Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu.....	130
Tablo 82: Daha güvenilir ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için tercih edilen etnik kökenden kişiler.....	130
Tablo 83: Alışverişlerde satın alınan ürünlerin üretildiği bölgenin/bölgelerin tercihi...	131
Tablo 84: İş fırsatlarını değerlendirme konusunda daha başarılı bulunan etnik grup	131
Tablo 85: Çalışmanın daha karlı olduğu düşünülen bölge/bölgeler.....	131
Tablo 86: Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir.....	132
Tablo 87: İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz.....	132
Tablo 88: Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını tanıma/bilme durumu.....	132
Tablo 89: Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserleri okuma durumu.....	133
Tablo 90: Azerbaycan Türk mimari eserlerini tanıma/bilme durumu.....	133
Tablo 91: Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine, Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli bulma durumu.....	133
Tablo 92: Türk geleneklerini devam ettirme durumu.....	134
Tablo 93: Fars geleneklerinin hayatındaki yeri ile ilgili durum.....	134
Tablo 94: Kültürel haklar açısından Farsların ve Türklerin eşit haklara sahip olma durumu.....	138
Tablo 95: Yasal uygulamalar konusundaki düşünceler.....	138
Tablo 96: Yasal uygulamalar konusunda olduğu düşünülen sorunlar.....	139
Tablo 97: Eğitim düzeyine göre, korunması ve devam ettirilmesi daha önemli olan kimlik/kimlikler.....	143
Tablo 98: Eğitim düzeyine göre, Türkler hakkında söylenen fıkralardan haberdar olma durumu.....	144
Tablo 99: Eğitim düzeyine göre, anlatılan fıkraları gerçekçi bulma durumu.....	145

Tablo 100: Eğitim düzeyine göre, kendi eşinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulma durumu.....	145
Tablo 101: Eğitim düzeyine göre, kendi eşinin hangi etnik kökenden olduğu konusunun önemli bulunması durumunda, tercih edilen etnik köken.....	146
Tablo 102: Eğitim düzeyine göre, çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulma durumu.....	146
Tablo 103: Eğitim düzeyine göre, çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunun önemli bulunması durumunda, tercih edilen etnik köken.....	147
Tablo 104: Eğitim düzeyine göre, aile bireylerinin aile içerisinde birbirleriyle Farsça konuşma durumu.....	148
Tablo 105: Eğitim düzeyine göre, komşunun Fars olması konusunun, rahatsızlık yaratma durumu.....	148
Tablo 106: Eğitim düzeyine göre, Fars komşusu olsa, onunla iletişim kurmak için tercih edilecek dil durumu.....	149
Tablo 107: Eğitim düzeyine göre, kendisini Farsların arasında yabancı hissetme durumu.....	149
Tablo 108: Eğitim düzeyine göre, genellikle tatillerin geçirildiği bölge/bölgeler.....	150
Tablo 109: Eğitim düzeyine göre, Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 1. önemdeki ortam.....	151
Tablo 110: Eğitim düzeyine göre, Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 2. önemdeki ortam.....	151
Tablo 111: Eğitim düzeyine göre, Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 3. önemdeki ortam.....	152
Tablo 112: Eğitim düzeyine göre, çevredekilerin ilgisini çekmek için, Türk arkadaşlarıyla Farsça konuşma durumu.....	152
Tablo 113: Eğitim düzeyine göre, çevredekilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık etme durumu.....	153
Tablo 114: Eğitim düzeyine göre, şimdiki dost çevresinin/sosyal çevresinin etnik kökene göre durumu.....	154
Tablo 115: Eğitim düzeyine göre, Türkçe konuşabilme durumu.....	154
Tablo 116: Eğitim düzeyine göre, Türkçe okuyabilme durumu.....	155
Tablo 117: Eğitim düzeyine göre, Türkçe yazabilme durumu.....	156
Tablo 118: Eğitim düzeyine göre, Farsça konuşabilme durumu.....	156
Tablo 119: Eğitim düzeyine göre, Farsça okuyabilme durumu.....	157
Tablo 120: Eğitim düzeyine göre, Farsça yazabilme durumu.....	158

Tablo 121: Eğitim düzeyine göre, Türk arkadaş ve yakınlarla yazılan mektup, kısa mesaj ve e-mail'lerin genellikle yazıldığı dil.....	158
Tablo 122: Eğitim düzeyine göre, genellikle izlemek için tercih edilen televizyon kanalları.....	159
Tablo 123: Eğitim düzeyine göre, genellikle yazılı medyayı takip etmek için tercih edilen dil.....	160
Tablo 124: Eğitim düzeyine göre, genellikle kitap okumak için tercih edilen dil.....	160
Tablo 125: Eğitim düzeyine göre, Türkler için, okullarda eğitim dili tercihi.....	161
Tablo 126: Eğitim düzeyine göre, okullarda eğitim dilinin Farsça oluşunun, Türklerin başarı düzeyini nasıl etkilediği durumu.....	162
Tablo 127: Eğitim düzeyine göre, Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih etme durumu.....	163
Tablo 128: Eğitim düzeyine göre, düğünleri ve yas törenlerini uygulama biçimi.....	163
Tablo 129: Eğitim düzeyine göre, düğünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih etme durumu.....	164
Tablo 130: Eğitim düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu.....	164
Tablo 131: Eğitim düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu.....	165
Tablo 132: Eğitim düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu.....	165
Tablo 133: Eğitim düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu.....	166
Tablo 134: Eğitim düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu.....	166
Tablo 135: Eğitim düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu.....	167
Tablo 136: Eğitim düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu.....	167
Tablo 137: Eğitim düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu.....	168
Tablo 138: Eğitim düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu.....	168

Tablo 139: Eğitim düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu.....	169
Tablo 140: Eğitim düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu.....	169
Tablo 141: Eğitim düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu.....	170
Tablo 142: Eğitim düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu.....	170
Tablo 143: Eğitim düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu.....	171
Tablo 144: Eğitim düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu.....	171
Tablo 145: Eğitim düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu.....	172
Tablo 146: Eğitim düzeyine göre, daha güvenilir ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için tercih edilen etnik kökenden kişiler.....	173
Tablo 147: Eğitim düzeyine göre, alışverişlerde satın alınan ürünlerin üretildiği bölgenin/bölgelerin tercihi.....	174
Tablo 148: Eğitim düzeyine göre, iş fırsatlarını değerlendirme konusunda daha başarılı bulunan etnik grup.....	174
Tablo 149: Eğitim düzeyine göre, çalışmanın daha karlı olduğu düşünülen bölge/bölgeler.....	175
Tablo 150: Eğitim düzeyi, “Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir” ve “İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz” Arasındaki Korelasyon Analizi.....	176
Tablo 151: Eğitim düzeyine göre, Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını tanıma/bilme durumu.....	176
Tablo 152: Eğitim düzeyine göre, Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserleri okuma durumu.....	177
Tablo 153: Eğitim düzeyine göre, Azerbaycan Türk mimari eserlerini tanıma/bilme durumu.....	177
Tablo 154: Eğitim düzeyine göre, Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine, Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli bulma durumu.....	178
Tablo 155: Eğitim düzeyine göre, Türk geleneklerini devam ettirme durumu.....	179
Tablo 156: Eğitim düzeyine göre, Fars geleneklerinin hayatındaki yeri ile ilgili durum.....	180

Tablo 157: Eğitim düzeyine göre, kültürel haklar açısından Farslar ve Türklerin eşit haklara sahip olma durumu.....	181
Tablo 158: Eğitim düzeyine göre, yasal uygulamalar konusundaki düşünceler.....	181
Tablo 159: Gelir düzeyine göre, korunması ve devam ettirilmesi daha önemli olan kimlik/kimlikler.....	182
Tablo 160: Gelir düzeyine göre, Türkler hakkında söylenen fıkralardan haberdar olma durumu.....	183
Tablo 161: Gelir düzeyine göre, anlatılan fıkraları gerçekçi bulma durumu.....	184
Tablo 162: Gelir düzeyine göre, kendi eşinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulma durumu.....	184
Tablo 163: Gelir düzeyine göre, kendi eşinin hangi etnik kökenden olduğu konusunun önemli bulunması durumunda, tercih edilen etnik köken.....	185
Tablo 164: Gelir düzeyine göre, çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulma durumu.....	185
Tablo 165: Gelir düzeyine göre, çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunun önemli bulunması durumunda, tercih edilen etnik köken.....	186
Tablo 166: Gelir düzeyine göre, aile bireylerinin aile içerisinde birbirleriyle Farsça konuşma durumu.....	187
Tablo 167: Gelir düzeyine göre, komşunun Fars olması konusunun, rahatsızlık yaratma durumu.....	187
Tablo 168: Gelir düzeyine göre, Fars komşusu olsa, onunla iletişim kurmak için tercih edilecek dil durumu.....	188
Tablo 169: Gelir düzeyine göre, kendisini Farsların arasında yabancı hissetme durumu	188
Tablo 170: Gelir düzeyine göre, genellikle tatillerin geçirildiği bölge/bölgeler.....	189
Tablo 171: Gelir düzeyine göre, Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 1. önemdeki ortam	190
Tablo 172: Gelir düzeyine göre, Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 2. önemdeki ortam	190
Tablo 173: Gelir düzeyine göre, Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 3. önemdeki ortam	191
Tablo 174: Gelir düzeyine göre, çevredekilerin ilgisini çekmek için, Türk arkadaşlarıyla Farsça konuşma durumu.....	191
Tablo 175: Gelir düzeyine göre, çevredekilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık etme durumu.....	192

Tablo 176: Gelir düzeyine göre, şimdiki dost çevresinin/sosyal çevresinin etnik kökene göre durumu.....	193
Tablo 177: Gelir düzeyine göre, Türkçe konuşabilme durumu.....	193
Tablo 178: Gelir düzeyine göre, Türkçe okuyabilme durumu.....	194
Tablo 179: Gelir düzeyine göre, Türkçe yazabilme durumu.....	194
Tablo 180: Gelir düzeyine göre, Farsça konuşabilme durumu.....	195
Tablo 181: Gelir düzeyine göre, Farsça okuyabilme durumu.....	196
Tablo 182: Gelir düzeyine göre, Farsça yazabilme durumu.....	196
Tablo 183: Gelir düzeyine göre, Türk arkadaş ve yakınlarla yazılan mektup, kısa mesaj ve e-mail'lerin genellikle yazıldığı dil.....	197
Tablo 184: Gelir düzeyine göre, genellikle izlemek için tercih edilen televizyon kanalları	197
Tablo 185: Gelir düzeyine göre, genellikle yazılı medyayı takip etmek için tercih edilen dil.....	198
Tablo 186: Gelir düzeyine göre, genellikle kitap okumak için tercih edilen dil.....	198
Tablo 187: Gelir düzeyine göre, Türkler için, okullarda eğitim dili tercihi.....	199
Tablo 188: Gelir düzeyine göre, okullarda eğitim dilinin Farsça oluşunun, Türklerin başarı düzeyini nasıl etkilediği durumu.....	200
Tablo 189: Gelir düzeyine göre, Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih etme durumu	201
Tablo 190: Gelir düzeyine göre, düğünleri ve yas törenlerini uygulama biçimi.....	201
Tablo 191: Gelir düzeyine göre, düğünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih etme durumu.....	202
Tablo 192: Gelir düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu.....	202
Tablo 193: Gelir düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu.....	203
Tablo 194: Gelir düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu.....	203
Tablo 195: Gelir düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu.....	204
Tablo 196: Gelir düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu.....	204

Tablo 197: Gelir düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu.....	205
Tablo 198: Gelir düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu.....	205
Tablo 199: Gelir düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu.....	206
Tablo 200: Gelir düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu.....	206
Tablo 201: Gelir düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu.....	207
Tablo 202: Gelir düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu.....	207
Tablo 203: Gelir düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu.....	208
Tablo 204: Gelir düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu.....	208
Tablo 205: Gelir düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu.....	209
Tablo 206: Gelir düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu.....	209
Tablo 207: Gelir düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu.....	210
Tablo 208: Gelir düzeyine göre, daha güvenilir ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için tercih edilen etnik kökenden kişiler.....	210
Tablo 209: Gelir düzeyine göre, alışverişlerde satın alınan ürünlerin üretildiği bölgenin/bölgelerin tercihi.....	211
Tablo 210: Gelir düzeyine göre, iş fırsatlarını değerlendirme konusunda daha başarılı bulunan etnik grup.....	212
Tablo 211: Gelir düzeyine göre, çalışmanın daha karlı olduğu düşünülen bölge/bölgeler.....	212
Tablo 212: Gelir düzeyi, “Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir” ve “İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz” Arasındaki Korelasyon Analizi.....	213
Tablo 213: Gelir düzeyine göre, Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını tanıma/bilme durumu.....	213

Tablo 214: Gelir düzeyine göre, Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserleri okuma durumu.....	214
Tablo 215: düzeyine göre, Azerbaycan Türk mimari eserlerini tanıma/bilme durumu	214
Tablo 216: Gelir düzeyine göre, Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine, Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli bulma durumu.....	215
Tablo 217: Gelir düzeyine göre, Türk geleneklerini devam ettirme durumu.....	216
Tablo 218: Gelir düzeyine göre, Fars geleneklerinin hayatındaki yeri ile ilgili durum	217
Tablo 219: Gelir düzeyine göre, kültürel haklar açısından Farmlar ve Türklerin eşit haklara sahip olma durumu.....	218
Tablo 220: Gelir düzeyine göre, yasal uygulamalar konusundaki düşünceler.....	218

GİRİŞ

Kültür ve kültüre ilişkin sosyolojik süreçler günümüz sosyolojisinin temel uğraşısı haline gelmiştir. Sosyolojik temel ve bakış açısı ile incelenen konu ve olgular kültür faktörünün göz ardı edilmesi ile işlenmesi güç, yetersiz ve nerdeyse olanaksız gözükmemektedir. Artık sosyal-kültürel gerçekliğin incelenmesi, bu iki kavram ve olgunun (toplumsal ve kültürel) sürekli yan yana gelmesi ve birlikte ele alınmasına bağlanmış olarak mümkün görünmektedir.

Williams'ın belirttiği gibi, kültür sosyolojisi; sınıf, endüstri ve siyasetten sonra sosyolojiye son giriştir. Yeni sosyoloji türü günümüzde kültürle ilgilenmeyi gerektirmektedir (Swingewood, 1998: xiv).

Kültür; toplumsal yaşamın makro, mezo ve mikro düzeylerinin biçimlenişini, taşıyıcıları ile birlikte karşılıklı etkileşim içinde belirler/belirlenir, değiştirir/değişir ve geliştirir/gelişir. Sosyal ve kültürel olgular kültürel süreçler temelinde biçimlenir ve gelişir. Dolayısıyla kültürel süreçler; makro ölçekli kurumsal yapıların, mezo çaplı kuruluşların ve mikro düzeyde toplumsal eyleyicilerin amaçlarının, işlevlerinin ve eylemlerinin karşılıklı ilişki ve etkileşimleri çerçevesinde belirlenirler.

Modernlik, modern-ulus devlet yapılarına özgü yönetim biçimleri, modern ulus-devlet yapıları ile birlikte etnik temelde ortaya çıkmış olan başat ve bağımlı azınlık grupları, söz konusu grupların mensup oldukları kültürler arasında ortaya çıkmış olan etkileşim biçimleri, asimilasyon, çokkültürlülük vb. gibi süreçler ayrı kültürel süreçler olarak sosyal-kültürel gerçeklik alanının biçimlenişini etkilemektedirler. Söz konusu etkileşim süreçleri kimi zaman uyum, kimi zaman çatışma, kimi zaman işbirliği, kimi zaman karşıtlık, kimi zaman rekabet ve kimi zaman da asimilasyon biçimiyle şekillenir.

Eldeki araştırma konusu kapsamında çokkültürlü ve çok etnikli bir yapıya sahip İran'da; modernleşme süreci kapsamında modern ulus-devlet yapısına özgü yönetim biçimine geçiş sürecinde başat kültür ve grup durumuna getirilmiş Fars toplumu ile azınlık kültür ve grubu durumuna düşürülmüş Güney Azerbaycan Türk toplumu arasında etkileşim süreçlerinin biçimi ele alınmaktadır.

19. ve 20. yüzyılın başlarında Marx ve Weber gibi kimi modernist bakış açısına sahip sosyolog ve düşünürler, modernitenin etnik ve kültürel farklılıkları önemsizleştireceğini ve sonuçta da ortadan kaldırılacağını düşünmekteydi (Cornell & Hartman, 1998: 8-9). 1925'te Pehlevilerin İran'da siyasal erkin başına geçmeleri ile sadece Fars kültürü ve Farslık kimliğini temel alarak toplumsal-kültürel yapıyı merkezîyetçi bir yönetim biçimi ile tek dil, tek millet ve tek devlet yapısına kavuşturma çabalarının ilham kaynağı, aynı varsayımı benimsemiş modernist anlayış ve yaklaşımdan oluşmaktaydı.

Oysa temel alınan modernist yaklaşımdan kaynaklanan asimilasyoncu politikaların çokkültürlü ve çok etnikli İran'ı yaklaşık 85 yıldan sonra beklenen tek düzeyli biçime götüremediği ortaya çıkmıştır. Günümüzde dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi İran'da da etnik azınlıklar ile Fars etniğinin mutlak egemenliğinden yana güç çevreleri arasında yaşanan gerilimin, gün geçtikçe daha da gerginleştiği görülmektedir. Nitekim etnik farklılıkların, ülkenin birlik ve bütünlüğüne karşı bir numaralı tehdit kaynağı oluşturduğu, ülkenin üst rütbeli görevlileri tarafından zaman zaman dile getirilmektedir.

İran'da etnik azınlıklar ile başat Fars grubu ve merkezîyetçi devlet organları arasında baş gösteren gerilim ve çatışma süreçleri uluslar arası güç çevrelerinin de dikkatini çekmektedir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, İran'da asimilasyoncu politikalar kapsamında azınlıklara karşı uygulanan hukuk ve insanlık dışı muamelelerden ötürü defalarca İran rejiminin bu tutum ve uygulamalarını kınama niteliğinde çeşitli bildirimler yayınlamıştır.

Çalışmada İran'da Fars olmayan etnik azınlıklara karşı sürdürülmekte olan asimilasyon politikaları kapsamında Güney Azerbaycan Türklerine yönelik uygulanan Farslaştırma sürecinin gündelik yaşamdaki görünüşleri; Tebriz örneği üzerinde, resmi olmayan gündelik yaşam ilişki ve etkinliklerinde, söz konusu kültürün aşağıda belirlenmiş olan bazı soyut ve somut bileşenlerine ilişkin kültürel öğelerin kullanım ve tercih edilme durumları, gündelik yaşamda cereyan eden toplumsal ilişki ve etkinliklerde, seçilmiş ve kategorileştirilmiş on ayrı alanda, nicel araştırma yönteminin anket uygulama tekniği kullanılarak incelenmiştir:

1. Kimlik algısı bakımından korunması ve devam ettirilmesi öncelikle tercih edilen kimlik kategorileri
2. Aile ve akrabalık ilişkilerinde öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri

3. Ortam ve mekan paylaşımında öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri
4. Arkadaşlık ilişkilerinde öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri
5. İletişim ve eğitimde öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri
6. Resmi olmayan geleneksel törenlerde öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri
7. Boş zaman ve müzik zevkinde öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri
8. Ekonomik ilişkilerde öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültürel etkenler
9. Azerbaycan Türk kültür ürünleri ve öğelerini tanıma ve bilme
10. Hukuksal ilişkilerle ilgili belirtilen sorunlar

Gündelik yaşamda seçilerek kategorileştirilmiş on ayrı alanda cereyan eden toplumsal ilişki ve etkinliklerde, eğitim ve gelir düzeylerine göre katılımcıların asimile olma/Farlaşma oranları, ileri sürülmüş hipotezler temelinde sınanmıştır. Ayrıca, nitel araştırma yönteminin katılımlı gözlem tekniği kullanılarak Güney Azerbaycan Türklerinin bazı kesimleri tarafından, sürece karşı verilen bazı tepkisel etkinliklere ilişkin elde edilmiş bilgiler aktararak inceleme detaylandırılmıştır.

Araştırma konusu; sosyolojik kuramda işlevselci yaklaşımın kuramsal çerçevesi kapsamında ele alınarak Parsons ve Merton'ın geliştirdikleri işlevselci kuram temelinde incelenmiştir. Ayrıca konuya yaklaşım ve bakış açısı; 'kültür', 'kültürel değişme', 'kültürkırımı', 'asimilasyon', 'modern ulus-devlet', 'başat grup', 'azınlık grup', 'anomi', 'işlevsizleştirme' ve 'toplumsal eylem' gibi anahtar kavramlar temelinde biçimlendirilmiştir.

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI, AMACI ve YÖNTEMİ

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI ve TEMEL SORUNU

1.1.1. KONU, AMAÇ ve ÖNEM

Bu çalışmada; bugünkü İran sınırları içerisinde kalan Güney Azerbaycan Türklerinin yaşadığı tarihi Azerbaycan coğrafyasının coğrafi konumu ile Azerbaycan Türklerinin tarihi geçmişleri genel Türk Tarihi temelinde kısaca anlatılmakta ve Güney Azerbaycan'da bulunan Azerbaycan Türklerinin nüfus durumu, İran resmi devlet istatistiklerine dayanılarak sunulmaktadır.

Ayrıca, 1926'dan itibaren İran'da son Türk Devleti olan Kaçar Türk sülalesi iç ve dış muhalif güçlerin baskısıyla düşürülüp Pehlevilerin devletin başına getirilmesi ile birlikte, 'Modern Ulus-Devlet' inşası çabaları anlayışı ile gerçekleştirilen modernleştirme politikaları doğrultusunda, Fars kültürünün nasıl başat kültür konumuna getirildiği, bu süreç Güney Azerbaycan Türk kültürünü, dolayısıyla Güney Azerbaycan Türklerinin gündelik toplumsal-kültürel ilişki ve etkinliklerini nasıl etkilediği, anket tekniği ile toplanan verilere ve katılımlı gözleme dayanılarak sosyolojik bakış açısıyla incelenmiştir.

Araştırmanın konusu kapsamında, çalışmanın **amaçları**:

- Bir kültürel varlık alanı olarak Güney Azerbaycan Türk kültüründeki zorunlu kültür değişmelerini etkileyen faktörleri belirlemek,
- Merkez tarafından uygulanan asimilasyon politikalarının, hangi toplumsallaştırma süreçleri ile gerçekleştirildiğini tespit etmek,
- Güney Azerbaycan'da zorunlu kültür değişmelerinin nedenlerini, özelliklerini ve biçimlerini tespit etmek,
- Merkez tarafından uygulanan asimilasyon politikalarına karşı, Güney Azerbaycan Türklerinin verdikleri tepkileri belirlemek,
- Araştırma kapsamında asimilasyon sürecinin, gündelik toplumsal-kültürel ilişki ve etkinliklerde Güney Azerbaycan Türk kültürünün kültürel öğelerinin işlevselliğini nasıl etkilediğini sosyolojik açıdan tespit edip sonuçlarını belirlemek,
- Araştırma sürecinde bilimsel yöntem ve tekniklerle elde edilmiş verilere dayanarak zorunlu kültür değişmesinin sebebiyet yarattığı toplumsal sorunların çözümü ile ilgili önermeler sunmak,

- Kültür değişmeleri toplumdan topluma farklı olacağı gibi, Güney Azerbaycan Türk kültürüne karşı planlanmış, programlanmış ve devlet otoritesi tarafından desteklenerek resmileştirilmiş asimilasyon politikalarının genel evrensel özellikleri, koşulları, süreçleri ve etkenlerinin yanı sıra, özel yerel özellikleri, koşulları, süreçleri ve etkenlerini konu kapsamında belirlemek,
- Konu ile ilgili yazında güncel ve bilimsel bir araştırmanın bulunmasına katkıda bulunmak ve ilgilenen kesimlere bir bakış açısı kazandırmak.

Araştırmanın konusu kapsamında, çalışmanın ** nemi**:

Farklı kültürler arasında gerçekleşen ilişki ve etkileşim, kültürel değişmelerin önde gelen nedenlerinden biri sayılmaktadır. Kültürler arası temas sonucunda, kültürel yapılar birbirlerini kendi nitelikleri, özellikleri ve biçimleri açısından etkiler, aynı zamanda da etkilenirler. Kültürler arası etkileşim sonucunda ortaya çıkan **kültür değişmeleri**, kültürün taşıyıcı-eyleyicilerinin (toplumsal aktörlerin) toplumsal eylemlerinde belirli değişmelerin meydana gelmesi anlamına gelir. Bu gibi olguların önemli nedenlerinden biri de toplumsal ilişkiler ve kültürel değerlerde meydana gelen değişmelerde aranabilir. Kültür değişmeleri genellikle **meceburi** ve **serbest** değişme süreçlerini izlerler. Serbest kültür değişmeleri genellikle toplumsal-kültürel yapı ile uyumlu bir biçimde gerçekleştiği için önemli ölçüde toplumsal sorunlara neden oluşturmamaktadır. Fakat zorunlu kültür değişmeleri uygulandığında genellikle beraberinde bazı toplumsal sorunları da getirmektedir. Çünkü toplum içinde belirli bir toplumsallaşma sürecinden geçmiş olan kişiler; alişkanlıklarını, değerlerini ve anlam atıflarını kolaylıkla hızlı bir biçimde değiştirezmezler.

- Yapılacak olan araştırma; İran siyasi coğrafyasında bulunan, Güney Azerbaycan Türk kültürü ile Fars kültürü arasındaki etkileşim sürecinden doğan, zorunlu kültür değiştirme sürecinin (asimilasyonun) yarattığı toplumsal, bölgesel ve uluslar arası ilişkilerdeki etkileri açısından ** nem** arz etmektedir. İran'da 1926'dan günümüze modernleştirme adına yapılan toplumsal-kültürel düzenlemeler tepeden indirmeci bir ulus-devlet inşası stratejisini izlemiştir. Bu süreçte Fars kültürü dışında diğer kültürlere/etnoslara karşı uygulanan ayrımcılık politikaları, onların Fars kültürü içinde erimelerini sağlayacak zorunlu kültür değiştirme mekanizmaları, kapsamlı ve ayrıntılı bir biçimde uygulanmıştır. Merkez tarafından yürütülen zorunlu kültür değiştirme politika ve uygulamalarına karşı Güney Azerbaycan Türkleri; kendi kültürlerinin

süreçliliğini sağlamak için asimilasyon sürecinin başlatıldığı günden itibaren çeşitli biçimlerde olsa da tepkilerini ortaya koymuşlardır.

- Literatürde İran'da Türklere karşı uygulanan asimilasyon süreçleriyle ilgili kimi tarihsel çalışmalar dışında bilimsel ve güncel çalışmalar neredeyse yok denecek kadar azdır. Ayrıca Güney Azerbaycan Türk kültüründeki değişmelerle ilgili Türkçe kaynak yetersizliği de dikkat çekmektedir. Bu durum, Güney Azerbaycan Türk kültüründeki kültürel değişmelerle ilgili geçerli ve bilimsel yöntemlerle elde edilebilir nesnel verilere dayalı bilgilerin edinilmesini engellemektedir. Konu ile ilgili güncel ve bilimsel verilere ulaşma amacını taşıyan bu çalışma, yazındaki eksikliği giderme açısından atılmış bir adım olarak diğer çalışmalara da kaynak oluşturabilir. Dolayısıyla ampirik alana inmeden konu ile ilgili ampirik verilere ulaşmak isteyen araştırmacılara ampirik alan verisi sunabilir.
- Yaklaşık 30 milyon civarında Türk kökenli nüfusun yaşadığı İran'da, genel Türk kültürü havzasının bir parçası olarak Güney Azerbaycan coğrafyası; hem Türk kültürünün süreçliliğinin ve bütünselliğinin sağlanmasından yana olan güç çevreleri, hem de söz konusu süreçlerin işleyişine tehdit oluşturan güç çevreleri açısından, yaşamsal jeopolitik konuma sahiptir. Dolayısıyla Güney Azerbaycan Türk kültürünün kültürel olarak çöküşü ya da yükselişi bölgedeki jeopolitik ve jeostratejik dengeleri altüst edecek kadar **öneme** sahiptir (Özşahin, 2007).
- Araştırma İran'da, Güney Azerbaycan Türk kültürü üzerinde cereyan eden Farslaştırma temelinde asimilasyon sürecinin nedenlerinin ve etkilerinin tespit edilmesi ve bu sürecin gelecekte varabileceği boyutlarının öngörülmesi konusunda bakış açısı sağlayabilecek nitelik taşıyabilir.
- Araştırma sonucunda elde edilecek bilimsel veriler, Güney Azerbaycan Türk kültürü ile ilgilenen kurum ve kuruluşlar tarafından kullanılabilir.
- İran'ın çokkültürlü etnik yapısı uluslar arası güç çevreleri tarafından zaman zaman ilgi çekmektedir. Güney Azerbaycan Türk kültürünün bugünkü konumu ve durumu ile ilgili bilgi toplanması bu bakımdan da çalışmayı **önemli** kılabilir.
- Güney Azerbaycan Türk kültüründeki değişme süreçlerinin araştırılması İran'a komşu ülkelerin, özellikle de Azerbaycan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin İran'la ilgili uyguladıkları dış politika açısından da **önem** arz edebilir. Ayrıca araştırmada, konu ile ilgili elde edilecek bilgi ve veriler, İran'a

komşu ülkelerin dışında hem İran ile hassas ve yakın diplomatik ve ekonomik ilişkilere sahip ülkelerin hem de İran karşıtı ülkelerin İran'a karşı tutumlarını belirlemeleri açısından **önemli** gözükabilir.

1.1.2. TEMEL SORUN

Araştırma konusu kapsamında;

- 1926'dan günümüze, İran'da modern devlet ve modernleşme projeleri kapsamında, devlet tarafından Türk kültürüne karşı uygulanan Farslaştırma politikaları hangi yöntemlerle nasıl uygulanıyor? Bu uygulamalar günümüzde gündelik toplumsal yaşama nasıl yansıyor?

1. Fars kültürünün İran'da başat kültür konumuna getirilmesi hangi tarihsel süreçlerden geçerek nasıl gerçekleşti?
2. İran'da Türk kültürüne karşı uygulanan Farslaştırma politikaları, günümüzde hangi sosyolojik etki ve tepkileri oluşturup gündelik toplumsal yaşamda Türk kültür unsurlarının işlevselliğini nasıl etkilemektedir?
3. İran'da Güney Azerbaycan Türklerine uygulanan asimilasyonun nedenleri, özellikleri ve biçimleri nelerdir? Farslaştırma politikaları hangi toplumsallaştırma süreçlerini izlemektedir?
4. Uygulanan asimilasyon politikaları Güney Azerbaycan Türk kültürünün süreğenliğini nasıl etkilemektedir?
5. Kültürel süreçler açısından, Güney Azerbaycan Türklerinin kültürel değerleri, toplumsal ilişki ve eylemleri Farslaşmaya yönelik eğilim göstermekte midir?

1.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.2.1. YÖNTEM ve TEKNİKLER

Araştırmanın konusu ile ilgili önce literatür taraması ve incelemesi yapılmış, ardından İran'da Farslaştırma politikalarının tarihsel geçmişi ve bugünü incelenmiştir. Ayrıca asimilasyon sürecinin, formel ve informel toplumsal-kültürel ilişki ve etkileşim biçimlerini ayrı ayrı yaşam alanlarında nasıl etkilediği, nicel araştırma yönteminin anket uygulama tekniği kullanılarak incelenmiş, buna ek olarak da katılımlı gözlemle elde edilen bilgiler aktarılarak inceleme detaylandırılmıştır. Araştırma konusuna yaklaşım ve bakış açısı; 'kültür', 'kültürel değişme', 'asimilasyon', 'kültür kırımı', 'modern ulus-

devlet', 'başat grup', 'azınlık grup', 'anomi', 'işlev/işlevsizleşme' ve 'toplumsal eylem' gibi anahtar kavramlar temelinde çerçeveselendirilmiştir.

Nicel araştırma yönteminin amaçlı örneklem anket uygulama tekniği kullanılarak Tebriz'in üç ayrı semtinde, Temmuz 2008'den Mart 2009'un sonuna dek, 603'ü geçerli olmak üzere, 750 anket soru kağıdı dağıtılarak katılımcıların gelir ve eğitim düzeyleri bakımından asimilasyon sürecinden nasıl etkilendikleri test edilmiştir. Bunun yanı sıra *katılımlı gözlem tekniğiyle* asimilasyon sürecinin bazı Güney Azerbaycan Türkleri üzerinde uyandırdığı karşı tepkilerin biçim ve özelliklerinin belirtilmesi için amaçlı örneklem grubu seçilerek gözlem sırasında bazı kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Katılımlı gözlem tekniği uygulamaları, Haziran 2007 ile Mart 2009 arasında beşi 15 ve biri de 50 günü kapsayan zaman dilimleri içinde değişik aralıklarla gerçekleştirilmiştir.

Katılımlı gözlem tekniğinin uygulanması için araştırma süreci başlamadan önce, Tebriz'de tanıdık bir arkadaşın anahtar kişi rolünü üstleneceği belirlendi. Anahtar kişi hem araştırmacı hem de araştırılacak grup tarafından güvenilir konuma sahipti. Söz konusu grup kar amacı gütmeyen gönüllülük temelinde yarı gizli olarak Tebriz'de Azerbaycan Türk kültür öğelerinin yeni kuşaklara aktarılmasını amaçlayan bazı folklorik ve pedagojik faaliyetlerle uğraşmaktaydı. Grubun çalışmaları temel olarak ikisi folklor danslar, biri dil ve tarih, bir diğeri müzik uzmanları ve bir kişi de koordinatör olarak toplam beş kişi tarafından yürütülmekteydi. Gönüllü olarak eğitim kurslarına katılan 6 ile 14 arası yaş grubundaki kız ve erkek öğrenciler, yaklaşık 20-25 ayrı aileden gelerek grup etkinliklerine katılmaktaydılar. Kurslar haftanın tek resmi tatil günü olan Cuma günlerinde katılımcı ailelerin birinin evinde gerçekleşmekteydi.

Yukarıda belirtilen zaman dilimi içerisinde araştırma alanında yapılan anket uygulamasında, 13 demografik ve 47 anket sorusu ifadesi ile toplam 603 kişiden toplanmış veriler; SPSS programına aktarılıp Kİ-kare sınaması ve korelasyon teknikleri ile değerlendirilerek araştırmanın amacına uygun biçimde aralarındaki ilişkiler belirlenmiştir. Ayrıca asimilasyon sürecinin hem Güney Azerbaycan Türk kültür öğelerinin gündelik yaşamdaki işlevleri üzerine genel etkileri hem de Güney Azerbaycan Türkleri içinde bazı çevrelerde uyandırdığı karşı tepkilerin biçim ve özellikleri, katılımlı gözlemle elde edilmiş bilgilerle aktarılmıştır.

1.2.2. HİPOTEZLER

Merton'ın (1968) ortaya koyduğu, kültürel değerler ve kurumsallaşmış toplumsal kuralların işlevlerinin değişebilirliği kuramı temelinde; toplumsal-kültürel yapı ve süreçlerin işleyiş mekanizmalarının büyük bir kısmının otoriter güçler tarafından düzenlenip uygulandığı göz önünde bulundurularak, özellikle de *asimilasyoncu politikalar sonucunda işlevsellik oranı azalmış kültürel unsurların, gündelik toplumsal-kültürel ilişki ve etkinliklerdeki kullanım oranının azaldığı ve giderek işlevsizleştiği* söylenebilir.

Bu bağlamda; *İran'da uygulanan asimilasyon politikaları sonucu ortaya çıkan toplumsal-kültürel yapı ve süreçlerin işleyiş mekanizmaları sonucunda işlevselliği azalmış ya da yitmiş olan Azerbaycan Türk Kültürü unsurlarının gündelik toplumsal-kültürel ilişki ve etkinliklerdeki kullanım oranının düştüğü düşünülmektedir.*

Parsons'ın (1971, 1967a) da belirttiği gibi, farklı *toplumsal yapılar*, genellikle kendi toplumsal ilişkiler ağı, kültürel değerleri ve kişilik yapıları çerçevelerinde toplumsallaşma sürecinde, toplumsal sistemi korumak için denge ve uyumu sağlamaya yönelik kendi hiyerarşik ilişkiler bütününde *başarı yolları ve olanakları sunarlar.*

Bu bağlamda *İran'da uygulanan Farslaştırma politikaları sonucunda Güney Azerbaycan Türklerinin çoğu, 'başarılı' olmak ve toplumsal-kültürel ilişkiler hiyerarşisinde yükselmek için yürürlükte olan 'modern devlet' inşası anlayışı çerçevesinde, yani tek millet, tek devlet amacı doğrultusunda, zorunlu olarak hatta bazı durumlarda da gönüllü olarak asimilasyon sürecine uyum sağlamaktadırlar.*

Parsons'ın (1967a, 1971) *normatif düzenin zorlayıcı gücü, toplumsal eylemin biçimleniş ve denetimi* ve Merton'ın (1968) *anomi ve işlev* kavram ve kuramları bağlamında; eğitim ve gelir düzeyleri arasındaki farkın, asimilasyon sürecinden etkilenme oranını etkilediği düşünülmektedir. Bu çerçevede araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi biçimlenmiştir:

- Eğitim düzeyindeki artış, asimilasyon sürecinin etkili oluşunu hızlandırmaktadır.
- Ekonomik düzeydeki artış, asimilasyon sürecinin etkili oluşunu hızlandırmaktadır.

1.3. SAHADA KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Araştırmanın konusu kapsamında, nicel araştırma yönteminin anket uygulama tekniği aracılığıyla veri toplama süreci esnasında karşılaşılan temel güçlükler, aşağıda maddeler halinde verilmektedir:

1. *Yasal izin sorunu*: İran İslam Cumhuriyeti'nde, toplumsal bilimlerin ilgi alanına giren konularda, devlete bağlı kurum ve kuruluşların dışında, bağımsız kişi veya sivil toplum kuruluşlarının araştırma yapmaları ağır bürokratik ve yasal denetim mekanizmalarına tabi tutulmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal bilimlerin ilgi alanına giren konularda yapılmış araştırmaların büyük çoğunluğu, devlet tarafından belirlenip finanse edilen ve çoğu durumda da devlete bağlı söz konusu uzman kuruluşlarca yapılan araştırmalar olmuştur.

Üniversitelerde toplumsal-kültürel konularla ilgili incelenilmek istenen araştırma projelerinin yönü, biçimi ve içeriği, genellikle devletin ilgili organlarının müdahale ve denetimi sonucu, istendik biçim ve niteliğe dönüştürüldükten sonra, yasal olarak uygulanması uygun görülebilmektedir. Eğer araştırma konusu, *devletin öncelikli güvenlik sorunlarından biri olarak nitelendirilen etnik ve kültürel kimlik* alanına girerse, söz konusu incelemelerde sahadan veri toplama, araştırmacı için gerçekleştirilmesi neredeyse olanaksız bir duruma dönüşebilir. Siyasal otorite, buna benzer konularda bağımsız kaynaklarca gerçekleştirilecek araştırmaları olumsuz değerlendirmekte ve kuşkulu bulmaktadır.

Devletin söz konusu mevzularla ilgili bilimsel çalışmalara getirdiği sınırlılık ve uyguladığı denetim ağının hangi boyutlara vardığına ilişkin belirli miktarda da olsa, sahada karşılaşılan şu örnek olay açıklaması ile daha da açıklık kazanabilir düşüncesini canlandırmaktadır. Anket soru kağıtlarındaki soru ifadeleri çoğaltılmak amacıyla ikisi kent merkezi ve diğeri bir kenar mahallede olmak üzere toplam üç fotokopiciye götürüldüğünde; bu konularla ilgili metinleri çoğaltmamaları yönünde devlet organlarınca uyarıldıklarını ve uymadıkları takdirde ise iş yerlerinin kapatılabileceği cevabı ile karşılaşıldı. Bu nedenle de gereken aygıt satın alınarak soru kağıtlarının çoğaltılması işlemi evde yapılmış oldu.

Saha olarak seçilmiş Tebriz kentinde, anket uygulama tekniği ile araştırmanın veri toplama kısmının gerçekleştirilmesi için; devletin yetkili organlarının (Kültür Devrimi Yüksek Konseyi, Kültür ve İslami Rehberlik Bakanlığı ve İran İstihbarat

Bakanlığı/VAVAK) resmi izin ve onayını gerektirmekteydi, aksi halde bazı riskleri göze almayı gerektirirdi. Bu bağlamda başvurulması gereken ilgili devlet organları ve bürokratik süreçler konusunda, önce Tebriz Üniversitesi Toplumsal Bilimler Fakültesi'nde çalışan tanıdık iki üniversite hocasına danışıldı. Söz konusu konularda yeterince deneyimli olan üniversite hocaları konuyla ilgili düşüncelerini kısaca şu biçimde ifade ettiler:

Seçilen araştırma konusu kapsamında uygulanacak olan her hangi bir proje, ancak resmi devlet organlarının isteği doğrultusunda gerçekleştirilebilir. Özellikle Türkiye'de sosyoloji bölümünde eğitim alan birisine, Türk-Fars kültürleri arasındaki etkileşim süreciyle ilgili araştırma ve veri toplama konusunda izin verilmesi neredeyse olanaksız gözükmektedir. Ayrıca araştırmacının, devletin bazı yetkili organları, örneğin istihbarat ve yargı kurumları tarafından casusluk ithamı altında bırakılıp sorgulanması büyük olasılıkla mümkün olabilir. Bu nedenle, eğer araştırmacı bağımsız olarak söz konusu konuyla ilgili incelemenin yapılmasında ısrarlıysa, yaptığı işin bedelini ödemeyi, yani devletin yetkili organları tarafından, kendisine karşı kesilecek muhtemel cezaları göz önünde bulundurmalıdır.

Yukarıda belirtilen koşul ve olasılıklara karşın seçilmiş konu ile ilgili bilimsel ölçütlere uygun bir araştırmanın yapılması gerekliliği düşünülmüş ve siyasal otoritenin engeline takılmamak amacıyla resmi devlet organlarına başvurulmasına gerek duyulmaksızın araştırma konusuyla ilgili veri toplama aşaması, seçilmiş olan sahada uygulanmıştır.

2. Etnik kimlikle ilgili istatistiksel verilerin olmayışı sorunu: Araştırma sahası olarak seçilmiş olan 1.448.838 nüfuslu Tebriz kentinde, Türkler dışında diğer etnik kökenlere bağlı nüfus oranı %2'nin altında tahmin edilmektedir. Bu oran ise, genellikle diğer bölgelerden atanmış Fars, Arap, Beluç vs. kökenli olan devlet memurları, ordu mensupları, Tebriz Üniversitesi'nde eğitim görmek için gelen öğrenciler ve sayıları 1500 kişinin altında tahmin edilen yerli Ermenilerden oluşmaktadır (http://www.sci.org.ir/content/userfiles/_census85/census85/natayej/15ostan/Tab15_Ost03.xls).

İran genelinde resmi istatistiksel veri kaynaklarına başvurarak etnik kimlik farklılığına dayalı nüfus dağılımı oranı ile bağlı her hangi bir veri toplamak olanaksız, çünkü bu konuda siyasal otorite rakamların gizli tutulmasından yana tavır sergilemekte, ya da en azından öyle görünmektedir. Ancak etnik kökene bağlı farklı kimliklerin sayıları ile ilgili,

ara sıra resmi ağızlardan bazı durumlarda farklı yüzdelerle de olsa çeşitli rakamlar söylenilmektedir. Bu durum ise nesnel ve bilimsel verilere dayalı somut değerlendirmelerin yapılmasına engel oluşturmaktadır.

3. *Katılımcıların yaklaşım ve tepkileri:* Dış dünyaya fazla açık olmayan ve daha çok kapalı toplum özelliklerine sahip İran toplumu, toplumsal-kültürel konularla ilgili bilimsel araştırmaların sık yapılmadığı, bu gibi uygulamalara yabancı bir toplum olarak düşünülebilir. Anket uygulama tekniği kültürünün pek yaygın olmadığı Tebriz’de, kentin muhafazakar kültüre sahip oluşu da bazı ek güçlüklerin ortaya çıkışına neden oluşturmuyor değildi. Bu bağlamda anket sorularının katılımcılar tarafından doldurulduğu birkaç durumda; katılımcıların araştırma olgusuyla *tanıdık olmadıkları* ve ankete katıldıkları için *kendilerini suçlu olarak algıladıklarından* dolayı *korku ve kuşku* içerikli bazı davranışsal tepkiler gözlemlenmiştir.

Son zamanlarda kamu nezdinde ‘*Türk-Fars davası*’ adı altında bilinen olaylarda birçok Türk aktivistin siyasal otorite tarafından cezalandırıldıkları ve katılımcıların büyük çoğunluğunun küresel çapta yankılanan bu olaylardan haberdar olmaları, ankete katılmaları durumunda onlara her hangi bir zarar gelebileceğini düşündükleri için, katılmaktan vazgeçmelerine neden olmuştur.

Konuyla ilgili açık bir örnek vaka olarak; bir seferinde anket uygulama sırasında katılımcılardan biri, anketteki demografik soruları cevapladıktan sonra, sıra doğrudan araştırma konusuyla ilgili anket sorularına gelince duraklayıp araştırmacıya bakıp “Yok kardeş, Allah yardımcın olsun. Beni başışla lütfen.” deyip soru kağıdını yarım bırakarak geri verdi. Bir diğer örnekte ise katılımcılardan biri anket kağıdı üzerine parmak izi düşmesin diye verdiği cevapları sözlü olarak dile getirerek anketöre yazdırmış, başka bir örnekte de katılımcı aynı nedenden dolayı ellerine eldiven giyerek anketi doldürmüştür.

Katılımcıların dikkat çekici tepkilerinden biri de araştırmının konusu ve uygulanmasına ilişkin soru kağıdının son sayfasında ek olarak ekledikleri görüşleri idi. Söz konusu görüşler, genel olarak iki kategoriye ayrıştırılabilir. Birincisi, yapılan araştırmanın konusu ve uygulanmasının gerekliliğine dair memnuniyet duygularını gösteren, olumlu ve özendirici tepkilerdi. Bu kategoriye girenler, genellikle İran’da Türklere karşı yürütülen Farslaştırma sürecinin bilincinde olup süreçten rahatsızlık duyan

kesimlerden oluşmaktadır. İkincisi ise, yapılan araştırmanın konusu ve uygulanmasının gereksizliliğine dair memnuniyetsizlik duygularını gösteren, olumsuz ve kaçındırıcı tepkilerdi. Bu kategoriye girenler ise, genellikle İran'da Türklere karşı yürütülen Farslaştırma sürecinin abartılmaması gerektiğini savunan ve bu gibi araştırmaların İran'ın milli birliği ve toprak bütünlüğüne tehdit oluşturacağını düşünen kesimlerden oluşmaktadır.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı, katılımcıların kapılabilecekleri kuşku ve korkuları gidermek, daha rahat ve güvenilir bir ortamda katılımlarını sağlamak için; her katılımcı kişi veya kişilere araştırmanın amacıyla ilgili gereken her türlü ayrıntılı bilgi verilirken, katılımcının kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı ile ilgili gereken her türlü güvencenin de verilmesine gayret gösterilmiştir.

4. *Zaman yönetimi sorunu:* Araştırmanın konusu kapsamında gereken verilerin toplanılması için; anketör/araştırmacı, anahtar kişi ve katılımcı olarak tahmin edilen kişi ya da kişilere uygun olabilecek bir zaman diliminin ayarlanması gerekmektedir. Bu bağlamda anket uygulama tekniğinin sahada gerçekleştirilmesi için Temmuz, Ağustos ve Eylül 2008'i kapsayan üç aylık bir zaman dilimi ayrılıp planlaştırıldı. Ancak veri toplama aşaması, aşağıda belirtilen ve önceden tahmin edilmemiş nedenlerden dolayı tam dokuz aylık bir zaman süresi içerisinde gerçekleşebildi. Yani araştırmanın veri toplama aşaması Temmuz 2008'den Mart 2009'un sonuna dek sürdü.

Veri toplama aşamasının uzun sürmesinin nedenlerinden birisi, genellikle İran'da ve özellikle de Tebriz'deki toplumsal-politik koşullardan dolayı araştırma konusuna karşı duyulan aşırı hassasiyet sayılabilir. Bu bağlamda araştırma sahası olarak seçilmiş Tebriz kentinde rastgele bir biçimde kişilere müracaat edilerek araştırmaya katılımcı olarak katılımlarını sağlamak neredeyse olanaksızdı. Bu nedenle refah ve gelir düzeyi farklılık gösteren, Tebriz'in üç ayrı bölgesinde anket uygulama tekniği aracılığı ile toplanacak veriler, söz konusu bölgelerde tanıtık anahtar kişiler aracılığı ile yapılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda araştırmacı/anketör, anahtar kişi ve katılımcı kişi ya da kişiler arasında, uygun buluşma zamanları ayarlanmalıydı. Bu bağlamda, hem araştırmacı ve tanıtık anahtar kişilerin, hem de katılımcı olarak tahmin edilen kişi ya da kişilerin anket uygulaması için ayıracakları uygun zamanın ayarlanması, çoğu durumlarda iki ya da

üç haftalık bir zaman dilimine yayılabiliyordu. Bazı durumlarda anahtar kişi ya da katılımcı olarak tahmin edilen kişi ya da kişilerin önceden kararlaştırılmış zamana yetişememeleri, buluşma tarihinin ertelenmesine ve planlaştırılmış zamanlamaların daha da uzun bir zaman dilimine yayılmasına neden olmaktaydı.

Bir diğer neden ise, daha önceden kararlaştırılmış buluşmalara tahmin edilmişin altında bir katılımcı sayısının katılımı ve bu nedenle de karar alınmış toplam katılımcı sayısındaki açığı kapatmak için potansiyel oluşturan yeni anahtar kişi ya da kişilere ve katılımcı ya da katılımcılara müracaat etme gerekliliği idi. Bu gibi durumlar tekrarlandıkça, veri toplama aşaması için önceden tahmin edilmiş üç aylık zaman süresinin yetersiz olacağı ve daha uzun bir zaman dilimine yayılacağı gerçeği ortaya çıkmış oluyordu.

2. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. İRAN'DA GÜNEY AZERBAJCAN TÜRK KÜLTÜRÜNÜN TARİHSEL GEÇMİŞİ, COĞRAFİ KONUMU ve NÜFUS YAPISI

• Ana Hatlarıyla Azerbaycan Türk Tarihi

Bugünkü İran'da Ari öncesi yaşayan kavimler tarihinde Türklük ile ilgili bazı izler görülse de; Azerbaycan ve bitişik topraklarda yaşayan Elam, Kas ve Kut gibi eski kavimlerin kültüründe bir takım Türkçe kelimeler ve bazı Türk kültürü öğeleri tespit edilse de Azerbaycan tarihinde bilinen en eski Türkler Avrupa'ya göç sırasında bu toprakların kuzey bölgelerinde yerleşmiş olan bazı Hun boylarıdır (Togan, 1981: 45-46, 154). Bazı Hun boylarının Avrupa'dan Anadolu'ya akın ettikleri ve oradan da Azerbaycan'a geldikleri bilinmektedir (Kafesoğlu, 1997: 73). Onlardan sonra Sabirler ve Hazarlar da Azerbaycan'ın kuzeyine yerleşmekte ve Hazarlar zaman zaman dönemin ve bölgenin güçlü imparatorluğu Sasanilerle (224-651) rekabet edebilmekteydiler (Artamanov, 2004: 243-246).

Azerbaycan toprakları miladın başlarından itibaren Türk kavimlerinin nüfus olarak yoğun bir biçimde yer yer yerleştiği bir Türk yurdu konumuna gelmeye başlamıştır. Söz konusu dönemin Türk boylarının coğrafi dağılımı ve kimlikleri Ermeni, Gürcü ve Alban kaynaklarına göre Arap istilası öncesi kanıtlanabilmektedir. Azerbaycan'ın Türkleşme sürecinin, Oğuz boylarının bölgeye olan akımlarıyla tamamlandığını söylemek doğru olacaktır. Böylece Azerbaycan'ın iki bin yıllık bir Türk ülkesi olduğu söylenebilir (Bünyadov, 1989: 162-175).

Asya Hun (M. Ö. 209-216) ve Gök Türk (552-743) İmparatorlukları döneminde Türklerin hakimiyetine giren Orta Asya'nın büyük bir kısmı Türk boylarının akınına uğramış ve Türkleşmeye yüz tutmuştur (İzgi, 1981-2: 627-640). İslam ordusunun 651 yılında Sasani devletini ortadan kaldırmasıyla açılan otorite boşluğu sonucunda Türklerin batıya olan göçleri daha hızlı ve yoğun bir şekilde devam etmiştir. Türkler, Müslümanlığı kabul edip İslam kültür dairesine girdiklerinden sonra, bugünkü İran topraklarına girmiş, ilk olarak Simcuriler ve devamında büyük Gazneliler devletini kurmuş, özellikle Selçuklular döneminde büyük fetihler yaparak kısa bir sürede İran, Azerbaycan, Irak, Suriye, Anadolu ve civar bölgeleri ele geçirilerek geniş bir

İmparatorluk yaratılmış ve bu araziler Türk toprakları yapılmıştır (Özdek, 2001: 86-115).

Neredeyse bütün Orta Doğu'yu ve Orta Asya'nın da bir kısmını ele geçiren Selçuklular Azerbaycan topraklarını da hakimiyetlerine almışlardır. Bu biçimde ilk defa Azerbaycan'ın güney ve kuzey bölgelerini kapsayan bir Türk devleti kurulmuş oldu.

Türklerin Azerbaycan'a hakimiyeti uzun zaman sürmüştür. Selçuklular devletinin düşüş döneminde Azerbaycan'ın kuzeyinde Şirvanşahlar ve güneyinde ise Eldenizliler devleti (1136-1225) kurulmuştur. Daha sonra Eldenizliler devletinin güçlenerek Irak Selçuklu devletini ve Şirvanşahları kendine tabi kıldığı görülmektedir. Selçukluların parçalanışından sonra da ayakta kalan Eldenizliler devleti Harezmsahlarla iyi münasebetlere sahip idiler (Aliyarlı, 1996: 217-224).

Moğolların Harezmsahlar devletini yıktıktan sonra bölgeye akın etmeleri bu devletlerin sonunu getirmiştir. İran'da ve Azerbaycan'da İlhanlılar devleti kurulmuş ve Mısır hariç bütün bölge Moğol hakimiyetine boyun eğmiştir. Bazı dönemlerinde başkenti Muğan, Tebriz ve Marağa gibi Azerbaycan kentleri olan İlhanlı devleti ile büyük Türk kitleleri de Azerbaycan'a gelip yerleşmişlerdi (Berthold, 1987).

İlhanlılardan sonra da Azerbaycan'da Türk hakimiyeti devam etmiş, Ak Koyunlu, Kara Koyunlu, Safevi, Avşar ve Kaçar gibi Türk devletleri 19. yüzyılın sonlarına kadar Azerbaycan'da Türk kültürünü yaşatmışlardır. Dolayısıyla Selçuklularla başlayan süreç 1920 yılına kadar devam ettirilmiş ve bu yılda başta İngiltere olmak üzere sömürgeci güçlerin planlı müdahalesiyle daha elverişli ve maliyeti düşük yöntemlerle sömürgeci politikaların yürütülmesine kolaylık sağlamak için Avrupa-Fars ekseninde, tarih öncesi akrabalık bağlarının şişirtilmesiyle, İngiltere ve Avrupa devlet ve halkları Fars devleti ve halkının gerçek dostlarıymış gibi gösterilerek darbe sonucu, Kaçar Türk Devleti çökertilmiş ve Fars milliyetçiliği ile bilinen Pehlevi devleti hakimiyete getirilmiştir (Erdebili, 1999: 211-347).

Azerbaycan ve Anadolu'ya olan Türk göçlerinin en yoğunu Selçuklular ve Moğollar döneminde olmuş ve bölgenin Türkleşmesini sağlamıştır (Heyet, 2004: 7-19). Ancak Türklerin İran ve Azerbaycan'a gelip yerleşmesiyle yeni bir süreç başlamıştır. Önceleri İrani boylarla daha çok düşmanca ilişkileri olan Türkler (Soğdlarla olan münasebetler

hariç), İslam ve İran kültür alan ve topraklarına girerek beraber yaşamaya başlamışlardır. Böylece Türk, Arap ve Fars kültürleri arasında ilişki ve etkileşim süreci yeni bir aşamaya girmiştir. Daha sonra Şiiliğin İran'ı merkez edinmesi ve burada yayılmasıyla ortaya çıkan yeni dini anlayışla İran ve Arap medeniyetlerine ait önemli kültür öğeleri Türk kültürüne girse de, Türk örf ve adetlerinin ağır bastığı, Arap ve Fars dillerinin yanında Türkçenin de kullanıldığı, saray ve ordu dili olduğu ve Fars kitleleri yanında bile üst kültür sayıldığı görülmektedir (Acar, 2009). Türklerin yüzyıllar boyunca İran'da otoriter güç olduklarından dolayı, Türk kültürüne özgü kimi öğelerin izi, bugün bölgedeki diğer kültürlerde de görülebilmektedir.

• Azerbaycan'ın Adı ve Coğrafi Sınırları

Azerbaycan adının dilsel ve tarihsel anlam ve kökleri ile ilgili değişik düşünce ve kanıların oluşu, konuyu tartışmalı kılmış ve farklı yorumlara yol açmıştır. Attar (2006: 226-227), coğrafi bir bölge olarak Azerbaycan adının, M.Ö. 550 yılına ait bir Elam yazıtı ve Avesta metinlerinde *Atarpata/Aterepata* şeklinde geçtiğini bildirmektedir. Attar'a göre bu tarihsel veriler Azerbaycan adının eski Yunan ve Roma kaynaklarında geçtiği gibi, Atropat adında Medyalı bir satrap yöneticinin adından gelmediğini, ondan daha önce bölgenin coğrafi adı olarak da kullanıldığını kanıtlamaktadır. Azerbaycan adı tarih boyunca Aderbadgan, Adirbadgan, Aderbaygan, Adirbaygan, Atropanekan, Adirbican, Azirbican ve Azerbaycan şeklinde kullanılagelmiş ve bugünkü biçimini almıştır.

Kesrevi (1925: 8) Rum ve Yunan kaynaklarına dayanarak, Azerbaycan adının, Makedonyalı İskender'in doğuya yönelik başlattığı akınları esnasında, Küçük Med devletinin yöneticisi olan Aturpat'ın adından alındığını ve o dönemden itibaren Aturpatgan adının, değişik söyleniş biçimleriyle günümüze dek süregeldiğini belirtmiştir. Kesrevi Azerbaycan adının İran'i [Farsi] ve topraklarının ise her zaman İran sınırları içinde olduğunu ve başka hiçbir millete ait olmadığını görüşünü savunmuştur. O kendi görüş ve yorumlarına ters düşen, Burhan-i Kati ve diğer bazı kaynaklarda belirtilmiş görüş ve yorumları bilimsel yaklaşım ölçütlerine uygun bulmamıştır.

Heyet (1994: 94-95), Tebrizli Mehmet Hüseyin Bin Halef ve Mir Ali Seyidov gibi bazı müelliflerin Azerbaycan adının Türk menşeli olduğunu yazdıklarını belirtir. Tebrizli Bin Halef 1652'de Hindistan'da yayımladığı, Burhan-i Kati sözlüğünde, *Azer* kavramının Türkçede *yüksek*, *Baygan*'ın ise *büyükler* anlamına geldiğini ve böylece, *Azerbaycan*

adının *muhteşemler* anlamına geldiğini yazar. Seyidov, *Azerbaycan* adının Az-er-bay-gan sözcüklerinden oluştuğunu ifade edip, anlamını ise şöyle açıklar: Az, Kültegin abidelerinde de adı geçmiş eski Türk boylarından birinin adıdır. Er, Türkçede insan, erkek ve mert demektir. Bay ise boy başkanı, hakim ve zengin demektir. Gan/kan sıfat ve fiil ekidir. Sonuç olarak *Azerbaycan*, insanın güçlü atası ya da kutsal güçlü ata anlamına gelmektedir.

Azerbaycan'ın coğrafi sınırları, farklı devirlerde kurulmuş devletler terkinde değişikliklere uğramıştır. Bunun için, farklı dönemlere ait tarihsel veriler, Azerbaycan'ın sınırlarını farklı ölçülerde göstermekte ve konuyla ilgili bilim insanları nezdinde görüş ve yorum farkına neden olmaktadır. Hele, çağımızda yaygın olan milliyetçilik anlayışı ve uluslar arası ilişkilerde etnik kimlik temeline dayalı bazı politik çatışmalar, bilim insanlarının benzeri konularla ilgili çalışma ve açıklamalarını politik anlamda etkilemektedir.

Bugünkü Azerbaycan Cumhuriyeti'ni, tarihi Azerbaycan topraklarının dışında tutan ve o bölgenin adını Aran olarak anan İnyetullah Reza, Çengiz Pehlevan vs. gibi çağdaş bazı Fars tarihçiler dışında; İslam tarihçilerinden Yakubi, Belemi, Mesudi, İstahri, İbni Asir, Tebrizli Halefoğlu Hüseyin, Reyisniya, Dehhüda ve Pahamov'u kaynak gösteren Zeki Velidi Togan gibi tarihçiler, kuzeyde Derbed'den başlayarak Bakü, Gence, Şirvan, Karabağ, Nahcivan, Tebriz, Salmas, Erdebil, Zencan, Hemedan, Kazvin vs. gibi şehir ve bölgeleri kapsayan coğrafyayı Azerbaycan sınırları olarak belirtmişlerdir (Heyet, 1994: 94-100).

Adı geçen bölgeler yine Azerbaycan adıyla, Kaçar Türk hanedanı yönetimindeki İran'ın dört idari biriminden birini oluşturmaktaydı. Çar Rusya'sı ve Kaçar Türk hanedanı arasında çıkan savaşlar sonucu 1813 ve 1828'de imzalanan Gülistan ve Türkmen Çay antlaşmaları nedeniyle Aras nehrinin kuzey kısmı İran topraklarından koparılıp Rusya'ya ilhak edildikten sonra Azerbaycan toprakları iki ayrı otorite merkezine bağlı yönetilmiştir. Azerbaycan'ın Sovyet Rus yönetiminde bulunan kısmı Sovyetlerin çöküşünden sonra 1991'den itibaren bağımsız devlet olarak varlığını sürdürmektedir.

Bugün İran Farsçada *otsan* denilen, 30 ayrı resmi idari birimden oluşmaktadır. Doğu Azerbaycan, Erdebil ve Zencan eyaletlerinin/ostanlarının nüfusunun %98'den fazlasını; Doğu Azerbaycan, Kazvin ve Hemedan eyaletlerinin nüfusunun %90'dan fazlasını;

Merkezi eyaletinin nüfusunun %60'dan fazlasını; Kum ve Tahran'ın %40 civarında nüfusunu Türklerin oluşturduğu, tahmin edilmektedir. Ayrıca İsfahan, Horasan, Gülistan, Kirman, Fars, Hormozgan ve diğer bazı eyaletlerde de önemli miktarda Türk nüfusu mevcut olmaktadır.

(<http://www.mapsofworld.com/iran/iran-political-map.html#>).

• Güney Azerbaycan'ın Demografik Yapısı

İran'da yapılan sayımlarda etnik kimlik özelliği işlenmediği için, Türk nüfusunun gerçek sayısı bilinmemektedir. Bu durum sadece Türklerin değil, aynı zamanda İran sınırları içinde bulunan diğer etnik ve kültürel kimliklerin de gerçek sayı miktarının belirsiz olmasına neden olmuştur. Barutçu Özönder (2002: 102) İran'daki etnik nüfusun

dağılım oranlarını, resmi kaynaklarca verilen rakamlara göre tablo 1'deki gibi aktarmıştır:

Tablo 1: İran'daki etnik nüfusun dağılım oranları

Fars	%51
Azerbaycanlı [Türk]	%24
Gileki ve Mazandarani	%8
Kürd	%7
Arap	%3
Lor	%2
Beluçi	%2
Türkmen	%2
Diğer	%1

M. R. Heyet (2005: 8) Dünya Bankası Ülke Profilleri veri tabanının 1994 raporunda yayınlanmış rakamlara göre; 66,1 milyonluk (şu anda 70 milyon) İran nüfusunun %42'sini Türkler oluşturmaktadır. Bu oran ise, 70 milyonluk bugünkü İran nüfusunun yaklaşık 29,4 milyonunu Türkler oluşturduğunu göstermektedir.

İran'da 2006 yılında yapılmış sayım sonuçlarına göre Türklerin neredeyse mutlak ve göreceli olarak çoğunlukta buldukları eyaletlerin nüfus sayıları tablo 2'deki gibidir(<http://www.sci.org.ir/content/userfiles/sci/sci/SEL/baravord/75-85.xls>):

Tablo 2: Türklerin mutlak ve göreceli olarak çoğunlukta buldukları eyaletlerin nüfus sayıları

Doğu Azerbaycan	3,603,456 kişi
Batı Azerbaycan	2,873,459
Erdebil	1,228,155
Zencan	964,601
Kazvin	1,143,200
Hemedan	1,703,267
Merkezi	1,351,257
Kum	1,046,737
Tahran	13,422,366
Toplam	27,336,498

Elde edilen toplam miktara Astara kenti, İsfahan, Horasan, Fars, Gülistan, Buşehr, Hürmüzgan ve diğer eyaletlerdeki Türk nüfusun sayısı eklenip ve Tahran, Kum, Merkezi ve Batı Azerbaycan'daki Türk olmayanların sayısı çıkarılırsa, aşağı yukarı

aynı rakam civarında tahmini bir sonuç çıkarılabilir. Resmi olmayan kaynaklarca, İran'da etnik ve kültürel kimliğe dayalı nüfus dağılımının bölgesel haritası aşağıdaki gibi gösterilmektedir:

(http://2.bp.blogspot.com/_bd_mgE1dVxA/SkMKNuCWjwI/AAAAAAAAAFRA/uqfTOd-Tkbg/s1600-h/Iran_Map.jpg).

Araştırmada, saha olarak seçilen Tebriz kentinin nüfusunun neredeyse tamamını Türkler oluşturmaktadır. Kentin toplam nüfusu, 2006 yılında yapılmış olan sayım sonuçlarına göre 1,448,838 kişi olarak belirlenmiştir (http://www.sci.org.ir/content/userfiles/census85/census85/natayej/15ostan/Tab15_Ost03.xls).

2.2. KÜLTÜR

2.2.1. KÜLTÜRÜN TANIM SORUNU

1980'ler ve 1990'lar kültüre ilginin patlak verdiği yıllardır. Bir önceki dönemin anahtar kavramları *yabancılaşma*, *ideoloji* ve *hegemonya* iken; bugün **kültür** kavramı, toplumsal bilimlerin temel kavramı haline gelmiştir. Williams'ın belirttiği gibi, **kültürel sosyoloji; sınıf, endüstri ve siyasetten** sonra sosyolojiye son giriştir. Yeni sosyoloji türü bugün kültürle ilgilenmeyi gerektirmektedir (aktaran Swingewood, 1998: xi, xiv).

Sosyolojide kültür üzerine çalışmalar genellikle sosyal değişme, sosyalizasyon ve gündelik yaşamda kültürün rolü üzerine odaklanır. Kültür, hem makro hem de mikro düzeyde aktif bir rol oynar; hem gündelik toplumsal yaşamda hem de büyük çaplı kurumlarda etkileşim, ajanların oluşturduğu konular vasıtasıyla yapılandırılır (Swingewood, 1998: 69-70).

Bu bağlamda, eldeki araştırmada bir kültürel değiştirme süreci olarak asimilasyon ve onun gündelik yaşamdaki görünüşleri inceleneceğinden, *kültürün* makro düzeyde kurumsal yapılarda ve mikro düzeyde ajanlar arası ilişki ve etkileşimlerde *aktif rolü* üzerinde durulacaktır.

Chaney'e (2002: 7) göre kültür, nötr ya da besbelli bir terim değildir; kültür terimi, devasa bir teorik refleksiyon, betimsel sorvey (descriptive survey) ve etnografik raporlar literatürüyle geliştirildi. Böylece kültürün, sosyal teoride inşa edildiği söylenebilir. Ama aynı zamanda kültür terimi; akademik söylemin, farklı yaşam biçimlerini ve değişim süreçlerindeki farklılıkları anlamak için bir kaynak olarak kullanmasının dışına da çıkmıştır.

Kültür, modern çağda sosyal teorinin temel kavramlarından birisi olmuştur. Onun bugünkü sosyal teorideki anlamlı/önemli yerini Chaney (2002: 8) aşağıdaki üç nedene dayandırır:

1. **Kültür** kavramı; kültürün sosyal yaşam için antlaşmalardan/ sözleşmelerden daha önemli bir **organizasyoncu** olduğunu iddia eder. Bu kavrama göre bir sosyal grubun karakteristiği olabilecek olan şeyleri yapmanın (yemek yapma ve yemenin, çocukların beklentilerinin, resim yapmanın vs.) çeşitli yolları vardır. Bu ayrı yaşam biçimleri ahlaki güce (gelenek vs.) sahiptir ve bir grup kimliğinin temel unsurlarıdır. Bu nedenle kuşaklar boyunca aktarılmaktadır.

2. Kültür kolektif varlığın bir derecesini gösterir ve gündelik tecrübeyi açıklamak için kullanılabilir.
3. Entelektüeller için bir söylem oluşturur.

“Ancak, *kültürü*, değil bir kelime, başlı başına bir denemeyle bile anlatmak, tanımlamak kolay bir iş değildir.” Güvenç’e (1999: 95) göre kültür kavramının tanımlanmasında karşılaşılan güçlüklerin neden ve kökenleri şöyle özetlenebilir:

1. Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli *uygarlığı*’dır.
2. Kültür, *belli bir toplumun kendisidir*.
3. Kültür, bir dizi *sosyal süreçlerin bileşkesidir*.
4. Kültür, bir insan ve toplum *kuramıdır*.

Williams’a (2006: 109) göre, farklı tarihsel dönemlerde ayrı baskın süreçlerin etkisi, “kültür” teriminin bugünkü üç ayrı kullanımına belli belirsiz yansımaktadır.

1. Bir birey, grup ya da toplumun entelektüel, ruhsal ve estetik gerilimini ifade etmek.
2. Bir insanın, grubun ya da toplumun yaşam biçiminin tümünü, faaliyetlerini, inançlarını ve göreneklerini belirtmek.
3. Bir dizi entelektüel ve sanatsal faaliyeti ve bunların ürünlerini (film, resim, tiyatro) saptamak. Bu kullanımında kültür az çok “Güzel Sanatlar” ile eşanlamlıdır; bu nedenle, “Kültür Bakanlığı”ndan söz edilebilir.

Güvenç’in (1999: 95) belirttiğine göre Amerikalı iki antropolog, kültür konusunda derledikleri bir antolojide (Kroeber & Kluckhohn, 1952) kültür kavramının 164 farklı tanımını derlemiş ve tartışmışlardır. Smith’e (2007: 15–16) göre, onlar çalışmalarında, kültürün anlamlarına ilişkin birçok çakışma olsa da, altı temel kavrayışı yani; *betimleyici, tarihsel, normatif, psikolojik, yapısal* ve *genetik* (kültürün aktarımı) tanımlamayı başarırlar.

Güvenç (1999: 100) **kültür** kavramı ile ilgilenmiş bilim insanlarının yaptıkları tanımlamaların; kavrayış temelleri, yönü, kapsamı ve içeriğine göre farklı açılardan ele alındığını belirtir. Söz konusu yaklaşımlar **kültürü**, *sosyal miras ve gelenekler birliği; hayat yolu ya da biçimi; idealler, değerler ve davranışlar; çevreye uyum; geniş anlamda eğitim; bireysel psikoloji; düşünüş; simgeler bütünü; oluşumu ve kökeni* olarak ele alıp tanımlamaya gitmişlerdir.

Smith (2007: 16–17) kültürün, bugünkü temel kullanımını ayrıştırmak, mümkün olduğu sürece aşağıdaki temalar etrafında yoğunlaştığını belirtir:

1. *Kültür; maddi, teknolojik ve sosyal yapısal olana karşı olma eğilimindedir.* Bunların arasında karmaşık ampirik ilişkilerin olabileceği kabul edilirken, kültürü bir bütün olarak “yaşam tarzı”ndan farklı ve ondan daha soyut bir şey olarak da kavramaya ihtiyacımız olduğu iddia edilir.
2. *Kültür; ideal olanın, ruhani olanın ve maddi olmayanın gerçekliği olarak görülür.* İnanışların, değerlerin, sembollerin, işaretlerin ve söylemlerin biçimlenmiş bir alanı olarak kavranır.
3. *“Kültürün özerkliği”ne önem verilir.* Bu, kültürün, altta yatan ekonomik güçlerin, güç dağılımlarının ya da toplumsal yapısal ihtiyaçların basit bir yansıması olarak açıklanamayacağı gerçeğidir.
4. *Çabalar değer-tarafsızlığını sürdürmek içindir.* Kültür incelemesi Güzel Sanatlar ile sınırlanmaz, aksine toplumsal yaşamın yönlerine ve düzeylerine yayılmış olarak kavranır. Kültürel üstünlük ya da aşağılık fikirleri çağdaş akademik çalışmada hemen hemen hiç yer almaz.

Güvenç’e (1999: 97) göre literatürde ‘kültür’ sözcüğü 4 ayrı anlamda kullanılmaktadır.

1. Bilimsel anlamda kültür: *Uygarlıktır.*
2. Beşeri anlamda kültür: *Eğitimidir.*
3. Estetik anlamda kültür: *Güzel sanatlardır.*
4. Maddi (teknolojik) ve biyolojik anlamda kültür: *Üretme, çoğaltma ve yetiştirme.*

Kültür; insan gereksinimlerini karşılaması, işlevi, öğrenilirliği, aktarılabilirliği, süreğenliği, yapmalılığı, toplumsallığı, idealleştirilmişliği, değişirliği, soyutluğu, bütünleştiriciliği, niteliği ve diğer özellikleriyle de incelenebilir.

İlk kültür kuramcılarından E. B. Taylor’a göre “*kültür; bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, örf ve adetleri ferdin mensup olduğu cemiyetin uzvu olması itibarıyla kazandığı itiyatlarını ve bütün diğer maharetlerini ihtiva eden gayet girift bir bütündür* (Turhan, 1997: 37).”

Kurtkan’a (1976: 16) göre, “kültür insanın insan tarafından tesis edilmiş ve yaratılmış olan çevresini ifade eder.”

Haviland (2002: 65) kültürü, “toplum üyeleri tarafından hayata geçirildiğinde toplum üyelerinin uygun ve kabul edilebilir gördüğü aralığa uygun düşen davranışlar üreten kurallar ve standartlar kümesidir” diye tanımlamıştır.

“Bütün hayvanlar içinde yalnız insan, antropologların ‘kültür’ dedikleri devam eden ve gelişen davranış tarzlarına sahiptir,” görüşüne katılan N. Erdentuğ devamla, “... insan davranışlarını, diğer herhangi bir hayvana (canlıya) oranla, çok daha büyük ölçüde ÖĞRENİM yoluyla kazanır. Öte yandan, insanlar az çok örgütlenmiş kümeler halinde yaşarlar ki bunlara ‘TOPLUMLAR’ denir: Her toplumun ise kendine özgü bir kültürü vardır... kültür, özel bilgi alanlarına ait değildir: bu, bütün insan eylemlerinin kapsadığı alanlardan doğan davranış tarzlarını kapsar” demektedir (Erdentuğ, 1977: 92).

Turhan, kültürü şöyle tanımlar: “*Kültür*, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekküle eden öyle *bir bütündür* ki, cemiyet içinde mevcut her nevi *bilgiyi, alakaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumi atitüd, görüş ve zihniyet* ile *her nevi davranış* şekillerini içine alır. Bütün bunlar, birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder (Turhan, 1997: 48).”

Turhan kültürün ortaya çıkış nedenini insan ihtiyaçlarında arar. Ona göre “*insani ihtiyaçlar* ekseriya *biyolojik, içtimai ve ruhi* olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Bu bedeni, içtimai ve ruhi ihtiyaçların tatmininde rol oynayan her vasıtaya *kültür unsuru* ve bunların meydana getirdikleri birliklere de *kültür terkipleri* (Culture Complexas) veya faaliyetleri denmektedir (Turhan, 1997: 43–44).”

Malinowski’ye (1992: 66) göre kültür, “kullanım ve tüketim maddelerinden, çeşitli halk gruplarının yapısal hak ve görevlerinden, insan düşünce ve becerilerinden, inanç ve alışkanlıklardan oluşan tümel bütündür.” Malinowski (1992: 69) kültürü “Kısmen özerk, kısmen eşgüdümlü kurumlardan kurulmuş bir bütündür. Bu bütünlük, soya dayanan kan birliği, iş birliğine, faaliyetlerde uzmanlaşmaya dayalı mekansal birlik gibi bir dizi ilkeye ve –özellikle de politik örgütlenmede– güç kullanımıyla korunur” diye açıklamıştır.

Malinowski (1992: 66) *kültürü* insanın özel ve somut problemlerle başa çıkmasını sağlayan *bir aygıt* olarak görmektedir. Kültüre kaynaklık eden bu problemler “insanın en çeşitli organik ihtiyaçların boyunduruğunda olan bir bedene sahip olması gerçeğinden ve ona işlemesi için gerekli ham maddeyi vererek hem en iyi dostu hem de birçok düşman gücü içinde saklayarak en tehlikeli rakibi olan bir çevrede yaşaması olgusu sonunda doğar.”

Malinowski (1992: 139) kültürün kökenini;

1. Araç nesnelere tanıma yeteneği,
2. Araç nesnelere teknik etkililiğini ve değerini, yani amaçlanan süreçteki yerlerini değerlendirebilme,
3. Sosyal bağların doğuşu,
4. Sembolizmlerin ortaya çıkışına bağlamaktadır.

Geertz (1993: 5, 89) “*Max Weber gibi, insanın kendi ördüğü anlam ağlarında asılı kalan bir hayvan olduğuna inanarak, kültürü; bu anlam ağları olarak ve kültürün analizini de yasa araştıran (in search of law) deneysel bir bilim olarak değil, anlam araştıran (in search of meaning) yorumlayıcı bir bilim olarak*” tanımlamaktadır. “*O [kültür], semboller içerisinde cisimleşmiş (embodied) tarihsel olarak aktarılan anlam kalıplarının adıdır; [kültür], insanların yaşama ilişkin bilgi ve tutumları iletme, sürdürme ve geliştirme aracılığıyla sembolik biçimler içerisinde ifade edilen miras kalmış kavrayışlar (conceptions) sistemidir.*”

Bu çalışmada *kültür* kavramı Parsons (Kroeber & Parsons, 1958: 583) tarafından tanımlandığı biçimde, “*insan davranışının biçimlenmesindeki faktörler olan değerlerin, fikirlerin ve diğer sembolik anlam sistemlerinin iletilen ve yaratılan içeriği ve kalıpları (pattern) olarak ve davranış tarafından üretilen yapılar (artifact)*” olarak ele alınacaktır.

Swingewood’a (1998: 70) göre Kant’ı izleyerek Parsons; maddi toplumsal yaşamın üzerinde otonom bir kültürel alan oluşturan ve spesifik toplumsal-tarihsel bağlamlarda gömülü olan değerlerin, umutların ve arzuların aşkın özünü tanımladı.

Parsons; Weber ve Vico’yu izleyerek, “*bir semboller sistemi olarak kültür kavramını, insanın kendi deneyimine anlam ve önem vermesiyle açıkladı.*” İnsan yaratımı olan, paylaşılan, geleneksel, düzenli ve öğrenilen sembol sistemleri; insanlara anlam dolu çerçeveler sunar. Bu anlam dolu çerçeve, insanlara birbirlerine, dünyaya ve kendilerine yönelik anlamlar sunar (Geertz, 1993: 249–250).

Parsons, sosyal sistem teorisinde *sosyal düzenin, sosyal bütünleşmenin ve dengenin korunmasında kültürel faktörlerin oynadığı kritik rolü* vurguladı. Ona göre normatif yapının altında yatan spesifik *kültürel kodlar*dır. Bu kültürel kodlar mesleki ilişkilerde ve girişimlerde yönler gösterir. Parsons’a göre kültür; artık otonomi ilkesiyle açıklanamaz; kültür sosyal sistemin içerisine gömülüdür. Ona göre ortak değer sistemi sosyal

bütünleşme için önemli bir ön koşul oluşturur. Kültürel unsurlar, iletişim ve etkileşim sistemine aracılık eder (Swingewood, 1998: 57).

Aslında ne toplum kültürel değerleri yansıtır; ne de kültür sosyal ilişkileri yansıtır. Bu Parsons'ın temel teorik görüşlerinden birisidir. Ona göre sosyal bütünleşmeyle yakın bağları nedeniyle *kültürel değerler*, bağlamsal koşullarda gündelik ve görelî olan değerleri değil; evrensel değerleri korur ve sürdürür. Kültürel değerler, bir bütün olarak toplumun toplumsal uyumuna yardım edeceklerse o zaman onlar evrensel olmalıdırlar (Swingewood, 1998: 58).

Parsons *kültürün oluşumunu insan tarafından seçilen doğru işaretlere* bağlar. Ona göre nesne dünyası üç nesne türünden oluşur: *toplumsal*, *fiziksel* ve *kültürel* nesnelere. Toplumsal nesne, aktördür. Fiziksel nesne, empirik varlıktır. Kültürel nesne; kültürel geleneğin, fikirlerin ya da inançların sembolik unsurlarıdır. Toplumsal etkileşimin olduğu yerde, işaretler ve semboller; ortak anlam elde ederler ve aktörler arasında iletişim ortamı olarak iş görürler. “*İletişime aracılık eden sembolik sistemler ortaya çıktığı zaman, ilgili aktörlerin eylem sistemlerinin parçası olan ‘kültür’ün başlangıcından bahsedebiliriz* (Parsons, 1951: 4-5).”

En temel eylem yönelimi olan hayvansal düzeydeki yönelim bile, simgeleştirmenin başlangıcı olan işaretleri içermektedir. İşaretler olmazsa o zaman eylemin ‘yönelimsel’ görünümü de anlamsız olacaktır: burada, ‘*seçme*’ ve onun altında yatan ‘*alternatifler*’ kavrayışı vardır. İnsan düzeyinde işaret-yönlendirmesinde (sign-orientation), doğru simgeleştirme (true symbolization) ile doğru adım atılır. Tam da “bu” adım, “kültürün doğması için zorunlu koşuldur.” İşaretlerin kullanımından farklı olarak doğru simgeleştirme, aktörlerin etkileşimi olmaksızın ortaya çıkamaz ve bu etkileşim olmaksızın işlevsizleşir; bireysel aktörler, toplumsal nesnelere etkileşim içerisinde sembolik sistemleri elde edebilirler (Parsons, 1951: 10).

Swingewood’a (1998: 59-61) göre; Parsons’ın kuramsal görüşü, bir yandan dar bir biçimde düşünülmüş ortak kültür kavramıyla (kapalı ve bitmiş bir yapı olarak kültür), diğer yandan da kültürel değerler üzerine çatışma ve aynı sosyal bağlam içerisinde alternatiflerin bir arada bulunmasını ifade etmeyi başaramamasıyla zayıflatıldı. Spesifik kültürel değerlerin egemenliği için hiçbir açıklaması yoktur; kuramı onların tarihsel kökenini açıklamak için hiçbir mekanizmaya sahip değildir. Parsons’ın sosyolojisinde

ideal ve evrensel anlamda kültür ile gündelik yaşamdaki kültür arasında ilişki açık değildir.

2.2.2. KÜLTÜREL SÜREÇLER

Kültürel süreçler, kültürel olguların gözlemlenmesi, sınıflandırılması ve değerlendirilmesi için kavramsal araç ve gereçler olarak ele alınabilir. Kültürel süreçler daha genel, soyut ve birden fazla olayı kapsadığı için tekil kültürel olaylardan ayrılır. Temel kültürel süreçler; dinamikleri, etki yön ve odakları ve sonuçları bakımından birbirlerinden ayırt edilebilir. Aşağıda bazı temel kültürel süreçlerin tanımları verilmektedir.

2.2.2.1. Kültürleme (Enculturation)

Güvenç'in (1999: 125) belirttiği gibi, kavram ilk kez antropolog Herskowitz tarafından 1948'de önerilmiştir. "Kültürleme, insanoğlunun çocuk ya da ergin olarak kendi kültüründe etkinlik kazanması ve eğitim süreci sırasında karşılaştığı bilinçli ve bilinçdışı şartlanmalar olarak tanımlanır."

Kültürleme (enculturation), bir etnik kimliğin öğrenilmesi ve kuşaktan kuşağa iletilmesi tavrıdır. Kültür; öğrenilmiş davranış olduğu ve toplumsal ve çevresel bağlamlara sürekli uyumu amaçladığı için, zorunlu olarak kültürleme süreçlerinin gücüne dayanır. Kültürleme; bir kültürün üyelerinin kültürün süreğenliği için temel önemde olan çekirdek değerleri öğrenme davranışıdır (Rodriguez, 2007: 33, 127–128).

Kültürleme programlarından, yerli insanların toplumsal, ekonomik, politik ve dinsel pratiklerini dönüştürmek için yararlanılır. Söz konusu programlar, "yönlendirilmiş" kültürel değişim süresince değişir. Kuzey Amerika'da misyonerler ve köle çiftliklerinin sahipleri, yerli insanların temel değer ve ideolojik yapılarını değiştirmek için kültürleme programlarından yararlanmışlardır. Bu kültürleme programlarının amacı, başat kültürün kültür pratiklerini (dil, giyim kuşam, yeme içme, iş etiği vs.) bir dereceye kadar taklit edecek uysal bir işçi sınıfı yaratmaktır. Yönlendirilmiş kültürleme programlarının başka bir biçimi Birleşik Devletler hükümeti tarafından ayrılmış Kızılderili arazileri üzerinde uygulanmıştır; bu programların amacı ise geleneksel göçebe avcı toplayıcıları yerleşik çiftçilere dönüştürmekti (Lightfoot, 2004: 20).

1960'lı yıllarda İran'da devlet politikası olarak uygulanan *Ak Devrim* uygulamaları göçebe kabilelerin yaşam tarzını yerleşik yaşam tarzına dönüştürme ve toplumsal-politik güçlerini denetim altına alma amacını gütmekteydi.

Kısaca kültürlenme kavramı eğitim, öğrenim ve toplumsallaşma süreçlerini içerir ve kuşatır. Bu özelliği için de antropolojinin yanı sıra özellikle psikoloji ve sosyolojinin genellikle de diğer sosyal bilimlerin konusudur.

2.2.2.2. Kültürlenme (Culturation)

Egemen çoğunluk tarafından kabul görmüş toplumsal-kültürel değerler ve kuralların benimsenmesi, içselleştirilmesi ve öğrenilmesi sürecini ifade eder. Kültürlenme süreci başat kültürün kurum ve kuruluşları içinde, azınlık kültürüne bağlı birey ve grupların kendi kültürel değerleri, davranışları ve öğeleri yerine başat kültürün değerleri, davranış biçimleri ve öğelerini kullanarak içselleştirmeleri sürecidir.

Güvenç (1999: 122) süreci şöyle açıklamaktadır: “belli bir toplumun alt-kültürlerinden, ya da farklı toplumlardan kopup gelen birey ve grupların buluşması ve bir etkileşim süreci sonunda, asıl kültür ve alt kültürlerde bulunmayan yepyeni bir birleşime varılması, ulaşılması”dır.

DiRenzo'nun (1977: 266) belirttiği gibi kültürlenme, köken olarak, toplumsal öğrenmeye atıfta bulunan antropolojik bir kavramdır ve bilginin bireye iletilip geçirilmesi anlamına gelir. DiRenzo'ya göre kültürlenme iki değişken içerisinde görülür:

1. Kültürleme (enculturation): Yeni doğmuş ve henüz kültüre sahip olmayan organizmaların kültürlenmesidir.
2. Kültürleşme (acculturation): İkinci bir kültürün aktarılmasıdır.

Naylor'a göre (1998: 95–96); kültürlenme sistemi, toplumların kültür aktarımı ve edinimi ile nasıl başa çıktıklarına atıfta bulunmaktadır. Naylor da DiRenzo gibi kültürlenmenin iki aynı sürecinden bahseder: birinci olarak; geleneksel olarak antropologların kullandığı, çocuk ve genç insanların kültürü öğrenmesi anlamına gelen *kültürleme* (enculturation) süreci ve ikinci olarak; örneğin göçmen grupların kendi kültürlerinin yanı sıra göç ettikleri ulus-devletin kültürünü öğrenmesi anlamına gelen *kültürleşme* (acculturation) süreci. Naylor'ın belirttiğine göre, kültürleşme kavramı

köken olarak, yakın temasta bulunan birbirinden farklı iki kültürde meydana gelen değişime atıfta bulunmak için kullanılmıştır.

2.2.2.3. Kültürleşme (Acculturation)

Kültürleşme sürecinin gerçekleşmesi için en az iki farklı kültürel sistemi temsil eden birey ya da grupların temas içinde bulunmaları gerek koşul ve taraflar arasında sürekli ilişki ve etkileşimin bulunması ise yeter koşul olarak görülebilir. İki ya da daha fazla kültürel temsil arasındaki ilişki ve etkileşim belli bir zaman dilimi içerisinde belirli bir düzeye gelir ve yepyeni bir kültürel sistem biçimini ortaya çıkarır.

Kültürleşme sürecinin ortaya çıkaracağı değişim, taraflar arasındaki kültürel farkların derecesine, ilişkinin hangi şartlarla meydana geldiğine, ilişkiyi kuran ve devam ettiren varlıklar ve yeniliklerin akış yönüne bağlı olarak çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Kısaca kültürleşme; “birleşme ya da erime” (iki kültürün tek kültür haline gelmesi), “içine alma” (bir kültürün bağımsızlığını kaybederek varlığını diğer kültürün içinde alt kültür halinde devam ettirmesi), “yok olma” (bir kültürün diğerinin içinde erimesi) ya da “uyum” (bir denge durumunun gerçekleşmesi) ile sonuçlanabilmektedir (Özkalp, 1986: 248).

Teske ve Nelson (1974: 358) kültürleşmenin belirgin özelliklerini şu şekilde özetlerler:

1. Kültürleşme bir süreçtir, sonuç değildir.
2. Bu süreç, hem bir grup fenomeni olarak hem de bir bireysel fenomen olarak düşünülebilir; ama bireysel düzeydeki kültürleşme, grup düzeyindeki kültürleşmenin koşullarından genellikle etkilenir. Ayrıca bu süreç, otonom kültürel gruplar arasında olduğu kadar alt gruplar arasında da işlemektedir.
3. Kültürleşme, genellikle tek yönlü bir süreç olarak ele alınmasına rağmen, aslında iki yönlü bir süreçtir. Kültürleşmede iki yönlü karşılıklı bir ilişki vardır.
4. Kültürleşmenin meydana gelmesi için doğrudan temas zorunlu önkoşuldur.
5. Egemen grup, kültürleşmenin yönünü ve derecesini belirlemede önemli bir faktördür; ama yine de egemen grubun kültürleşmenin yönü ve derecesiyle ilişkisi açık değildir. Diğer yandan kültürleşme, egemen-tabi ilişkisi olmadığına da olabilir.
6. Kültürleşme, değerlerde değişim yaratma koşuluna bağlı değildir, buna rağmen değerler kültürleşebilir.
7. Kültürleşen grup ya da bireyde grup dışına doğru pozitif bir yönelim, zorunlu koşul değildir.
8. Kültürleşen gruba yönelik grup dışından kabul ya da pozitif yönelim zorunlu koşul değildir.

9. Kültürleşme sürecinde, değişimin referans grup yönelimi içinde olacağı koşulu yoktur.

2.2.2.4. Kültür Değişmesi (Cultural Change)

Kültür değişmesi olgusu tüm kültürel süreçlerin yanı sıra diğer kültürel etkenler, unsurlar ve değişkenlerin bileşkesi olarak düşünülebilir. Bu süreç kültürel unsurlar, kurumlar veya toplumsal-kültürel sistemin genelinde gerçekleşen değişmelerle ilintilidir. Var olan duygu, düşünce, davranış kalıpları, anlam kodları, değer yargıları ve kurallar sistemindeki değişmeler; keşifler, icatlar, denemeler, buluşlar, yayılma ya da kültür iktibas ve seçici ayıklama gibi değişkenler kültür değişmesini meydana getirebilir.

Katz'a (aktaran: Tezcan 1984: 5) göre kültürel değişme davranışsal, bilişsel ve duygusal boyutlarının yanı sıra bir yaşam tarzını da kapsar. Giyim, yemek hazırlama biçimleri, tercih edilen müzik türleri, değerler, tutumlar ve inançlar gibi değişkenlerde gerçekleşen değişmeler kültür değişmesi olgusunu etkiler. Örneğin Parsons, değer, norm ve düşünce sistemlerindeki değişmeleri bu kapsamda ele alır.

Turhan kültürel temaslar, keşifler, iktibas, ihtira, taklit, yeni ihtiyaçlar ve karşılıklı çareler gibi değişkenleri kültür değişmelerinin dinamizmleri olarak niteler. Ayrıca *serbest* ve *mecburi* olarak iki tür kültür değişmesinden bahseder. Turhan, (1997: 51–52) “*serbest kültür değişmesinden, bir içtimai grup veya cemiyetin, yabancı bir kültüre sahip grup veya cemiyetle temasa geldiği zaman hiçbir dâhili veya harici tazyik altında bulunmaksızın münferit unsurlar yahut o kültürün muayyen bir kısmını alıp benimsemesi neticesinde bünyesinde husule gelen tahavvüller kast olunmaktadır*” tanımını yapar. Mecburi kültür değişmelerini ise, “*ayrı kültürlerle sahip iki içtimai grup veya cemiyetten biri kendi kültürünü veya muayyen bazı unsurlarını kabul etmesi için diğerini tazyik eder veya idari bir nüfuz ve iktidara sahip bir zümre yabancı bir kültürü veya bunun muayyen bazı unsurlarını ekseriyetin arzusu hilafına kendi cemiyetine zorla kabul ettirmeye çalışırsa neticede meydana gelen değişmelere denir,*” diye tanımlar.

Turhan, *mecburi kültür değişmelerinden* bahsederken iki ayrı kültürü temsil eden *iki toplumdan birinin diğerinin kültürüne aktif bir biçimde ve özel bir amaçla müdahalesinin ortada olması gerektiğini vurgulamaktadır*. O, zorunlu kültür değişmelerini “hâkim grubun bu müdahalesi, ya kendine mahsus kültür unsurlarını zorla kabul ettirmek veya yerli kültürün mevcut bazı şekillerini men etmek suretiyle yahut çok defa görüldüğü gibi

her ikisini de aynı zamanda içine alacak tarzda tecelli eder (Turhan, 1997: 112)” diye üç farklı biçimde açıklar. Ayrıca kültür değişimlerinin üzerinde etkili olan anlama ve kavrama, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri ve kültürün tek bir boyutunda gerçekleşen değişimin diğer boyutlarını da etkileme olasılığı olan faktörleri de açıklamaktadır.

“Bir topluma ait kültür çeşitli şekillerde değişime uğrayabilir. Herhalde bunların en başında kültürün kendi iç dinamikleriyle yaşanan değişme gelir. Her kültürel sistem kendi iç katmanlarıyla, çevresiyle, tabiatla canlı bir ilişki içindedir ve bizatihi bu ilişki yeni formlar, anlayışlar, değerler doğurur. Entelektüel bilginin irfanla, kasaba ve köy hayat tarzının metropol alanlarla, farklı müzik türlerinin birbirleriyle ilişkisinin yeni tarzlar ve formlar doğurması bu çerçevedeki değişimler olarak görülebilir. ... Kültür değişimleri konusunda atlanılmaması gereken bir başka konu, bir toplumsal sistemdeki kültürün homojen bir bütün teşkil etmemesi, kendi içinde katmanları olması sebebiyle değişimin her türünün bu katmanlarda farklı biçimlerde görüneceği hususudur (Bostancı, 2003: 114–115).”

2.2.2.5. Kültürkırımı (Culturecide)

Kültürkırımı, “zorunlu olarak taşıyıcılarının fiziksel yok oluşunu gerektirmeksizin bir kültürün çöküşüyle sonuçlanan amaçlı süreçlere işaret eder.” Bu türden durum ve süreçler, *kültürel soykırım* (cultural genocide) kavramıyla karşılandığı gibi *deculturation* kavramıyla da karşılanır. Kültürkırımı, genellikle yerli insanların deneyimlerini tahrif etmek için kullanılır. Kültürkırımı, şunlardan bazılarını ya da hepsini içerebilir: politik ve toplumsal kurumlar, kültür, dil, milli duygular, din, ekonomik istikrar, kişisel güvenlik, özgürlük, sağlık ve saygınlık (Stein, 2003a).

Charny (2000: 9); kültürel soykırım kavramını etnikkırım (ethnocide) kavramıyla eşanlamlı olarak kullanarak, söz konusu kavramı etnik, ulusal, dinsel vs. grupların kültürlerinin yok edilişi olarak tanımlamıştır. Burada; yok edilişi amaçlanan kültürün taşıyıcılarının fiziksel yok edilişi zorunlu değildir, özellikle önemli olan belli bir grubun kültürünün ve kültürünün dayanaklarının yok edilişidir. Charny kültürel soykırımın 5 çeşidinden bahseder:

1. Biyolojik ve fiziksel kırım: Belli bir grubun (etnik, ulusal ya da dinsel vs.) üyelerinin doğum oranını düşürmek, sağlığına zarar vermek, kölelik yaptırmak, işkence etmek ve seks köleliği yaptırmak.
2. Ekonomik kırım: Belli bir grubun üyelerinin örneğin avcılığa, balıkçılığa, çiftçiliğe vs. dayanan ekonomisinin temellerini çökertmek.
3. Dil kırımı: Belli bir grubun üyelerinin dilini yasaklamak ve yok etmek.
4. Dinsel ve manevi kırım: Belli bir grubun dinsel pratiğini yasaklamak ve yok etmek.
5. Toplumsal kırım: Belli bir grubun üyelerinin tarihsel belleğinin sürekliliğini yasaklamak ve yok etmek ve söz konusu üyeler arasında yüksek oranda uyuşturucuyu, alkolü, bilgisizliği/cehaleti, şiddeti vs. teşvik ederek grubun geleneklerinin ayakta tutunamayacağı ve çökeceği ortamı beslemek.

Sautman'a (2006: 1-2) göre; "kültürel soykırım (cultural genocide)" kavramı, üzerinde fazla durulmamış olduğu için bireysel yorumlara açıktır. Ancak bu kavram; kültürel bakımdan homojen bir ulus-devlet yapma çabalarının bir ürünüdür. Bu çabalar genellikle zorunlu asimilasyondan (forced assimilation) etnik temizlemeye kadar gitmiştir. Aktivistler, genellikle "kültürel soykırım" kavramını baskı altındaki etnik bir grubun kültüründe istenmeyen ve dıştan oluşturulan değişimi belirtmek için kullanırlar. Uluslar arası hukukta, "sadece amaçlı ve sistematik devlet eylemleri" kültürel soykırım olarak kabul edilmektedir (Sautman, 2006: 2).

1946'da Birleşmiş Milletler Genel Toplantısında "soykırım" (genocide) kavramı ilk kez tartışmaya açılmıştır ve bu tartışmada soykırım olayları arasında insanlığın kültürel sermayelerinin yok edilmesinin de bulunduğu belirtilmiştir. Söz konusu toplantıda Genel Sekreter, kültürel soykırımı yasaklayan bir madde de önerdi ve böylece Birleşmiş Milletler; ulusal, ırksal ya da dinsel bir grubun dilini, dinini ya da kültürünü yok etme amacıyla olan, kültürel soykırım eylemlerini yasakladı. Bu yasak, şu yasaklı eylemler üzerindedir: bir grubun okullarda, gündelik yaşamdaki etkileşimlerinde kendi dilini kullanmasını ve kendi dilinde yayın yapmasını yasaklama eylemi; kendi kültürünün kurum ve unsurlarını (kütüphane, müze, okul, tarihsel anıt, tapınak vs.) kullanmasını yasaklama eylemi ve grubun kendi dili, dini ya da kültürünü bırakmasına neden olacak koşulları yaratma eylemi (Sautman, 2006: 4).

Kültürkırımsal edimler bağımlı azınlık kültürün; dilini kullanma olanağını, dini pratiğini, geleneksel biçimlerde sanat üretimini, temel toplumsal kurumlarını sürdürmesini, bellekleri ve gelenekleri korumasını, toplumsal amaçlara yönelik iş birliği içinde çalışmasını vs. engelleyerek; bütün bunların yerine başat kültüre ait olanları, kullanılması gereken unsurlar ve olanaklar olarak sunar.

Michaels (1994: 42); kültürkırımı (culturecide) kavramını, medyanın Avustralya'daki aborjinlerin kültürü üzerinde yarattığı etkiyi inceleyen çalışmalarında söz konusu etkinin sonuçlarını işaretlemek için kullanmıştır; başka bir deyişle Michaels medya aracılığıyla gerçekleştirilen kültürkırımını Aborjinler örneği üzerinden göstermiştir.

2.2.2.6. Kültürel Bütünleşme (Cultural Entegration)

Rex'e göre, bütünleşme her şeyi düzleyerek geçen, tek şekle sokan bir süreç olmak yerine karşılıklı hoşgörü atmosferi içinde, kültürel çeşitliliğin fırsat eşitliği ile birleştirilerek yeni bir ortam oluşturulması anlamına gelmelidir (aktaran: Somersan 2004: 105)

Bütünleşme, "başat bir toplum içerisine giren bir grubun kültürünün ve toplumsal yapılarının tamamen karışması (blend) anlamına gelir." Erime kazanı (melting pot) da, bütünleşmeyi tanımlamak için başka bir yoldur: "Biz, Amerika'dan bir 'erime potası' olarak bahsediyoruz" (Popenoe, 1974: 330).

Bütünleşme; etnik, dinsel vb. sınırlamaları kaldırmak ve tüm yurttaşlara aynı hakları tanıyarak toplumu birleştirmek anlamına gelir. Bütünleşme sonucu, toplumun çoğulcu olup olmamasına göre değişebilir. Çoğulcu toplumlarda "birlik içinde farklılık" gözetilir. Çoğulcu olmayan toplumlarda bütünleşme kolaylıkla asimilasyona dönüşebilir. Devlet burada yalnızca eşitlik kavramına dikkat gösterir, ama özel farklılıkları gözetmez. Bütünleşme ayrımcılık değildir (Oran 2000: 65).

Bütünleşme göçmen veya yerli halkların kendi istekleri ile çoğunluk kültür ve topluma uyum göstermesi ve çoğunluk toplumun normlar, değer ve düşünce kalıplarını benimsemesi olarak tanımlanıyor. *Asimilasyon* baskıcı ve sevimsiz bir politika olarak algılanırken sosyal bilimciler *entegrasyonu*, farklı kültürlerin bir toplumda birlikte yaşamasında daha olumlu çözümlerden biri olarak görüyor. Öte yandan *bütünleşme* konusunda da kuşkucu olmak mümkün. *Asimilasyonun* nerede bitip *entegrasyonun*

nerede başladığına dair kesin bir sınır çizmek zor. Ayrıca; azınlık ve madun konumundaki bir grubun özgür seçimi ne kadar söz konusu olabilir? Azınlığın egemen gruba uymaktan başka çaresi var mıdır? Farklılığını nasıl zorla kabul ettirir? “Eşitler” arası farklılık bile o kadar kolay mı kabul görür (Somersan 2004: 92)?

Vassaf’a (2002: 269-270) göre Batı kaynaklı ilgili kültür çalışmalarının kuramsal yaklaşımı Batı normlarına göre etnik azınlıklarda bir *eksiklik* olduğu görüşüne dayanıyor ve ardında bu eksikliğin giderilerek onların asimile ya da entegre edilmesi isteği yatıyor. Bu ise azınlıkların, egemen düzenin standartlarına göre değerlendirildiği ve kendilerine *sorun* olarak bakıla geldiğinin belirtisidir. “*Entegrasyon* modeli hem egemen düzene göre ayrı ve eşitlikli gelişmeyle sonuçlanmış, hem de etnik azınlıklar içinde cemaatin bireyi ezen, zaman zaman da dışlayan baskısının artmasını kamçulamıştır.”

2.2.2.7. Çokkültürlülük (Multiculturalism)

Çokkültürlülük; toplumsal bilimlerde 1960’larda başlayan yeni tartışmalarla ivme kazanarak *çoğulculuktan çokkültürlülüğe* uzanan yelpazede çeşitli anlayış ve düşüncelerin ortaya çıkmasıyla, entelektüel temelleri oluşturulup asimilasyoncu model ve yöntemlere karşı alternatif çözüm yolu olarak değerlendirildi. Bu görüş ve yaklaşımlarda; genel olarak İsviçre örneğinde olduğu gibi, tek devlet sınırları içerisinde, kültürler arası ilişkilerde fırsat eşitliği, kolektif kimlikle ilgili hak, özgürlük ve farklılıkların korunup sürdürülmesi öngörülmektedir.

Çokkültürcülük teorisyenleri, *vatandaşlık* nosyonları aracılığıyla etnik grupların daha büyük grup içerisine nasıl katıldıkları tartışmasına giderek daha fazla yoğunlaşmaktadırlar. Vatandaşlığı toplumsal dayanışma için kemer oluşturan bir kimlik ve temel olarak düşünmek, Parsons’ın perspektifine yakındır... *Çokkültürcülük*, ayrı etnik kimlikleri korumanın yollarını arar, aynı zamanda da ayrı grupları bir sistem içerisinde birleştiren eşit güçteki kimliği vatandaşlık içerisinde bulmaktadır. Çokkültürcü teorisyenler, çokkültürlü bir toplumun diğer toplumlar gibi kendisini devam ettirmesi için geniş çaplı kabul gören ortak bir kültüre ihtiyaç duyduğunu öne sürmektedirler (Kivisto, 2004, 294).

Hutnik’e (1991: 33) göre *çokkültürlülük*, ortak egemenlik altında, eşit siyasi ve toplumsal haklara sahip olan çeşitli etnik grupların bir arada yaşamalarını

öngörmekteydi. Bu görüş $A \leftrightarrow B = A + B$ formülüyle gösterilebilir. Burada A ve B; farklılıklarını koruyabilen, fakat aynı konumda olmaları gerekmeyen iki ayrı kültür olarak yan yana yaşamayı denerler.

Yeğenoğlu'na (1998: 288-289) göre “çokkültürcülüğün alternatif bir bilgi ve kurumsal pratik olarak ortaya çıkışı, mono kültürcülüğün egemenliği ile olan ilişkisi içinde ele alınmalı. Üniter bilgi kurumlarının tahayyül ettiği evrensel ve tekil bilgi biçimleri daha sonra çatışmaya başladı... göçmen ve [yerli] azınlık gruplarının merkezdeki artan varlıklarına paralel olarak, mono kültürcü asimilasyonist politikaların terk edildiğini ve çoğulcu entegrasyonist politikalara doğru bir dönüşüm yaşandığını söylemek mümkün.”

Balı (2001: 194), *çokkültürlülük* ve *çokkültürcülük* kavramları arasındaki anlam ayrılığını Yürüşen'in yaptığı tanımlamalarla açıklar: “*Çokkültürlülük bir toplumda kültürel bakımdan anlamlı farklılıklar gösteren sosyolojik kategorilerin bulunması* durumudur. Buna karşılık, *çokkültürcülük*, toplumsal çeşitliliğin belli biçimlerinin (kollektif kimliklerin) kamu alanına siyasi amaçlar kullanılarak yansıtılmasını esas alan *bir değerler ve uygulamalar bütünü* ifade etmektedir.”

Somersan (2004: 95) *çoğulculuk* ve *çokkültürlülük* arasındaki anlam farkını Rex ve Furunivall'in çözümlmelerine katılarak şu biçimde açıklar: “*çoğulculuk* (pluralism), yumuşatılmış *apartayd*'dir, eğer bu çok ağırırsa, *ayrımcılıktır*. Herkesin farklılıklarıyla eşit olabileceği, olmayan eşitliğin sağlanması için de pozitif ayrımcılığın (tercihli ayrımcılığın) yürürlüğe konabileceği tek durum ise çok geniş kapsamlı bir *çokkültürlülüktür* kanımca. Ama bu da tüm sorunları çözmez, tam eşitlik getirmez; devrim değil kısmi bir reformdur. Yine de mevcut durum ve geçmişte tutunanların düşüncelerinde ciddi bir yeniden yapılanma ve değişim gerektirir.”

Farklı etnik kültürlerin bir arada bulunduğu toplumları “*çok-kültürlü modellere göre değerlendiren teori ve paradigmlar ise halen yetersiz. Asıl ihtiyaç duyulan egemen düzenin yerleşik sosyal normlarını onaylamak yerine, süreç ve değişimi vurgulayan paradigmalardır* (Vassaf 2002:270).”

Will Kymlicka'ya göre çokkültürlülük açısından başa çıkılması gereken diğer sorunlar şunlar:

1. Ulusal parlamentonun, bürokrasi ve mahkemelerin dili ne olmalı?
2. Azınlıkların, kendi etnik kimlikleri doğrultusundaki eğitimi, devlet tarafından karşılanmalı mı?
3. Bir yörede çoğunluk yaratmak üzere yasama bölgeleri veya eyaletler oluşturulmalı mı?
4. Merkezi devletin bazı yetkileri, azınlıkların yönetimindeki yerel güçlere devredilmeli mi? (Özellikle de göç, iletişim ve eğitim gibi daha duyarlı konularda.)
5. Siyasi kurumlar ulusal ve etnik oranlara göre mi dağıtılmalı?
6. Yerli halkların yurtları, yerleşimcilerden, avcılardan, maden arayıcılarından korunmalı mı?
7. Çoğunlukla bütünleşmek üzere azınlıklara hiç görev düşüyor mu?
8. Vatandaş olmadan önce azınlıkların toplumla ne derecede bütünleşmeleri gerekiyor? (Gerekliyor mu? Bunu ben sordum. Ama mesela, Homi Bhabha da sorabilirdi.) (aktaran, Somersan 2004: 114-5).

2.3. AZINLIK ve BAŞAT GRUP İLİŞKİ ve ETKİLEŞİMİ

2.3.1. AZINLIK GRUP: ASİMİLASYONUN NESNESİ

Azınlık kavramının, modern ulus-devletlerle eşzamanlı olarak doğduğunu ve neyi ifade ettiği konusunda bir oydaşmanın olmadığını söyleyen Kurubaş (2006: 27) kavramın *sosyolojik ve hukuksal* açılardan ele alınabileceğini ileri sürer. “*Sosyolojik açıdan azınlık*, bir toplulukta sayısal bakımdan az olan ve çoğunluktan farklı özelliklere sahip olan gruptur. Bu tanım geniş bir yoruma yol açmaktadır. Buna göre, çeşitli etnik, dinsel grupların yanı sıra, farklı ideolojiyi savunanlar, kumrallar ya da esmerler, cüceler veya çok uzun olanlar, eşcinseller veya transseksüeller de azınlık olabilirler.”

Edgar ve Sedgwick'in (2007: 228) yaptıkları tanıma göre azınlık [bağımlı] grup; “genellikle bir toplumda başka gruplara nazaran sayıca aşağı [gerek koşul değil] konumda olan ve bunun sonucunda çoğunluğun görüşleri doğrultusunda sıkıntılarla karşılaşması ihtimal dahilinde olan sosyal gruptur. Bundan dolayı ‘azınlık’ terimi çoğu zaman, bir kişinin kendi görüş veya çıkarlarını dile getirmesi söz konusu olduğunda güçten yoksun oluş dolayısıyla da aşağı bir sosyal konumu veya marjinalleşmiş çıkarları ifade edebilir. Aynı şekilde bir azınlık olmak (mesela özellikle etnik bir azınlık olmak), eşitsizlik ve yanlış tanıtılma durumlarına yol açabilir. ...kayda değer bir husus [da şu] ki, ...bir oligarşi de sayıca azınlıktır; ama öteki sosyal gruplar üzerinde iktidarını icra eder.”

Bir toplumsal grubun (sayıca çoğunluğu oluştursa bile) çıkarları herhangi bir nedenle marjinalleştirilmişse azınlık konumuna düşürülmüş olabilir. Özönder'e (1984: 146-7)

göre, “azınlık kavramı bir manada hakimiyet kavramı ile ilgili olmakla beraber sayıca çoğunlukta olan grubun bütüne mutlak hakimiyeti her zaman söz konusu olmaz. Azınlık psikolojisinden kaynaklanan sıkı bir sosyal tesanüt azınlığın çoğunluğa hakimiyeti hatta tahakkümünü doğurabilir. Tarih azınlıkların hakim olduğu bir çok ‘*etnokratik*’ devlete şahit olmuştur ve günümüzde bu durumun misalleri mevcuttur. Güney Afrika Cumhuriyeti’nde beyaz azınlığın, İran’da Fars azınlığın ve SSCB’nde Rus azınlığın hakimiyetleri ‘*etnokratik hakimiyet*’ şekillerine birer misal teşkil eder.”

Giddens’a (2000: 225) göre “azınlık grupları, sosyolojide yaygın olarak kullanılır ve sosyal bir ayırmadan daha fazlasını ifade eder. Sosyolojide bir azınlık grubunun üyeleri, nüfusun çoğunluğuna göre dezavantajlıdır ve bir grup dayanışmasına, birbirlerine ait olma duygusuna sahiptirler. Önyargı ve ayrımcılıkla karşılaşma deneyimi genellikle, ortak bağlılık ve çıkar duygularını güçlendirir.”

Marden’e göre, Avrupa’da ‘*bir azınlık*’ çoğu kez kendisini savaş veya siyaset sonucunda daha büyük bir siyasi birimin parçası olarak bulmuş bir halk veya milleti çağrıştırmaktadır. Burada hakim millet ona karşı kendisini herhangi bir biçimde ayırt etmektedir. *Hakim grup* ise, tarihsel dili, gelenekleri, örf ve adetleri tüm toplum için belirleyici olan gruptur. Bunların üstünlüğü günlük kurallar veya yasalar aracılığıyla onaylanır ve zamanla bu öğeler kültürel ön varsayımlar mertebesine erişir (aktaran Celil, 2002: 12).

“Batı sosyolojisindeki azınlık kavramı, sosyolojik açıdan, yönetimi elinde bulunduran hakim topluluğun dışında kalan kısmı ifade eder. Bu kavram, Osmanlı deneyimi ile ‘millet-i hakime’nin yönetimi altında bulunan, fakat ondan ırk, millet, dil ve din gibi dört önemli unsurla ayrılmış bulunan topluluklar için kullanılır (Türkdoğan, 1997: 121).”

Etnik azınlık grubun; modern karmaşık toplumun sosyal yapısıyla, kendisini tüm küçük gruplardan ve diğer daha büyük gruplardan ayırt eden özel bir ilişki biçimine sahip olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle “*etnik grup içinde, yaşam-döngüsünün tüm aşamaları boyunca birincil ilişkilerinin hepsi için ve ikincil ilişkilerinin de bazıları için etnik grubun üyelerine grup sınırları içerisinde kalmalarına izin ve cesaret veren bir organizasyon ve informal sosyal ilişkiler ağı gelişir* (Gordon, 1964: 34).”

“*Hukuksal açıdan* bakıldığında, konuya ilişkin uluslar arası belgelerde açık bir tanım olmadığı görülür. Bunun nedeni, bir azınlığı tanımanın duyarlı bir konu olması ve siyasal

imalar taşımasıdır. Bu olumsuzluğa rağmen azınlıkların tanımlanabilmesi için bir takım çabalar söz konusu olmuş ve en azından bir çerçeve ortaya konabilmiştir. Ama bu çerçevenin varlığı azınlık tanımının herkesçe kabul edildiği anlamına gelmez (Kurubaş, 2006: 27).”

Azınlık kavramı *ırk, dil, din bağlarıyla bağlı insanları* nitelemesiyle bir bakıma kültürel kimlikle ilişkilendirilerek uluslar arası ilişkiler alanına taşınmıştır. Kavramın tanımı üzerine uluslar arası hukuk kurallarında insan hakları temelinde tartışmalı olarak ortak fikir birliğine varılmıştır.

“Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu’nu Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu raportörü Francesco Capotorti’nin 1978’de ... azınlığı; ‘bir devletin nüfusunun geri kalanına göre sayısal olarak az olan, egemen konumda bulunmayan, –o devletin vatandaşı olan– üyeleri nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini korumaya yönelik üstü örtülü de olsa bir dayanışma duygusu gösteren bir grup’ olarak tanımlamıştır (Çavuşoğlu, 2001: 35).”

BM İnsan Hakları Komisyonu’nun Alt Komisyonun Kanadalı üyesi Jules Deschemes’e göre azınlık, “*bir devletin; sayısal olarak azınlık oluşturan ve o devlette egemen konumda bulunmayan, nüfusun çoğunluğundan farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip, birbirleriyle dayanışma içinde, üstü örtülü de olsa, varlıklarını sürdürmek için ortak bir istekle yönelmiş ve amacı çoğunluk ile fiili ve hukuki eşitlik elde etmek olan bir grup vatandaştır* (Çoban, 2005: 105-6).”

“Avrupa Konseyi’nin (AK) azınlıklara ilişkin benimsediği belgelerde de azınlık tanımına rastlanmamakla birlikte Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) tarafından hazırlanan Azınlıkların Korunması İçin Avrupa Sözleşmesi tasarısında (1991) Capotorti’nin tanımının esas alındığı görülmektedir. Buna göre ‘*azınlık terimi, bir devletin nüfusunun geri kalanından sayısal olarak az olan, üyeleri bu devletin vatandaşı olan ve nüfusun geri kalanından farklı etnik, dinsel ya da dilsel özelliklere sahip olan ve kültürlerini, geleneklerini, dinlerini ya da dillerini koruma isteğiyle hareket eden bir grubu belirtir* (Kurubaş, 2006: 29).”

Zanden (1983: 10-12) **azınlık grup özelliklerini**, beş madde şeklinde özetler:

1. Azınlık gruplar, sosyal gruplardır. Azınlık grubun üyeleri, başka bir sosyal grubun (başat grubun) üyelerinin ayrımcılığına, baskısına, işkencesine maruz kalır. Azınlıklar, mağdur (disadvantaged) gruplardır. Azınlık gruplar, toplumun başat gruplarına göre toplumdaki zenginlik, iktidar, statü vs.’den daha az yararlanırlar. Ancak azınlık grup, birçok durumda

başat grubun gücünün (örneğin zenginlik, statü vs.) kaynağıdır. Çünkü bazı insanlar üzerindeki baskı, diğer bazı insanlara güç sunar.

2. Azınlık gruplar, kendilerini başat gruptan ayrılan fiziksel ya/ya da kültürel özellikleri ile belli ederler. Kültürel olarak tanımlanan azınlık gruplar; dil, din, yiyecek alışkanlıkları, folklor pratikleri, giysi, jestler ve tavırlara göre ayırt edilirler; bu gruplara, *etnik azınlıklar* denir. Fiziksel olarak tanımlanan azınlık grupları; cildin rengi, yüz özellikleri, saç biçimi, beden boyu ve yapısına göre ayırt edilirler; bu gruplara, *ırksal gruplar* denir. "*Toplumdaki 'hukuk ve düzen,' öncelikle başat grubun 'hukuk ve düzenidir.'*" Başat grup, toplumda işleyecek olan davranış tercihlerini (normlar, değerler, ahlak vs.) dönüştürme ve değiştirme iktidarına sahiptir. Başat grup; azınlık grubun davranışlarını bozuk, normal dışı veya sapkın olarak etiketler.

3. Azınlık gruplar, öz-bilince sahip olarak nitelenen sosyal birimlerdir (social units). Azınlık grubun üyeleri, başat gruptan ayrı bir gruba ait olduğu hissini taşır. Birlik bilinci, grubun ortak acıları ile güçlenir. Azınlık grubun üyelerinin gördüğü işkence, grubun sınırlarını keskinleştirir ve grup bilincini artırır. Örneğin Yahudilerin grup bilinci maruz kaldıkları ayrımcılık ve işkencelerle güçlenmiştir. Ancak bugün bazı Yahudi liderleri, "*Amerika'da grubun hayatta kalması açısından asimilasyonun, anti-Semitizm'den daha büyük bir tehdit olduğunu ifade ediyorlar.*"

4. Azınlık gruplara üyelik, genellikle tercih meselesi değildir. Çünkü azınlık gruba üyelik genelde doğumla elde edilir.

5. Azınlık grupların üyeleri, genellikle grup içi evlilik yapmayı tercih ederler. Bu tür bir grup içi evlilik; bazen başat grup tarafından, bazen azınlık grup tarafından, bazen de her iki taraftan teşvik edilir ya da zorlanır. Grup içi evliliklerin işlevi, başat grup ile azınlık grup arasındaki fiziksel ve kültürel ayrımları korumaktır.

Kurubaş (2006: 29-33) **azınlık olmanın koşullarını temel ölçütler ve tartışmalı durumlar** olarak iki ayrı başlık altında aşağıdaki gibi maddeleştirir:

1. Temel ölçütler

- *Birinci ölçüt, farklılıktır.* Azınlık, nüfusun geri kalanından ırksal, etnik, dilsel, kültürel ya da dinsel açıdan farklı olmalıdır.
- *İkinci ölçüt, sayı unsurudur.* Azınlık farklı özelliklerini koruyabilecek ve devam ettirebilecek yeterli sayıya sahip olmalı, ama nüfusun geri kalanından sayısal açıdan az olmalıdır. Nüfusun coğrafi dağılımı burada önemli değildir. Ülke genelinde az olan bir grup, belli bir bölgede yoğunlaşarak orada çoğunluk oluşturmuş olabilir.
- *Üçüncü ölçüt, başat olmama koşuludur.* Bu gruplar nüfusun geri kalan kısmına karşı egemen olmamalıdır.

- *Dördüncü ölçüt, azınlıkların vatandaş olmasıdır.* Bu durumda yabancılar, göçmen işçiler, uyruksuzlar (haymatlos) ve mülteciler gibi sosyolojik açıdan azınlık olan gruplar hukuksal açıdan azınlık kapsamı dışında kalırlar.
- *Beşinci ölçüt, azınlıklar öz bilince (azınlık bilinci) sahip olmalıdır.* Tanımlarda yer alan “dayanışma duygusu” bunu gerektirmektedir. Grup, farklı nitelik ve geleneklerini korumaya istekli olduğunu göstermelidir. Aksi takdirde söz konusu grubun gönüllü asimile olmak istediği anlaşılır ve ona azınlık denemez.

2. Tartışmalı Durumlar

- *Birinci tartışmalı durum,* sözü edilen özellikleri taşıyan grupların, azınlık olabilmek için devlet tarafından hukuken tanınması gerekir gerekmediğidir.
- *İkinci tartışmalı durum,* azınlık grubunun kendisini bu şekilde tanımlayıp tanımlamaması durumudur. Azınlık ölçütlerine uyan bir grup, genel olarak azınlık sayılsa bile, bireyler azınlık grubuna dahil olup olmamada tamamen serbesttirler. Kimse zorla azınlık sayılamaz. Öte yandan, bazen azınlık grubunun temsilcileri, bütün grup adına böyle bir nitelemeği kabul etmeyebilirler.
- *Üçüncü tartışmalı durum,* azınlıkların vatandaş olma koşuluyla ilgilidir. Bu konuda açık bir hüküm yoktur. BM İnsan Hakları Komitesi'nin Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesine ilişkin yorumunda açıkça azınlık bağlamında korunacak kimselerin vatandaş olmalarının gerekmediği belirtilmiştir. Ama devletler genellikle Sözleşme'deki bu boşluğu, konunun kendilerine bırakılması olarak yorumlamış ve uygulamada sadece vatandaşlarını azınlık olarak kabul etmişlerdir.
- *Dördüncü tartışmalı durum,* yerli halkların meselesidir. Bunların temel özelliği, yaşadıkları bölgenin otokton sakinleri (eskiden beri o bölgelerde yaşayan) olmaları, devleti yöneten gruplardan etnik, kültürel ve dilsel açıdan farklı oluşları ve çoğunun başat kültüre entegre olmasının zor olmasıdır.

Azınlık Çeşitleri

Azınlıklar, başat grupla olan ilişki biçimleri ve kimliklerini oluşturan farklı temel kültürel öğeler açısından birbirlerinden ayrılır ve çeşitlilik gösterebilirler. Louis Wirth (1945) *azınlıkların* sınıflandırılabilirliğini aşağıdaki *dört ölçüte* bağlar (aktaran Zanden, 1983: 15):

- Toplum içerisindeki azınlıkların sayısı ve büyüklüğüne göre,
- Azınlık statüsünün içerdiği sürtüşme ve ayrımcılık derecesine göre,
- Azınlık ve başat gruplar arasındaki etkileşimi yöneten sosyal düzenlemelerin doğasına göre,
- Azınlık ve başat grupların mücadele ettikleri amaçlara göre.

Wirth'e göre dördüncü ölçüt çağdaş dünyadaki azınlık gruplarını değerlendirmek için en anlamlı ölçüttür.

Kurubaş (2006: 34-36) azınlık çeşitlerini, grubun tanınmasında temel öneme sahip olan kültürel unsurlar, tarihsel ve topraksal bağlarla benzeşen ölçütlere dayanarak dörde ayırır:

- Birincisi, dinsel azınlıklardır. *“Azınlık kavramının ilk ortaya çıktığı on altıncı yüzyılda tutunum ideolojisinin de din olması nedeniyle uzun yıllar azınlıkları belirlemenin en önemli ölçütü olarak ‘din’ kullanılmıştır. Bu durumda en eski azınlığın dinsel azınlıklar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. ... Dolayısıyla dinsel azınlık, mezhepsel azınlıkları da içermektedir. ... Bu ölçüt genellikle tek başına bir azınlığı tanımlamada kullanılmamakta (öyle olsa bile bu sorun olarak görülmemekte)”* dir.
- İkincisi, dilsel azınlıklardır. *“Bu tip azınlıkların temel farklılık unsurları kullandıkları dilleridir. Dil azınlıklarının tespiti, dil biliminin yöntemleriyle mümkündür. ... Aslına bakılırsa, dilsel farklılık genellikle etnik ve kültürel farklılığın temel unsurunu oluşturmaktadır. O nedenle genellikle bir dil azınlığı aynı zamanda bir etnik veya ulusal azınlığa karşılık gelmektedir. Bununla birlikte kimi devletler bu grupları sadece dilsel azınlık olarak nitelendirmekte, bu sayede siyasal yönlerinin olmadığını ima ederek bu yöndeki taleplerinin önüne geçebileceğine inanmaktadırlar.”*
- Üçüncüsü, etnik azınlıklardır. *“Üyeleri belirsiz bir şekilde de olsa ortak bir kökeni paylaşan, çeşitli kültürel, tarihsel ve toplumsal bağlardan oluşan kimlik özelliklerine sahip, fakat belirli bir siyasal niteliği bulunmayan azınlık durumundaki etnik grupları ifade eden bu kavram, kuşaktan kuşağa geçen ve kurumsal olarak devlet sınırlarına bağlı olmayan kültürel bir kategoriye işaret etmektedir. Dolayısıyla bir etnik azınlığın belirlenmesinde münhasıran o gruba ait kültürel özelliklere (ortak tarih, dil, kültür) ve aynı zamanda geçmişte ya da günümüzde nispeten kalıcı bir devlet kurup kurmadığına bakmak gerekecektir. Kimileri etnik özelliğe ortak kökeni (soy) de dahil etmektedir. Fakat bugün için her yerde nesnel olarak ortak kökeni tespit etmek kolay değildir. İrksal özellikler de günümüzde anlamsızlaşmıştır. O nedenle eğer bir ortak kökenden söz edilecekse bile, bunun için yine bakılması gereken özellikler fiziksel değil, kültürel nitelikte olanlardır. Etnik azınlıklar genellikle aynı zamanda dilsel azınlıklardır. Ama her zaman dinsel ya da ulusal azınlık değildir.”*
- Dördüncüsü, ulusal azınlıklardır. *“Bu terim, bir devlet ülkesinde yaşayan ve orada çoğunluğu oluşturan bir ulusun üyelerinden bazılarının, bir başka devlet ülkesinde azınlık durumunda olmasını ifade eder. Bir başka deyişle ulusal azınlık, kendisini devletleştirmiş bir başka ulusun parçası olarak gören, yani akraba-devleti olan azınlık grubudur. ... Ulusal azınlıklar, aynı zamanda etnik ve dilsel azınlıktır, ama yukarıda belirtildiği gibi etnik ve dilsel azınlıklar her zaman ulusal azınlık değildir.”*

2.3.2. AZINLIK ve BAŞAT GRUP ARASINDAKİ İLİŞKİ ve ETKİLEŞİM SORUNU

Bugün dünyada tek ve katışıksız bir ırk ve etnostan oluşmuş ulus-devlet yapısının olduğunu iddia etmek neredeyse olanaksız gözükmektedir. Uygarlık tarihinin başlangıcından günümüze süre gelen *güç ilişkileri temelinde çıkan savaşlar, göçler, doğal afetler vs.* sonucunda, farklı kültürel ve etnik kimliklere sahip olan gruplar

birbirlerine karışarak karma kùltùrlere sahip ulus-devletler ortaya çikarmıştır. Söz konusu devletlerin sınırları içinde bulunan azınlık ve başat grup arasında çıkan sorunların temelinde, *tanınma/tanıma* çabaları ve *karşılıklı güç ilişkileri* çekişmesi yatmaktadır denebilir.

19. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan *modern ulus-devletler* sanayileşmiş toplumların "modernleşme projesi çerçevesinde *rasyonel bir oluşum* olarak görülürken, *etnisite* üzerindeki yeni vurgu, mevcut milletler ve milliyetçilik kuramları açısından sorun yaratıyordu. ... Öte yandan, *etnisite* gibi *rasyonel kökeni olmayan* bir birliktelik, ulus-devletin bir bütünleyicisi olarak ortaya çıkıyor ve antitezi ile karşılaşılıyordu: 'Aynı soydan olmayan' azınlık etnilerin baskın çoğunluk karşısında endişe duyması ve direnmesi (Somersan, 2004: 12)."

Aşırı milliyetçi ve inkarcı yaklaşımlarla kendilerini katışıksız uluslar olarak tanımlayan devletler; ulusal, etnik ve kültürel kimlikleri görmezden gelme ve kimi durumlarda söz konusu gruplara karşı, kültürkırımına varıncaya kadar politik uygulamalarla sorunların daha da derinleşmesi ve karmaşıklaşmasına neden oluşturmaktadırlar. Ancak ötekiye karşı ırkçı yaklaşımı sadece devletler bazında politik ilişkilerde görmek, birçok açıdan yetersiz kalır; çünkü birçok topluluk ve ulusal kùltürlerin öğretilerinde ötekiye karşı beslenen olumsuz duygu, düşünce ve davranışların temelinde bazı ahlaki değerler, ön kabuller, inanışlar ve kodlanmalar yatmaktadır. Ötekiye yönelik tutum oluşturmayı besleyen unsurların, -gündelik yaşam ilişkilerinden makro kurumsal ilişkilere varıncaya kadar uzanan- toplumsallaşma ve kùltürleme süreçlerinde toplumsal aktörlere aktarıldığı gerçeği inkar edilemez bir olgudur.

Parsons (1971: 10), bir toplumla diğerleri arasındaki ilişkiyi iki biçimde tartışır. Birincisi, 'politik olarak örgütlenmiş' toplumlar arası ilişkiler ki, dostça ya da düşmanca çeşitli biçimlerde 'uluslar arası ilişkileri' kapsar. İkincisi ise, birçok çeşidi ve örneği bulunan bir toplumsal sistem içerisinde; iki ya da daha fazla toplumun kùltürü ve/veya üyeleri ve/veya toplumsal yapıları ilişkide bulunurlar. Azınlık ve başat grup ilişkileri bu kapsamda ele alınır.

Parsons (1971: 140–141) grup içi ve gruplar arası çatışmadan söz ederken, gruplar arası çatışmaların grup içi çatışmalardan daha belirgin olduğunu ve bunun da iki genel nedeni olduğunu belirtir:

- Grup içinde dayanışma gruplar arasındakinden daha güçlüdür (örneğin, 'ulusal' ve 'toplumsal topluluk').
- Grup içindeki düzen, gruplar arasındaki düzenden daha fazla kurumsallaşmıştır.

Parsons (1954b: 425), alt-toplum (subsociety) [azınlık] ve büyük toplum (the larger society) [başat] arasındaki ilişkiyi etkileyen iki temel süreçten söz eder. Birincisi, *etnik grubun değerler sistemi* başat toplumunkinden ayrı olduğu için, *eylemlerinin* kendi kültürel değerler sistemine göre gerçekleştirilmesi ve yorumlanmasıdır. İkincisi ise, *ayrı bir varlık alanı* oluşturduğu için etnik grup üyelerinin belli statülere kabul edilmemeleri anlamına gelen *ayrımcılık* olgusuna karşı gösterdikleri tepkidir. Ayrımcılığa karşı tepki, sadece *etnik grubun değer kalıpları* aracılığıyla anlaşılabilir; bu tepkiyi anlamak için *ayrımcılığın kaynağı ve niteliğine* de bakmak gerekir.

Merton'a (1968: 479) göre, başat ve etnik grup arasında ilişkileri anlamak için, onların toplum içinde grup-içi ve grup-dışı *kavrayışlarının* nasıl işlediğine bakmak gerekir. *Etnik grup-dışı*; milliyet, ırk ya da din bakımından önemli ölçülerde "kendimizden" farklı olduklarına inandığımız kimselerden oluşur. Grup-içini grup-dışından ayırmanın hiçbir değişmez ve sonsuz ölçütü yoktur. *Durumlar* değiştikçe, *ayrımlar* da değişir.

Merton'ın bu açıklamasından yola çıkılırsa, azınlık ve başat grup arasında ilişki ve etkileşimdeki sorununun temelinde; tarafların birbirlerine ilişkin *kavrayışları* ve başat grubun güç kullanarak zorlayıcı yöntemlerle, azınlığın *durumunu* istediği biçime sokması ile *ayırım* yapma dinamik ve mekanizmalarını değiştirme isteği yatmaktadır. Buna mukabil azınlığın da, söz konusu sürece karşı sergilediği tutum ve verdiği tepki de ilişkinin nitelik ve biçimini etkiler.

Parsons'a (1971: 143) göre, bu bağlamda en keskin problemler muhtemelen iki alanda olacaktır:

- *Toplum karşısında kültürel sistemlerin gelişimi problemi*: Burada ortaya çıkan problem, Weber'in "rasyonelleşme" süreci olarak adlandırdığı "rasyonellik" problemiyle ilgilidir.
- *Geniş ölçekli toplum içerisinde toplumsal dayanışmayı güdüleyecek temeller problemi*: Bu problem, yapıdaki yüksek ölçüdeki çoğulculuk etrafında dönmektedir.

Parsons'ın bu öngörüsünden yola çıkılırsa, modern rasyonel devlet örgütlenmelerine koşut olarak yükselen irrasyonel ve duygusal azınlıkçı akımların çıkar

tanımlamalarındaki ayrılıkla; çokkültürlükçü ve ayrılıkçı anlayış ve kavrayışlar söz konusu keskin sorunların iki ayrı ayağını oluşturacaktır, denebilir.

Kurubaş (2006: 14) azınlık/bağımlı ve başat grup arasında ortaya çıkan gerilim kaynaklarını ulus-devletlerin;

1. Aynı dili konuşan, aynı kültür ve tarih mirasını paylaşan, mümkünse aynı soydan gelen ve aynı dine inanan, ama her halükarda türdeş olduğuna inanılan ulusla, devletin örtüştüğü varsayımı,
2. Devletin ulusçuluk ideolojisiyle sahip olduğu uluslaştırma araçlarını kullanıp, vatandaşlarını kendi belirlediği ve tüm ulusu kapsadığı ileri sürülen ulusal kimlikle tanımlayarak, sadakat ve aidiyetin sadece bu kimliğe yönelmesini istemesi,
3. Devletin meşruiyetini ulusun kendisine verdiği egemenlikten alması,
4. Bu egemenlikten doğan iktidarı ve yetkileri tek elde toplaması (üniter/merkeziyetçi), gibi kurgusal özelliklerinde görmektedir.

Ayrı kültürel özelliklere sahip insan topluluklarının temas geçmeleri sonucu aralarındaki ilişki ve etkileşim aşamalarını C. F. Glick şu biçimde açıklar (aktaran: Özönder, 1984: 148):

1. Temas öncesi safha,
2. Temas ve hakimiyet öncesi safha; irsi ve ananevi liderlik yerine toplulukların yeni ümitleri yönünde teşekkül eden liderlik,
3. Hakimiyet safhası; istilacıların fiziki olarak siyasi kuvvet sahibi olmaları, eğitilmiş yerlilerin ortaya çıkarak ırk şuurunu geliştirmeleri,
4. Hakimiyet sonrası safha ki bu durumda iki tip meydan okuma teşekkül eder:
 - a. [Bağımsızlığı amaçlayan] Milliyetçi hareketler,
 - b. Bütünleşme.

Kurubaş'a (2006: 19-24) göre, ulus-devletle azınlık arasında var olan gerilimi değişik oranlarda etkileyen etkenler, beş ana başlığa bağlanabilir:

1. Ulus-devletleşme modelinin niteliği,
2. Devletin azınlıklara ve azınlıkların devlete karşı tutumu,
3. Ulus-devletleşmenin gerçekleştiği konjonktür,
4. Ulus-devletleşmenin mekanı (ülke) ile toplumun tarihsel ilişkisi,
5. Azınlık grubunun nitelikleri.

Azınlık ve başat grup arasındaki etkileşim süreci sonucu ortaya çıkabilecek durumlar, aşağıdaki biçimde kategorileştirilebilir:

1. *Asimilasyoncu* politikalar uygulayarak, azınlığın bütünüyle başat grubun kültürüne kazandırılması (Kültürkırımı),

2. Başat grup; politik, ekonomik, sosyal ve kültürel güç aygıtlarını kullanarak, *azınlık grubu sürekli baskı altında tutmakla*, onun kültürel unsurlarını işlevsizleştirme çabasını sürdürmesi,
3. *Azınlık grubun*, ülke sınırları içinde tecrit edilerek imhası (ABD'de Kızılderililer ve Avustralya'da Aborjinler) ve ya ülkeden sınır dışı edilerek *dışlanması* (Bulgaristan Türkleri ve Ermenistan'daki yerli Azerbaycan Türkleri),
4. Barışçıl ya da zorunlu *nüfus değişimi* yoluyla azınlık ve başat grup arasındaki sorunların en aza indirilmesi,
5. *Azınlıkların etnik ve kültürel özelliklerinin*, değişik ölçülerde olsa da, anayasal hukuk kuralları temelinde *korunmasını* güvenceye alan koşulların sağlanması,
6. Ayrı kültürel ve etnik kimliklere bağlı gruplar arasında yüksek düzeyde hukuki eşitliğin sağlandığı *çokkültürlükçü ilişkilerin düzenlenmesi*.

Azınlık ve başat grup ilişki ve etkileşim süreçlerinde ortaya çıkmış olan sorunların çözümüne yönelik, Çoban'ın (2005: 55) da yaptığı biçimlemelere dayanarak; uygulanmış olan çözüm biçimleri, kimi örneklerden yola çıkılarak şu şekilde açıklanabilir:

- *Kültürel asimilasyoncu politikalar uygulayarak homojen bir ulus-devlet yapısının oluşumunu güden çözüm anlayışı:*
 1. Cezayir'in; Berberiler'e
 2. Çin'in; Uygur Türklerine, Tibetlilere, Maçurlara, Moğollara,
 3. İran'ın; Azerbaycan, Kaşkay, Halaç ve Türkmen Türklerine, Beluçlara, Araplara vs. uyguladığı politikalar gibi.
- *Devletin üniter yapısı çerçevesinde azınlık gruplara dil ve kültür özerliği tanıyan ve uygulayan çözüm anlayışı:*
 1. Fransa'nın; Oksitanca, Bretonca, Baskca, Flamanca, Korsikca
 2. İtalya'nın; Sardca, Almanca, Fransızca, Slovence,
 3. Avusturya'nın; Slovence, Hırvatça, Çekçe, Macarca, Sorabca,
 4. ABD'nin; İspanyolca,
 5. Finlandiya'nın; İsveççeyi konuşanlara uyguladığı politikalar gibi.
- *Tek devlet sınırları içinde toprağa bağlı özerklik ve eyalet sistemi uygulayan çözüm anlayışı:*
 1. İspanya'nın; Katalan, Galiçya, Asturya, Bask, Arojan,
 2. İngiltere'nin; İskoçya, Galler, Kuzey İrlanda'ya uyguladığı politikalar gibi.
- *Tek bir üst siyasi çatı altında çok merkezli federasyon sistemini uygulayan çözüm anlayışı:*
 1. İsviçre'de; Almanca, İtalyanca, Fransızca, Romans,
 2. Belçika'da; Flamanca, Fransızca-Volanca-, Almanca,
 3. Hindistan'da; Hintçe, Kashmiri, Nepali, Tamil, Bengali, Asamiya, Bodo vs.
 4. Kanada'da; Fransızca, İngilizce, dilini konuşanlara uygulanan politikalar gibi.
- *Azınlık ve başat grup sorununu ulusal bağımsızlıkla çözen anlayış:*
 1. Çekoslovakya; Çek ve Slovakya cumhuriyetleri,

2. Endonezya; Endonezya ve Doğu Timor Cumhuriyetleri,
3. Yugoslavya; Sırbistan, Hırvatistan, Bosna, Kosova Cumhuriyetleri gibi.

2.3.3. BAŞAT GRUBUN YAKLAŞIM ve UYGULAMALARI

Parsons (1967a: 268) denetleyen toplumsal sistem birimi *ego* ve denetlenen birimler *diğer(leri)* arasındaki ilişkiyi, güç ve toplumsal kontrol ilişkisi temelinde ele alır. “**Güç (force); diğerinin arzulan şekilde eylediği ve arzulanmayan bir tavır içerisinde eylemekten kaçındığından ‘emin olmak’ için bir deneme yoludur.**” Parsons (1967a: 265) ‘Politik olarak örgütlenmiş toplumu,’ bir ‘ahlak topluluğu’ olarak niteler ve üyelerinin ortak normları, değerleri ve kültürü paylaştığını belirtir.

Politik olarak örgütlenmiş toplum [Başat kültürün politik örgütlenmiş birimi, modern ulus-devlet], *farklı gruplara mensup bireyleri* toplumsal ortaklık süreci içinde *vatandaş* sıfatıyla kendi üyesi yaparak **kapsar**. Artık toplumsal ortaklık içerisinde sadece pek çok *alt-kollektivite* yoktur, aynı zamanda *tek tek bireylerin* pek çok üyelik biçimi vardır. Burada, etnik ya da dinsel gruba üyelik bireyin toplumsal katılımının tümünü belirlemez. Etnik ya da dinsel grubun üyesi; kendi eğitimi, mesleği, meşguliyeti, politik üyeliği vs. ile kendi etnisitesi ve dininden değişik derecelerde bağımsız olabilir (Parsons, 1967c: 429).

Her ne kadar Parsons (1967c: 439), vatandaşlar arasında dinsel ve etnik çoğulculuğun olduğundan söz etse ve tam kapsama ile çoklu rol katılımının; ayrı etnik ve/veya dinsel kimliklerin sürdürülmesine ters düşmeyen *kapsama* ve *asimilasyon* arasında açık bir ayırım yapmanın önemli olduğunu söylese de; gerçek ilişki süreçleri çoğu durumlarda azınlığın giderek başat grubun kültürü içinde eridiğini kanıtlamıştır.

Parsons (1967a: 272), toplumsal koşullarda en etkili eylemin *kolektif eylem* olduğu ve önemli özgürlüğün de *kollektif özgürlük* olduğundan söz eder. “*Dahası, etkili işbirliğinin en önemli tek koşulu, diğerleriyle iletişimdir,*” der. Başat grup tüm sosyal, kültürel, politik, ekonomik, askeri vs. aygıtlarını kullanarak, azınlığa mensup kişilere yurttaş sıfatında tanımış olduğu tüm bireysel hak ve özgürlüklere karşın *kolektif hak ve özgürlükleri* çeşitli oranlarda *kısıtlama* mekanizmalarını işleterek azınlığı *kültür kuşatmasına* almış olur. Azınlığı, azınlık yapan nitelik ve ölçütleri işlevsizleştirerek saf dışı bırakabilir.

Parsons (1967a: 285–286), toplumsal sistemin kırılmasını önleyebilen en yüksek normatif savunma aracı *meşrulaştırma*dır, der. Egonun [başat grubun], *diğerinin* [azınlığın] eylemini kontrol edebilmesi için uygulayabileceği 4 tip *kontrol stratejisinin*, iki temel *kanalı* ve iki temel *biçiminden* söz eder(1967b: 310):

Tablo 3: Kontrol stratejileri

	Niyetsel kanal	Durumsal kanal
Pozitif yaptırım	İkna	Kandırma/Teşvik
Negatif yaptırım	Bağlılıkların etkinleştirilmesi	Baskı

1. Niyetsel kanal için, pozitif yaptırım durumu; **ikna**dır.
2. Niyetsel kanal için, negatif yaptırım durumu; **bağlılıkların etkinleştirilmesidir**.
3. Durumsal kanal için, pozitif yaptırım türü; **kandırma/teşviktir**.
4. Durumsal kanal için, negatif yaptırım türü; **baskıdır**.

Parsons (1967a: 266), gücü kullanan aktörün [başat kültürün politik örgütlenmiş birimi *modern devletin*] niyetlerini şöyle açıklar: (i) arzulanmayan eylemden *caydırma*; (ii) gerçekte işlenmiş negatif olarak değerlendirilen eylemler için *cezalandırma*; (iii) eylem kapasitesinin sembolik *gösterisi*.

Parsons (1971: 19-24) giderek farklılaşan toplumlarda *bütünleşme yöntemlerini* aşağıdaki gibi 4 maddede açıklar:

- Yasal Sistem,
- Toplumsal Ortaklığa Üyelik,
- Toplumsal Ortaklık, Pazar Sistemleri ve Bürokratik Örgüt,
- Kurumsal Örgütlenme (Associational Organization).

Başat grup, *meşrulaştırdığı egemenlik gücüne* dayanarak *kontrol stratejileri*, *niyetleri* ve *bütünleştirme yöntemlerini* işleterek; azınlığa mensup bireyler arasındaki kendi etnik, dini ve kültürel kimliklerine özgü unsurların kullanım olanaklarını ve kolektif kültürel etkinliklerini kısıtlamakla, aralarındaki işbirliği ve iletişimi değişik oranlarda engelleyebilir. Böylece başat kültür, azınlığı kendi kültürel kimliğinden arındırıp, bünyesine kazandırmayı hem kolaylaştırır hem de işlevsel kılar.

Simpson ve Yinger'e (1965: 20) göre; başat grubun azınlık gruba yönelik geliştirdiği 6 temel politika biçimi bulunmaktadır. Bunlar:

1. Asimilasyon,
 - a. Zorunlu asimilasyon (forced assimilation)

- b. Kabul edilmiş asimilasyon (permitted assimilation)
- 2. Çoğulculuk,
- 3. Azınlıkların yasal olarak korunma altına alınması,
- 4. Nüfus aktarma,
 - a. Barışçıl aktarma
 - b. Zorunlu göç
- 5. Sürekli boyun eğdirme (continued subjugation),
- 6. İmha etmek/yok etmektir.

Başat grubun azınlığa karşı çeşitli yaklaşım ve uygulama süreçlerini Somersan (2004: 79), klasik ve çağdaş olarak iki başlık altında yedi kategoriye ayırır:

- Klasik yaklaşım ve uygulamalar:
 1. Soykırım ve etnik temizlik (Genocide ve ethnic cleansing),
 2. Yasa zoruyla yalıtma, ayrı ve farklı yaşatma (Apartheid veya segregation),
 3. Zorunlu uyum (Asimilasyon) ve Eritme Potası (Melting Pot),
- Çağdaş yaklaşım ve uygulamalar:
 4. Mevsim Salatası (Toss salad),
 5. Entegrasyon, çoğunluk kültürüyle isteyerek bütünleşmek (In-tegration),
 6. Çoğulculuk (Pluralism),
 7. Çokkültürlülük (Multiculturalism).

Soykırım terimi etnik, dini, ulusal veya herhangi başka ortak kimliği olan bir grup insanın, bu kimlik nedeniyle, bilinçli ve sistematik bir şekilde öldürülmesi anlamında kullanılıyor. *Yasa zoruyla yalıtma ve ayrı yaşatma* [etnik ayrımcılık], başat gruptan değişik bir etni ve/veya ırka ait olduğu varsayılan toplulukların yasa zoruyla ayrı ve farklı yaşatılması anlamına gelir. “Madun grupların toplumsal, politik, kültürel ve coğrafi olarak muktedirlerden uzakta ve ayrı tutulması, yasa dayanağı ile yapılıyor: yasalar karşısında eşit hakları olmadığı gibi kamusal alanı gönüllerince kullanamıyor, istedikleri yerlere de özgürce gidemiyor (Somersan, 2004: 79-81).”

Mevsim salatası, 1970’lerde sosyologlarca ABD’nin bir *eritme potası* olduğu anlayışı eleştirilir. Resmi görüş de *eritme potası* tezi yerine *mevsim salatası* iddiasını yani, Amerikan toplumunun, ayırt edilebilecek çok çeşitli sebze ve yeşilliklerden oluştuğunu benimser. “Belki akıllarda çoğulculuk modeli vardı, belki de çokkültürlülük.” “Alman sosyolog Ulrich Beck’e göre, Modernitenin Birinci Çağı’nda entegrasyon modeli *eritme potası* iken, bugün, Modernitenin İkinci Çağı’nda, dünyanın yöneldiği model, *mevsim salatası*. Bu da “*yurtsuzlaştırılmış toplum*” kavramının unsurlarını içinde barındırıyor; ama bir çelişkiler yumağı oluşturmaktan öteye gidemiyor” (Somersan, 2004: 91-92).

Başat grubun azınlığa karşı uyguladığı baskı yöntemlerinden biri *Topluca Sınır Dışı Etme* seçeneğidir. Azınlığa mensup kişileri, antlaşmalı ya da doğrudan baskı sonucu topluca ülke sınırlarının dışına çıkarmaktır. Bu durumda çoğu zaman, dışlayan ülkede azınlığı oluşturan grup, dışlanan ülkede başat gruba ait olmaları olasılığı yüksektir. Bulgaristan'dan Türklerin ve Ermenistan'dan da Azerbaycan Türklerinin zorla sınır dışı edilmeleri bu duruma birer örnek oluşturabilir. Ayrıca *amaçlı ve planlaştırılmış toplu nüfus yer değiştirmesi*; aynı ülke sınırları içinde, azınlığa mensup kişileri topluca tarihi bölgelerinden alıp başka bölgelere göçtürmek ya da başat gruba mensup kişileri topluca azınlığın yoğun olduğu bölgeye yerleştirmek, başat grubun azınlığa karşı uyguladığı bir diğer baskı yöntemidir. Rusların, Ahıska Türklerine ve Çinlilerin de Uygur Türklerine karşı uyguladıkları bu duruma birer örnek teşkil edebilir.

2.3.4. AZINLIK GRUBUN TEPKİLERİ

Parsons (1966: 23–24), bir toplumun yeni bir buluş/gelişmeye karşı -pek çok karmaşık kombinasyonlardan oluşabilen- verebileceği tepkileri şöyle özetler:

- Buluş/gelişme; daha az gelişkin olsa bile daha büyük olan bir güçle *yok edilebilir*. Ancak eğer buluş/gelişme kültürel ise, onu tümüyle yok etmek kolay değildir.
- Buluş/gelişme *kabul edilebilir*. Bu olasılık, gelişen toplumlar arasında “modernizasyon”a yönelik tutumu göstermektedir.
- Buluşa/gelişmeye karşı, toplum eski yapısını sürdürebilmesi için kurabildiği *izole bir bölge içine çekilebilir*.
- Daha geniş toplumsal sistem tarafından parçalanma ya da emilme (disintegration or absorption) aracılığıyla *toplumsal kimliğin kaybı görülebilir*.

Parsons'ın bu yorumu azınlık ve başat grup ilişkileri kapsamında ele alınırsa şöyle değerlendirilebilir: azınlık, başat grubun kendisine karşı yaklaşım ve uygulamalarını; (i) *yok edene dek gücünü kullanır (savaşır)*, (ii) *gönüllü olarak kabul eder*, (iii) *ilişkiyi en aza indirerek kendine özerk bir alan ayırır*, (iv) *bütünüyle emilip parçalanarak, toplumsal-kültürel kimliğini kaybeder*.

Anomik gerilimlere somut [*uyumlu*] tepkiler kadar; *yenilik*, *biçimcilik*, *geri çekilme* ve *isyan* gibi tepkiler de, Parsons tarafından tanımlanan etkileşim sistemlerinin birtakım soyut özelliklerinin sonuçları olarak sınıflandırılabilir. Bu kompleks sınıflandırmalardan, empirik incelemelerde yaygın ölçüde yararlanılır (Merton, 1968: 218). Azınlığın başat gruba, etkileşim esnasında verebileceği tepkileri yukarıda sınıflandırılmış biçimde verilen tepki tipleri kapsamında tartışmak mümkün gözükür.

Sosyolog Louis Wirth (1945), [azınlığın başat gruba verebileceği muhtemel tepkilere göre] *dört azınlık çeşidini* birbirinden ayırt eder (aktaran; Zanden, 1983: 15–16):

1. *Çoğulcu* (pluralist) azınlık grup: Bu gruplar, kendi farklılıkları için hoşgörü talep ederek başat grupla barış içerisinde yan yana yaşamak ister. Örneğin İsviçre.
2. *Asimilasyoncu* (assimilationist) azınlık grup: Bu gruplar, ortak bir kültür içerisinde eriyip karışmayı ister. Örneğin Amerika'ya gelen Avrupalı göçmen gruplar.
3. *Ayrılıkçı* (secessionist) azınlık grup: Bu gruplar, hem kültürel çoğulculuğu hem de asimilasyonu reddederler. Kendi kültürel kimliklerini sürdürmeyi talep etmelerine rağmen, kültürel çoğulcu yanlısı azınlık gruplar gibi sadece kültürel otonomi ile yetinmezler ve kendi devletlerini kurmak isterler. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsız devletler kurmalarıyla sonuçlanan İrlandalı, Çek, Polonyalı, Litvanyalı, Estonyalı, Letonyalı ve Finli milliyetçi hareketler; Yahudiler arasındaki Siyonist hareket ve siyahlar arasındaki Garveyite hareketi; ayrılıkçı azınlık gruplara örnek olarak gösterilebilir.
4. *Savaşçı* (militant) azınlık grup: Bu gruplar, kültürel eşitlik ya da kültürel ve politik otonomi talebinin ötesine geçer ve başat grubun statüsünü tersine çevirmeye çalışır. Amacı diğer gruplar üzerinde egemenlik kurmaktır. Örneğin Naziler tarafından desteklenen Südet Almanları, (eski) Çekoslovakya'da Çekleri azınlık statüsüne indirmeye çalışmışlardır.

Zanden (1983: 311) ise, azınlık grubun başat gruba karşı tepki kalıplarını aşağıdaki gibi göstermektedir:

1. *Kabullenme* (acceptance): Azınlık grup üyeleri, kendi mağduriyetlerine ve tabi konumlarına razı olurlar.
2. *Saldırganlık* (aggression): Azınlık grup üyeleri, kendi mağduriyetleri ve tabi konumları nedeniyle başat gruba karşı saldırgan ve düşmanca davranışlar gösterir.
3. *Kaçınma* (avoidance): Azınlık grup üyeleri, önyargı ve ayrımcılık olduğunu düşündüğü durumlardan kaçınmaya çalışır.
4. *Asimilasyon* (assimilation): Azınlık grup üyeleri, sosyal ve kültürel olarak başat grupla karışıp erime davranışı gösterir.

Popenoe (1974: 351), azınlık grubun başat gruba ve ayrımcılığa yönelik tepki kalıplarını aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

1. *Pasif kabul* (passive acceptance): Başat olana itaattir. Bu tür bir itaat, başat gruba sadece görünüşte itaat da olsa yine de başatlığın mevcut kalıbını destekler.
2. *Saldırganlık* (aggression): Başat gruba yönelik fiziksel ya da sözlü ifadelerle düşmanlık göstermektir.
3. *Kendini-ayırma* (self-segregation): Başat gruptan gönüllü ayrılma ya da sakınmadır.
4. *Kültürleşme* (acculturation): Başat grubun kültürel özelliklerinin kabulüdür.

Yukarıda, azınlığın başat grubun uygulamalarına karşı verdiği tepki kalıpları farklı kişilerce ayrı kavramsallaştırmalarla açıklanmışsa da; neredeyse aynı olgusal süreçlerden söz edilmektedir. Bu olgusal süreçler özetle dört biçimde ele alınabilir:

1. Azınlık, *asimilasyonu kabul eder* ve *kültürel kimliğinin yitimi* gerçekleşir,
2. Azınlık, başat grubun başat olma gerekçelerini sorgular ve ilişkiyi koparmadan *özerklik* ilkesine dayanarak, kendi *kültürel kimliğini sürdürübilme* girişimi ve gerekirse savaşımında bulunur,
3. Azınlık, başat grup ile ilişkisini keserek *bağımsızlaşır*,
4. Azınlık, başat grubu azınlık konumuna düşürmek ve *kendini başat grup konumuna getirmek mücadelesine* girer.

2.4. TOPLUMSAL-KÜLTÜREL BİR SÜREÇ OLARAK ASİMİLASYON

2.4.1. ASİMİLASYONUN BAĞLAMI

2.4.1.1. Asimilasyonun Tanım Sorunu

Asimilasyon, en az iki ayrı kültürel sistemin temasa geçmesi ile başlayan bir etkileşim sürecinin yönünü, eğilimini ifade eder. Bu etkileşim sonucu, bir kültürel sistemin başka bir (veya birden fazla) kültürel sistem(ler)i, giderek kendine benzetmesi ve kültürel egemenliği altına alması süreci meydana gelir. Asimilasyon süreci; bağımlı ve etkilenen kültür konumuna getirilmiş bir kültürün, başat kültür tarafından zorunlu olarak kendine özgü unsurlarından arındırılması, içinin boşaltılması, sonul amaçları ve onlara ulaşmayı sağlayan araçların ortadan kaldırılması ile birlikte; oluşturduğu boşluklara kendi unsurlarını, amaç ve araçlarını yeni dolgular olarak doldurup kendi bünyesine katması anlamında tanımlanabilir.

Asimilasyon, bağımlı ya da tabi kültürün maddi, teknolojik, normatif, ideolojik ve düşünce boyutlarının, ayrıca kendine özgü unsurlarının (dil, tarih, gelenek görenek vs.); başat kültür tarafından zorla değiştirilip dönüştürülmesini ve kendi bünyesine katmasını sağlayan bir "özümleme" süreci olarak anlaşılabilir. Bu süreçte meydana gelen değişiklikleri, bağımlı kültür açısından "özümleme" süreci olarak tanımlamak mümkündür. Görüldüğü gibi asimilasyon etkenlik ve edilgenlik açısından iki yönlü (başat kültür açısından özümleme ve bağımlı kültür açısından özümleme) kültürel bir süreç olarak ele alınabilir.

Asimilasyon olgusu, Batı yazınında genelde Amerika, Almanya, Güney Afrika vs. örneklerinde görüldüğü gibi, göçmen ve yerli kültürler arasındaki etkileşim sonucu ortaya çıkan bir süreç olarak incelenmiştir. Bu yaklaşım, iki yerli ve komşu

(otokton) kültür arasında oluşan etkileşim sonucu ortaya çıkan asimilasyon süreçlerini önemli ölçüde ihmal ettiği bakımından sınırlı ve eksik görülebilir. Örneğin mekan olarak bugünkü İran; sınırları içinde bulunan yerli Güney Azerbaycan Türkleri, Farslar, Araplar, Beluçlar vs. gibi farklı etnik grupların tarihsel olarak kültürel etkileşim mekanını oluşturmaktadır. Ancak bu tür örneklerde asimilasyon süreci; yerli ve göçmen kültürleri arasında değil, iki (ya da daha fazla) yerli kültür arasında (ve genellikle tek yönlü olarak) gerçekleşmektedir.

İncelenen sözlükler ve ilgili çalışmalarda *Marshall*'da (1999: 42) da olduğu gibi *asimilasyon*; “dışarıdan gelen birisinin, göçmenin ya da tali konumdaki bir grubun, egemen olan toplumla ayırt edilemez biçimde bütünleşmesi sürecini anlatmak için kullanılan, kültürlenme ile eş anlamlı bir terim. *Robert Park* gibi, insanların ırk ilişkilerini ele aldıkları Amerika'daki ilk incelemelerde, asimilasyon terimi, uymayla (tali konumdaki grubun, sadece egemen grubun beklentilerine uyum sağlamakla yetinmesi), rekabetle (ana akıma karşı kendi değerlerini kabul ettirmeye çalışmak), yok etme ve dışlamayla (tali konumundaki gruplar ile egemen gruplar arasında bir etkileşim alanı kalmaması) karşı karşıya konmuştu. Asimilasyon, tali konumundaki grubun egemen grubun değerleriyle kültürünü fiilen kabul edip içselleştirmeye” başlaması olarak tanımlanmıştır.

İlk dönemlerde *Robert E. Park* ve *Ernest W. Burgess*'e (1921 ve 1930) göre ortak sınırlar içersinde bulunan farklı kültürel özelliklere sahip gruplar arasında oluşan *kültürel dayanışma* veya ortak kültürel yaşam içinde, *farklı kültürlerin eriyip birleşmesi, bütünleşmesi süreci* ya da *Brewton Berry*'ye (1951) göre *kültürel mirasların eriyip birbirine karışması* olarak tanımlanan asimilasyon; kültürleşme süreci ile eş anlamlı görünmekte ve zorlayıcı her hangi bir süreçten söz edilmemekteydi (Gordon, 1964: 62-65).

John Cuber'e (1955) göre “*asimilasyon; kültürel farklılıkların (ve rekabetlerin) yok olmaya eğildiği dereceli süreç olarak tanımlanabilir* (Gordon, 1964: 66).”

Arnold Rose'a (1956) göre *asimilasyon*; bir kişi ya da grubun, başka bir sosyal grubun kültürüne kabul edilmesidir. Bu kabul ediliş kesindir ve önceki kültürle herhangi bir ilişki kalmadığı gibi, önceki kültüre bağlılık da kalmaz (Gordon, 1964: 65–66).

Fichter'e (1957) göre asimilasyon, "iki ya da daha fazla kişi veya grubun karşı tarafın davranış kalıplarını kabul ettikleri ve yerine getirdikleri sosyal bir süreçtir." Bir kişi ya da azınlık kategorisinin bir grup ya da bir toplum içerisinde asimile edildiği sürecin, tek yönlü bir süreç olduğu düşünülemez. Bu karşılıklı bir ilişkidir. Bu ilişkide bir taraf diğer tarafa göre daha fazla etkilenen olabilir, ancak bu yine de karşılıklı bir ilişkidir (Gordon, 1964: 65).

Çizgisel asimilasyon (straight-line assimilation) kavramı, Gans ve Sandberg (1973) tarafından ortaya atılır. Bu kavram Gordon'un asimilasyon şemasındaki statik unsura dinamik bir unsur eklemiştir. Buna göre her yeni kuşak, göç edilen toplumda yeni bir uyum aşaması gösterir (Alba & Nee, 1997: 832).

Alba ve Nee (1997: 863) asimilasyonu; "en genel olarak ... etnik/ırksal ayrımın ve onu gösteren kültürel ve sosyal farklılıkların çöküşü ve son noktasında da yok oluşu olarak" tanımlamıştır.

Popenoe'ya (1974: 329, 351) göre "asimilasyon; bir azınlık grubunun başat toplum içerisinde emilme sürecidir" ve 'bütünleşme,' 'amalgamasyon' ve 'kültürel çoğulculuk' adlarını taşıyan üç kalıp içerisinde gerçekleşir. Amalgamasyon olgusu ise Park ve Burgess'e göre, "ırklar arası üreme (amalgamation), ırkların karışık üreme ve karışık evliliklerle eriyip birleşmesidir," diye tanımlanmıştır (Gordon, 1964: 62).

Wilfrid ve Zanden (1983: 274–275) kültürel ve sosyal yapıyı ayırdıkları gibi, asimilasyon sürecinin, kültürel ile sosyal boyutlarının da ayrımını çizerler. "Kültürleşme (acculturation) olarak da ifade edilen kültürel asimilasyon; farklı geleneklerden insanların ortak eylem, norm, dil ve giyim biçimlerine sahip olmaları sürecidir. Bütünleşme olarak da ifade edilen sosyal asimilasyon; farklı kurumlardan (sosyal yapılardaki) insanların ortak bir kurumsal yaşam içerisinde eriyip birbirine karıştığı süreçtir."

Poulton (1993: 251) barışçı/yumuşak ve zorunlu olarak iki uç asimilasyon sürecinden bahseder. Yumuşak asimilasyon süreci; azınlık grubun mensup olduğu bağımlı kültürün belirli bir dönem içerisinde egemen grubun mensup olduğu başat kültür ile tercih hakkı olmadan dereceli olarak birleştiği, büyük ölçüde doğal bir süreç olarak nitelendirilmiştir. Zorunlu asimilasyon ise; bir azınlık grubun mensup olduğu bağımlı

kültürün varlığının inkar edildiği ve başka bir gruba mensup olduklarını ilan ettikleri için üyelerinin öldürüldüğü ya da hapsedildiği, kendi adetlerini ve kültürlerini terk etmeye ve yenilerini benimsemeye mecbur edildikleri bir süreçtir. Bu iki kutup arasında zor yoluyla değil, eğitim sistemiyle ve belirli bir azınlığın eğitim haklarının inkar edilmesi ya da kısıtlanması yoluyla gerçekleştirilen başka asimilasyon biçimleri de vardır.

Eisenstadt'a (1995: 18) göre *sosyal asimilasyon*, "ayrı kimliklerin ve ...kurumsal ayrışmanın (institutional dispersion) tamamen yok edilmesidir."

Khoobruy Pak'a (2001) göre "asimilasyon; azınlık grubun kültürünün yeni [başat] kültürün toplumsal-kültürel yapısı içerisinde yitimi ve üyelerinin başat kültürün üyelerine benzemesi sürecidir. Asimilasyon bir grubun kolektif kimlik ve belleğinin imhasını hedef almaktadır. ... Asimilasyoncu sistemler insan davranış ve ilişkilerini önceden belirlemeyi kendi görevleri olarak görmektedirler. ABD'deki eski geleneksel 'eritme kazanı (melting pot)' politikası asimilasyon yöntemlerinden bir örnektir (aktaran: Daverniya, 2006: 71)."

Somersan (2004: 87) asimilasyonu zorunlu uyum olarak şöyle tanımlar: "Zorunlu uyum veya asimilasyon toplumdaki çeşitli azınlık grupların zaman içinde, kültürel olarak çoğunluğa benzemesi ve devlet politikaları ile bu yönde zorlanması anlamına gelir. Zorunlu uyum terimi önemli, çünkü çoğu siyasetçi ve sosyal bilimci, işin zorunluluk boyutuna değinmiyor veya yeterince vurgulamıyor; asimilasyonu, 'çoğunluk kültüre bir şekilde uymak,' 'uyum sağlamak' anlamında kullanıyor. Oysa bu ayrımı yapmak önemli; aksi halde asimilasyonu, entegrasyondan ayırt etmek mümkün değil."

Asimilasyon süreci; geniş anlamda, başat konumda bulunan bir duyumsama-algılama etkileşimi özelliğine, değerler sistemine ve ilişkiler (içsel ve dışsal) ağına sahip dizgeli bir birimin; aynı özelliklere sahip başka bir birimi kendine benzetme ve kendi amaçları için işlevsel kılma sürecine bağlama çabası olarak; dar anlamda ise, başat kültürün idealize edilmesi ile siyasi iradenin planlı ve programlandırılmış bir biçimde uyguladığı baskıcı stratejileri (ödüllendirme-cezalandırma) sonucu ortaya çıkan zorunlu kültür değiştirme ve toplumsallaştırma süreci olarak tanımlanabilir.

Asimilasyon – Kültürleşme İlişkisi

Asimilasyon, kültürleşme süreci değildir. Her iki kültürel sürecin de gerçekleşmesi için en az iki kültürel sistemin birbirleriyle karşılaşması ve temasla geçmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla kültürler arası ilişki ve etkileşim gerek koşuldur. Fakat etkileşimin biçimi ve niteliği farklıdır. K lt rleŐmede kültürler arası ilişkide, karşılıklı serbest alışveriş söz konusudur. Asimilasyonda ise, kültürler arası etkileşim ve ilişkinin yönü kültürlerden birinin diğeri üzerine planlı ve programlı bir biçimde baskısı ve içine işlemesi söz konusudur. Dolayısıyla bir kültürel sistemin diğerini yutması ve özümsemesi ama landırılır. Asimilasyon kültürleşme sürecinin olası biçimlerinden biri olabilir.

Kültürleşme: $a+b+c=d$

Asimilasyon: $A+b+c=A$

Gordon'un (1964: 60–62) da belirttiği gibi ilk dönemlerde bu iki kavram anlam bakımından örtüŐüyor gibi gözüküyordu. Fakat daha sonra kültürler arası etkileşimi konu edinen sosyal antropologlar '*kültürleşme*' kavramını, sosyologlar ise '*asimilasyon*' kavramını sık kullanmaya baŐladılar. Gordon'a göre kültürleşme kavramını yeğleyen antropologlar, kültürler arası temasların sonunda '*kültürel davranışlar*'da meydana gelen değişiklikleri temel konu olarak ele alırken; sosyal yapı, sosyal ilişkiler ve sosyal konumlarda meydana gelen değişiklikler fazla dikkat  ekmemekteydi.

Asimilasyon ve kültürleşme birbirinden farklı süreçlerdir. Bazen varsayıldığı gibi asimilasyon, kültürleşmenin son aşaması değildir (Teske & Nelson, 1974: 358).

Kültürleşme ve asimilasyonun belirgin özellikleri tablo 4'teki biçimde karşılaştırılabilir (Teske & Nelson, 1974: 365):

Tablo 4: Kültürleşme ve asimilasyonun belirgin özellikleri

	KÜLTÜRLEŞME	ASİMİLASYON
1	Dinamik bir süreçtir.	Dinamik bir süreçtir.
2	Hem birey hem grup süreci olarak ele alınabilir.	Hem birey hem grup süreci olarak ele alınabilir.
3	Doğrudan temas içerir.	Doğrudan temas içerir.
4	İki yönlü olabilir.	Tek yönlüdür.
5	Değerlerin değişimini gerektirmez; buna rağmen değerler kültürleşebilir.	Değerlerin değişimini gerektirir.
6	Referans grup değişimi gerektirmez.	Referans grup değişimi gerektirir.
7	İçsel değişim gerektirmez.	İçsel değişim gerektirir.
8	Grup dışının onayını gerektirmez.	Grup dışının onayını gerektirir.

2.4.1.2. Anomi: Asimilasyonun Odağı

Clyde Kluckhohn'a göre, "**verili bir kültür parçası; toplumun bakış açısından uyumlu (adaptive) ve bireyin bakış açısından da uyumlaştırıcı (adjustive) bir tepki biçimini tarif ettiği sürece 'işlevsel'dir** (aktaran: Merton, 1968: 76–77)."

Asimilasyon hem azınlık hem de çoğunluk ile ilgili olduğunda, *azınlık grubundaki bireylerin asimilasyonu*; onları *toplum içinde işlevsel kılacak değişiklikleri içerir* (Alba & Nee, 1997: 834).

Asimilasyon sürecinin temel amacı;

- bir yandan, azınlık grubun *kültürel yönelim sisteminin* (Parsons, 1951: 148–149) iki temel bileşeni olan *inanç sistemleri ve anlamlı semboller sistemini* dolayısıyla da kültürel öğelerini;
- diğer yandansa azınlık grubun, *sosyal sisteminin yapısını* oluşturan; kalıp koruması işlevini gören *değerler*, bütünleşmesini sağlayan *normlar*, kültürel amaçlarına ulaşma işlevini gören *kollektiveler* ve sisteme uyumunu sağlayan *rollerini* (Parsons, 1971: 7-8),

anomiye uğratarak, işlevsizleştirmek ve başat grubun toplumsal ve kültürel bünyesinde eritme olarak özetlenebilir.

Asimilasyon azınlık grubun *eylem sisteminin alt birimleri olan toplumsal, kültürel ve kişilik sistemlerinin kendi içsel bütünleşmelerinin temeli olan, kalıp-tutarlılığını* ve somut bir durum içerisinde *motivasyonel dengenin işlevselliğini* (Parsons, 1951: 17) yetersizleştirerek, anomik duruma iter ve başat grubun yapısal kalıp tutarlılığına bağlayarak emilmesini sağlar. Aynı zamanda asimilasyon, azınlık grubun kendi

normatif kalıplarına yabancılaşmasını ve başat grubun normatif kalıplarına zorunlu olarak uyum sağlamasına odaklanır (Merton, 1968: 217).

Kültürel amaç ve kurumsal araçların mükemmel olmayan eşgüdümleri, *anomiye* neden olur. *Durkheim*'in geliştirdiği şekliyle *anomi* kavramı, bir toplum ya da bir grup içindeki görece normsuzluk durumudur. *Anomi* kavramı psikolojik açıdan tanımı, *R. M. MacIver* ve *David Riesman* tarafından sosyolojik tanıma benzer şekilde yapılır: *anomi*, bireyin toplumsal bağlılık duygusunun çöktüğü ya da zayıfladığı bir zihin durumudur (Merton, 1968: 213–216)

Anomi ve yabancılaşma yaklaşımları aslında birbirlerine paraleldir ve benzerler. *Anomi/gerilim kuramı* (anomie/strain theory), daha kapsamlı olan *yabancılaşma* (alienation) kuramının bir parçasıdır (Smith & Bohm, 2007: 6). *Anomi/gerilim* kuramlarında sadece normsuzluk üzerinde durulurken; yabancılaşma kuramlarında normsuzluğa ek olarak güçsüzlük, anlamsızlık, yalıtım ve öz-yabancılaşma üzerinde de durulur (Smith & Bohm, 2007: 12).

Yabancılaşma kavramını işe vuruk kılmak için Melvin Seeman (1959) sosyologların yabancılaşmayla ilgili kavrayışlarının beş çeşit sınıflandırmasını yapmıştır (Smith & Bohm, 2007: 10):

1. *Güçsüzlük* (powerlessness) (Marx): bireyin davranışının istediği sonuçların meydana gelmesini belirleyemeyeceği olasılığı ve beklentisi.
2. *Anlamsızlık* (meaninglessness) (Mannheim): davranışın gelecekteki sonuçlarıyla ilgili memnuniyet verici tahminler yapılmasının düşük beklentisi.
3. *Normsuzluk* (normlessness) (Durkheim-Merton): sosyal olarak onaylanmayan davranışların, verili amaçları başarmayı gerektireceğiyle ilgili yüksek beklenti.
4. *İzolasyon* (isolation) (Nettler): verili bir toplumda yüksek ölçüde değerli olan amaç ve inançlarla belirlenen düşük ödüllü değer.
5. *Öz-yabancılaşma* (self-estrangement) (Fromm): beklenen gelecekte verili davranışa bağlılık derecesinin ödüllendirilmesi.

Merton (1968: 217), *basit* (simple) ve *keskin/şiddetli* (acute) olarak iki tür anomiden söz eder. "**Basit anomiyi**, belli bir endişe düzeyi ve gruptan ayrılma hissi oluşturan, değer-sistemleri arasındaki çatışmaya tabi olan bir grup ya da toplumdaki karışıklık (confusion) durumuna atıfta bulunur; **keskin anomiyi**, belirgin endişeler meydana getiren, değer-sistemlerinin bozulması (deterioration) ve aşırı durumda da bütünleşememesine atıfta bulunur."

Leo Scrole anominin göstergelerini ortaya koymak için bir “*anomi ölçeği*” (scale of anomie) ortaya koyar. Bu ölçek; kısmen bireyin toplumsal çevreyi algılayışını, kısmen de bireyin toplumsal çevre içindeki yerini işin içine katar. Scrole’un anomi ölçeğine göre anominin göstergeleri şunlardır (Merton, 1968: 218–219):

1. Topluluk *liderlerinin*, bireylerin ihtiyaçlarına *aldırışsız olduğu* algısının ortaya çıkması;
2. Temel olarak öngörülemez ve düzensiz olarak görülen bir toplumda *çok az şeyin başarılacağı* algısının ortaya çıkması;
3. *Yaşam amaçlarının*, gerçekleştirilmeleri yerine *yok oldukları* algısının ortaya çıkması;
4. *Boşunluk ve değersizlik* (futility) *duygusunun* ortaya çıkması;
5. Toplumsal ve psikolojik destek için *kişisel ilişkilere* (personal associates) *güvenilemeyeceği inancının/kanaatinin* ortaya çıkması.

Bu bağlamda asimilasyon süreci:

1. Azınlık grubun haklarını savunan *liderleri* yasal ve yasal olmayan yaptırım ve yöntemlerle *etkisiz kılmaya*,
2. *Azınlık üyelerinin* etnik ve kültürel kimliklerine bilinçli olarak bağlılık ve sadakatlerini gösterdikleri sürece, genel sistemin toplumsal ilişkiler hiyerarşisinde yükseliş ve *başarı oranlarını* uyguladığı politikalarla *engellemeye*,
3. *Azınlık üyelerine* kendi etnik ve kültürel kimlik alanlarının bütünselliğinin parçalanmışlığı içinde var olan yetersiz araç ve gereçlerle verili *kültürel amaçların gerçekleştirilemeyeceğini*, bu amaçların yalnız başat kültürün sunduğu işlevsel ve mükemmel araç ve gereçlerinin kullanımı ile olanaklı olabileceğini aşılamaya,
4. *Azınlık grubun* özgün kültürel değerleri ve birim edimlerini (Parsons, 1967: 77) işlevsiz, kimi durumlarda bozuk işlevli kılarak *üyelerinde* grubun kültürel değerlerine bağlılığın *boşuna ve değersiz olduğu duygusunu* yaymayı,
5. *Öz-yabancılaşma* başta olmakla azınlık üyelerinde, etnik ve kültürel kimliklerine bağlılık yerine, yabancılaşma algısını oluşturacak *anlamsızlık, güçsüzlük, normsuzluk ve izolasyon* gibi yabancılaşma/anomi kavrayışlarına kapılmayı sağlamaya dönük kapsamlı plan ve programla yürütülen bir toplumsal mühendislik projesidir, denebilir.

Merton (1968: 187) kültürel yapının iki temel unsurunun olduğunu ileri sürer:

1. *Kültürel yapının birinci unsuru, kültürel olarak tanımlanmış amaçlar, hedefler ve çıkarlar ortaya koyar*: bunlar toplumun tamamı için ya da bazı üyeleri için meşrudur. Amaçlar şöyle ya da böyle bütünleştirilir ve bir değer hiyerarşisi içerisinde sıralanıp düzenlenir. “Çeşitli duygu ve anlam düzeyleri ele alındığında, başat amaçlar, referans amaç çerçevesini oluştururlar.” Başat amaçlar, uğruna mücadele etmeye değer olan şeylerdir. Bu kültürel amaçların bazıları insanların biyolojik dürtüleriyle doğrudan ilişkili olmasına rağmen, bu biyolojik dürtüler tarafından belirlenmezler.

2. *Kültürel yapının ikinci unsuru, bu amaçlara ulaşmanın kabul edilebilir biçimlerini/yollarını tanımlar, düzenler kontrol eder.* Her toplumsal grup, *kültürel amaçlarını* bu amaçlara doğru yönelmenin kabul edilebilir yollarıyla ilgili gelenek ve kurumlar içerisinde kökleşmiş *düzenlemelerde* birleştirir.

“Kültürel amaçlar ve kurumsallaşmış normların başat pratikleri biçimlendirmek için ortak işlediklerini söylemek, onların birbirleriyle sabit bir ilişki oluşturdukları anlamına gelmez.” Toplumsal kontrolün işleyişi değerlendirilirken; *talimat/reçete* (prescription), *tercih* (preference), *izin* (permission) ve *yasaklama* (proscription) değişkenleri açıklanmalıdır (Merton, 1968: 187). Bu bağlamda asimilasyon süreci, azınlık kültürünün söz konusu iki unsuru arasında kurumsallaşmış görece eşgüdümlü ilişkiyi; meşrulaştırdığı denetim değişkenleri aracılığı ile bozmaya odaklanır ve giderek anomileştirir. Böylece azınlık kültürün, üyeleri üzerindeki ikna gücü, yani etkisi giderek azalmaya başlar.

Referans grup bağlamında asimilasyoncu uygulamaları esnasında başat grup kendisini, azınlık grup üyelerine *pozitif referans grubu* ve mensubu oldukları grubu ise *negatif referans grubu* olarak aşılıp sunmaya çalışır (Merton, 1968: 354). Aynı zamanda azınlık gruba bağlı bireylerin *bağlılık ve üyelik değerlerini* planlı bir biçimde kendi lehine asimile etmeye yönelir. “*Referans gruba ait davranışların benimsenmesinde değerlerin asimilasyonu görülür* (Merton, 1968: 309–311, 332–333).”

Başat grup kendisini *birey için standartlar ortaya koyabilen ve sürdüren ‘normatif referans grup’* tipi olarak göstermeye çalışır. Diğer taraftan asimilasyon süreci azınlık gruba bağlı bireylerin, kendilerini ve diğerlerini değerlendirdiklerinde, başat grubu *karşılaştırma modeli* olarak referans almalarını sağlayacak içselleştirme koşullarını sunar (Merton, 1968: 337-338).

Sosyoloji *referans grup kavramını* kullandığında, bireylerin içinde bulunduğu sosyal çevrelerin yapıları ve işlevleri üzerinde odaklanır. Referans grup kuramını kullanan sosyolojik ilgi, aynı zamanda davranışı grubun belirlediği iddiasını da sürdürmüş olmaktadır (Merton, 1968: 335–336).

Asimilasyon azınlık gruba özgü toplumsal etkileşim sürecinde *kurumsallaşmış semboller kategorisinin* kullanımına engeller ve sınırlamalar getirerek onların temel görünümleri olan (Parsons, 1967d: 360);

- *Değer kategorisi*; eyleyen birimlerin ihtiyaçlarını söz konusu yapar,
- *Çıkar (interest) kategorisi*; eylem durumu içerisinde değerlerin ışığında önemli olan nesnelere özellikleri ile ilgili kategori,
- *Durumun tanımı*; çıkar için kullanılacak olan aktüel durumun özelliklerinin tanımlanması,
- *Normatif çerçeve*; çıkarın peşinde giderken meşru ve meşru olmayan eylem biçimleri arasında ayırım yapan kuralları belirler,

gibi unsurları işlevsiz ve kimi durumlarda da bozuk işlevli kılmaya yönelir.

Parsons, “*eylemin, normlara uyma çabası dışında bir şey olmadığını*” söyler. Asimilasyon, azınlık gruba mensup bireylerin toplumsal eylemlerini başat grubun normatif kural ve değerlerine uydurmayı amaçlar. Bu bağlamda asimilasyon, azınlık gruba bağlı bireylerin toplumsal eylemlerinin alt birimleri olan *birim edimleri* (unit acts) işlevsizleştirerek başat grubun birim edimlerine bağlamayı öngörür. Bir birim edim aşağıdaki üç özellikte tanımlanabilir (Parsons, 1967: 76–77):

1. *Amaç* (end),
2. *Durum* (situation),
 - a. *Araçlar* (means),
 - b. *Koşullar* (conditions),
3. Amacı durumla ilişkilendiren en az bir *seçici standart* (selective standart).

Asimilasyon azınlık gruba bağlı *toplumsal eyleyicilerin eylemlerinin temel unsurları* olan *ihtiyaç-düzeni, eyleyici ve eyleyicinin durumunu* anomileştirerek işlevsiz kılmayı amaçlar ve alternatif olarak başat grubun toplumsal-kültürel yapısına özgü seçenekleri dayatır. Dolayısıyla, azınlık gruba bağlı toplumsal eyleyicilerin, toplumsal ilişki ve etkileşimden *neyi, niçin* kazanmaları gerektiğini ve kazanılmak istenenin *değerini, beklenti ve yatırımlarını* başat grubun toplumsal, kültürel ve kişilik sistemlerine ait normatif değerler eksenine bağlamayı ve kapsamına almayı hedefler. Bu bağlamda Parsons (1951: 11–12), *normatif düzene yönelme, beklenti ve yaptırımların karşılıklı olarak birbirlerine kenetlendiklerinden* söz eder.

Parsons (1951: 7–8) eylemin temel unsurlarını aşağıdaki gibi açıklar:

- Birey aktörün (the individual actor) *'ihtiyaç-düzeni* (need-disposition); 'memnuniyet' ve 'yönelme' olarak ifade edilebilecek iki görünüme sahiptir. *'Memnuniyet,'* aktörün nesne

dünyayla (the object world) değiş tokuşunun içeriği ile ilgilidir: aktör, etkileşimden 'ne' kazanmıştır ve onun için onun 'değeri' nedir? 'Yönelme' ise, nesne dünyasıyla ilişkinin 'nasıl'ıyla ilgilidir: aktörün ilişkisi, hangi kalıplar ya da yollar içerisinde oluşturulmuştur?

- Bir eylem sisteminin en temel unsurları, *aktöre* ve *aktörün durumuna* indirgenebilir: *Aktörün yönelimi*; bilişsel, katetik (cathetic: zihni faaliyetin belli bir fikir ya da nesne üzerinde yoğunlaşması) ve değerlendirici/seçici (evaluative) biçimler almaktadır. Bu üç temel motivasyonel yönelim biçimi de '*beklenti*' adı verilebilecek bir yapı içerisinde kapsanır. Bir beklenti, aktör-durum sisteminin gelecekteki gelişimine ve geçmiş eylemlerin belleğine yönelmede bir zaman boyutuna sahiptir. "Duruma yönelim, durumun gelişimsel kalıplarına referansla yapılandırılmaktadır. Aktör, bu gelişimin belli olanakları içerisinde bir '*yatırım*' elde eder." Bazı olanakların diğerlerinden daha fazla gerçekleştirilebilir olması, aktör için önemli bir meseledir. Aktörün durumun gelişimine olan ilgisinin bu boyutu; *aktif-pasif çizgisinde* bulunmaktadır. Bu çizginin pasif bir ucunda, aktörün gelişmeleri beklemesi ve durumun gelişimiyle ilgili hiçbir şey yapmaması vardır; aktif ucunda ise aktör kendi arzularına ve çıkarlarına uygun olarak durumu kontrol etmeye girişir. Pasif ilgide '*beklenme*' vardır; aktif ilgide ise '*amaç*' vardır. Aktörün durumu; nesnelere ve nesne sınıfları içerisinde farklılaşır.

2.4.1.3. Otorite: Asimilasyonun Güç Kaynağı

Parsons Chester Barnard'ı izleyerek, *iktidarı kullanma hakkına*, '*otorite*' adını vermektedir. "*Üst otoritenin temel işlevi*, kolektivitinin alt basamakları için *durumu açıkça tanımlamaktır*. İtaatsizlik eğilimindeki rakibini yenme problemi, yüksek otoriteyi elinde bulunduranın iktidarının eksik kurumsallaşmasından ortaya çıkar. Bunun kaynakları, iktidarın meşru otoritesinin sınırlarının aşılmasıdır. (Parsons, 1967b: 318–319).

Normatif düzenin kurumsallaşması, otorite kavramının odağındadır. "*Otorite*, aslında, içerisinde *iktidarın araç olarak kullanımının organize edildiği ve meşrulaştırıldığı* kurumsal koddur. O, *iktidarı bir mülk, bir kurum* olarak bulundurur." Otorite, toplumsal örgüt sisteminde bir statünün görünümüdür. Otorite, iktidarın kurumsal karşılığı olarak düşünülürse, o zaman temel fark; otoritenin dolaşan bir araç olmadığı gerçeğinde yatar (Parsons, 1967b: 319-320).

Bir iktidar sisteminin bütünleşmesinin temel bir koşulu, bir bölgesel (territorial) alan içerisinde etkili olmasıdır ve ardından bu etkililiğin can alıcı koşulu da, söz konusu alan içerisinde en büyük gücün kontrolünün tekelidir (Parsons, 1967b: 316).

Güç ilişkileri kapsamında başat grup, azınlığa yönelik uyguladığı asimilasyoncu politik yaklaşımlarında, azınlıkla arasındaki ilişkinin yönünü biçimini belirlemeye, azınlık ve

kendisinin konum ve *durumunu tanımlamaya* gider. Bu süreçle birlikte başat grup tekeline bulundurduğu büyük denetim aracı, otoriter gücünü kullanarak, normatif düzenin kurumsal yapı ve süreçlerini belirler, *azınlığın kültürel değerler sistemi, normatif toplumsal bütünlüğü ve otoriter gücünü kırıp bozarak*, uyumlu bir biçimde eritilmesini ve bünyesine emilmesini sağlamaya çalışır. Diğer yandan otoriter gücün sağladığı yaptırım mekanizmalarıyla da azınlığın itaatsizliğini caydırır.

“Etki ve değer-bağlılıkları, ikna aracılığıyla ve onur ya da bilinçle cezp etme aracılığıyla gönüllü olarak işler. Ama hiçbir geniş ve kompleks toplumsal sistem, kendi *normatif düzeninin* büyük parçalarıyla *itaati* bağlamaksızın ayakta kalmaz, yani negatif durumsal yaptırımlar itaatsizliğe dayandırılır. Bu tür yaptırımlar; hem itaatsizliği caydırır hem de eğer meydana gelirse, suçu cezalandırır.” Parsons, toplumsal olarak örgütlenmiş ve düzenlenmiş bu negatif yaptırımların uygulanmasına, yürütmenin (enforcement) işlevi adını vermektedir. Bu yaptırımlar, polis güçleri, silahlı kuvvetler ve hukuk mahkemeleri gibi özelleşmiş ajanlar tarafından uygulanır (Parsons, 1971: 15–16).

Parsons (1967a: 269-270), sosyal süreçte gücün yeri ile ilgili ileri sürdüğü düşüncelerde, *kandırma/teşvik, caydırma, cezalandırma, baskı, ayartma, ikna ve bağlılığın etkinleştirilmesi* gibi kavram ve süreçlerle konuya açıklık getirmeye çalışır. Başat grup azınlığa yönelik uyguladığı asimilasyon politikaları kapsamında, söz konusu denetleme ve yönlendirme aygıtlarını meşrulaştırılmış otoriter gücünü kullanma yetkisi dahilinde, azınlığın arzulan biçimde eylemesini –asimilasyona uyumlu tepki vermesini– ve arzulanmayan bir tavır içerisinde eylemekten kaçınmasını denetlemeye ve yönlendirmeye çalışır.

Toplumsal kontrolün işleyişi değerlendirilirken; *talimat/reçete* (prescription), *tercih* (preference), *izin* (permission) ve *yasaklama* (proscription) değişkenleri açıklanmalıdır (Merton, 1968: 187). Bu bağlamda başat grup, azınlığa yönelik uyguladığı asimilasyoncu politik yaklaşımlar kapsamında, azınlığın temel iki kültürel unsuru olan *amaçlar* ve bu amaçlara ulaştıran *araçlar* arasında kurumsallaşmış görece eşgüdümlü ilişkiyi; meşrulaştırdığı *denetim değişkenleri* aracılığı ile bozmaya odaklanır ve giderek anomileştirir. Böylece azınlık kültürün, üyeleri üzerindeki ikna gücü, yani etkisi giderek azalmaya başlar.

Başat grup otoriter gücünü kullanarak azınlığa dayattığı kendi değerler sistemi ve normatif düzeni sayesinde, azınlığın kendi *normatif kalıplarına yabancılaşmasını* ve başat grubun *normatif kalıplarına zorunlu olarak uyumunu* kolaylaştırır (Merton, 1968: 217).

“Siyaset bütün bir hayatı düzenleme görevini üstlendiğinden kültüre kayıtsız kalamamaktadır. Topluma nasıl bir kültür sunulacağı yahut var olan kültürün ne şekilde değiştirileceği gibi çok temel meselelerde siyaset doğrudan karar alma mekanizması olmaktadır. ...Kültürün siyasal bir eylem alanı olduğu belirlenmesi, iktidar kavramına yaslanmaktadır (Köksal, 2007: 134-5).”

Başat grup, idealleştirdiği kültürel amaçlar, değerler ve kodlarla hedef olarak seçtiği dil ve kültür birliğini sağlama projesini; asimilasyoncu yaklaşım biçimiyle otoriter gücünü kullanarak ‘*mecburi kültür değiştirme*’ (Turhan, 1997) süreci kapsamında politik uygulamalarıyla dayatır.

2.4.1.4. Kapsama: Asimilasyonun Totaliter Doğası

Asimilasyon zorlayıcı ve planlı bir ‘kültürel süreç’ olduğundan, azınlığın ve başat grup ilişkileri bağlamında, toplumsal-kültürel ilişki ve etkileşim ağlarını olabildiğince öngörülmüş biçime sokmaya yönelik *kapsayıcı ve kuşatıcı bir totaliter süreç* olarak da düşünülebilir. Çünkü kültürel değer ve unsurların etkin olduğu neredeyse tüm alanları kapsar. Asimilasyonun törenleri, tarihi ve yazınsal romanları, sanatçıları ve onlara hayranları, düşünür ve kuramcıları, toplumsal saygınlık ve unvanları, yemek ve giyim tarzı, sineması ve radyo-televizyonu, bürokrasisi, parlamentosu, hükümeti, hukuk sistemi, ceza evleri, eğitim dili ve okulları vs. olduğundan ‘*totaliter*’ ve ‘*yaygın*’dir.

Parsons’ın kavramsallaştırdığı kavramsal çerçevelerle *asimilasyon, toplumun ve eylem sistemlerinin yapısal unsurları, gelişim sürecindeki görünüşleri ve temel işlevlerini etkili sızışım görüngüsünün işlenmesi ile etkiler* ve azınlık kültürünün içine işleyerek, *yayılır* ve onu *kapsamaya çalışır*. Parsons (1971: 6, 11), toplumun ve eylem sistemlerinin alt sistemleri ve bu alt sistemlerin yapısal unsurları, gelişim sürecindeki görünüşleri ve temel işlevlerini tablo 5’deki biçimde özetle belirtilmiştir:

Tablo 5: Eylemin alt sistemleri, yapısal unsurları ve gelişim sürecindeki görünümüleri

Temel İşlevler	Eylemin Alt Sistemleri	Alt sistemler	Yapısal Unsurlar	Gelişim Sürecinin Görünümleri
<i>Bütünleşme</i>	<i>Toplumsal Sistemi</i>	<i>Toplumsal Ortaklık</i>	<i>Normlar</i>	<i>Kapsama</i>
<i>Kalıp koruması</i>	<i>Kültürel Sistemi</i>	<i>Kalıp Koruması ya da Emanet</i>	<i>Değerler</i>	<i>Değer Genelleştirilmesi</i>
<i>Amaca Ulaşma</i>	<i>Kişilik Sistemi</i>	<i>Yönetim</i>	<i>Kollektiviteler</i>	<i>Farklılaşma</i>
<i>Uyum</i>	<i>Davranışsal Organizma</i>	<i>Ekonomi</i>	<i>Roller</i>	<i>Uyumsal Kabiliyetin Yükselmesi</i>

Eylemin dört alt sistemi arasındaki karşılıklı ilişkilerin ve sistemler ile eylemin çevreleri arasındaki karşılıklı ilişkilerin incelenmesinde Parsons, *etkili sızışım görüngüsünü* (the phenomenon of interpenetration) kullanmaktadır. “Belki de en iyi bilinen etkili sızışım örneği, toplumsal amaç ve kültürel normların bireyin kişiliği içerisinde *içselleşmesidir* (internalization) (Parsons, 1971: 5–6).”

“Bir toplumdaki üyelerin bütünleşmesi, toplumsal ve kişilik sistemleri arasında etkili sızışım (interpenetration) bölgesini gerektirir. Yine de ilişki üç parçalıdır; çünkü toplumsal yapının parçaları kadar, kültürel sistemin parçaları da kişilikler içerisinde içselleştirilir ve kültürel sistemin parçaları toplum içerisinde kurumsallaştırılır (Parsons, 1971: 9).”

Kültürel kalıplar sisteminin bir toplumsal sistemdeki aktörler tarafından “öğrenilmesi” ve “yaşanması/yaşatılması,” somut durumlarla ilgili motivasyon analizi olmaksızın anlaşılabilir. Bu analizi, *kişilik teorisi düzeyinde* yapmak ne kadar önemliyse, *toplumsal sistem mekanizmaları düzeyinde* yapmak da o kadar önemlidir (Parsons, 1951: 17).

Bir yandan azınlık grubun kültürel kalıplarının öğrenilmesi ve sürdürülmesini resmi ve resmi olmayan baskı ve ayartma mekanizmalarıyla engellemiş, diğer yandan ise azınlığın içsel toplumsal ilişki ve etkileşim sistemini büyük bir ölçüde çökertmiş ve başat grubun toplumsal ağına bağlayarak kuşatıp kapsamış olan totaliter bir asimilasyon sürecinin sadece kişilik ve toplumsal eyleyiciler düzeyinde incelenmesi, onun kapsayıcı ve totaliter özelliğini göz ardı eder. Çünkü bir toplumsal-kültürel süreç olarak asimilasyon *etkili sızışım* olgusu çerçevesinde, azınlığa bağlı toplumsal eyleyicilerin sadece *kişilik* sistemlerini değil aynı zamanda grubun *toplumsal ve kültürel sistemlerini* de kapsar.

Bu bağlamda, toplumsal bütünleşme ve uyum (sonuçta asimilasyon) başat grubun toplumsal sisteminin normları ve kültürel sisteminin değerlerinin azınlığa bağlı eyleyicilerin kişilik sisteminde içselleşmesi ile sağlanır. Böylece başat grubun öngördüğü toplumsal ve kültürel sistemiyle bütünleşmiş uyumlu kişilik tipi inşası projesi etkili sızışım olgusu kapsamında, üçlü bir mekanizmayla tamamlanmış olur.

Parsons (1971: 11–12), bir toplumsal sistemde, toplumun çekirdeği olarak toplumun bütünleştirici alt sistemlerine **toplumsal ortaklık** (societal community) adını vermiştir. *Toplumsal ortaklığın en genel işlevi*, birlik ve bağlılığa sahip kolektif bir örgütle ilgili *normlar sistemini* açıkça belirtmek zorunda olmasıdır. Parsons, Weber’i izleyerek, meşru düzenin sistemine *normatif görünüm*, toplumsal ortaklığa ise *Kollektif görünüm* demektedir. “*Toplumsal düzen; bir yandan normatif uyum, diğer yandan da toplumsal ‘ahenk’ ve ‘koordinasyon’ anlamında açık ve belirli bir bütünleşme gerektirmektedir.*” Bu bağlamda asimilasyon süreci, azınlık grubun toplumsal ortaklığının *normlar sistemini* bozarak işlevsiz kılıp, başat grubun toplumsal ortaklık sisteminin *meşrulaştırılmış normatif görünümü* dahiline kapatılıp kuşatılarak, emilmesini ve erimesini (*bütünleşmesini*) sağlar.

Parsons (1971: 15), gelişim sürecinin görünümleri olan *kapsama, farklılaşma, değer genelleştirilmesi ve uyumsal kabiliyetin yükselmesi* içinde ‘*değer sistemlerinin genelleştirilmesini*, modernizasyon sürecinde merkezi bir faktör olarak nitelendirir.’ Ayrıca (1967a: 265) ‘Politik olarak örgütlenmiş toplum,’ bir açıdan bir ‘ahlak topluluğudur.’ Üyeleri ortak normları, değerleri ve kültürü paylaşır, açıklamasını yapar.

Toplumsal evrim/gelişim sürecinin görünümleri olan *kapsama, farklılaşma, uyumsal kabiliyetin yükselmesi ve değer sistemlerinin genelleştirilmesi* (Parsons, 1971: 26-27; 1966: 22-23) ile asimilasyon süreci bağıntılı olarak yorumlanırsa;

- *Farklılaşma* (differentiation); çağın değişen koşullarının oluşturduğu yeni gereksinimleri karşılayacak işbölümü niteliğinde sistem için önem arz eden, azınlığın başat grup tarafından kapsanıp kuşatılmış toplumsal sistemi içinde bulunan bir birimin ya da yapının iki ya da daha fazla birim ya da yapıya bölünmesi; ancak başat grubun toplumsal normları ve kültürel değerlerinin işlevselleştirilmesi ile mümkün olur.
- *Uyumsal kabiliyetin yükselmesi* (adaotive upgrading); başat grup tarafında uygulanan asimilasyon süreci nedeniyle kaynakları kısıtlanmış azınlık grup; toplumsal gelişme ve evrim sürecinde, çağın gerektirdiği durumsal koşullara uygun uyum performansını yakalayamadığı

için uyumsal kabiliyetin yükseltemez ve bu süreçte başat kültürün sunduğu olanakları kullanmayla yetinir.

- *Kapsama* (inclusion); toplumsal-kültürle bütünlüğü parçalanmış ve başat grubun toplumsal sisteminin normatif yapısı içinde kapsanmış azınlık grubu; farklılaşma ve uyumsal kabiliyetin yükselmesi sonucu sistemde ortaya çıkmış karmaşıklığın getirdiği bütünleşme sorununu, ancak başat grubun geliştirdiği yeni birimler, yapılar ve mekanizmalar aracılığı ile onun toplumsal ortaklığının normatif yapısı içine emilir. Böylece asimilasyonun yapısal boyutu işlerlik kazanarak, başat grubun toplumsal ortaklık sisteminin, azınlık grubun toplumsal ortaklık sistemine yayılması ve onu kapsaması süreci gerçekleşmiş olur
- *Değer genelleştirilmesi* (value generalization); azınlık ve başat grubu arasındaki ilişki ve etkileşim biçimini kapsayan sistemde; toplumsal olarak yapılanmış durumlarda ortaya çıkmış olan karmaşıklığın, toplumsal düzene tehdit oluşturmaması için değer kalıbının daha üst bir genelleme düzeyine taşınmasını gerektirir. Bu bağlamda, sistemde gelişen değer genelleştirilmesi sürecinde, azınlık grubun kültürel sisteminin değer içerikleri olarak; toplumsal ilişkiler bağlamında, deneyimin amaçlarının değerlendirilmesi olarak *ahlak, estetik, dil, din, ifade edici simgeselleştirme olarak sanat, empirik bilgi (sonunda bilim)* gibi kültürel unsurlarının yerini, giderek başat grubunkiler almaya başlar. Böylece asimilasyonun kültürel boyutu işlerlik kazanarak, başat grubun değerler sisteminin, azınlık grubun değerler sistemine yayılarak kapsama süreci gerçekleşmiş olur.

Toplumsal evrim/gelişme sürecinin bu dört görünümüne asimilasyon bağlamında örnek olarak, üniversite düzeyinde farklı disiplinlerde -felsefe, fizik, tıp, teknoloji vs. dilleri gibi- kullanılan 'uyumsal kabiliyeti yükseltilmiş', 'değeri genelleştirilmiş', 'farklılaşmış' ve 'kapsamlı' dil; azınlığın işlevsizleştirilmiş ve daraltılmış dili değil, başat grubun işlevsel ve geliştirilmiş dili olmaktadır.

Parsons (1967: 768) *iktidar problemini* tartışırken; kurumsal normların meşruluğu, eylemin ortak sonul amaçları, ritüel ve çeşitli ifade biçimleri içindeki *ortak bir değer sistemine* başvuruya; *bireylerin bütünleşmesi* olgusunu içerdiği kadar, toplumsal eylem sistemlerinin diğer karmaşık özellikler çoğulluğunu da içerdiğinden söz eder. Tüm bu özellikler çoğulluğu, '*ortak-değer bütünleşmesi*' olarak adlandırılabilir.

Asimilasyon süreci iktidar kavramından ayrı düşünülemez. İktidar ise, ahlakın, kişiliğe sahip beden ve zihnin olduğu yerde tezahür eder. İktidarın –özellikle de otoriter güçle donanmış iktidarın- kol gezdiği toplumsal, kültürel ve hatta özel alanlarda, asimilasyonun da izdüşümünü görmek mümkündür. Dolayısıyla asimilasyon süreci azınlık grubun toplumsal ilişkiler ağı ve kültürel değerlerini kapsarken, kişiliğin oluşum sürecini de etkisi altına alarak kuşatır. Böylece azınlığa bağlı toplumsal eyleyicilerin

duygu düşünce ve davranışları başat grubun öngördüğü biçimde formatlanmaya çalışılır. Alba ve Nee'nin (1997: 834) deyişiyle; asimilasyon hem azınlık hem de çoğunluk ile ilgili olduğunda, *azınlık grubundaki bireylerin asimilasyonu*; onları *toplum içinde işlevsel kılabilen değişiklikleri içerir*.

2.4.1.5. Modern Devlet: Asimilasyonun Kazanı

Modern devlet ve azınlık ilişkileri olgusunun neliği, nasıllığı ve niçinliğini işevuruk bir biçimde kavrayabilmek için *modernlik* olgusunu anlamak gerekir. Edgar ve Sedgwick (2007: 231-2) sosyolojik düşüncede modernliği şöyle açıklarlar:

Sosyolojik düşüncede modernite; sanayileşme öncesi geleneksel toplumlarla, sanayileşme sonrası endüstriyel toplumlar karşılaştırılarak modernizm ve modern toplum; bir yandan, karmaşık iş bölümü ve bireysel kimlik ve bağımsızlığa ilişkin daha gelişmiş bir algıya sahip özelliği ve toplumsal yaşamın bütün alanlarında artan rasyonelleşmeye ilişkin ve diğer yandan da anomi ve yabancılaşmaya, bireysel ve siyasal özgürlüğü ve kendiliğinden oluşu perdeleyen bürokrasinin demir kafesine ilişkin olgular kuramsallaştırılmaya çalışılmıştır.

Parsons'ın modernlik kuramı; modern endüstri toplumlarının evriminin, belli dayanışma biçimlerinin sona ermesi ve yeni dayanışma biçimlerinin doğmasıyla imzalandığı varsayımı üzerinde temellenmiştir. Bireyler; bireysel başarı ve evrensel değerler üzerinde temellenen bir dünyada geleneksel olarak tarif edilen kimliklerden kurtulacaklardır (Parsons, 1971, 1975). Parsons'ın işlevselciliği ve evrimi bir araya getirmesi, modernliğin görünümünü (farklılaşma, uyumsal kabiliyetin yükselmesi, kapsama ve değer genelleştirmesi) tanımlarken arka plan oluşturmaktadır (Parsons, 1971, 1977) (Kivisto, 2004, 291).

Parsons (1967e: 519), *kollektif amaca-ulaşmanın bürokratik örgütü, para ve pazar sistemleri, genelleştirilmiş evrenselci yasal sistemler ve demokratik kurumu* modern toplumların yapısının temelini oluşturan dört kompleks olarak niteler. Parsons (1971: 15) "değer sistemlerinin *genelleştirilmesi*, modernleşme sürecinde merkezi bir faktördür" der.

Parsons, toplumsal evrim sürecinde modern ve geleneksel toplum ayrımını, geliştirdiği *kalıp değişkenleri* kavramıyla yapar. *Kalıp değişkenleri*, toplumsal yapı türlerinin sınıflandırılması probleminde bir çözüm önerisidir. Kalıp değişkenleri ile söz konusu

probleme değer-yönelimi açısından yaklaşılır. *Değer-yönelimi kalıbı*, bir toplumdaki başat değer kalıbıdır. Eylem teorisinde, *kalıp değişkenleri şemasının* merkezi önemi ve yeri vardır. *Kalıp değişkenleri şeması ile toplumsal değerlerin dört temel değer-yönelimi tipi (evrenselci-başarı kalıbı, evrenselci-atıf kalıbı, özel yerelci-başarı kalıbı ve özel yerelci-atıf kalıbı) ortaya çıkarılır* (Parsons, 1951: 180–181).

Aşağıda, toplumsal sistemlerde rol tanımlarıyla ilgili *kalıp değişkenleri* ayrı beş kavram çifti ile verilmektedir (Parsons, 1951: 66–67):

1. Ödül-Disiplin İkilemi (gratification-discipline)
Duygusalılığa karşı Duygusal Tarafsızlık (affectivity vs. affective neutrality)
2. Özel-Kollektif Çıkar İkilemi (private-collective)
Kendine Yönelime karşı Topluluğa Yönelim (self-orientation vs. collectivity-orientation)
3. Değer Yönelim Standart Tipleri Arasından Seçim
Evrenselciliğe karşı Özelcilik (universalism vs. particularism)
4. Toplumsal Nesnelere Yönelik Yaklaşımlar Arasından Seçim
Başarıya karşı Nitelik/Atıf (achievement vs. ascription)
5. Nesnedeki İlgi Alanının Tanımı
Özgüllüğe/Birleştirmeğe karşı Yayılmışlık/Dağıtma (specificity vs. diffuseness)

Duygusal tarafsızlık, kendinde yönelime, evrenselcilik, başarı ve yayılmışlık/dağıtma modern, karşıtları ise geleneksel toplumlarda rol tanımlamasını belirleyen kalıp değişkenlerdir. Kalıp değişkenleri, toplumsal sistemin rol yapısının ilişkisel görünümü üzerinde odaklanır. Parsons, *ilişkisel kurumlar* (relational institutions) sisteminin, toplumsal yapının çekirdeği olduğunu söyler (Parsons, 1951: 67).

Modernlik kurumların ve kültürün rasyonalizasyonu başlar. *Modern toplum*, artık *otonom alanlar ağından oluşur* ve her alan ve faaliyeti kendisine içkin olan değerlerle değerlendirilir ve her alanın *uzmanları* ortaya çıkar. *Rasyonalite*; devleti, bürokrasiyi, kültürü, kişiliği ele geçirir (Swingewood, 1998: 25-26).

Swingewood (1998: 140) modernliğin üç ayrı anlamı ve bu anlamların kültür sosyolojisiyle ilişkisini aşağıdaki gibi açıklar:

1. Modern toplumun yeni, akışkan, sürekli değişen ve dinamik doğası olarak kendi nesnesiyle yol gösterici bir söylem içerisinde yapılanan *edebi-estetik bir kavram olarak modernlik*. Bu anlamda modernlik; gerçekliğin parçalı ve akışkan doğası üzerine odaklanan analiziyle *bütün kavramını ihmal eder*.
2. Aydınlanma projesiyle yakından ilişkili *sosyolojik-tarihsel bir kategori olarak modernlik*.

3. Bütün toplumların, ideolojilerin, sosyal yapıların ve kültürün dönüşümüyle ilgili *yapısal bir kavram olarak modernlik*. Modernlik, ussallık olmayan güçlerin maskesini indirmek ve gerekli sosyal değişime yol göstermek için bilimsel aklın vaadini güçlendirir. Bu yüzden modernlik, tarihsel farkındalığı, tarihsel süreklilik bilincini ve geçmişin şimdide yaşamayı sürdürdüğü yolları anıştırır.

Modern ulus-devletlerin ortaya çıkış nedenleri azınlıklarda da olduğu gibi farklı yerlerde, farklı tarihsel süreçler ve dinamiklerde aranabilir. Bu farklı değişkenlerin temelini oluşturan felsefeyi; Kurubaş'ın (2006: 11) da belirttiği gibi, birbiriyle yakından ilişkili olan *uluslaşma, ulus-devlet, ulusal egemenlik, ulusçuluk, ulusal kimlik ve kendi kaderini belirleme ilkesi* gibi temel kavramlar biçimlendirir.

“Kuramsal olarak ulus-devlet, sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde (ülke), yönetimi altındaki toplulukları ve bunlara ait alt kimlikleri (bölgesel, etnik, dilsel ve dinsel farklılıkları), gelenek ve köken/soy mitlerini canlandırarak (gerekirse uydurarak) ortak kültür, simgeler ve değerler çerçevesinde türdeşleştirmeye çabalayan ve böylece tek bir bütün olarak genelleştirilmiş üst ve üstün kimlik (ulus) içinde onları örgütleyen siyasi yapıdır (egemenlik) (Kurubaş, 2006: 14).”

Parsons (1967c: 425) “*ulusallığın sağlamlığı, doğrudan politik bağımsızlık mücadelesiyle bağlantılıdır*” der. Ayrıca bir iktidar sisteminin bütünleşmesinin temel bir koşulu, bir *bölgesel* (territorial) *alan* içerisinde etkili olmasıdır ve ardından bu etkililiğin can alıcı koşulu da, söz konusu alan içerisinde en büyük *gücün kontrolünün tekelidir* (Parsons, 1967b: 316).

Ulus devlet, etnik grupları tam toplumsal üyeliğe –Parsons'ın terimiyle “*toplumsal ortaklığa*”– taşımak için giderek artan bir kapasiteye sahip olmaktadır. Ama bu, etnik grupların yok olmasını gerektirmez; etnisite, dayanışmanın ilkesel temeli olan vatandaşlığa zaman ilerledikçe yaramaktadır. Parsons, etnik çatışmayı ve marjinalliği önlemek için *ortak vatandaşlık* anlayışının etnik grupların ayrılıkçı potansiyeline aldırılmayacak kadar güçlü olması gerektiğini öne sürmektedir (Kivisto, 2004, 291).

Parsons (1967c: 424–425), modern Batı tarihinde toplumsal ortaklığın, politik örgütten (hükümetten) farklılaşmasını; *milletin* ve *milliyetçiliğin* doğuşuna bağlar. Benzer bir süreç, dünyanın pek çok yerinde ‘*yeni milletler*’ ortaya çıkarmıştır, der. O, *Toplumsal ortaklık olarak modern anlamda milletin ortaya çıkışının üç görünümünü aşağıdaki gibi ayırır*.

- Ulusa üyeliğin ölçütü: 'ilksel' (primordial) akraba-etnik ve genellikle de dinsel gruplaşmalara üyelik ölçütünden farklılaşmıştır. Değişim, birleşme/ortaklık (associational) ölçütünün kurulmasına yönelik olmuştur.
- Ulus, kendi hükümetinden farklılaşır. Çünkü monarşik otoriteler yıkılır.
- Toplumsal ortaklığın (societal community) ulus olarak farklılaşması; üç unsurun (ortaklık/komünite, atfedilen temeller ve hükümet) bütünleşmesindeki değişimi içerir: söz konusu değişim, vatandaşlık ve bölgesel egemenlik sınırının (territoriality) sentezi yönünde olmuştur.

Parsons'ın çalışması, özel analiz birimi olarak *ulus devletin sınırlarıyla* bağlantılı kalmıştır. Parsons hiçbir zaman modernizasyon teorisinden ulusların politik sınırlarını aşan/geçen küresel bir görüngü olarak bahsetmemiştir (Kivisto, 2004, 292). Geertz'e (1993: 254) göre, devletlerdeki ideolojileri ve değişimleri anlamak için, "*Parsons'cı kültür kuramı, uygun biçimlerde değiştirildiğinde, bizim en güçlü entelektüel araçlarımızdan birisidir.*"

Poggi (2007: 117), *modern ulus-devletin* etkinliklerini yönlendiren kurumsal özelliklerini belirlemeye çalışırken "belli bir toprak parçası üzerinde, birbirleriyle çatışan çıkarlar arasında bir *modus vivendi* sağlanmasının tarihsel gerekliliğinden kaynaklanan '*işlevinin*', 'devlet' toprakları üzerinde toplumsal sürecin özerk biçimde örgütlenmesi ve harekete geçirilmesi" olduğunu söyler.

Hippler (2007: 11) *ideal ve politik bir hedef olarak* iki tür ulus inşasından söz eder:

- İdeal olarak ulus inşası, genellikle çok uzun bir tarihsel süreçte, başlangıçta birbirine gevşek bağlarla bağlanmış toplulukları, bir ulus-devletin ona tekabül ettiği ortak bir toplum haline getirmeye yol açan sosyo-politik bir gelişim süreci anlamına gelir. Böylesi bir süreç, politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer dinamiklerle esaslı bir başlangıç olabilir. Ancak, bu tür ulus inşası süreçlerinin otomatik olarak başarıyla ilerleyeceği söylenemez. Ekonomik ve kültürel bütünleşme, siyasi merkezileşme, bürokratik kontrol, askeri fetih veya boyunduruk, ortak çıkarların yaratılması, demokrasiye geçiş ve ortak vatandaşlığın kurumlaşması veya baskı politikaları ile 'etnik temizlik' hareketleri gibi son derece farklı ve aşır uçlardaki boyutlar işin içine karışabilir.
- Politik bir hedef biçiminde bir strateji olarak ulus inşası, iç ve dış faktörler, çıkarlarına hizmet eder görünen ve belli bir takım işlevsel talepleri, daha önce var olan düzenden daha fazla yerine getiren ya da güçlerini arttıran veya rakiplerini zayıflatan bir ulus-devlet çatısı altında kurulmuş politik ya da sosyal bir sistem yaratmaya ya da böyle bir sistemi kuvvetlendirmeye çabalarlar.

“Ulus inşası, politik şartlara ve ilgili aktörlere bağlı olarak, kalkınmacı veya emperyal bir strateji olabilir. ‘Ulus inşası’ teriminin, normatif-stratejiye karşı betimleyici veya çözümleyici olan her iki farklı kullanımı da fazlasıyla çok yüzlü ve heterojendir. Bu durum, belli hedefler, aktörler, araçlar ve sonuçlara kadar ilişkili stratejik koşullarda ne kadar farklı ele alındığı düşünüldüğünde, özellikle ikinci şekilde belirgindir. Bu nedenle, terimin iki kullanımı sadece aynı konuya farklı bakışları ifade etmekle kalmaz; aynı zamanda, zaman faktörü, işleyiş ve sonuçlar bakımından çok farklı boyutları da kapsar (Hippler, 2007: 12).”

Hippler (2007: 11-15) *birleştirici ve ikna edici bir ideoloji, toplumun bütünleşmesi ve işlevsel bir devlet aygıtını* ulus inşasının temel üç ögesi olarak görür.

Poggi (2007) *devletin modernliğini*; bilinçli olarak bir amaca ya da işleve yönelik faaliyet gösteren, inşa edilmiş bir çerçeve temelinde tartışır. O modern devleti; Tanrı'nın, ulusun kendi *Geist*nin ya da bilinmeyen tarihsel güçler tarafından verilmiş bir armağan olarak değil, “*yapma*” bir gerçeklik ve düzenlenmiş bir mekanizma olarak görür. Poggi'ye göre modern devlet içyapısı birbirine bağımlı, bütünüyle özerk olmayan kurumlardan oluşur. Monisttir ve bütünlüğü içinde; tek bir para birimi, maliyesi, “ulusal” dili, hukuk sistemi, ordusu, polisi ve eğitim sistemi vardır. İç egemenlik ilkesi temelinde, kendi topraklarında tüm güç ve yönetim yetkilerinin tek sahibidir ve tek bir karar merkezi vardır.

“Eskiden askeri birlikler kendi yörelerinden toplanıp orada görev yaparken, yeni askere alma sistemiyle artık askerler ülkenin bir parçası olduğunu daha önce düşünmedikleri uzak topraklara dağıtılıyorlar. Lehçeler ve azınlık dilleri gelişen ulusal eğitim sistemi karşısında zayıflıyor; okullarda öğrencilere, adını duymadıkları yabancı hanedanlar ve devlet adamlarının erdemleri, başarıları öğretiliyor. Yerel seçkinler ise toplumdaki etnik ve nüfuzlu konumlarını koruyabilmek için yeni ve şaşırtıcı siyasal oyunları öğrenmek, farklı güç merkezlerine ulaşma yolları aramak ve kendilerine yabancı kurallara göre davranmak zorundadırlar (Poggi, 2007: 115).”

“*Uluslar* basitçe var olmaz; çoğunlukla, diğer pek çok toplumsal olay gibi, zorlu ve istikrarsız bir süreçten doğarlar; ya da hiç doğmazlar. Pek çok ülkede, hatta ulus-devletin klasik Avrupa'daki örnekleri olan İngiltere ve Fransa'da olduğu gibi, devlet ulustan önce yer almıştır. ... Güçlenen ve bürokratikleşen devlet aygıtları, yerel yöneticilerin baskı altına alınması yoluyla, artarak herkesi etkileyecek şekilde toplumsal ilişkilerin ve mali sistemin yasalarla düzene sokulması, ortak bir din için homojenliğin baskısı ve daha sonra yurt çapında bir eğitim sistemiyle zorunlu askerlik gibi uzun tarihsel süreçlerden geçerek çeşitli gruplardan bir ulus oluşturabildiler (Hippler, 2007: 15-16).”

Modern ulus-devlet sınırları içerisinde başat grubun asimilasyoncu yaklaşımı nedeniyle insanlar bağımlı azınlık grup konumuna düşürüldükleri için ana dillerini konuşup yazamıyor, dini ritüelleri yasaklanıyor, toplama kamplarına gönderiliyor, yüksek eğitime alınmıyor, sürgün ediliyor, köleleştiriliyor, fişlenip yargılanmadan yıllarca tutuklu haklarına sahip olmadan her türlü işkenceye maruz kalıyor, milletvekili olamıyor, egemen gruptan aşağıda bir yerlerde konumlanıp ona göre yerleştirilip büyüyor, ona göre iş yapıp para kazanıyor, hatta ona göre ölüyor (Somersan, 2004: 33-34).

Modern devletler, birey olarak yurttaşlarına tanıdıkları anayasal hak ve özgürlükleri toplu bir biçimde azınlık gruplara tanımaktan kaçınmışlardır. Bunun klasik örneği sayılan 1790 yılında Fransa parlamentosunun bir oturumunda milletvekili Clemond-Tonnerre şöyle demiş: “Birey olarak Yahudi’ye her şeyi verdik, Yahudi olarak Yahudi’ye ise hiçbir şey vermedik (Somersan, 2004: 150).”

2.3.1.6. Gündelik Yaşam: Asimilasyonun Habitatı

Gündelik yaşam sosyolojisi; sosyal düzenin, sosyal eylemin ve gerçekliğin sosyal inşasını anlamak için bir temel sunmaktadır. Gündelik yaşamın organize edilmiş karakteri, mikro-makro sentezler içerisinde iki biçimde kullanıldı (Adler, Adler ve Fontana, 1987: 229-230):

1. Makro gerçeklik içerisindeki mikro etkileşimlerin bir kümesini oluşturmak için bir temel olarak: Knorr-Cetina ve Collins
2. Birey ve sosyal yapı arasında bir aracı nokta olarak: Bourdieu, Giddens, Lefebvre

Makro kuramın eleştirisi, bağlamsallık, aktör modeli ve sosyal yapı gündelik yaşam sosyolojisinin dört temel ilkesi olarak tartışılmaktadır (Adler, Adler ve Fontana, 1987: 218-219).

Lefebvre (1998: 28), gündelik yaşamı tam da felsefi olmayan olma niteliğiyle felsefenin nesnesi olduğunu iddia eder. O aynı zamanda, gündelik yaşamın özel yöntem ve yollarla kavranması gereken ekonomik, psikolojik ve sosyolojik özel nesnelere ve anlamlara olduğunu düşünür. Lefebvre’e göre gündelik yaşam; “*beslenmedir, giyinmedir, eşyadır, evdir, barınmadır, komşuluktur, çevredir. ... Gündelik hayatta, şimdi ve burada zevk alınır veya acı çekilir.*”

Lefebvre (1998: 31) gündelik yaşamın; tarih taşımaz, görünüşte göstergesiz, kişiyi meşgul eden ve uğraştıran, zaman kullanımından gizli olan etik, modernlik ile birleşen şey, paradoks, teknik, dünyevilik tarafından damgalanmış olduğunu söyler.

“Bütün sıradanlığı içinde gündelik hayat, tekrarlardan oluşur: işteki ve iş dışındaki tavırlar, mekanik hareketler (ellerin ve vücudun hareketleri, aynı zamanda parçaların ve tertiplerin hareketleri, rotasyon veya gidiş-gelişler), saatler, günler, haftalar, aylar, yıllar; çizgisel tekrarlar ve döngüsel tekrarlar, doğal zaman ve akılcı zaman, vs. (Lefebvre, 1998: 25).”

Lefebvre (1998: 20-21) gündelik yaşam alanının, ne felseficilerin öznelliği tarafından üst-belirlenmiş bir şey, ne de kategoriler halinde (giyecekler, yiyecekler, mobilyalar, vs.) sınıflanmış nesnelere nesnel betimlenmesi olarak özetlenemezliğini açıklar. O, gündelik yaşamın aynı anda hem alan hem de bir ara istasyon; bir aşama; anlardan (gereksinimler, iş, zevk; ürünler ve yapıtlar; edilgenlik ve yaratıcılık; araçlar ve amaçlar, vs.) oluşan bir an; olanaklı olanı (olanaklar bütünü) gerçekleştirmek için kendisinden yola çıkmanın kaçınılmaz olduğu diyalektik bir etkileşim olduğunu söyler.

Gündelik yaşamın; toplumsal eyleyiciler tarafından, normlar ile değerlerin nasıl uygulanıp anlaşıldığı ve toplumsal-kültürel yapının somutlaştığı ya da cisimleştiği normatif bir ortam olduğu da söylenebilir.

Gündelik yaşam, canlı tecrübeyi temsil etme ve bilme yolları; kültürel biçimlerin gündelik yaşam pratiği içerisine geçmesi/dönüşmesi için araçtır. Başka bir deyişle, insanların sıradan işleri yapmak için kullandıkları yöntemler, bu işleri planlamak için kullandıkları yöntemlere benzerdir. Gündelik yaşamdaki *normal* olan, merdivenlerden aşağı inmek gibi rutin olarak yapılmaktadır. Ve bu yapılan “*normal*” olduğu için onun uygun ve hatta arzulanabilir olduğunu varsaymaya yönelmekteyiz. Böylece “normal” yaşamlarımıza düzen veren bir şey olarak tarif edilebilir. Böyle bir normallik olduğunu varsaymak kültürel bir evrensel (a cultural universal) de varsaymak anlamına gelmektedir (Chaney, 2002: 9-10).

Gündelik yaşam; toplumsal-kültürel gerçeklik alanında insan ilişkileri ağında genellikle sorgulanmayan ve kabul görmüş belirlenmişliklerin, sıradan uğraşların, alışılmış deneyim ve teknik kurallarla sıkı ilişkilendirilen *normalliklerin* yaşandığı uzamsal ve süremsel bir biçimdir/kalıptır. Asimilasyon süreci bağlamında gündelik yaşam,

asimilasyon görünümlerinin azınlık gruba bağlı toplumsal eyleyiciler tarafından, sorgulanmayarak normalmiş gibi algılanıp uygulandığı etkileşim ortamı olarak da değerlendirilebilir.

Gündelik yaşam, kültürel pratik (cultural practice) için bir sitedir/alandır. “*Gündelik yaşam; toplumu değiştirmek için kullanılabilen kültürel müdahale (cultural intervention)* [asimilasyon gibi] için bir modeldir/kalıptır.” Bu kullanımın ilk büyük örneği, Rus Devriminin ilk yıllarındaki, belgesellerle gerçekleşen kültürel coşturmalarda oluşmuştur (Chaney, 2002: 31). Aynı bağlamda ABD başta olmakla Batı’da ve dünyanın diğer birçok ülkesinde Hollywood sineması ve televizyonlardan yayınlanan pembe diziler hareketi de bu gibi süreçlere açık örnek oluşturabilir.

Sosyal yaşamda neyin önemli olduğuna kimler nasıl karar verir, politik kontrolün en temel düzeyidir. Buradan çıkan sonuç ise, gündelik yaşamın anlam ve öneminin insanların ne yaptıklarının ayrıntılı bir koleksiyonunu toplayarak ortaya çıkarılamayacağıdır. Siyasetin gündelik alana açık müdahalesi temel soruyu “gündelik yaşam nedir?”den, “gündelik yaşam nasıl mümkündür?” ve “onu mümkün yapan nedir?” sorularına doğru değişir (Chaney, 2002: 35).

Toplumsal eyleyicilerin eylemleri, toplumsal etkileşim alanı içerisinde biçimlenir. Toplumsal eyleyicilerin duygu, düşünce ve davranışları gündelik yaşam deneyimlerinden bağımsız değildir, oluşturulur ve anlamlandırılır. Gündelik yaşamda etkileşim içinde bulunan toplumsal eyleyicilerin eylemleri, toplumsal-kültürel yapı ve süreçler tarafından yönetilir, yorumlanır ve etiketlenir. Durumsal koşullarla kurumsal olarak yapılandırılmış ilişkiler ağı, birlikte eyleyicinin eylemini biçimlendirir. Bu ikisi birbirinden ayrı ve kopuk olgular değil, birbirlerinin tamamlayıcılarıdır.

Gündelik yaşam sıradan olabilir, ancak modern çağdaki kültürel değişim onu belirsiz kılmakta ve temsil etmeyi zorlaştırmaktadır. Gündelik yaşamı bilebilmek için onu temsil edebilmeliyiz ve temsillerimiz bizi belli bilgi çeşitlerine doğru yönlendirmelidir. Temsil dilimiz ve bulmayı varsaydığımız/umduğumuz düzen türü gündelik tecrübenin karakterine yönelik anlayışımızı şekillendirecektir (Chaney, 2002: 1–2). *Asimilasyon* azınlık grubuna bağlı eyleyicilerin bilgi çeşitlerine doğru yönelimlerini, temsil dilleri ve toplumsal eylem biçimlerini, umdukları ya da varsaydıkları düzen türünü başat grubun

öngördüğü biçime sokmaya götüren bir süreç olduğundan, *gündelik yaşamı* kendi *habitatına çevirir*.

“*Gündelik yaşamın olağanlığı, kültürel açıdan problemlili olanı maskeleymektedir.*” Gündelik yaşam, genellikle sosyal gerçekliğin tabanını/esasını oluşturmaktadır. Gündelik yaşam, kültür politikalarının [*asimilasyon gibi*] da temel konusunu oluşturur ve modern çağlarda sorunsallaşmıştır (Chaney, 2002: 4–5).

Genellikle siyasal erkin kapsamlı müdahaleleri ile biçimlendirilen çağdaş kültürel değişimler [*asimilasyon gibi*] ile gündelik yaşam arasındaki içsel ilişki, kamusal alan ile özel alan arasındaki sınırların yeniden görüşülmesiyle bağlantılıdır (Chaney, 2002: 138).

Azınlık grubun kültürüne karşı asimilasyoncu yaklaşımlar ve milli kimliklendirme gibi kültürel müdahaleler, politik konuşmaların retoriğinde aranabilir; söylemsel müdahaleler, sıradan bir biçimde ve sanki normalmiş gibi gündelik alanda yeniden üretilirler. Böylece azınlık kültürünün önemli parçası olan gündelik yaşam alanı, söylemsel bağlamda başat kültürün asimilasyoncu söylemleriyle doldurulur.

Linguistik süreçlerde bazı sözcüklerin tekrar tekrar sıkça kullanılmasıyla ortak “*normallik*” yerleşir ve sürdürülür. Bu “*normallik*,” sorunsal olmayan bir sıradanlıktır ve gündelikliktir. Yabancılara [ötekiye] karşı okuyucu, dinleyici ve izleyiciyle kamusal sesi birleştirmektedir. Kamusal söylem başat etnisite, sınıf ve mezhebin normalliği ile kuşatılmaktadır (Chaney, 2002: 136).

Asimilasyon; siyasetin, eğitimin, ekonominin, hukukun, sanatın, dinin, dilin ve kısacası kültürel amaçlar ve kurumsallaşmış toplumsal normlar aracılığıyla, tekrarlanan gündelik beden diline; mesleki, toplumsal ve özel ilişkilere; zevklere; ürünlere; sinema ve dizilere; pazaryerine; yeme-içme ve giyim kuşam tarzlarına; okula, kitaba, gazeteye, sokağa ve otobüse yansıyarak gündeliği işgal eder ve oluşumunu etkiler.

Geertz (1993: 45), “Kültüre ilişkin ‘*kontrol mekanizması*’ görüşü, insan düşüncesinin temelde hem sosyal hem kamusal olduğu varsayımıyla başlar; *kültürün doğal ortamı* (natural habitat) evin bahçesi, pazaryeri ve şehir meydanıdır,” der. Öyleyse, azınlık

gruplara karşı bir kültürel denetleme ve dönüştürme mekanizması işlevi gören *asimilasyon sürecinin*, normal ortamı/habitatı, gündelik yaşam alanları olamaz mı?

Gündelik yaşam ile popüler olan arasında sürekli bir yakınlık çizilmektedir; bunun nedeni her ikisinin de sıradan insanların (ordinary people) hayatıyla ilgili olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak popüler kültür, zorunlu olarak popüler tecrübeyi temsil etmez. Popüler müzik, popüler sinema, popüler eğlence, popüler vs. gündelik yaşamın bir parçası olabilir, ancak bu, gündelik yaşamın ilgileri ve değerlerinin doğrudan bu kültür endüstrilerinden çıktığı anlamına gelmemektedir. Gündelik olan ile popüler olanın bu kadar yakın olmasının diğer nedeni ise, kültürel drama ve anlatıların, gündelik yaşamdaki alışveriş yapma, yemek yeme ve sevme/aşık olma gibi sosyal pratiklere nüfuz etmesinden kaynaklanmaktadır (Chaney, 2002: 6).

2.4.2. BAZI ASİMİLASYON YAKLAŞIM ve MODELLERİ

2.4.2.1. Asimilasyonun Boyutları

O'Flannery, Amerikan toplumundaki Porto Rikolu göçmenlerin asimilasyonunu konu edindiği çalışmasında; Parsons'ın kültürel ve sosyal sistemler arasında yaptığı ayrımı izleyerek; asimilasyonun *sosyal* ve *kültürel* boyutlarının belli bir dereceye kadar birbirinden ayırt edilebilen bağımsız süreçler olduklarını açıklayan geçici bir model önermiştir. Bu çalışmada, O'Flannery'nin (1961) çalışmasında göçmen topluluğun, alıcı toplum tarafından asimilasyonu ile ilgili geliştirdiği modeli; İran'daki iki yerli Fars ve Türk grupları arasında sürdürülen Farslaştırma sürecine intibak ettirilmiştir.

Parsons kültürü, *"insan davranışının biçimlenmesindeki faktörler olan değerlerin, fikirlerin ve diğer sembolik anlam sistemlerinin iletilen ve yaratılan içeriği ve örüntüleri/kalıpları (pattern) olarak ve davranış tarafından üretilen yapılar (artifact)"* olarak; sosyal sistemi ise, *"bireyler ve topluluklar arasındaki etkileşimlerin belirli bir biçimdeki ilişki sistemi"* olarak tanımlar (Kroeber ve Parsons, 1958: 583).

O'Flannery'e (1961: 196) göre başat grup tarafından azınlığın asimilasyonu ve emiliminin tüm doğası iki unsurdan oluşmaktadır: kültürel ve sosyal asimilasyon. Bir miktar sosyal asimilasyon olmaksızın hiç bir kültürel asimilasyonun olmamasına ve bir miktar kültürel asimilasyon olmaksızın da hiç bir sosyal asimilasyonun olmamasına rağmen yine de bu süreçler bir dereceye kadar birbirlerinden bağımsız olarak

çeşitlenirler. Yani, aynı ölçüde bir sosyal asimilasyon olmaksızın büyük bir kültürel asimilasyon gerçekleşebilir ya da tam tersi.

- **Kültürel Asimilasyon**

İdeal bir kültürel asimilasyon bağımlı azınlık grubunun değerlerinin başat grubun değerleri ile toptan yer değiştirmesini talep eder. Fakat kimi durumlarda azınlığın kültürel asimilasyonu, başat toplumun sadece temel değerleri, rolleri ve davranış kalıplarının kabulünü gerektirir ve ikincil (informel) alanlarda geleneksel kalıpların büyük çeşitliliğine izin verir. İran'da Farslar tarafından, Türklere karşı uygulanan asimilasyonun kültürel boyutu bu duruma benzer örnek oluşturabilir.

"Kültürel asimilasyon; farklı geleneklerden insanların ortak eylem, norm, dil ve giyim biçimlerine sahip olmaları sürecidir (Zanden, 1983: 274)".

Popenneo'ya göre kültürel asimilasyon; göçmen veya azınlık konumunda bulunan grubun dil ve giyim-kuşamlarından vazgeçmekle kalmayıp yine, çok önemli olan çoğu gelenek görenek, sosyal ve dini değerlerini de içeren esas kendine özgü kültürlerinden de vazgeçerek egemen toplumun kültürünü kabul etme olgusu olarak ortaya çıkar. Kültürel asimilasyon genellikle üçüncü ve dördüncü kuşaklarda tamamlanmış olur (aktaran: Celil, 2002: 26).

Linton'u izleyerek Eisenstadt, *bir toplum içerisinde üç tür rol ya da değeri birbirinden ayırt eder. Bunlar, toplumun tüm üyelerine yüklenmiş evrensel roller ve değerler; özel grup ve bireylerin üzerindeki özellikler ve toplumun tüm üyelerine seçim öneren alternatiflerdir.* Kuramsal açıdan, azınlık grubun bütünüyle kültürel asimilasyonu, tüm üyelerin tüm evrensel rolleri yerine getirdiğini; çeşitli özel gruplar tarafından aşağı yukarı eşit oranlarda özümsemişliğini ve tüm alternatiflerin onlara açık olduğunu anırtacaktır. Fakat pratik uygulamalarda Eisenstadt, olası alternatiflerin sınırları içerisinde azınlık grubun, toplumun diğer sektörlerinden farklılaşan farklı yapısal özelliklerini koruyabileceğini göstermektedir. Bu yüzden azınlık grup; *başat grubun temel değer kalıplarını içselleştirip ifade ettiği ölçüde ve toplumun evrensel rollerini yerine getirdiği ölçüde* kültürleşirler. Kültürel asimilasyon, başat toplumun değer sisteminin toptan benimsenmesini içermez. Kültürel asimilasyon ile kültürel homojenliğin karıştırılmasına karşı özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda azınlıklara, eski kültürlerinden ayrı ayrı özellikleri devam ettirmelerine izin verilir. Yine de bu tür

özellikler, başat grubun toplumuna aktarılmalarıyla değişime uğrarlar. Egemen kültürünkenden farklılık gösteren öğelerin varlığına, sadece egemen sistemin kurumsal çerçevesi üzerinde büyük bir ağırlık yapmadıkları, varlığını tehlikeye atmadıkları ve bu sistemin içermeyeceği gerilimleri yaratmadıkları sürece izin verilir. Bu yüzden, kültürel asimilasyon, kültürün tüm alanlarında ne benzerlik talep eder ne de toplum içindeki alt kültür gruplarının varlığını önler (O'Flannery, 1961: 197-8)

Kültürel asimilasyon; göçmenin potansiyeli ve eğitimine uygun bir iş bulmasını sağlayacak, ihtiyaç duyulursa mesleki eğitim ya da eğitim almasını sağlayacak, hem kendi topluluğunun hem de ulusun bir vatandaşı olarak kendi rolünü yeterli bir biçimde oynamasını sağlayacak ve kendi çocuklarını ne tümüyle kendi geleneğine bağlı olarak ne de tümüyle orta-sınıf Amerikan kültürüne kapılmış bir biçimde yetiştirmek için; göçmenin kurumsal temas ve ikincil grup alanlarındaki Amerikan kültürü ve kurumlarına uyumunu sağlayan asimilasyon türüdür. Kültürel asimilasyonda önemli olan şey; İngilizcenin ana dili harcanarak değil, ana diline ek olarak öğrenilmesidir; ayrıca Amerikan eğitim fırsatlarından yararlanma, standart teknolojik araçlara yönelme, mesleki eğitim, oy verme davranışı, genel politik sürece katılım vs. diğer önemli kültürel ve davranışsal asimilasyonun sonuçlarıdır. Kültürel asimilasyonun işlevsel amacı; göçmenin Amerikan yaşamının ikincil grupları ve araçsal-kurumsal alanlarıyla hem kültürel olarak hem de yapısal olarak başarılı ilişkiler kurmasını sağlamaktır. Burada, göçmenin ait olduğu grubun yönelimini ve doğasını değiştirmek; doğrudan ve en azından ilk başta istenen ve arzu edilen sonuç değildir (Gordon, 1964: 243).

Başarılı bir kültürel asimilasyon ya da kültürleşme, göçmen ya da azınlık grubun üyelerinin alıcı [başat] toplumun kurum ve örgütlerine katılacağı anlamına gelmez. Kültürel asimilasyon, birçok durumda ayrımcılık ve önyargının ortadan kalkmasını sağlamadığı gibi, amalgamasyonu da getirmez. Amerikan yaşamında kültürleşme kuşaklar üzerinde en azından işlevsel olarak karşı konulamazdır. Kültürleşme, farklı insanların üzerinden bir ulus yaratma ve geliştirme ile ilgili Amerikan deneyiminde egemen motif oldu. Göçmen-uyumu ile ilgili ajanların temel çabası en azından seçili alanlarda ve ılımlı ölçülerde kültürel asimilasyon ya da kültürleşmeyi gerçekleştirmek içindi (Gordon, 1964: 70, 78, 110, 114).

Milton Gordon, asimilasyonun doğrusal/çizgisel (linear) gelişimini ilk sorgulayanlardan biriydi. Gordon; kültürel asimilasyonun, zorunlu olarak sivil/yurttaşlık (civic)

asimilasyonuna yol açmadığını ya da başlıca toplumsal kurumlara katılımı sağlamadığını söyler. Ancak 1980 ve 1990'ların bakış açısına göre, fark gözetmeksizin yapılan (indiscriminate) kültürel asimilasyonun, Birleşik Devletlerdeki toplumsal hareketlilik için belki de olası en iyi araç olmadığı düşünülmüştür (Rudrappa, 2004: 166).

- **Toplumsal Asimilasyon**

İdeal bir toplumsal asimilasyon, azınlık toplumunun kurumsal ilişkiler sisteminin tamamen yok edilmesini ve başat toplumun kurumsal ilişki alanlarına katılımını içerir. Toplumsal asimilasyon bağlamında İran'da politika, eğitim, meslek ve Şii mezhebinin kurumsal alanları başta olmakla, Türklerin Fars toplumunun kurumsal yapısına zorunlu olarak bağlanmalarını sağlamaktadır.

“Bütünleşme olarak da ifade edilen toplumsal asimilasyon; farklı kurumlardan (toplumsal yapılardaki) insanların ortak bir kurumsal yaşam içerisinde eriyip birbirine karıştığı süreçtir (Zanden, 1983: 275).”

Popenneo yapısal [toplumsal] asimilasyonu; azınlık grubuna bağlı kişilerin, başat grubun eğitim, ticaret, aile ve toplumsal ilişkiler ağı tarafından tamamen kabul edildiği olgusal bir süreç olarak tanımlar. Yapısal asimilasyon süreci daha uzun bir zamana yayılabilir (aktaran: Celil, 2002: 26).

O’Flannery (1961: 196-9) birey ve toplum ilişkisi bağlamında, toplumsal bütünleşme ihtiyacının, kültürel bütünleşme ihtiyacından daha fazla olduğuna dikkat çekmektedir. Asimilasyon sürecinde bağımlı kültüre mensup bireylerin ilk ve temel sorunları, genelde bireylikleri tehdit edilmeksizin ve kültürel asimilasyona engel olunmaksızın, *toplumsal ilişkilerin yeniden kurulmasıdır*. Asimilasyon sürecinde azınlık grubun toplumsal ilişkiler sistemi resmi ilişkiler düzeyinde işlevsizleştirilir. Azınlık grubun toplumsal yapısının bütünlüğünün yitimiyle birlikte; rollerin yitimi, toplumun daha geniş kesimiyle iletişimin kurumsal kanallarının eksikliği ve azınlık grubuna bağlı kişilerin sosyal katılım alanının sınırlanması süreci gerçekleşir. Bu nedenle azınlık grubuna bağlı toplumsal eyleyiciler; toplumsal ilişkilerdeki rol beklentilerini başat grubun kurumsal ilişkiler ağına uygun bir biçimde kurumsallaştırma gereksinimiyle karşılaşır. Azınlık grubuna bağlı bireylerin rol beklentileri, başat grup tarafından tanımlanan

rollerle karşılaştırılabilir olduğunda ve toplum içerisinde uygulanabilir olduğunda, bu kurumsallaşma elde edilir.

Eisenstadt'a göre bu olgu, sadece *azınlığın* temel grupları ile *başat* toplumun sosyal yapısındaki sosyal ilişkiler alanlarının iç içe girmesiyle başarılabilir. Azınlığın böyle bir dönüşümü, her şeyden önce grup değerlerinin ve isteklerinin egemen toplumun değer ve rolleriyle uyumunun gelişimini (bir kültürel asimilasyon unsuru) ve sosyal katılımın *azınlık* grubun ötesine doğru genişlemesini içerir. Azınlığın başat grupla asgari bir bütünleşmesi toplumsal uyumun [başat gruba uyumun] sağlanabilmesi için zorunlu görünmekte ve başat toplumla olan iletişim kanallarını geliştirmektedir. Dahası, azınlığa bağlı kişilerin kurumsal katılımı, yeni ve daha geniş çapta kimlik tanımlama ve belirlemelerin yapılabilmesi vasıtasıyla yeni referans gruplarının ortaya çıkışını sağlar.

Sosyal ve kültürel asimilasyon süreçleri aynı ana rastladığında (coincide), *sosyal emilim* (social absorption) sürecinin meydana geldiği söylenebilir. *Emilim*, Eisenstadt tarafından şu şekilde tarif edilir (O'Flannery, 1961: 199-200):

...yeni rollerin öğrenilmesi, ilk [azınlık] grup değerlerinin dönüşümü ve katılımın ilk grubun ötesinde sosyal sistemin başlıca alanlarında yayılmasını sağlar. Bu süreçlerle sadece başarılı bir şekilde başa çıkıldığı sürece, göçmenin [azınlığa mensup kişinin] kendine ve kendi statüsüne ve kendi değerler hiyerarşisine ilişkin tanımı; toplumun tam faal bir üyesi olması için ona olanak veren uyumlu bir sistem içerisinde dönüştürülür. ... etnik topluluğun üyeleri, toplumun evrensel rollerini yerine getirir; etnik topluluğun ayrı eğilimi, [başat grubun] emici sosyal yapı[sı]nın normatif öncülleriyle uzlaşır; ve etnik topluluğun yapısal özellikleri, [egemen] toplumun meşru kurumsal sınırları içinde yer alır. Böyle bir durumda çeşitli özel birlikler ve etnik liderler, bir bütün olarak toplumun kimliğini belirleyen meşru değerler ve sembollerle toplumun daha geniş çaptaki rol ve değerlerinin iletişim kanal ve aracılığı olarak hizmet verirler.

Yapısal asimilasyon; azınlık ya da göçmen grubun üyelerinin başat grubun birincil/temel (primary) grup ilişkilerine katılmasına işaret eder. Yapısal asimilasyonun kaçınılmaz sonuçlarından birisi, evlilik asimilasyonudur. Evlilik asimilasyonunun yapısal asimilasyonun yan ürünü olduğu söylenebilir. Kültürel asimilasyon, zorunlu olarak yapısal asimilasyona yol açmazken; yapısal asimilasyon zorunlu olarak kültürel asimilasyona yol açar. Kültürel asimilasyondan daha çok yapısal asimilasyonun; genel asimilasyon sürecinin köşe taşı olduğu söylenebilir. Bir kez *yapısal asimilasyon* ortaya çıkarsa, doğal olarak ardından asimilasyonun tüm diğer çeşitleri de ortaya çıkar.

Yapısal asimilasyon ile birlikte, etnik grup ayrı bir varlık olarak kendi kimliğini kaybeder ve ayırt edici değerleri buharlaşır (Gordon, 1964: 70, 80–81).

Gordon'a (1964: 114, 125, 158) göre; yapısal asimilasyon aynı zamanda hem Anglo-uyum teorisinin, hem erime kazanı teorisinin, hem de kültürel çoğulculuk teorisinin temel taşıdır:

1. Anglo-uyum teorisyenlerine göre, yapısal asimilasyon olmazsa diğer asimilasyon türleri de gerçekleşmeyecektir, bu nedenle yapısal asimilasyon Anglo-uyum modeli için temel önemdedir.
2. Erime kazanı teorisyenlerine göre, yapısal asimilasyon sürecinin eritme ve karıştırma etkisi vardır, bu nedenle temel önemdedir.
3. Kültürel çoğulculuk teorisyenlerine göre, kültürel çoğulculuk sadece farklı kültürlerin toplumsal varlığı için çerçeve sunan alt toplumlarla sürdürülebilir. Ancak zaman içerisinde bu alt toplumların kültürel farklılıkları azalsa bile ayrı ayrı alt toplumlar olarak varlıklarını sürdürülebilir. Bu alt toplumlar birincil ilişkilerini kendi etnik grup çizgileri boyunca sürdürürlerken (böylece amalgamasyon oranı da azalmış olur); politik eylem, ekonomik yaşam ve sivil/yurttaşlık sorumluluğu ile ilgili ikincil ilişkiler alanındaki diğer grup ve bireylerle iş birliğine gidebilirler.

Nauck ve Fuss, H. Esser'in asimilasyon teorisinden hareketle asimilasyonun bilişsel, yapısal, toplumsal ve kimliksel olmak üzere dört değişik boyutunun olduğunu öne sürmüşler. Ayrıca her boyutun kendine özgü göstergelerini de belirtmişlerdir. Asimilasyonun boyut ve göstergelerini Nauck ve Fuss yaptıkları ayrımsal kategorileştirmeye tablo 6'daki gibi özetlemişlerdir (Nauck ve Fuss, 2008: 3):

Tablo 6: Asimilasyonun boyut ve göstergeleri

Boyutlar	Spesifik göstergeler
Bilişsel asimilasyon (cognitive assimilation)	Dil yeterliliği, kültürel yeterlilikler, davranışsal öz-güven, işaret ve geleneklerde yetkinlik, norm bilgisi vs.
Yapısal asimilasyon (structural assimilation)	Gelir, mesleki prestij, konumsal pay alma, dikey hareketlilik, ayrımcılığa son verme vs.
Toplumsal asimilasyon (social assimilation)	Formal ve informal etnikler arası ilişkiler, ayrımcılığa son verme, toplumun kurumlarına katılım vs.
Kimlik asimilasyonu (identificational assimilation)	Amaca dönme, amacın doğallaşması, etnik kimliklendirme, etnik geleneklerin bellekte tutulması vs.

2.4.2.2. Bazı Asimilasyon Kuramları

Gordon'un (1964) yapıtı bazı yönleriyle eleştirilse de, sonraki asimilasyon çalışmaları için mihenk taşı niteliğinde temel oluşturmuştur. Gordon bu çalışmasında Amerikan deneyimi boyunca, asimilasyonla ilgili alternatif tarifler olarak üç temel "felsefe" ya da

amaç-sisteminin ortaya çıktığını belirtir. Söz konusu amaç sistemlerine göre geliştirilmiş modeller aşağıda açıklandığı gibidir:

- **Anglo Uyum Modeli:**

Anglo-Uyum Kuramı; “göçmenlerin atalarına ait kültürlerini Anglo-Sakson çekirdek grubunun davranış ve değerleri uğruna tümüyle terk edeceğini” varsaymıştır. Anglo-uyum kavramı, gerçekte asimilasyon ve göçmenlikle ilgili bakış açılarının çeşitli çoğulluğunu kapsayan bir “şemsiyedir.” Ancak “hepsinin temel varsayımı; Amerikan Devrimiyle dönüştürüldüğü biçimiyle İngiliz kurumlarının, İngiliz dilinin ve İngiliz-yönelimli kültür kalıplarının Amerikan yaşamında başat ve standart olarak sürdürülmesi arzusudur.” Gordon’a göre bu teorinin, 18. yüzyıldan beri Amerikan tarihsel deneyiminde en yaygın kabul görmüş olan asimilasyon ideolojisi olduğu söylenebilir (Gordon, 1964: 85, 88, 115).

Asimilasyonu *tek yönlü* bir süreç olarak gören kuramcılara göre, asimilasyon sürecinde başat grubun kültürü ve sosyal yapısı içinde önemli değişiklikler olmazken, tabi (subordinate) grubun kültürü ve sosyal yapısı başat grubun içerisinde erir. Anglo-uyum teorisi [modeli] buna en iyi örnektir. On yedinci yüzyılda Amerika’da ortaya atılır ve etnisiteyle ilgili ilk teorilerden birisidir. Bu teori on dokuzuncu yüzyılda geliştirilir, yirminci yüzyılın başlarında ise tam gücüne ulaşır. Anglo-uyum teorisi [modeli], kuzey ve batı Avrupa kültürünün doğu ve güney Avrupa kültüründen üstün olduğunu iddia eder. Darwin’in evrim teorisinden etkilenmiştir. Buna göre kuzeybatı Avrupalılar, tüm ırklardan en üstün olanıdır. Evrim düzeninin alt basamaklarında bulunanların, Anglo-Sakson normlarına uyacakları beklenir. Ancak asimilasyon kendiliğinden meydana gelmez, göçmen kabul eden [başat] toplumun amaçsal gayretleri sonucunda meydana gelir. “Doğru asimilasyon, tamamen dönüşmeyi gerektirir.” Buna göre göçmenin [azınlığa mensup kişinin] kendisiyle birlikte getirdiği tüm unsurlardan kurtulması gerekir. Bu teorinin yirminci yüzyılın başlarındaki temel temsilcileri Madison Grant, Henry Pratt Fairchild, Howard C. Hill ve Elwood P. Cubberly’dir (Hutnik, 1991: 26–28).

Eleştiri: Eleştirmenlere göre bu teori [model], ırkçı ideoloji ve kültürel emperyalizm ile örülmüştür. Buradaki kültürel emperyalizm, evrimci üstünlük temelinde rasyonelleştirilip meşrulaştırılır (Hutnik, 1991: 29).

Yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinin başından itibaren İran'da Kacar Türk Hanedanı'nın egemenliğinin sona ermesi ve Pehlevi Hanedanı'nın devletin başına gelmesi ile birlikte, başta Türkler olmak üzere Fars olmayan diğer tüm azınlıklara karşı uygulanan asimilasyon modeli birebir Anglo uyum modeli ile örtüşmekteydi. Çünkü Pehleviler Fars kavminin üstün Ari ırkından olduğunu varsayan ve İran sınırları içindeki *Fars olmayan diğer kavimleri* ise Türkleşmiş, Araplaşmış, Beluçlaşmış vs. gibi yeniden *Farslaşmaları gereken* eski Farslar olarak nitelendiren ırkçı bir ideolojiyi devletin resmi politikası olarak benimsemiş ve sistemli bir biçimde toplumsal-kültürel ilişki ve etkileşim alanlarında uygulamıştır.

- **Eritme Kazanı Modeli:**

Erime potası kuramına göre, karşılaşan farklı kültürlerin her biri değişikliğe uğrar. Bu değişimin sonucunda karşılaşmış kültürlerden hiç biri diğerine benzemez, tam tersine karşılaşan kültürlerin karışımından yeni bir kültür doğar. Kültürel karışım (cultural blend); farklı grupların kültürlerinin aynı toplumsal kabın içerisinde eridiği erime potasının sonucudur ve böylece deyim yerindeyse standart bir ahenkle (standart consistency) yeni bir kültürel ürün ortaya çıkar. Böyle bir erime süreci ise, birincil gruplar içerisinde olduğu kadar ikincil gruplar içerisinde de, başka bir deyişle büyük ölçekte, farklı gruplar arası evlilikler aracılığıyla da karışmayı içermektedir (Gordon, 1964: 74).

Erime Kazanı Kuramı; "göçmen gruplarla Anglo-Sakson insanların biyolojik birleşmesini ve yeni bir özgün Amerikan tipi içerisinde ilgili kültürlerin birbirine karışacağını" varsaymıştır. 1782'de *Bir Amerikan Çiftçisinden Mektuplar* adlı çalışmasında çiftçi ve yazar olan doğma (yerli) Fransız yazar J. Hector St. John Crèvecoeur erime potası teorisini açıklayan şu ifadelerde bulunur: "Bu yeni insan, Amerikalı kimdir? ... O, ne Avrupalıdır, ne de Avrupalının soyundan (descendant) gelir. Bu kanın tuhaf karışımını hiçbir yerde bulamazsınız; büyükbaba İngilizdir, karısı Hollandalıdır, oğulları bir Fransız kadınla evlenmiştir ve dört oğulları olmuştur, bu dört oğulları da dört ayrı ulustan kadınla evlenmiştir." Erime potası teorisinin varsaydığı Amerikalı budur. "Burada bütün uluslardan insanlar, yeni bir insan ırkı içerisinde eritilir. ... Bugün Amerikalılar olarak adlandırılan ırk böylece ortaya çıkmıştır (Gordon, 1964: 85, 115-116)."

Asimilasyonu *çift yönlü* bir süreç olarak görenlere göre, asimilasyon sürecinde başat grup ile tabi grubun etkileşimi sonucunda yeni bir kültür doğar. Erime kazanı teorisi

[modeli] buna en iyi örnektir. Anglo-uyum teorisinin [modelinin] çağdaş hali erime kazanı teorisidir. İddiası, tüm etnik grupların Anglo-Saksonlaşacağı değil, Amerikanlaşacağıdır. Başat grup ile diğer gruplar arasında etkileşimi vurgular. Bu etkileşim sonucunda tüm Amerikalılar, ne İngiliz olur, ne Alman olur, ne İspanyol olur; sadece Amerikan olur. Bu asimilasyonun sonucunda dereceli olarak eski etnisitelerin tümünden kaybolması beklenir. Buna göre, “göçmenler Amerikanlaşır, liberalleşir ve karışık bir ırk içerisinde erir.” Frederick Jackson Turner, bu teorisinin temel temsilcilerindendir. Turner, çeşitliliğe karşı pozitif bir tavır gösterir. Çeşitlilikler içerisinde de birliğin (unity) sürdürülebileceği fikrini açıklarken Turner, asimilasyon kavramından daha çok organ farklılaşması (organ differentiation) ile ilgili biyolojik benzetmeyi kullanır. Buna göre, “bedenin kompleks organları, özel işlevleri yerine getirmek için yüksek ölçüde farklılaşmışlardır, ancak bedenin tam birliği ile bir arada tutulurlar.” Böylece farklı etnik grupların da, birleşik Amerika için bir işlevi vardır (Hutnik, 1991: 26, 30–31).

Eleştiri: Homojen bir Amerika, demokrasiye aykırıdır. Ayrıca tam asimilasyonun gerçekleşme fırsatlarına rağmen hala ortak bir Amerikan kimliği yoktur. Turner sonraları kendi teorisini eleştirmiş ve kültürel çoğulculuğu anıştıran yeni bir düşünce ortaya atmıştır (Hutnik, 1991: 32). Ayrıca sonuçta Amerikan kimliğinin temel dolgusunu oluşturan kültürel öğeler (devletin dili, dini ve yüksek eğitim kuruluşları vb. gibi) Anglo-Sakson kültüründen geldiği için farklı kültürlerin ortak Amerikan kimliğine katkılarının oranı açısından eleştirilebilir.

1979’da İran’da Pehlevi Şahlık rejiminin çöküşü ve teokratik rejimin kuruluşu ile birlikte; *Farslaştırma süreci* artık eski Anglocu modelle değil, yeni *erime kazanı* modeline uygun bir biçimde, yine sistemli ve planlı olarak *Müslüman Ümmet* ve *İranlılık* söylemleri ile devletin resmi organları ve desteklediği birçok sivil kuruluş tarafından çeşitli kimliklendirme yöntemleriyle sürdürülmektedir. Devam eden bu süreçte, *İslam Ümmeti* ve *İranlılık* gibi kimliklendirici kavram ve söylemlerin içerik dolgusunu, Fars kültür unsurları doldurmaktadır.

- **Kültürel Çoğulculuk Modeli:**

Kültürel çoğulculuk kavramı ile ilgili bu bölümde daha önce çokkültürlülük başlığı altında kimi ayrıntılı açıklama ve tanımlamalar verilmiştir. Anca bir asimilasyon modeli

olarak kültürel çoğulculuk kavramı ile ilgili bazı kuramsal yaklaşımlar aşağıda verilmektedir.

Kültürel Çoğulculuk Kuramı; “göçmen grupların toplumsal yaşamlarının ve kültürlerinin önemli oranlarda, Amerikan vatandaşlığı ve Amerikan toplumuyla politik ve ekonomik bütünleşme bağlamında korunacağını” varsaymıştır. Hem Anglo-uyum kuramı hem de erime potası kuramı, göçmen grupların toplumsal kimliklerinin yok olacağını varsayımlardır. Ancak bu amaç, evrensel olarak göçmenlerin kendileriyle paylaşılmamıştır. Bir teori olmadan önce Amerikan toplumunda bir gerçeklik olarak ortaya çıkan kültürel çoğulculuk ise böyle bir yok oluşu değil, belli bir bütünleşme oranı dışında her kültürün kendi kimliğini koruyabileceğini varsaymıştır (Gordon, 1964: 85, 132-135).

Kültürel çoğulculuk (cultural pluralism), başat grubun bir topluma yeni gelenlere karşı ayrımcılık yapmaksızın onların topluma tam katılımlarına izin verir ve kendi kültürel sosyal farklılıklarının da çoğunu sürdürmelerine izin verir. Kültürel çoğulculuk sürdürülmesi zor bir kalıptır. Kültürel ve özellikle de dilsel çoğulculuk daima sınırlı olacaktır; kültürel çoğulculuk kalıbında da küçük grupların toplumla yüksek bir bütünleşmesi gerekecektir. Örneğin Amerika’da her etnik grup sadece kendi dilini konuşursa o zaman büyük iletişim problemleri doğacaktır. Başat gruba tamamen bütünleşmek yerine bazı bakımlardan bütünleşmek vardır. Örneğin İsviçre’de Almanca, Fransızca ve İtalyanca konuşulmaktadır (Popenoe, 1974: 332–333).

Kültürel çoğulculuk modeli çokkültürlü toplum içinde etnisitenin kaybını zorunlu yapmaz. Burada söz konusu ilişki ve etkileşim süreci, asimilasyon değil bütünleşmedir. Bütünleşme de asimilasyonla aynı şey değildir. Asimilasyonu savunan Anglo-uyum teorisi ile eritme kazanı teorilerine güçlü eleştiriler gelmiştir. Böylece asimilasyonculuk kuramı [modeli] kültürel çoğulculuk teorisi ile yer değiştirir. Yeni teoriye göre, tüm kültürlerin eşitliğe ve saygınlığa hakkı vardır; ayrıca farklı etnik azınlıklar ortak egemenlik altında eşit siyasi ve toplumsal haklara sahip olarak bir arada yaşayabilir. 1960’lardan itibaren etnisite sosyolojisinin yeni akımı kültürel çoğulculuk olur. Temel temsilcileri arasında Horace Kallen vardır (Hutnik, 1991: 32–33).

Eleştiri: Kültürel çoğulculuk teorisinin iddia ettiği gibi farklı etnik gruplar kendi kimliklerini koruyamazlar, ama Anglo-Amerikalıya da dönüşmezler ve bunu da

istememezler. Farklı etnik kùltùrlere olan Şey daha çok Őudur: Yahudi-Amerikalı, Polonyalı-Amerikalı, Alman-Amerikalı, Afrikalı-Amerikalı, Japon-Amerikalı vs. (Hutnik, 1991: 36). Kùltùrel ođulculuk modelinin can alıcı konusu, farklı kùltùrel ve etnik kimliklere sahip gruplar arası gù ilişkileri olsa gerek. Farklı kùltùrler arası etkileşim alanında gùcùn eşit dağılımının gerçekleşmesi, ideal olarak olanaklıysa, pratik olarak pek olanaklı gùrùnmemektedir. Bu yùzden de gù ilişkileri bağlamında gruplardan biri; diğer(ler)ini biraz daha fazla etkileme, ya da tam tersi etkilenme durumları sùz konusu olduğundan, ilişkide başat ve bağımlı grup konumuna gelme olasılığı varlığını koruyabilir.

Kùltùrel ođulculuk modeli bùtùn artı ve eksilerine karşın, İnan'da Farılar dışında kalan diğer etnik grupları temsil eden yasal ve yasal olmayan gù çevrelerince uygulanması talep edilen bir modeldir. Ancak merkezi temsil eden siyasi istenç sùz konusu taleplere sıcak bakmamakta ve azınlık hakları ile ilgili talep ve etkinlikleri, ùlkenin bir numaralı gùvenlik sorunu olarak değerlendirmektedir.

2.4.2.3. Asimilasyon Sùrecine İlişkin Bazı DeđerŐkenler

Gordon (1964: 71) Amerikan toplumundaki asimilasyon sùreleri ile ilgili yaptığı incelemede, azınlık gruplarının başat grup tarafından nasıl asimile edildiklerine ilişkin bazı sùresel koşulları òne sùrerek sùz konusu sùresel koşulları karŐılayan asimilasyon tùr ya da aşamalarını ve kimi durumlarda da òzel adlarını tablo 7'de verildiği gibi òzet biçimiyle belirtmiştir:

Tablo 7: Asimilasyonun alt süreçleri ve türleri

Alt Süreçler ya da Koşullar	Asimilasyon Türleri ya da Aşamaları	Özel Adları
Kültürel kalıpların başat toplumun kalıplarına doğru değişmesi	Kültürel ya da davranışsal asimilasyon (cultural or behavioral assimilation)	Kültürleşme (acculturation)
Birincil grupların, başat toplumun küçük gruplarına, kulüplerine ve kurumlarına geniş çaplı katılımı	Yapısal asimilasyon (structural assimilation)	Yok
Geniş çapta karışık evlilikler	Evlilik asimilasyonu (marital assimilation)	Irklar-arası üreme (amalgamation)
Tamamen başat topluma ait olma bilincinin/hissinin gelişmesi	Kimlik asimilasyonu (identificational assimilation)	Yok
Gruplar arası önyargının yok oluşu	Tutum kabulü asimilasyonu (attitude receptional assimilation)	Yok
Gruplar arası ayrımcılığın yok oluşu	Davranış kabulü asimilasyonu (behavior receptional assimilation)	Yok
Gruplar arası değer ve iktidar çatışmasının yok oluşu	Yurttaş asimilasyonu (civic assimilation)	Yok

Gordon (1964: 77, 81) geliştirdiği modelde değişkenler arası olası ilişkilerle ilgili aşağıda verilen kimi varsayımlarda bulunmuştur:

1. Kültürel asimilasyonun ya da başka bir deyişle kültürleşme (acculturation), başat grup tarafından azınlığa karşı uygulanan ilk/birinci asimilasyon biçimi/boyutu olduğu söylenebilir.
2. Azınlık grubunun kültürel asimilasyonu ya da kültürleşmesi, diğer asimilasyon türlerinden hiçbiri ortaya çıkmadığı sürece, “sadece kültürleşme” süresiz olarak devam edebilir.
3. Ancak yapısal asimilasyon; kültürel asimilasyon ile aynı zamanda ya da kültürel asimilasyondan daha sonra bir kez gerçekleştiğinde, diğer asimilasyon türlerinin hepsi doğal olarak bir bir gerçekleşecektir. Kültürleşme zorunlu olarak asimilasyona yol açmazken, yapısal asimilasyon zorunlu olarak kültürleşmeye yol açar.

Gordon (1964: 74–75) ortaya koyduğu yedi asimilasyon değişkeninin; ideal olarak ortaya konan erime potası, kültürel çoğulculuk ve Anglo-uyum modellerinin pratikte gerçekleşip gerçekleşmediğinin ya da ne ölçüde gerçekleştiğinin ölçülmesine katkıda bulunabileceğini belirtir.

Eleştiri: Gordon'un analizi, sonradan gelen tüm asimilasyon çalışmaları için mihenk taşı olmasına rağmen, sınırlıdır. Çünkü asimilasyona yol açan *nedensel mekanizmaların* tanımını içermez (Alba & Nee, 1997: 837).

Nauck ve Fuss; Esser'in asimilasyon teorisinden yararlanarak yaptıkları incelemede, Almanya'daki göçmen ailelerde (Türk, İtalyan, Yunan, Rus vs.) kuşaklararası kültür aktarımı, Alman toplumuyla bütünleşme ve *etnik gruplar arası ilişkiler üzerine* başlıca özel göstergeleri tablo 8'deki gibi öne sürmüşlerdir (Nauck & Fuss, 2008: 2):

Tablo 8: Etnik gruplar arası ilişkilerin başlıca özel göstergeleri

		Toplum içinde sosyal bütünleşme	
		EVET	HAYIR
Etnik topluluk içinde sosyal bütünleşme	EVET	(Çoklu-) bütünleşme	Parçalanma
	HAYIR	Asimilasyon	Marjinalleşme

• Asimilasyon Oranını Belirleyen Bazı Etmenler

Zanden ABD'ye gelip yerleşmiş olan göçmen azınlıklarla başat Anglo-Amerikan kültürü arasındaki ilişki biçimlerini incelerken, göçmen azınlıkların asimilasyon oranını etkileyecek bazı etmenleri aşağıda verildiği gibi belirtmiştir (1983: 282–284):

1. *Yerli ve göçmen gruplar arasındaki kültürel farklılıkların büyüklüğü*, etnik sosyal sistemlerin dayanıklı olması ve böylece, etnik grupların asimilasyonu için gereken sürenin uzunluğu; ikincil grup (subordination) içi bağılıkların artmasına ve uzun sürmesine neden olacaktır. İngiliz adalarından Amerika'ya gelenlerin çoğu zayıf alt sistemlere sahiplerdi ve kısa zamanda asimile oldular. Amerika'daki İrlandalı Katoliklerin asimile olması birkaç kuşak süreyi alırken, İrlandalı Protestanlar neredeyse hemen asimile oldular.
2. *Göçmen grubun yerli nüfusa göre oranının büyüklüğü*, göçmen grubun asimilasyonunu yavaşlatır.
3. *Yeni gelenlerin hızlı akını* asimilasyon oranını yavaşlatır.
4. *Göçmen grubun, yerli grubun topraklarında dağılması*, asimilasyonu hızlandırır.
5. *Göçmen grupların meslek, eğitim ve gelir bakımından düzeylerinin yüksek olması* asimilasyonu hızlandırır.
6. *Göçmen grupların değişime yatkın olmaları* asimilasyonu hızlandırır.
7. *Alıcı toplumun farklılıkları kabul etmesi ve onaylaması* asimilasyonu hızlandırır.
8. *Yerli grup ile göçmen grup arasında ekonomik rekabetin hızlı olması* asimilasyonun hızını yavaşlatır.
9. *Göçmenlerin anavataana ulaşma kolaylığı ve anavataana coğrafi yakınlık* asimilasyonu yavaşlatır.
10. *Göçmen grup ile yerli grup arasında sürekli temas durumlarında* asimilasyonu hızlandırır.

Zanden'in göçmen grup ve alıcı toplum arasındaki ilişki ve etkileşim sonucu ortaya çıkan asimilasyon sürecinin derecesine ilişkin öne sürdüğü değişkenleri iki farklı yerli (otokton) kültür arasında meydana gelen asimilasyon sürecine de intibak ettirmek

mümkündür. Günümüzde *bilişim* ve *ağ toplumunun yükselişi* anlayışı çerçevesinde, asimilasyon sürecini etkileyecek diğer bazı küçümsenemeyecek değişkenlerden de söz etmek mümkün gözükmektedir. Bu bağlamda bazı dikkat çekici olan değişkenler aşağıda verilmektedir:

1. Azınlığın kültürel kimliğine vurgu yaparak gündemde tutulup sürdürülmesinden yana tutum ve davranışları (toplumsal eylemleri) besleyen *kitle iletişim araçlarının varlığı, nitelik bakımından çeşitliliği, kolay ulaşılabilirliği ve miktarı*,
2. *Azınlık grubuna özgü kültürel öğelerin* kullanılmasına ilişkin *yasal sınırlamalar oranı* ile toplumsal-kültürel ilişkilerdeki *işlevsellik oranı*,
3. Asimilasyoncu politikaların uygulama mekanizmalarının *kaba/sert* ya da *yumuşak* olması ile *açık* (azınlığa bağlı kişiler tarafından fark edilir ve hissedilir olması) ya da *gizli* (azınlığa bağlı kişiler tarafından fark edilmez ve hissedilmez olması) olması,
4. *Azınlık grubun konumu* itibarıyla, uluslar arası güç odaklarıncı, *uluslar arası güç ilişkilerinde kullanılabilir öneme sahip olması* asimilasyon sürecinin hızını etkileyebilir.

2.4.2.4. Asimilasyon Modellerine Karşı Sömürge Modelleri

Hechter (1975: 8–12), merkez ile çevre arasındaki ilişki ve etkileşim bağlamında, ulus-devlet temelinde *milli gelişmeyi, yayılma ve iç sömürgecilik* olarak iki alternatif modelle açıklar. İç sömürgecilik terimini, V. I. Lenin'in, Rusya'da milli gelişme ve kapitalizm ile ilgili empirik incelemeleri sırasında ilk kez kullanan kişi olduğu söylenebilir. Daha sonra Antonio Gramsci de İtalya ile ilgili yazılarında benzer terimlerle tartışmalar yürütmüştür. Son dönemlerde de Latin Amerikalı sosyologlar kendi toplumlarının Kızılderili bölgelerini tanımlamak için kullanmışlardır. Söz konusu terim Amerika'da yaygın bir kabul gördü. Bu modele göre, modernizasyon sürecinde iktidar ve kaynaklardan daha fazla pay alan gelişmiş gruplar ile bunlardan daha az pay alan daha az gelişmiş gruplar ortaya çıkar. Çevredeki mağdur grupların sosyal tabakalaşması gözle görülebilir kültürel farklılıklar temelinde olduğu zaman, çevredeki gruplar tepkisel olarak kendi kültürlerinin merkezdeki kültüre eşit ya da daha üstün olduğunu iddia edeceklerdir ve kendilerinin de bir 'millet (nation)' olduklarını, bu nedenle de millet olarak kendi devletlerini kurmak isteyeceklerdir. Bu durumda kültürleşme (acculturation) ve milli gelişme bu tür arzuları olan bir çevre grubu tarafından engellenebilir. Bu modele göre merkezi yönetim kendi sınırları içerisinde sömürgeciliklerle ilgili bir yönetim biçimi benimseyebilir. Merkezi yönetim, sömürmeyle ve bürokratik denetimlere tabi tutarak çevresini sömürgeleştirir.

Amerika'da siyahların ve İspanyolların deneyimlerini değerlendirmede bakış açısı olarak ayrılan iki sosyolojik düşünce okulu vardır. *Asimilasyon modeliyle* bakan

sosyologlar, Amerika'da siyahların ve İspanyolların Avrupalı göçmen gruplar gibi asimile olacaklarını ileri sürerler. *Asimilasyoncu perspektif*, grup içi uyumu, giderek çeşitliliğin azalacağı ve nihayetinde bir eriyip karışmayla sonuçlanacak olan bir *evrim* olarak değerlendirir. *Sömürge (colonial) modeliyle* bakan sosyologlar, Amerika'da siyalara ve İspanyollara uygulananların Avrupalı göçmen gruplara yapılan uygulamalardan farklı olduğunu, Üçüncü Dünya'nın sömürgeleştirilmesine benzer uygulamalara maruz kaldıklarını ve apayrı bir baskı gördüklerini ileri sürerler. Tarihçi Rodolfo Acuna (1972) *iç sömürgecilik politikasını* altı maddeyle tanımlar (Zanden, 1983: 293):

1. Bir grup insanın toprakları, başka bir ulustan insanlar tarafından kuşatılır. Kuşatan insan grubu, kontrolü sağlamak için askeri araçlar kullanır.
2. İlk yerleşikler, sonradan gelen fetihçilere tabi olurlar.
3. Sonradan gelen fetihçiler, tabi insanlara yabancı bir kültürü ve hükümeti dayatırlar.
4. Sonradan gelen fetihçiler, ırkçılık ve kültürel soykırım uygularlar.
5. Bağımlı olanlar, ekonomik ve politik açıdan güçsüz düşürülürler.
6. Sonradan gelen fetihçiler, bölgeyi işgal etme ve oradaki insanlara 'uygarlık' getirme 'misyonuna' sahip olduklarına inanırlar.

2.4.3. İRAN'DA TÜRKLERİN FARSLAŞTIRILMASI (ASİMİLASYONU) SÜRECİ

20. yüzyılın başlarından itibaren Memleke Mehroseye İran'da hız kazanan modernleşme sürecinin yeni bileşeni olarak Fars Milliyetçiliği, 1925'te Kaçar Türk hanedanının çöküşü ve Pehlevilerin devletin başına geçişi ile birlikte devreye girdi. Memleke Mehroseye İran'da modern ulus-devlet anlayışı ilk defa, Mirza Ağahan Kirmani hariç Mirza Feth Ali Ahundzade, Abdurrahman Talıbov ve Müsteşarrüdvöyley Tebrizi gibi Türk düşünürler tarafından ortaya atılmıştır.

Rus ve İngilizlerin desteği ile İran'da Kaçar Türk Hanedanının egemenliğini sona erdirmeği amaçlayan 21 Şubat 1921 darbesiyle yönetimi ele geçiren Ziyaeddin Tabatabayi'nin hükümet programı '*Panfarsist*' söylemlere dayanıyordu. Ziyaeddin hükümetinde askeri işlerden sorumlu Rıza Pehlevi; İran'a yönelik sömürgeci politikalar uygulayan iki rakip ülke, yani İngiltere ve Rusya'nın desteğini alarak 1923-25 hükümetinin başbakanı ilan edildi. Ardından İngilizlerin desteği ile 12 Aralık 1925'te İran'ın Şahı ilan edilen Rıza Pehlevi siyasal anlamda *Panfarsizmin* kurucusu sayılan Ziyaeddin'in politikalarını sürdürdü.

“Rıza Han, daha önce İngiltere yanında Gilan’da Cengelliler hareketine ve Azerbaycan’da Türkiye yanında savaşılan gönüllü birliklere karşı yürütülen askeri çatışmaların başında bulunmuştu. Eğitimsiz biri olarak bilinen Rıza Han, İngiliz istihbarat birimleri tarafından iki yıllık bir eğitime tabi tutulmuş ve İngiltere’nin sadık dostu olarak eğitilmiştir. Seyid Ziyaeddin’in başbakanlığı sırasında İngilizlerle yaşanan bazı sürtüşmeler Rıza Han’ın önünü açmış, 1923 yılında başbakanlığa terfi etmesine neden olmuştur. 1925 yılı sonunda ise onun emriyle toplanan İran parlamentosu Rıza Han’ı ‘İran’ın Şahı’ ilan etmiştir (Attar, 2006: 94).”

Rıza Şah temel politikasını modern Fars milliyetçiliği üzerine oturttu. Hedeflenen amaç homojen bir millet yapısına sahip, güçlü, merkezi kontrollü bir ulus-devlet batılılaşacak ve bu sayede İran eski Pers ihtişamına tekrar kavuşacaktı. İran’da yaşayan tüm etnik farklılıkların sonradan ortaya çıktığı, İran’da yaşayan insanların tamamının “Ari” ırkından olduğu, fakat istilalardan sonra toplumun bir kısmının zamanla hakim güçlerden etkilendiği, sonuç olarak bu kesimin dil ve kültürlerinin farklılık göstermeye başladığı savı bu politikanın temelini oluşturuyordu (Erol, 2007: 54).

Fars kimliğinin egemenliğini benimseyen, Türk karşıtı iç ve dış kesimlerle düzenli bir ittifak oluşturan, Fars kimliği ve milliyetçiliği temelinde *tek dilli ve tek milletli* bir İran kurmak için Rıza Pehlevi; iktidara gelir gelmez, sadece Farsların yoğun oldukları bölgelerde, ekonomik, sanayi, kültür ve işsizlik sigortası alanlarında büyük yatırımlar yapmaya başladı. Ülkenin yer altı ve yer üstü kaynaklarını büyük finans grupları ve sömürgeci devletlerin kullanımına açık tuttuğu için Pehlevi iktidarı, güçlü bir dış desteğe sahipti. Dönemin İran’ında localar biçiminde örgütlenmiş mason grupların başında “özgür mason” anlamına gelen Framason grubu gelmekteydi. Rıza Şah uygulayacağı politikaların içerik ve biçimiyle ilgili onların görüş ve düşüncelerinden yararlanmıştı. Görüş ve düşüncelerinden yararlanan kişilerden biri de Erdeşir Reporter ve oğlu Şapur’dur (Attar, 2006: 94-95).

Panfarsist görüşler temelinde, *‘toplumsal düşüncenin eğitimi’* ile bilinen kapsamlı reform programları sürecinde 1930’da Farsça devlet dili ilan edildi. Ardından yerel yönetimlerdeki yazışmalar, kitle iletişim araçları ve eğitimde Farsça dışındaki dillerin kullanılmasına yasaklar getirildi. Aralık 1937’ye dek dört büyük eyaletten oluşan İran; Fars olmayan diğer etnik topluluk ve kültürler arasında içsel ilişki ve etkileşim bütünlüğünü bozmak amacını güden bir uygulamanın yürürlüğe sokulmasıyla 10 ayrı idari birime bölündü. Böylece, Çar Rusya’sı ve Kaçar İran devletleri arasında çıkan savaşlar sonucu, kuzey kısmı Rusya’ya ilhak edilmiş tarihi Azerbaycan topraklarının

Güney kısmından; Zencan, Hemedan, Astara ve Sultanabad bölgeleri koparılarak diğer eyaletlere ekletildi, geriye ise sadece Doğu ve Batı Azerbaycan eyaletleri kaldı. Doğu Azerbaycan'ın idari sınırları içinde bulunan bu günkü Erdebil eyaleti ise 1993'te İslam rejimi tarafından aynı politikalar doğrultusunda koparılarak ayrı bir idari birime dönüştürüldü. Ardından Kazvin, Zencan'dan ve Kum da Irak'tan koparılarak birer ayrı idari birimlere dönüştürüldüler. Görüldüğü gibi, Azerbaycan adı ile bilinen tarihi coğrafya, aşamalı olarak planlı bir biçimde politik coğrafi haritalarda, küçültülerek sınırları daraltılmıştır.

Söz konusu politikaların uygulanmasının zarureti ile ilgili M. Afşar şu ifadeleri dile getirmiştir:

“... Türk (Azeri) dili yasaklansın, Türk dillilerin bir kısmı İran'ın diğer bölgelerine sürülsün. İdari taksimat yeniden çizilerek Azerbaycan sınırları değiştirilsin, adı ise atılsın... (aktaran, Blaga, 1997: 111)”

İngilizlerin Kaçar Türk Hanedanı'nı İran devletinin başından uzaklaştırma girişimleri sadece politik alandaki müdahalelerle sınırlı kalmamış, İran'da Fars etniğinin başat konuma getirilmesinin toplumsal ve kültürel alt yapısını da sağlamaya kadar uzanmıştır. Doğubilimciliği çalışmaları kapsamında İngiliz devleti her türlü yatırım olanağı sağlayarak Hint yarımadası ve Ortadoğu başta olmak üzere disiplinler arası kapsamlı araştırma projeleri geliştirmiştir. Bu bağlamda Hindistan'a gönderilen misyoner grup ve locaların ilgisi Farslara yönelmiştir. Konuyla ilgili Attar (2006: 97) aşağıdaki bilgileri aktarmaktadır:

“Avrupalı misyonerler Hint toplumları üzerine araştırmaları sırasında Gucerat bölgesinde Parsi topluluklara rastladılar. Bunlar Zerdüştü inançlı olup Müslümanlarca Gebri olarak tanınıyorlardı. İslam fetihleri sonrasında Hint bölgesine kaydıkları tahmin olunmaktadır. Parsiler, doğubilimciler kadar İngiliz yönetiminin de büyük ilgisine mazhar olmuştur. Aralarından belli sayıda yetenekli öğrenciler devlet desteği sayesinde Londra'ya gönderilmiş ve orada eğitim almışlardır. Bunlar daha sonra İngiliz Gizli Servisi görevlisi olarak Doğu'da çalışacaklardı. Bunlar arasında en ünlüsü ise Reporter adıyla İran'da uzun yıllar çalışacak misyonerdir. Hindistan'da Parsi toplumun kalıntılarına rastlanması ve Avestai inançları korumuş olmaları, Batı tarihçiliğinde yeni bir bakış açısının oluşumuna neden oldu. Pers kimliğine dayalı bir İran ve Ortadoğu tarih anlayışının temelleri bu dönemde atılmaya başlamıştır. Yarımada Pers/Fars kimliği, edebiyatı, dili üzerine hummalı bir araştırma başlatıldı. Bizzat İngiliz valinin emri doğrultusunda Charles Wilkins Farsça kitap basımı için matbaa sorumluluğunu üzerine aldı. Kısa sürelik çalışmaları sonucunda 1781 yılında Kalkutta'da 'İnşa-i hirkerni' adlı ilk Farsça kitabını bastı.”

Fars etnik kimliği ve kültürünü temel alan, ‘İranlı Fars’ kimliği oluşturma düşünce ve projesinin alt yapısını sistematik bir biçimde hazırlayanların başında Erdeşir Reporter, Ahmed Kaviyanpur, Kazım İranşehr, M. Cevad Meşkur ve Mahmut Afşar gibi düşünürler gelmektedir. “Encümen-e İran-e Cevan” vakfının kurucusu ve “Ayende” dergisinin sahibi, Avşar Türklerinden olan Fars milliyetçisi Mahmut Afşar (1925: 5-6) İran’da Fars kimliği temelinde güçlü, kalıcı ve merkezîyetçi bir ‘ulus-devlet’ yapısının oluşabilmesi için düşüncelerini şu biçimde ifade eder:

“İran’ın milli birliğini toplumsal olarak korumak ve olgunlaştırmak idealimiz ve isteğimizdir. İran’ın milli birliği ne demektir? İran’ın milli birliği ülke sınırları içinde bulunan insanların ahlaki, toplumsal ve politik birliğidir. İran’ın milli birliği, politik bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü gerektirir. Milli birliğe nasıl ulaşabiliriz? Fars dili ülke çapında yayılsın. Bölgesel farklılıklar, örneğin kıyafet ve ahlak farklılığı ortadan kaldırılsın. İran’da bulunan etnikler her biri ayrı dilde konuşmasın. Dil, ahlak, kıyafet ve töre birliği gerçekleşmediği sürece politik bağımsızlığımız ve toprak bütünlüğümüz her zaman tehlike altında olacaktır. İran’da bulunan farklı kabile ve etnikleri benzer kılamazsak, yani İranılaştıramazsak geleceğimiz ve İran’ın bütünlüğü her zaman tehlikede olacaktır. İran’ın bütün bölgelerinde, özellikle de Azerbaycan’da Fars dili yayılsın; Farsça olmayan coğrafi adlar değiştirilsin.”

M. Afşar (1989: 278) İran’ın ahlaki, toprak ve milli birliğini tehdit eden tehlikeleri dörde ayırarak şöyle açıklar:

1. Kızıl tehlike: Komünizm tehlikesi,
2. Yeşil tehlike: Arap ve İslam tehlikesi,
3. Sarı tehlike: Türk ve Türkiye tehlikesi,
4. Kara tehlike: Cehalet ve molla tehlikesi,

Varlık temellerini Fars milliyetçiliği üzerine kurmuş İran Pehlevi devletini söz konusu tehlikelere karşı önlem almakla uyarı Afşar; güçlü merkezîyetçi bir devlet yapısını kurmayı, Fars olmayanlar arasında Farsçayı yaymayı, Türkler ve Arapları sınır bölgelerinden iç bölgelere doğru göç ettirmeyi Fars milliyetçilerinin temel görevleri olarak açıklar.

İran’da nüfusun %50’sinden fazlasını oluşturan Farslar dışındaki diğer kavimlerin hangi somut yöntemlerle hızlı bir biçimde Farslaştırılmalarına ilişkin İreç Afşar ve birçok Fars milliyetçisi olan düşünürün önerdiği ve Pehlevi Şahlık Rejimi tarafından ayrıntılı, planlı ve etkili bir biçimde uygulandığı bazı asimilasyoncu politikalar aşağıda verilmektedir (İ. Afşar, 1989: 123-445):

1. Türk dilinin Güney Azerbaycan ve diğer bölgelerde tümüyle silinmesi ve Farsçanın yaygınlaşması için; hayırsever İranlılar, sivil toplum örgütleri ve özellikle de Milli Eğitim ve

Kültür Bakanlıkları söz konusu bölgelere Fars dilli öğretmenler, ücretsiz kitap, dergi, gazeteler göndermelidirler. Sadece Farsça yayınlanan radyo yayınları bütün Türk dilli bölgeleri kapsmalıdır. Türk kültür ürünlerinin üretilmesi, yayımlanması ve kullanılmasına yasaklar konulmalıdır. Yasalara uymayanlar ise devlet tarafından cezalandırılmalıdır.

2. Türk dilinde ve Türkler arasında kullanılmak üzere Farsça olan sözcük sayısını arttırıp %70lere çıkararak kendileri fark etmeden Farsça konuşmaya başlamış olacaklar.

3. Türk dilinin, İran'ın toprak bütünlüğüne karşı oluşturduğu tehlikeyi ortadan kaldırmak için; ciddi ve kapsamlı bir plan çerçevesinde Türklerin bulunduğu kent ve köylerde Farsça, kullanılan birinci dil konumuna getirilmelidir. Acil olarak Türk çocuklarına özel, Farsça öğrenim kolejlerinde kurslar hazırlanmalıdır. Bunların yanı sıra 12-16 yaş grubu arasındaki Türkler, Farsçayı daha nitelikli bir biçimde öğrenmeleri için, bir veya iki yıllığına saygın Fars dilli ailelere konuk olarak gönderilmelidir.

4. İran'ın dil politikası Farsçanın yurtiçi ve yurtdışında yayılması üzere iki alana ayrılır. Yurtdışında özellikle de Farsçanın eskiden yaygın olduğu bölgeler başta olmakla birlikte radyo yayınları ile kapsanmalı ve ücretsiz kültür ürünleri gönderilmeli, Müslüman ülkelerde ise devlet memurları dini ilişkiler aracılığı ile Fars dilini yaymalıdır. Yurtiçinde ise devletin Fars diline ilişkin politikası, özellikle Türkler ve Araplar üzerine yoğunlaşmalıdır; çünkü komşu ülkelerde bu dilleri konuşan güçlü kültür ve devlet dilleri vardır. Bu nedenle dışarıdan gelen Türkçe yayınlara devlet kesinlikle izin vermemelidir.

5. İran'da bulunan Türkler ile Türkiye ve Azerbaycan Cumhuriyetinde kullanılan alfabe farklılığı korunmalıdır.

1925'ten bugüne dek hem Pehleviler hem de İslam rejimi dönemlerinde Fars Milliyetçiliği; İran'da yerli olarak bulunan diğer etnikleri (Türk, Beluç, Arap vs.) Ari ırkının Türkleşmiş, Araplaşmış, Beluçlaşmış vs. parçaları olarak tanımlamaktadır. Bu anlayış söz konusu *ulusal azınlıkların* yeniden Farslaştırılmasını hedef alarak devletin resmi kültür politikalarına yansıtılmıştır. Böylece bir çok etnik ve dini farklılıkların mekanı olan İran, planlı ve sistematik bir biçimde eğitim, ekonomi, dil, sanat, hukuk, politika vs. gibi kurumsal ilişki ve etkileşim alanlarında azınlıkların asimilasyon kazanına dönüşmüştür.

Eski İran anlamına gelen '*İran-e Bastan*' dergisinde 1930'larda yayınlanan metinler, dönemin ırkçı düşüncelerinin hangi boyutlara vardığını ortaya koymaktadır. Dergide yayımlanan düşünceler, insanların eşit varlıklar olmadığını ve ırk etmeninin tarih boyunca insan ilişkilerinin belirlenmesinde anahtar rol oynadığı, görüşünü savunmakta ve Ari ırkının zeki, çalışkan ve yenilikçi olduğu için üstün ırk olduğuna inanmaktaydılar. Dergideki yazılı metinlere göre, "İranlılar [Farslar] uygarlığın temelini atmışlardır ve bugünkü batı uygarlığı eski İran uygarlığının bir kopyasıdır. ...eski İran ile yeni İran'ı birleştirmek için en iyi köprü Fars dilidir ve Erdeşir Babekan'ın diriltmesi anlamına

gelen Farsçanın diriltilmesi için ‘tatsız yabancı sözler’ ve ‘Tazi-Arap sözlerini’ atmak gerekir (aktaran; Şabanzade, 2005: 135-136).”

1925’ten günümüze Pehleviler ve İslam rejiminin modern ulus-devlet(leşme) anlayışları kapsamında ayrı bir varlık alanı olarak Türk kültürü İran’da; devletin müdahalesi ile Fars kültür unsurlarını temel almış *kolektif amaca ulaşmanın bürokratik örgütü* (Parsons, 1967e: 519) içinde kurumsal bütünlüğünü yitirmiş durumdadır. Parsons’a (1971: 11) göre modernleşmenin dört temel görünümü olan *farklılaşma, uyumsal kabiliyetin yükselmesi, kapsama ve değer genelleştirmesi* süreçlerinin işleyiş mekanizmaları asimilasyoncu uygulamalar kapsamında Fars kültür unsurlarının Türkler arasında kullanılmasını kolaylaştırıp kaçınılmaz kılmıştır.

Örneğin bugün İran’da Türk kültürünün temel öğelerinden biri olan Türkçe, bilimin çeşitli alanlarında üniversite düzeyinde kullanım kabiliyetini yitirmiş duruma düşürülmüştür. Bu durum sadece üniversiteyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda, toplumsal ilişkilerde birçok etkinlik alanlarına da yansımaktadır. Bir başka örnek de, Türklerin ezici çoğunluğu kendi aralarındaki -gündelik yaşamın normal bir parçası olan cep telefonu, internet ve mektup aracılığı ile resmi ve resmi olmayan- yazışmaları, Farsçayı kullanarak gerçekleştirmeleri verilebilir.

1925’ten bugüne dek İran devleti bilinçli ve planlı bir biçimde Fars milliyetçiliği temelinde ırkçı politik uygulamalarıyla Fars kültürü dışında kalan diğer kültürleri; kendi *monistliği ve bütünlüğü* içinde *iç egemenlik ilkesi temelinde, tüm güç ve yönetim yetkilerini* kullanarak *tek bir para birimi, maliyesi, “ulusal” dili, hukuk sistemi, ordusu, polisi ve eğitim sistemi* ile bir *kültürkırımı* projesine tabi tutmuştur (Poggi, 2007).

İran’daki farklı dinsel ve dilsel unsurların varlığını, ülkenin birliği ve bütünlüğü için birer tehdit kaynakları olarak gören dönemin Türk kökenli etkin düşünürlerinden biri olan Ahmet Kesrevi; “*tek bayrak, tek dil, tek din*” sloganı ile düşüncelerini 1930’lu ve 1940’lı yıllarda Peyman Dergisi aracılığı ile şu biçimde ifade etmekteydi:

“Azerbaycan halkı İrandan başka hiçbir şey değil ve dili Farsçadan başka hiçbir şey olmamıştır. ...Azeri dili, Farsçanın bir dalıdır. ...Türkçe Selçuklularla Azerbaycan’a geldi. ...Biz İran toplumunun hayrı ve yararı adına dilin bir olması gerektiğini söylüyoruz. Kendi bencil duygularından vazgeçerek ve cahilce istekleri bir kenara bırakarak, toplum ve ülkenin mutluluğu için öne geçip, Türk dilinden vazgeçilmeli ve Farsça olabildiğince Azerbaycan’da

yaygınlaştırılmalı. ...Yabancı bir dil [Türkçe] Azerbaycanlılara yakışmaz (aktaran; Şabanzade, 2005: 142-143).”

İran’da Fars kültürünün başat kültür konumuna getirilişi devlet tarafından meşrulaştırılmıştır. Böylece Fars kültürüne kendi *toplumsal sisteminin kırılmasını önleyebilen en yüksek normatif savunma aracı yani meşruluk* özelliği kazandırılmıştır (Parsons, 1967a: 285-286). Diğer kültürler ise meşruiyetlerini yitirerek Parsons’ın (1967b: 310) *kontrol stratejileri* olarak adlandırdığı; *ikna, kandırma/teşvik, bağlılıkların etkinleştirilmesi ve baskı* yöntemleri ile kontrol altına alınmışlardır. Kontrol altında tutulan Türk kültürü bağımlı kültür konumuna getirilmiş ve üyelerinin kendi kültürleri temelinde *kollektif eylem özgürlükleri, iletişim ve işbirlikleri* kısıtlanarak toplumsal sistemleri kırılma noktasına getirilmiştir (Parsons, 1967a: 272).

Bu durumun normal sonucu olarak, İran’da Türklere ait kültürel törenlerin –örneğin yılda bir gerçekleştirilen Babek Kalesi Şölenleri ve milli kahramanlarını anma törenleri gibi–gerçekleştirilmesine yasaklar getirilmiş ve uymayanlara ise ağır cezalar verilmektedir. Aynı zamanda devlet uyguladığı asimilasyon politikaları kapsamında özellikle de eğitim, ekonomi kurumları ve kitle iletişim araçları aracılığı ile Türklerin kollektif bellek, tarih ve kimlik bilinçlerini silip, yerine Fars/İranlı kimliğinin temelini oluşturan öğeleri doldurma amacını sürdürmektedir.

İran’da Türk kültürüne karşı uygulanan asimilasyon politikasının temel amaçları, Türk kültürüne özgü;

- *Kültürel yönelim sisteminin* (Parsons, 1951: 148–149) iki temel bileşeni olan *inanç sistemleri ve anlamlı semboller sistemini*
- *Kültürel öğeleri*
- *Sosyal sistemin yapısını* oluşturan; kalıp koruması işlevini gören *değerleri*,
- Bütünleşmeyi sağlayan *normları*,
- Kültürel amaçlara ulaşabilme işlevini gören *kollektiviteleri*,
- Sisteme uyumunu sağlayan *rolleri* (Parsons, 1971: 7-8), anomiye uğratarak, işlevsizleştirme ve başat Fars kültürünün toplumsal bünyesinde eritme olarak özetlenebilir.

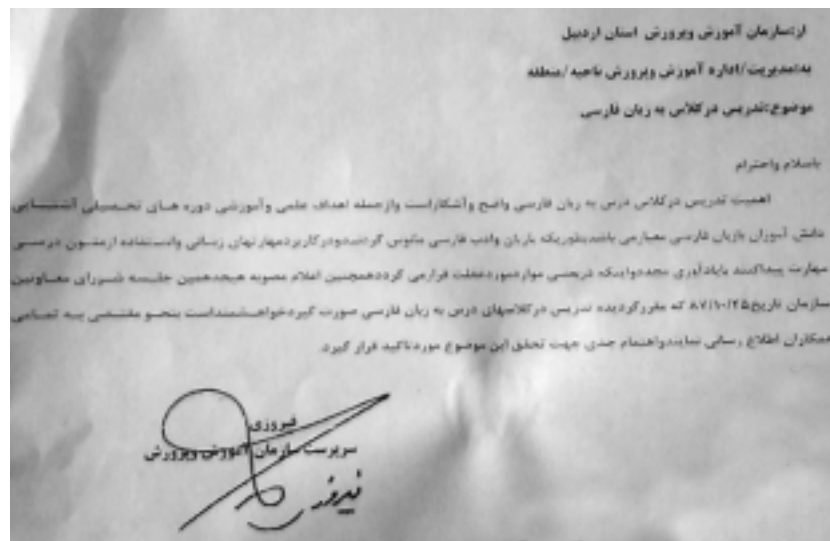
Günümüz İran’ında, Türklere karşı uygulanan asimilasyon süreciyle ilgili bazı ipuçları, bir din bilgini olan Azimi-ye Kadim’in sözlerinde şöyle yansımaktadır:

“Bugüne kadar gözümüzü İran’da açtık, bize demişler ki, bir resmi dilimiz olmalıdır. Biz de dünyadaki tüm ülkelerde sadece bir (resmi) dilin olduğunu ve sadece bir tek dilin, o ülkelerin okullarında öğretildiğini ve öğrenildiğini düşündük. Biz zihinsel olarak öyle körletilmiş ki,

eğitimin amacının Farsça öğrenmek olduğunu düşünmüştük. Bizi ne kadar çok Farsça ile kirlentilerse, o kadar çok kendi ana dilimize karşı kuşku duyduk. ...Biz bilimi Farsçada; argoyu Türkçede öğrendik. Onlar bizi Türkçe eğitim almaktan uzak tuttular. ...O kadar ki biz Farsça ile kendimizden geçtik ve kendi ana dilimizden nefret eder olduk. ...ama ülkenin Farsça konuşulan bölgelerine seyahat ettiğimizde, biz tamamen farklı bir tablo gördük ve anladık ki aslında bizim dilimiz yok olmaya mahkum edilmiştir. Biz anladık ki okumamış Fars bir çoban kendini bizim lisans eğitimi almış bir Türk insanımızdan daha kolayca ifade edebilir. Ve ben bir Türk olarak, benim Türkçe aksanım için, binlerce utanç ve sıkıntı ile sadece Fars çobanın ne dediğini anlamaya kadırım. Eğer biz Türkçe bir aksan ile konuşuyorsak, bize şöyle diyorlar; 'en iyisi siz önce gidip aksanınızı düzeltin.' Onun için biz yok olmaya mahkum edildiğimizi düşünüyoruz (Asgerzade, 2005: 122).”

Bu bağlamda İran'da uygulanan asimilasyon süreci kapsamında; Merton'ın (1968: 187) bahsettiği meşrulaştırılmış denetim değişkenleri (*talimat/reçete* (prescription), *tercih* (preference), *izin* (permission) ve *yasaklama* (proscription)) aracılığı ile Türk kültürünün, kültürel amaçları ve söz konusu amaçlara, kabul edilebilir yollarla ulaşabilme olanakları; işlevsizleştirilip anomileştirilmiştir. Böylece Azerbaycan Türk kültürünün, ikna gücü, yani etkisi giderek azalmış ve gündelik yaşam ilişki ve etkinliklerinde kültürel unsurlarının işlevsellik oranı önemli ölçülerde düşürülmüştür.

Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı'nın yarı gizli genelgeler aracılığıyla verdiği resmi *talimatlar*da okul öğretmenleri, Türklerin bulunduğu bölgelerde, okullarda kesinlikle Farsçanın dışında herhangi bir dilde konuşulmaması ve konuşturulmaması konusunda her yıl uyarılmaktadırlar. Aşağıda verilen belge, resmi bir genelge olarak Erdebil eyaletinin milli eğitim müdürlüğü tarafından ilgili alt birimlere gönderilmiş söz konusu talimatlardan birinin fotokopisidir (<http://www.oyrenci.com/News.aspx?newsId=5782> 05.02.2009).

Ekonomik alanda uygulanan politikalar sonucu, resmi verilere göre Farsların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde ekonomik gelişme ve kalkınma oranının, diğer bölgelere göre daha fazla olduğu çeşitli araştırmalarda gözlemlenmiştir. Ekonomik yatırım oranlarının etnik kimlik faktörünü temel alan amaçlı dağılımı nedeniyle, Fars bölgelerinde çalışma ücretinin daha fazla oluşunu sağlamıştır. Bu nedenle Farsların yoğun olarak buldukları bölgelerde çalışmak daha cazip ve *tercih edilir* kılınmış, böylece sürecin gizli işlevi olarak söz konusu bölgelere göç teşvik edilmiştir.*

İran devleti Farslaştırma politikaları kapsamında, Fars olmayan etnik azınlıkların sadece kültürel etkinliklerle sınırlı, sivil örgütlenme taleplerini reddetmekte ve benzeri kolektif eylemleri de yasaklamaktadır. Tebriz'de 1990'ların başından itibaren ağır koşullar altında, Türk dili ve tarihi ile ilgili, yarı gizli, yarı açık faaliyet gösteren Azerbaycan Medeniyet Ocağı'na, devlet tarafından resmi olarak faaliyet izini verilmemektedir. 1996'da yapılan parlamento seçimlerinde, Tebriz'den bağımsız milletvekili adayı olarak seçimlere katılma izni almış ve seçim esnasında en yüksek oy oranını kazanarak birinci yeri tutmuş Dr. Mahmut Ali Çehregani'nin, seçim kampanyaları sırasında, Türklerin kültürel haklarını savunacağından söz ettiği için, devlet tarafından adaylık hakkı iptal edilmiştir. Ardından kendisi ve birçok Azerbaycan Türk aydın, yazar ve aktivist tutuklanarak ağır cezalara çarptırılmışlardır.

12 Mayıs 2006 tarihinde yayımlanan '*İran*' resmi devlet gazetesinde Türkler '*hamam böceği*' yerine konularak hakarete uğratılmış, ardından '*karikatür krizi*' olarak bilinen olaylar baş göstermiştir. Pehleviler döneminden miras kalan hakaret içerikli '*eşek Türk*' ifadesinden yakınan İran'daki yerli Türkler; bu sefer aynı nitelikte '*hamam böceği*' ifadesine kendi itirazlarını bildirmişlerdi. Kınama gösterileri Türklerin yaşadığı neredeyse tüm kent ve kasabalara yayılarak milyonlarca Türkü sokağa dökmüştür. Buna mukabil, rejim itirazcılara karşı, şiddet uygulayarak ağır hapis cezaları, işkence, işten atmalar vb. gibi baskıcı yöntemlerle karşılık vermiştir.

İran'da Türklere karşı uygulanan Farslaştırma süreci kapsamında yapılan uygulamaların bazı boyutları; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu İran Özel

* Ekonomik ilişkilerde merkezle çevre arasında uygulanan ayrımcı ve asimilasyoncu politikalarla ilgili daha ayrıntılı bilgi için, Güneylî'nin (2002: 123-150) incelemesine bakılabilir.

Temsilcisi Prof. Maurice Copithorne tarafından hazırlanan 1 Ocak-15 Ağustos 2000 dönemini kapsayan geçici raporda yansımaktadır:

“İran Anayasası'nın 15. ve 19. maddelerinin [Güney] Azerbaycan Türklüğü aleyhine açıkça ihlal edildiğini dile getiren raporun III. numaralı eki [Güney] Azerbaycan Türklerinin bilinen şikayetlerini kapsamaktadır ...

1. Kültürel özerkliğin inkarı,
2. Kültürel aktivistlerin rahatsızlığı ve hapsi,
3. Okullarda Azerbaycan Türkçesinin (Azeri) kullanımının yasaklanması,
4. Radyo ve televizyonda pür Azerbaycan Türkçesinden çok Farsça Türkçe karışık kullanım,
5. Okullarda İran halkının doğuşunun Fars boylarının gelişyle olduğu, Azerbaycanlıların da İrani Ariyanlar olduğu, Mongolların gelişyle zorla dillerinin değiştirildiğinin gösterilmesi,
6. Azeri/Türkçe coğrafi adların tahrif edilmesi veya değiştirilmesi,
7. Azeri/Türkçe adlı çocuğun kütüğe kaydının reddedilmesi.

Temsilcinin Genel Meclise sunduğu bu geçici raporda belirtilen hususlar İnsan Hakları Komisyonu Raporunun 59. paragrafına ise şu şekilde yansdı:

59. Azerilerin durumu ile ilgili olarak, basın yakında Cumhurbaşkanına Meclis üyeleri ve akademisyenler tarafından bir mektubun neşrini kaydetmiştir. Mektupta ırkçılık kınanmakta ve Türkçe televizyon kanalı, Türkçede eğitim hakkı, ekonomik kalkınma yardımı ve üst düzey hükümet konularına Azerilerin doldurulmasını içeren sekiz talep sıralanmıştır. Eylül ortalarında Cumhurbaşkanı Batı Azerbaycan'ı ziyaret etti, basında belirtilenlere göre, Cumhurbaşkanı Türkçe birkaç kelime konuşurken ve kültürel ve ekonomik kalkınma sözü verirken kalabalıktan beğeni sesleri yükseldi (Barutcu Özönder, 2002: 107-108).”

İran'da Türklere karşı yürütülen asimilasyon süreci kısaca özetlenirse; uygulanan kapsamlı asimilasyon süreci sonucunda, Fars toplumunun; *toplumsal, kültürel ve kişilik sistemleri, yapısal unsurları, gelişim sürecindeki görünüşleri ve temel işlevleri, etkili sızışım görüngüsünün* işleme mekanizması kapsamında, Türklerin toplumsal-kültürel yapısının içine işleyip yayılarak etkisini arttırdığı ve kapsayan kültür konumuna geldiği söylenebilir. Asimilasyon sürecinin kapsamı, boyutları ve amacı ile ilgili yukarıda kullanılan açıklayıcı kavramlar; analitik olarak Parsons (1971: 6, 11) tarafından kavramsallaştırılmış kategorik ayrımlar aşağıdaki tabloda verildiği gibi tatbik edilmiştir.

Tablo 4: Eylemin alt sistemleri, yapısal unsurları ve gelişim sürecindeki görünüşleri

Temel İşlevler	Eylemin Alt Sistemleri	Alt sistemler	Yapısal Unsurlar	Gelişim Sürecinin Görünüşleri
<i>Bütünleşme</i>	<i>Toplumsal Sistemi</i>	<i>Toplumsal Ortaklık</i>	<i>Normlar</i>	<i>Kapsama</i>
<i>Kalip koruması</i>	<i>Kültürel Sistemi</i>	<i>Kalip Koruması ya da Emanet</i>	<i>Değerler</i>	<i>Değer Genelleştirilmesi</i>
<i>Amaca Ulaşma</i>	<i>Kişilik Sistemi</i>	<i>Yönetim</i>	<i>Kollektiviteler</i>	<i>Farklılaşma</i>
<i>Uyum</i>	<i>Davranışsal Organizma</i>	<i>Ekonomi</i>	<i>Roller</i>	<i>Uyumsal Kabiliyetin Yükselmesi</i>

3. BÖLÜM: VERİLERİN ANALİZİ ve DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. ÖRNEKLEM GRUBUNUN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Örneklem grubunu oluşturan katılımcıların; %45,9'u kadın, %54,1'i erkektir. Yaş dağılımına bakıldığında (Tablo 9); en yüksek oranda katılımcının %23,3 oranı ile 25-29 yaş grubunda yer alanlar olduğu görülmektedir. Bunu %18,5 ile 30-34 yaş grubu ve %18 ile 20-24 yaş grubu izlemektedir. 55 ve üstündeki yaş grubu dışındaki katılımcıların farklı yaş gruplarını temsil edecek biçimde dağıldığı görülmektedir.

Tablo 9: Örneklem yaş dağılımı

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde
15-19	41	6,8	6,8
20-24	108	17,9	18,0
25-29	140	23,2	23,3
30-34	111	18,4	18,5
35-39	87	14,4	14,5
40-44	42	7,0	7,0
45-49	29	4,8	4,8
50-54	24	4,0	4,0
55-59	11	1,8	1,8
60 ve üstü	7	1,2	1,2
Toplam	600	99,5	100,0
Cevapsız	3	,5	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların medeni durumuna bakıldığında (Tablo 10), evli olan kişilerin %62 ile en yüksek oranı oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 10: Katılımcıların medeni durumları

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde
Bekar	215	35,7	35,8
Evli	372	61,7	62,0
Boşanmış	11	1,8	1,8
Eşi ölmüş	2	,3	,3
Toplam	600	99,5	100,0
Cevapsız	3	,5	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların örgün eğitim düzeyleri (Tablo 11); en büyük çoğunlukla lise (%48,6), daha sonra da lisans (%37,1) düzeyindedir. İlkokul (%3,8) ve ortaokul mezunu (%4,8) olanlar ise azınlıktadır. 2006'da yapılmış nüfus sayımına göre ise, Tebriz nüfusunun okuma yazma oranı %86,10 oranındadır. Toplam okuryazar oranının %23,25'i ilkököl mezunu, %18,29'u ortaokul mezunu, %27,31'i lise mezunu, %12,87'si üniversite

mezunu ve %2,3'ünün ise eğitim seviyesi belirtilmemiştir (http://www.sci.org.ir/content/userfiles/census85/census85/natayej/15ostan/Tab15_Ost03.xls).

Tablo 11: Örneklemin eğitim düzeyi dağılımı

	Sayı	Yüzde
İlkokul	23	3,8
Ortaokul	29	4,8
Lise	293	48,6
Lisans	224	37,1
Yüksek lisans	25	4,1
Doktora	9	1,5
Toplam	603	100,0

Katılımcıların en uzun süre yaşadığı yer %96,2 oranı ile Tebriz'dir. Gelir düzeyi açısından bakıldığında ise (Tablo 12); en yüksek oranın %38,4 ile 301.000-500.000 Tümen arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 12: Örneklemin gelir düzeyi dağılımı

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
300.000 Tümen ve altında	155	25,7	26,0
301.000-500.000 Tümen arasında	229	38,0	38,4
501.000-1.000.000 Tümen arasında	135	22,4	22,7
1.000.001 Tümen ve üstünde	77	12,8	12,9
Toplam	596	98,8	100,0
Cevapsız	7	1,2	
Toplam	603	100,0	

Toplam katılımcıların gelir düzeylerine göre (Tablo 13); kendilerini sınıflandırdıkları gruplar arasında en yüksek oranın %65 ile "orta sınıf" olduğu görülmektedir.

Tablo 13: Katılımcıların gelir düzeylerine göre sınıfsal konum algıları

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde
Yoksul	37	6,1	6,1
Alt	128	21,2	21,3
Orta	391	64,8	65,0
Üst	46	7,6	7,6
Toplam	602	99,8	100,0
Cevapsız	1	,2	
Toplam	603	100,0	

Katılımcılar arasındaki meslek/uğraşı dağılımında (Tablo 14); %18,9 ile en yüksek oran olan "ev hanımı" grubunu, %14,8 ile "öğrenci" ve %12,6 ile "memur" grupları

izlemektedir. %0,7 ile “işletmeci” ve %0,8 ile “asker” grupları ise en düşük meslek/uğraşı oranlarını oluşturmaktadır.

Tablo 14: Örneklemin meslek/uğraşı dağılımı

	Sayı	Yüzde
Ev hanımı	114	18,9
Öğretmen	47	7,8
Öğrenci	89	14,8
İşçi	66	10,9
Memur	76	12,6
Esnaf	18	3,0
Mühendis	24	4,0
Doktor	7	1,2
Sürücü	6	1,0
Serbest meslek	63	10,4
Sağlık hizmetleri (hemşire, teknisyen vs.)	9	1,5
Hizmet sektörü	27	4,5
İşsiz	38	6,3
Emekli	10	1,7
Asker	5	,8
İşletmeci	4	,7
Toplam	603	100,0

Katılımcıların annelerinin meslek/uğraşı alanının neredeyse tamamını (Tablo 15); %91,8 oranı ile “ev hanımı” kategorisi oluşturmaktadır.

Tablo 15: Katılımcıların annelerinin meslek/uğraşı dağılımı

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde
Ev hanımı	550	91,2	91,8
Öğretmen	4	,7	,7
İşçi	3	,5	,5
Memur	11	1,8	1,8
Esnaf	1	,2	,2
Terzi	4	,7	,7
Serbest meslek	2	,3	,3
Vefat etmiş	16	2,7	2,7
Emekli memur	4	,7	,7
Hizmet sektörü	4	,7	,7
Toplam	599	99,3	100,0
Cevapsız	4	,7	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların babalarının meslek/uğraşı grupları arasında (Tablo 16); %20,4 en yüksek oran olan “emekli” kategorisini, %17,2 ile “serbest meslek”, %12,5 ile “işçi” ve %11 ile “memur” kategorileri izlemektedir.

Tablo 16: Katılımcıların babalarının meslek/uğraşı dağılımı

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde
Öğretmen	20	3,3	3,4
İşçi	74	12,3	12,5
Memur	65	10,8	11,0
Esnaf	32	5,3	5,4
Mühendis	5	,8	,8
Sürücü	27	4,5	4,6
Terzi	3	,5	,5
Serbest meslek	102	16,9	17,2
Çiftçi	16	2,7	2,7
İşsiz	22	3,6	3,7
Vefat etmiş	66	10,9	11,1
Emekli	121	20,1	20,4
Hizmet sektörü	11	1,8	1,9
Asker	27	4,5	4,6
İşletmeci	2	,3	,3
Toplam	593	98,3	100,0
Cevapsız	10	1,7	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların annelerinin örgün eğitim düzeyinde (Tablo 17); en yüksek oranı %39,1 ile “ilkokul” kategorisi oluşturmaktadır. En düşük formal eğitim oranının ise %2,3 ile “lisans” düzeyi olduğu görülmektedir.

Tablo 17: Katılımcıların annelerinin eğitim düzeyi dağılımı

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde
Okur-yazar değil	225	37,3	37,4
İlkokul	235	39,0	39,1
Ortaokul	62	10,3	10,3
Lise	65	10,8	10,8
Lisans	14	2,3	2,3
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların babalarının örgün eğitim düzeyinde (Tablo 18); en yüksek oranı %34,1 ile “ilkokul” kategorisi oluşturmaktadır. En düşük eğitim düzeyi oranında ise %1 ile “lisansüstü” düzeyi yer almaktadır.

Tablo 18: Katılımcıların babalarının eğitim düzeyi dağılımı

	Sayı	Yüzde	Geçerli yüzde
Okur-yazar değil	127	21,1	21,5
İlkokul	202	33,5	34,1
Ortaokul	112	18,6	18,9
Lise	110	18,2	18,6
Lisans	35	5,8	5,9
Lisansüstü	6	1,0	1,0
Toplam	592	98,2	100,0
Cevapsız	11	1,8	
Toplam	603	100,0	

3.2. İRAN'DA GÜNEY AZERBAYCAN TÜRK KÜLTÜRÜ UNSURLARININ GÜNDELİK YAŞAM ETKİNLİKLERİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİ

3.2.1. Kimlik Algısı Bakımından Korunması ve Devam Ettirilmesi Öncelikle Tercih Edilen Kimlik Kategorileri

Katılımcıların (Tablo 19); %53,4'ü Türk kimliğinin devam ettirilmesi ve korunmasını önemli bulurken, %37,5'i İranlı kimliğini önemli bulmaktadır. Fars kimliğinin sürdürülmesini önemli bulanların oranı ise %1,3 ile en düşük seviyededir.

Tablo 19: Korunması ve devam ettirilmesi öncelikle tercih edilen kimlik kategorileri

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türk kimliğini	322	53,4	53,4
Fars kimliğini	8	1,3	1,3
İranlı kimliğini	226	37,5	37,5
İnsan kimliğini	17	2,8	2,8
Türk ve iranlı kimliği	24	4,0	4,0
Türk ve insan kimliği	1	,2	,2
İranlı ve insani kimliği	1	,2	,2
Türk, iranlı ve insani kimliği	4	,7	,7
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların, Türkler hakkında söylenen fıkralardan haberdar olup olmama durumuna bakıldığında (Tablo 20); katılımcıların %96,2 oranının, söz konusu fıkraların farkında oldukları görülmektedir.

Tablo 20: Türkler hakkında söylenen fıkralardan haberdar olma durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	580	96,2	96,2
Hayır	22	3,6	3,6
Her hangi bir fikrim yok	1	,2	,2
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların, anlatılan fıkraları gerçekçi bulup bulmadıklarına bakıldığında (Tablo 21); katılımcıların %68,7 oranında söz konusu fıkraları gerçekçi bulmadıkları görülmektedir; kısmen gerçekçi bulanların oranı %25,5 iken, tamamen gerçekçi bulanların oranı ise %4,5'tir.

Tablo 21: Anlatılan fıkraları gerçekçi bulma durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Durumuna uygun değil	8	1,3	1,3
Evet	27	4,5	4,5
Kısmen	154	25,5	25,5
Hayır	414	68,7	68,7
Toplam	603	99,8	100,0

3.2.2. Aile ve Akrabalık İlişkilerinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri

Katılımcılar arasında eşlerinin etnik kökenini önemseyenlerin oranı (Tablo 22); %73,6 orandadır.

Tablo 22: Kendi eşinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulma durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	443	73,5	73,6
Hayır	159	26,4	26,4
Toplam	602	99,8	100,0
Cevapsız	1	,2	
Toplam	603	100,0	

Eşlerinin etnik kökenini önemseyen katılımcılar arasında (Tablo 23); eşlerinin Türk olmasını tercih edenlerin oranı %72,6 iken, eşlerinin Fars olmasını tercih edenler %0,5 oranındadır.

Tablo 23: Kendi eşinin hangi etnik kökenden olduğu konusunun önemli bulunması durumunda, tercih edilen etnik köken

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Durumuna uygun değil	154	25,5	25,6
Türk	436	72,3	72,5
Fars	3	,5	,5
Diğer	8	1,3	1,3
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların, kendi çocuklarının eşlerinin etnik kökenini önemli bulması (Tablo 24); ile ilgili oran %71,8'dir.

Tablo 24: Çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunda önemli bulma durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	433	71,8	71,8
Hayır	170	28,2	28,2
Toplam	603	100,0	100,0

Kendi çocuklarının eşlerinin etnik kökenini önemseyen katılımcılar arasında (Tablo 25); çocuklarının eşlerinin Türk olmasını isteyenler %68,6 ile en yüksek orandadır, Fars olmasını tercih edenlerin oranı ise %1,8'dir, "Türk veya yabancı" olmasını tercih edenler ise %0,2 ile en düşük orandadır.

Tablo 25: Çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunun önemli bulunması durumunda, tercih edilen etnik köken

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Durumuna uygun değil	159	26,4	26,5
Türk	412	68,3	68,6
Fars	11	1,8	1,8
Diğer	18	3,0	3,0
Türk veya yabancı	1	,2	,2
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Birer aile bireyi olarak katılımcıların aile içerisinde birbirleriyle Farsça konuşup konuşmama durumlarına bakıldığında (Tablo 26); hiçbir zaman aile içerisinde Farsça konuşmayanlar %75,6 ile en yüksek oranı oluştururken, bazen konuşanlar %21,2 oranında, genellikle konuşanlar ise %3,2 ile en düşük oranı oluşturmaktadır.

Tablo 26: Aile bireylerinin aile içerisinde birbirleriyle Farsça konuşma durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Genellikle	19	3,2	3,2
Bazen	128	21,2	21,2
Hiçbir zaman	456	75,6	75,6
Toplam	603	100,0	100,0

3.2.3. Ortam ve Mekan Paylaşımında Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri

Katılımcıların, Fars komşuları olması durumunda bundan rahatsızlık duyup duymayacaklarına bakıldığında (Tablo 27); Fars komşudan rahatsız olmayacağını söyleyen katılımcıların %76 oranı ile en yüksekte olduğu görülürken, rahatsız olacağını söyleyenler %10,6 ile en düşük oranda yer almaktadır.

Tablo 27: Komşunun Fars olması konusunun, rahatsızlık yaratma durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet, rahatsız eder.	64	10,6	10,6
Kısmen rahatsız eder.	81	13,4	13,4
Hayır, rahatsız etmez.	458	76,0	76,0
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların, Fars komşuları olması durumunda onlarla iletişim kurmak için tercih ettikleri dile/dillere bakıldığında (Tablo 28); katılımcılar en yüksek oran olan %40,1 ile aynı zamanda her iki dilde (Türkçe ve Farsça) de iletişim kurmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Fars komşuyla %35,3 oranında katılımcı Türkçe iletişim kurmayı tercih ederken, %24,5 oranında katılımcı Farsça iletişim kurmayı tercih etmiştir.

Tablo 28: Fars komşusu olsa, onunla iletişim kurmak için tercih edilecek dil durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Farsça	148	24,5	24,5
Türkçe	213	35,3	35,3
Her iki dilde	242	40,1	40,1
Toplam	603	100,0	100,0

Kendisini Farsların arasında yabancı hisseden katılımcıların (Tablo 29); %38,6 oranında olduğu görülmektedir. Kısmen yabancı hissedenlerin oranı %34,8 iken, yabancı hissetmeyenlerin oranı %26,5'tir. Sonuç olarak, Farsların arasında kendisini yabancı hissedenler ile yabancı hissetmeyenler arasında önemli bir oransal farkın bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 29: Kendisini Farsların arasında yabancı hissetme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	233	38,6	38,6
Kısmen	210	34,8	34,8
Hayır	160	26,5	26,5
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların genellikle tatillerini geçirdikleri bölgeler arasında (Tablo 30); Tarihi Azerbaycan bölgesi %49,3 oranı ile en fazla tercih edilen yer olmaktadır. Tercih edilen tatil yerlerinden ikinci sırayı ise %17 oranı ile Fars bölgeleri oluşturmaktadır. Tatilini nerede geçirdiğinin bir öneminin olmadığını söyleyenlerin oranı ise %8'dir.

Tablo 30: Genellikle tatillerin geçirildiği bölge/bölgeler

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Tarihi Azerbaycan bölgesinde	296	49,1	49,3
Fars bölgelerinde	102	16,9	17,0
Yurt dışında	82	13,6	13,7
Tarihi Azerbaycan ve Fars bölgeleri	59	9,8	9,8
Fark etmez.	48	8,0	8,0
Tarihi Azerbaycan bölgeleri ve Yurt dışı	13	2,2	2,2
Toplam	600	99,5	100,0
Cevapsız	3	,5	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Türk kültür değerlerini öğrendikleri ortamlar arasında (Tablo 31, Tablo 32, Tablo 33, Tablo 34, Tablo 35); birinci sırada %61 oranı ile aile ortamı; ikinci sırada arkadaş ortamı; üçüncü sırada internet ortamı; dördüncü sırada okul ortamı ve beşinci sırada da kitle iletişim araçları yer almaktadır.

Tablo 31: Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 1. önemdeki ortam

	Sayı	Yüzde
Aile ortamı	368	61,0
Arkadaş ortamı	86	14,3
Okul ortamı	63	10,4
Kitle iletişim araçları	48	8,0
Toplam	565	93,7
Cevapsız	38	6,3
Toplam	603	100,0

Tablo 32: Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 2. önemdeki ortam

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Aile ortamı	153	25,4	27,4
Arkadaş ortamı	294	48,8	52,7
Okul ortamı	85	14,1	15,2
Kitle iletişim araçları	26	4,3	4,7
Toplam	558	92,5	100,0
Cevapsız	45	7,5	
Toplam	603	100,0	

Tablo 33: Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 3. önemdeki ortam

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Okul ortamı	4	,7	,8
Kitle iletişim araçları	12	2,0	2,4
İnternet ortamı	487	80,8	96,8
Toplam	503	83,4	100,0
Cevapsız	100	16,6	
Toplam	603	100,0	

Tablo 34: Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 4. önemdeki ortam

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Aile ortamı	38	6,3	7,4
Arkadaş ortamı	103	17,1	20,0
Okul ortamı	237	39,3	45,9
Kitle iletişim araçları	138	22,9	26,7
Toplam	516	85,6	100,0
Cevapsız	87	14,4	
Toplam	603	100,0	

Tablo 35: Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 5. önemdeki ortam

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Aile ortamı	40	6,6	8,1
Arkadaş ortamı	55	9,1	11,1
Okul ortamı	125	20,7	25,3
Kitle iletişim araçları	273	45,3	55,2
İnternet ortamı	2	,3	,4
Toplam	495	82,1	100,0
Cevapsız	108	17,9	
Toplam	603	100,0	

Araştırma sahasında yapılan gözlem sırasında ortam ve mekanın (fiziksel çevrenin) göze yansıyan görselliğinin büyük bir ölçüde İranlılığa dolayısıyla da Farslığa vurgu yapan kültür unsurları ile örtülmüş olduğu gözlemlenmiştir. Bu gibi olgular daha çok özellikle şehrin yeni yapılandırılmış bölgelerinin eski Türkçe adlarının silinmesiyle caddelere, sokaklara, binalara, iş yerlerine ve çeşitli teknolojik ürünlere verilen Farsça adlarla göze yansımaktadır. Yeni verilen Farsça adlar örneğin *Ariyen*, *Pasargad*, *Pars*, *Negin*, *Merzdaran*, *Firdevsi* vb. sadece bir ad olma niteliği taşımamakta aynı zamanda Fars kültüründeki tarihsel, kimliksel, yazınsal ve kültürel simgeleri içeren içerikleri de Azerbaycan Türk kültürü ortamına taşımakta ve zorunlu olarak işlevsel kılmaktadır. Böylece görselliği yansıtan ortam, mekan ve unsurlara verilen Farsça adlar Tahran'daki semt, mahalle, cadde, sokak, bina ve diğer görsel unsurlara verilen adların tıpatıp taklit edildiğini ve benzeştirme sürecinin işletildiğini açık bir biçimde gösterdiği söylenebilir.

3.2.4. Arkadaşlık İlişkilerinde Öncelikle Tercih edilen ve Uygulanan Türk Kültür Öğeleri

Katılımcıların, çevresindekilerin ilgisini çekmek için Türk arkadaşlarıyla Farsça konuşup konuşmadıkları durumuna bakıldığında (Tablo 36); söz konusu nedene bağlı olarak Farsça konuşmayanların %82,3 ile en yüksek oranda yer aldığı görülmektedir. İlgi çekmek için arkadaşlarıyla Farsça konuşanlar ise %7,8 ile en düşük orandadır.

Tablo 36: Çevredekilerin ilgisini çekmek için, Türk arkadaşlarıyla Farsça konuşma durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	47	7,8	7,8
Bazen	60	10,0	10,0
Hayır	496	82,3	82,3
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların, çevresindekilerin ilgisini çekmek için Fars arkadaş/arkadaşlar edinip edinmedikleri duruma bakıldığında (Tablo 37); söz konusu nedene bağlı olarak Farslarla arkadaşlık etmediğini söyleyenlerin %88,2 ile en yüksek oranda olduğu görülmektedir. İlgisi çekmek için Farslarla arkadaşlık edenler ise en düşük oranla %3,8'dir.

Tablo 37: Çevredekilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık etme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	23	3,8	3,8
Bazen	48	8,0	8,0
Hayır	532	88,2	88,2
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların etnik kökene göre dost çevresinin/sosyal çevresinin durumuna bakıldığında (Tablo 38); %62,3 ile Türklerin en yüksek oranda bulunduğu görülmekte; bu oranı %36,4 ile dost çevresinin/sosyal çevresinin karışık bir biçimde Türklerden ve Farslardan oluştuğunu söyleyenler gelmektedir. Çevresinin sadece Farslardan oluştuğunu söyleyenler ise %1 oranı ile en düşük seviyededir.

Tablo 38: Şimdiki dost çevresinin/sosyal çevresinin etnik kökene göre durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türk	375	62,2	62,3
Fars	6	1,0	1,0
Türkler ve Farslar	219	36,3	36,4
Diğer	2	,3	,3
Toplam	602	99,8	100,0
Cevapsız	1	,2	
Toplam	603	100,0	

3.2.5. İletişimde ve Eğitimde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri

Katılımcıların Türkçe konuşabilme durumlarına bakıldığında (Tablo 39); çok iyi derecede konuşabilenlerin oranının %44,6 ile en yüksek seviyede olduğu; iyi konuşabilenlerin oranının %44,1 olduğu görülmektedir. Hiç konuşamayanların oranı ise, en düşük seviyeye %0,5'tir.

Tablo 39: Türkçe konuşabilme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çok iyi	270	44,8	44,8
İyi	266	44,1	44,1
Orta	64	10,6	10,6
Hiç yok	3	,5	,5
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların Türkçe okuyabilme durumlarına bakıldığında (Tablo 40); orta derecede okuyabilenlerin oranının %39,8 ile en yüksek seviyede olduğu; iyi okuyabilenlerin oranının %26,2 olduğu görülmektedir. Hiç okuyamayanların oranı ise, en düşük seviyeyle %5,3'tür.

Tablo 40: Türkçe okuyabilme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çok iyi	70	11,6	11,6
İyi	158	26,2	26,2
Orta	240	39,8	39,8
Kötü	103	17,1	17,1
Hiç yok	32	5,3	5,3
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların Türkçe yazabilme durumlarına bakıldığında (Tablo 41); orta derecede yazabilenlerin oranının %32,5 ile en yüksek seviyede olduğu; kötü derecede yazabilenlerin oranının %27,2 olduğu görülmektedir. Hiç Türkçe yazamayanların oranı ise, %14,4'tür.Çok iyi Türkçe yazabilenlerin oranı en düşük seviye olan %9,5 oranında olduğu görülmektedir.

Tablo 41: Türkçe yazabilme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çok iyi	57	9,5	9,5
İyi	99	16,4	16,4
Orta	196	32,5	32,5
Kötü	164	27,2	27,2
Hiç yok	87	14,4	14,4
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların Farsça konuşabilme oranlarına bakıldığında (Tablo 42); en yüksek oranı iyi derecede Farsça konuşabilenler oluşturmaktadır (%38); bunu %35,2 ile orta derecede Farsça konuşabilenler izlemektedir. Çok iyi Farsça konuşabilenler %18,2 oranındayken, hiç Farsça konuşamayan katılımcıların oranı %0,7'dir.

Tablo 42: Farsça konuşabilme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çok iyi	110	18,2	18,2
İyi	229	38,0	38,0
Orta	212	35,2	35,2
Kötü	48	8,0	8,0
Hiç yok	4	,7	,7
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların Farsça okuyabilme oranlarına bakıldığında (Tablo 43); en yüksek oranı çok iyi derecede Farsça konuşabilenler oluşturmaktadır (%44,1); bunu %43,4 ile iyi derecede Farsça okuyabilenler izlemektedir. Katılımcılar arasında hiç Farsça okuyamayanların oranının ise %0,3 ile en düşük seviyede olduğu görülmektedir.

Tablo 43: Farsça okuyabilme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çok iyi	266	44,1	44,1
İyi	262	43,4	43,4
Orta	67	11,1	11,1
Kötü	6	1,0	1,0
Hiç yok	2	,3	,3
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların Farsça yazabilme oranlarına bakıldığında (Tablo 44); en yüksek oranı iyi derecede Farsça yazabilenler oluşturmaktadır (%43,6); bunu %39 ile çok iyi derecede Farsça yazabilenler izlemektedir. Hiç Farsça yazamayan katılımcı oranı ise en düşük seviyededir (%0,5).

Tablo 44: Farsça yazabilme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çok iyi	235	39,0	39,0
İyi	263	43,6	43,6
Orta	89	14,8	14,8
Kötü	13	2,2	2,2
Hiç yok	3	,5	,5
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların Türk arkadaşlarına yazdıkları mektup, kısa mesaj ve e-mail'leri genellikle hangi dilde yazdıklarıyla ilgili durum incelendiğinde (Tablo 45); ilk sırayı %37,5 oranı ile her iki dilin (Türkçe ve Farsça) almış olduğu görülmektedir. Bu oranı %37 ile Farsça izlemektedir; Türkçe ise oran sıralamasında %25,4 oranıyla sonuncu sırada yer almaktadır.

Tablo 45: Türk arkadaş ve yakınlarla yazılan mektup, kısa mesaj ve e-mail'lerin genellikle yazıldığı dil

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türkçe	153	25,4	25,4
Farsça	223	37,0	37,0
Her iki dilde	226	37,5	37,5
Toplam	602	99,8	100,0
Cevapsız	1	,2	
Toplam	603	100,0	

Genellikle izlemek için tercih edilen TV kanallarıyla ilgili durum incelendiğinde (Tablo 46); her iki dilde (Türkçe ve Farsça) de yayın yapan TV kanallarının katılımcılar tarafından %52 oranıyla en fazla tercih edilmekte olduğu görülmektedir. Bu oranı sırasıyla Türkçe yayın yapan TV'leri tercih edenler (%32,9) ve Farsça yayın yapan TV'leri tercih edenler (%14,3) izlemektedir.

Tablo 46: Genellikle izlemek için tercih edilen televizyon kanalları

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türkçe yayın yapan	198	32,8	32,9
Farsça yayın yapan	86	14,3	14,3
Her iki dilde yayın yapan	313	51,9	52,0
TV izlemem	5	,8	,8
Toplam	602	99,8	100,0
Cevapsız	1	,2	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların tercih ettikleri TV kanallarını izleme nedenleri arasında "işe yarayan bilgilerin ancak bu kanallarda bulunabilmesi" (Tablo 47); %81,4 oranında tercih nedeni olmaktadır.

Tablo 47: Tercih edilen televizyon kanallarını izleme nedeni: "işime yarayan bilgilerin ancak bu kanallarda bulunabilmesi"

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	455	75,5	81,4
Hayır	104	17,2	18,6
Toplam	559	92,7	100,0
Cevapsız	44	7,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların tercih ettikleri TV kanallarını izleme nedenleri arasında "güncel olayların anında takip edilebilmesi" (Tablo 48); %79,2 oranında tercih nedeni olmaktadır.

Tablo 48: Tercih edilen televizyon kanallarını izleme nedeni: “güncel olayların anında takip edilebilmesi”

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	443	73,5	79,2
Hayır	116	19,2	20,8
Toplam	559	92,7	100,0
Cevapsız	44	7,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların tercih ettikleri TV kanallarını izleme nedenleri arasında “farklı alanlara yönelik çok çeşitli programların bulunabilmesi” (Tablo 49); %91,2 oranında tercih nedeni olmaktadır.

Tablo 49: Tercih edilen televizyon kanallarını izleme nedeni: “farklı alanlara yönelik çok çeşitli programların bulunabilmesi”

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	510	84,6	91,2
Hayır	48	8,0	8,6
Toplam	559	92,7	100,0
Cevapsız	45	7,5	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların genellikle yazılı medyayı takip etmek için tercih ettikleri dil (Tablo 50); %66,5 en yüksek oranıyla Farsça’dır. Bunu, %27 oranıyla “her iki dil” (Türkçe ve Farsça) izlemektedir. Yazılı medyayı takip etmek için tercih edilen diller arasında Türkçe, %4,6 oranında tercih edilen bir dildir.

Tablo 50: Genellikle yazılı medyayı takip etmek için tercih edilen dil

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türkçe	28	4,6	4,6
Farsça	402	66,7	66,7
Her iki dilde	163	27,0	27,0
Okumam	10	1,7	1,7
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların tercih ettikleri dildeki yayınları okuma nedenleri arasında “işe yarayan bilgilerin ancak bu yayınlarda bulunabilmesi” (Tablo 51); %82,8 oranında tercih nedeni olmaktadır.

Tablo 51: Tercih edilen dildeki yayınları okuma nedeni: “işe yarayan bilgilerin ancak bu yayınlarda bulunabilmesi”

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	448	74,3	82,8
Hayır	93	15,4	17,2
Toplam	541	89,7	100,0
Cevapsız	62	10,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların tercih ettikleri dildeki yayınları okuma nedenleri arasında “güncel olayların anında takip edilebilmesi” (Tablo 52); %84,1 oranında tercih nedeni olmaktadır.

Tablo 52: Tercih edilen dildeki yayınları okuma nedeni: “güncel olayların anında takip edilebilmesi”

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	455	75,5	84,1
Hayır	86	14,3	15,9
Toplam	541	89,7	100,0
Cevapsız	62	10,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların tercih ettikleri dildeki yayınları okuma nedenleri arasında “farklı alanlara yönelik çok çeşitli bilgilerin bulunabilmesi” (Tablo 53); %90,2 oranında tercih nedeni olmaktadır.

Tablo 53: Tercih edilen dildeki yayınları okuma nedeni: “farklı alanlara yönelik çok çeşitli konuların bulunabilmesi”

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	488	80,9	90,2
Hayır	53	8,8	9,8
Toplam	541	89,7	100,0
Cevapsız	62	10,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların genellikle kitap okumak için tercih ettikleri diller arasında (Tablo 54); %49,8 oranıyla “her iki dil” (Türkçe ve Farsça) ilk sırayı almaktadır. İkinci sırayı %28,1 oranıyla Türkçe alırken, Farsça’nın %22,1 oranıyla üçüncü sırayı aldığı görülmektedir.

Tablo 54: Genellikle kitap okumak için tercih edilen dil

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türkçe	169	28,0	28,1
Farsça	133	22,1	22,1
Her iki dilde	299	49,6	49,8
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların tercih ettikleri dildeki kitapları okumalarının nedenleri arasında, “işe yarayan bilgilerin ancak bu kitaplarda bulunabilmesi” (Tablo 55); %83,6 oranında tercih nedeni olduğu görülmektedir.

Tablo 55: Tercih edilen dildeki kitapları okuma nedeni: “işe yarayan bilgilerin ancak bu kitaplarda bulunabilmesi”

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	444	73,6	83,6
Hayır	87	14,4	16,4
Toplam	531	88,1	100,0
Cevapsız	72	11,9	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların tercih ettikleri dildeki kitapları okumalarının nedenleri arasında, “güncel bilgilerin anında takip edilebilmesi” (Tablo 56); %78,9 oranında tercih nedeni olduğu görülmektedir.

Tablo 56: Tercih edilen dildeki kitapları okuma nedeni: “güncel bilgilerin anında takip edilebilmesi”

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	420	69,7	78,9
Hayır	112	18,6	21,1
Toplam	532	88,2	100,0
Cevapsız	71	11,8	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların tercih ettikleri dildeki kitapları okumalarının nedenleri arasında, “farklı alanlara yönelik çok çeşitli konuların bulunabilmesi” (Tablo 57); %89,7 oranında tercih nedeni olduğu görülmektedir.

Tablo 57: Tercih edilen dildeki kitapları okuma nedeni: “farklı alanlara yönelik çok çeşitli konuların bulunabilmesi”

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	477	79,1	89,7
Hayır	55	9,1	10,3
Toplam	532	88,2	100,0
Cevapsız	71	11,8	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Türkler için okullardaki eğitim dili konusundaki tercihlerine bakıldığında (Tablo 58); birinci sırada %61,1 oranıyla Türkçe gelmektedir. İkinci sırada ise, %14,5 oranıyla “her iki dilin” (Türkçe ve Farsça) geldiği görülmektedir. Farsça ise, %12 oranıyla üçüncü sırayı almaktadır.

Tablo 58: Türkler için, okullarda eğitim dili tercihi

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türkçe	368	61,0	61,1
Farsça	72	11,9	12,0
Türkçe ve Farsça	87	14,4	14,5
Türkçe ve İngilizce	30	5,0	5,0
Türkçe, Farsça ve İngilizce	29	4,8	4,8
Her hangi bir fikrim yok	6	1,0	1,0
Farsça ve Batı Dilleri	10	1,7	1,7
Toplam	602	99,8	100,0
Cevapsız	1	,2	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların okullardaki eğitim dilinin Farsça oluşunun Türk öğrencilerin başarı düzeyini nasıl etkilediği konusundaki görüşlerine bakıldığında (Tablo 59); birinci sırayı %69,4 oranıyla olumsuz yönde etkilediğini düşünen katılımcılar alırken, ikinci sırada %14,5 oranıyla olumlu yönde etkilediğini düşünen katılımcılar yer almaktadır. Farsça eğitim dilinin Türklerin başarısını etkilemediğini düşünen katılımcı oranının ise %6,6 olduğu görülmektedir.

Tablo 59: Okullarda eğitim dilinin Farsça oluşunun, Türklerin başarı düzeyini nasıl etkilediği durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Olumlu yönde etkilemektedir	88	14,6	14,6
Olumsuz yönde etkilemektedir	418	69,3	69,4
Başarı oranını etkilememektedir	40	6,6	6,6
Her hangi bir fikrim yok	56	9,3	9,3
Toplam	602	99,8	100,0
Cevapsız	1	,2	
Toplam	603	100,0	

Sahada yapılmış olan genel gözlem sırasında iletişim aracı olarak kullanılan dil ve ilgili diğer kültür öğeleri açısından; kentin yazısal görselliği, devlet ve özel sektöre bağlı çeşitli ilanlar, reklamlar, iş yerleri, sinemalar, okullar, parklar, spor kulüpleri, hastaneler, kafeteryalar, mağazalar, marketler vb. Fars dilinde yazılmış tabelalarla örtülmüş durumdadır. Fakat aralarında bazen Arap alfabesiyle yazılmış Türkçe adlar da göze çarpmıyor değil.

Genel olarak cep telefonlarında, bilgisayarlarda, uydu alıcılarında ve televizyonlarda kullanılan menüler de Farsça olmaktadır. Bütün bunlara yemekhaneler, kafeler, pastaneler ve eğlence mekanlarındaki menüler de eklenebilir. Ayrıca Türkler arasında

resmi yazışmalar dışında –belki de eğitimin Türkçe değil Farsça olduğundan dolayı– resmi olmayan yazışmalarda da genellikle Farsça kullanılmaktadır.

Kitle iletişim araçları olarak yerel bazda Tebriz'den her gün toplam 20 saat 15 dakika Farsça ve Türkçe yayın yapan Tebriz Devlet Radyosu (http://tabriz.irib.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=760&Itemid=463) ve

yaklaşık 9 saat civarında Sehend kanalı adı ile yayın yapan devlet televizyon kanalı (http://tabriz.irib.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=753&Itemid=467)

programlarının Türkçe program kapasitesi, yönetmeliğe göre toplam yayınlanacak programların %50'sini aşmama koşuluyla bölgesel çapta belirli politikalar doğrultusunda hizmet vermektedir

(http://tabriz.irib.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=696&Itemid=305). Aşağıda kurumun çalışma biçimi ve niteliğine ilişkin devlet otoritesi tarafından belirlenmiş ve yayın kurulu tarafından uygulanması zorunlu kılınmış bazı kural ve politikalar verilmektedir

(http://tabriz.irib.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=685&Itemid=305):

1. Yerel kültürlerin gelenek ve göreneklerinin *doğru* biçimleri belirtilerek yayımlanması,
2. Yaygın olan *yanlış kabullerin* ve *saptırıcı* geleneklerin ayıplanması ve bunların temel nedenlerinin araştırılması,
3. Komşu ülkelerin kitle iletişim araçlarından yayımlanan program ve propagandaların değerlendirilmesi, eleştirilmesi ve yarattıkları kuşkuşuların giderilmesi,
4. Bölgenin tarihsel geçmişinin, özellikle de çağdaş dönemde *doğru* yansıtılması,
5. Küresel emperyalizmin özellikle sınır bölgelerindeki iller üzerinden rejime karşı komplocu yaklaşımı bölge halklarına tanıtılıp bildirilmesi,
6. Milli ihtişam ve yerel memnuniyetin yükselişi doğrultusunda komşu ülkelerin gerçeklikleri ve haberlerinin yansıtılması,
7. Milli ihtişam ve yerel memnuniyetin yükselişi doğrultusunda, komşu ülkelerin toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik durumlarının *uygun analizinin* yapılması,
8. İslami milletler arasında ihtilaf yaratmak için düşmanların sinsice geliştirdikleri entrikaların tanıtılması,

9. Dolaylı olarak komşu Müslüman ülkelerin halklarını dinci ve devrimci ilkelerle yönlendirmek,
10. Sınırları koruma duygusu ve isteğini güçlendirmek,
11. İslami kültürün yayılması doğrultusunda kitle iletişim araçları yoluyla komşu ülkelerle iletişime geçmek,
12. Halk arasında etnik-yerel duyguların *dengesini sağlamak* ve 'İslami, İrani ve Devrimci' kimliğin güçlendirilmesi,
13. Milli birliği güçlendirecek değişkenlerin yaygınlaştırılması ve bildirilmesi. Örneğin: İslam, Şiilik, Vilayet-i Fakih, Ruhaniyet (Mollalık), Fars dili, İranseverlik ve milli gurur,
14. Ülkenin tüm kavimlerine (etnik azınlıklarına) yönelik rejimin bakış açısı ve dikkatinin belirtilmesi, gibi maddeler öngörülmektedir.

Shaffer (2002: 172) Tebriz Radyosunun Farsça cümle yapısını kullandığını, çok fazla Farsça kelimeye konuşmalarda yer verildiğini ve bunun da bozuk bir Türkçenin ortaya çıkmasına neden olduğunu yazar. Bu durumun bir grup Azerbaycanlı tarafından aşağılayıcı şovenist bir yaklaşım olarak algılandığını, yaşlıların ise radyo yayınlarını hiç anlamadıklarına neden olduğunu belirten Shaffer; bütün bunların çok bilinçli bir politika doğrultusunda uygulandığını ve başarısız olmadığını da söyler. Birçok Azerbaycanlı entelektüelin Farsçayı statü dili olarak algıladığını söyleyen yazar, söz konusu politikalardan etkilenen genç öğrencilerin durumunu da bundan farksız olarak niteler. Örneğin Azerbaycanlı bir tıp öğrencisi öz aksanını nasıl saklayacağını ve nasıl daha iyi Farsça telaffuz kullanabileceğinin yollarını arıyorken, Farsça telaffuzunun iyileşmesi ile kız arkadaşını daha iyi etkileyebileceğini düşünüyordu.

Görsel, işitsel ve yazılı yayın organlarında kullanılan Türkçe, son bir iki yılda muhatapları tarafından artan itiraz ve eleştiriler sonucu, çok sınırlı bir biçimde (birkaç sözcüğün ötesine geçmeyen) dil kurallarına uygun ifade edilse de, aşırı ölçülerde Farsçanın etkisi altına alınmıştır. Buna ilaveten ayrı toplumsal iletişim ortamlarında Türkçenin kullanım alanı büyük bir ölçüde dar tutulmaktadır. Öyle ki yerel kitle iletişim araçlarında genellikle sadece rejimin halka ulaştırmak istediği ideolojik mesajlar görece olarak Türk dil bilgisi kurallarına uygun yayımlanmaktadır. Ekonomi, kültür, hukuk, siyaset, tıp, bilim vb. gibi yaşam alanlarına dair güncel ve işlevsel bilgi ve haberler ise genellikle Farsçayla aktarılmaktadır.

Araştırma süreci boyunca yapılmış olan izlenim ve gözlemlerde; inşaat, sanayi, tıp, hizmetler sektörü vb. gibi uzmanlık alanlarında kullanılan terimlerin büyük bir oranı Farsçadan geçmiş terimler olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda var olan Türkçe terimlerin işlevsizleştirildiğinin yanı sıra yeni kültür ürünlerine verilmiş Farsça adların Türkler tarafından doğrudan, olduğu gibi kullanıldığı kolaylıkla gözlemlenebilir bir gerçeklik kazanmaktadır.

Devlete bağlı iletişim organları tarafından bilinçli olarak sürdürülen bu gibi süreçlere ve okullarda eğitim dilinin Farça oluşuna Türklerin büyük bir kısmı tarafından verilen tepkiler konusuna, gözlem grubunda bulunan kişiler şu sözlerle açıklık getirdiler: Nerdeyse her yılın ilgili makam ve yetkili organlara anayasada belitilen kültürel hak ve özgürlüklerimizin bir an önce uygulanması ile ilgili taleplerimizi on binlerce kişinin imzaladığı dilekçe ve kampanyalarla dile getiriyoruz. Fakat Fars ırkçılığına inanan belirli bazı kişiler, otorite sisteminin içinde önemli konumları işgal ettiklerinden en ilkel haklarımız bile iade edilmemektedir.

Shaffer (2000: 460-461; 2002: 172-173), Türkler tarafından dile getirilen talepleri ilgili bir mektuptan alıntılıyarak şu biçimde yansıtır: “İran Anayasasının 15. maddesi uyarınca çift dilde eğitim gibi bazı konulara dikkat etmenin sırası gelmiştir. Bu bizim birlikteliğimizi yalanlamaz. Çünkü biz İran Müslümanları olarak birleşmiş durumdayız, Farsça konuşanlar olarak değil. Ana dil, kültür ve diğer talepler ekseninde gerekli önlemleri almadığınız takdirde istenmeyen olayların meydana gelebileceğini dikkate almak zorundayız. Kültür ve eğitime yönelik programları üretenlerin resmi olmayan dillere de, özellikle Azerbaycan Türkçesine bir an önce önem göstermeleri gerekmektedir.” İmza kampanyası dilekçesini düzenleyen aynı öğrenciler Tebriz, Urmiye, Zencan, Erdebil ve Hamedan’da bölgesel yayın yapan televizyonların kurulmasını talep ediyor, hâlihazırda devam eden durumun Anayasal ihlal olduğunu belirtiyorlardı.

Görsel ve işitsel medyanın yasalar gereği devlet tekelinde bulunduğundan, özellikle kitle iletişim araçları ve eğitim kurumu, genellikle de diğer devlet kurumları aracılığı ile uygulanmakta olan Farslaştırma sürecine karşı tepkilerini bildirmek isteyen kesimler için geri kalan tek imkan, sınırlı ölçüde de olsa sıkı denetime tabi tutulmakta olan yazılı medyadaki iki dilli yayın organlarını kullanabilmek kalmaktadır. Sınırlı ölçülerde de olsa yazılı medya (yerel çapta yayınlanan bazı gazete, dergi ve üniversite öğrencileri

tarafından yayınlanan öğrenci dergileri gibi) aracılığı ile aktarılan kültürel bilgiler ve sürece karşı bildirilen kınayıcı tutum ve düşünceler neticesinde ilerleyen bilinçlendirme süreçleri devletin denetim kurumları tarafından anında tespit edilip ilgili yayın organı kapatılarak sorumluları cezalandırılıyorlar. Bu nedenle de yayın izni iptal edilmiş bir çok gazete, dergi ve öğrenci yayınından söz edilebilir. Şemsi Tebriz, Omide Zencan, Nedaye Erdebil, Yol, Çenlibel, Oyanış, Ulduz vb. gibi bir çok yazılı medya sadece son yıllarda kapatılmış örneklerden bazılarıdır. Söz konusu basın yayınlarında Türkçe yazılı sayfalarda sadece Türkçe şiir, edebiyat ve müzik konuları işlenmektedir. Diğer tüm yaşam alanlarına dair bilgiler ise Farsça aktarılmaktadır.

3.2.6. Resmi Olmayan Geleneksel Törenlerde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültürel Öğeler

Katılımcıların Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih edip etmeme durumlarına bakıldığında (Tablo 60); kesinlikle Türkçe mersiye dinlemeyi tercih eden katılımcı oranının %43,3 ile en yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Kesinlikle Türkçe mersiye dinlemeyenlerin oranı ise %0,3 ile en düşük seviyededir.

Tablo 60: Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih etme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	261	43,3	43,3
Katılıyorum	160	26,5	26,5
Kararsızım	176	29,2	29,2
Katılmıyorum	4	,7	,7
Kesinlikle katılmıyorum	2	,3	,3
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların düğünleri ve yas törenlerini uygulama biçimlerine bakıldığında (Tablo 61); Türk kültürüne uygun bir biçimde uyguladığını dile getirenlerin oranının %64 ile en yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Bunu, %32,8 oranıyla “her iki kültürdeki” (Türk ve Fars) gibi uygulayan katılımcılar izlemektedir.

Tablo 61: Düğünleri ve yas törenlerini uygulama biçimi

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türk kültüründeki gibi	386	64,0	64,0
Fars kültüründeki gibi	19	3,2	3,2
Her iki kültürdeki gibi	198	32,8	32,8
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların, düğünlerinin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih ettikleri duruma bakıldığında (Tablo 62); birinci sırada %72,5 oranında Türk kültüründeki gibi uygulanmasını tercih eden katılımcılar gelmektedir. Bu oranı, %24,5 oranıyla “her iki kültürdeki” (Türk ve Fars) gibi uygulanmasını tercih eden katılımcılar izlemektedir. Fars kültüründeki uygulamaları tercih edenler %2,8 oranındayken, Batı kültüründeki gibi uygulanmasını tercih edenlerin oranınının %0,2 olduğu görülmektedir.

Tablo 62: Düğünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih etme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türk kültüründeki gibi	437	72,5	72,5
Fars kültüründeki gibi	17	2,8	2,8
Her iki kültürdeki gibi	148	24,5	24,5
Batı kültüründeki gibi	1	,2	,2
Toplam	603	100,0	100,0

Gözlem grubunda bulunan kişilerin belirttikleri ifadelerle göre eskiden benzeri görünmedik bir biçimde özel yas törenleri ve muharrem ile Ramazan aylarına özgün dini törenlerde ilahiler ve mersiyelerin de kısmen Farsça okunması için ilgili makam ve yetkili kurumlardan vaizlere sözlü emirler ve uyarılar gelmektedir. Söz konusu uyarı ve emirleri yerine getirmeyen vaizlerin ilgili makamlarca çalışma izinleri iptal ettirilmektedir. Ayrıca Tebriz’de her hafta düzenli olarak uygulanan Cuma namazı hutbelerinde verilen vaazların büyük bir kısmının Farsça hitap edildiği gözlemlenmiştir.

3.2.7. Boş Zaman ve Müzik Zevkinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri

Katılımcılar arasında (Tablo 63); boş zamanlarında TV izleyenlerin oranı %41,3, spor yapmaların oranı%14,4, interneti kullanan ya da bilgisayar oyunu oynayanların oranı %11,9, kitap/gazete/dergi vs. okuyanların oranı %45,6, müzik dinleyenlerin oranı %15,8, tanıdıklarıyla birlikte geçirenlerin oranı %31,0, gezinenlerin oranı %27,7, Azerbaycan sanatı ve folkloru ile ilgilenenlerin oranı %3,3, telefonda konuşanların oranı %2,2, dinlenenlerin oranı %18,1, el işi yapanlar %2,8, ev işi ve alışveriş yapanların oranı %2,7, cinsellikle ilgilenenlerin durumu %1,7, düşünenlerin oranı %0,5 ve dini ritüellerle ilgilenenlerin oranı %1,3 olarak görülmektedir.

Tablo 63: Boş zamanı değerlendirme biçimleri

Boş zamanlarda TV izleme durumu			
	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	249	41,3	41,3
Hayır	354	58,7	58,7
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda spor yapma durumu			

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	87	14,4	14,4
Hayır	516	85,6	85,6
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda interneti kullanma ya da bilgisayarda oyun oynama durumu			
Evet	72	11,9	11,9
Hayır	531	88,1	88,1
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda kitap/gazete/dergi vs. okuma durumu			
Evet	275	45,6	45,6
Hayır	328	54,4	54,4
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda müzik dinleme durumu			
Evet	95	15,8	15,8
Hayır	508	84,2	84,2
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanları tanıdıklarıyla birlikte geçirme durumu			
Evet	187	31,0	31,0
Hayır	416	69,0	69,0
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda gezinme durumu			
Evet	167	27,7	27,7
Hayır	436	72,3	72,3
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda Azerbaycan sanatı ve folkloru ile ilgilenme durumu			
Evet	20	3,3	3,3
Hayır	583	96,7	96,7
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda telefonda konuşma durumu			
Evet	13	2,2	2,2
Hayır	590	97,8	97,8
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda dinlenme durumu			
Evet	109	18,1	18,1
Hayır	494	81,9	81,9
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda el işi yapma durumu			
Evet	17	2,8	2,8
Hayır	586	97,2	97,2
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda ev işi ve alışveriş yapma durumu			
Evet	16	2,7	2,7
Hayır	587	97,3	97,3
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda cinsellikle ilgilenme durumu			
Evet	10	1,7	1,7
Hayır	593	98,3	98,3
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda düşünme durumu			
Evet	3	,5	,5
Hayır	600	99,5	99,5
Toplam	603	100,0	100,0
Boş zamanlarda dini ritüellerle ilgilenme durumu			

Evet	8	1,3	1,3
Hayır	595	98,7	98,7
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların boş zamanlarını değerlendirme biçimlerinden memnuniyet ya da memnuniyetsizlik durumlarına bakıldığında (Tablo 64); memnun olanların oranının %64,6 olduğu, memnuniyetsiz olan katılımcıların oranının ise %35,4 olduğu görülmektedir.

Tablo 64: Boş zamanları değerlendirme biçiminden memnuniyet durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	389	64,5	64,6
Hayır	213	35,3	35,4
Toplam	602	99,8	100,0
Cevapsız	1	,2	
Toplam	603	100,0	

Boş zamanlarını değerlendirdikleri biçimden memnuniyetsiz olan katılımcıların memnuniyetsizliklerinin nedenleri arasında (Tablo 65); birinci sırada %25,4 oranıyla “yeterince sosyal faaliyetin/eğlencenin olmaması” nedeni yer almaktadır.

Tablo 65. Boş zamanlarını değerlendirme biçiminden memnuniyetsiz olduğunu belirten katılımcıların, memnuniyetsizliklerinin nedeni/nedenleri ile ilgili durum

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Durumuna uygun değil.	386	64,0	64,4
Yeterince sosyal faaliyet/eğlence olanakları yok.	152	25,2	25,4
Para israfı yüzünden.	2	,3	,3
Maddi yetersizlik.	27	4,5	4,5
Zaman iyi zayıftır.	15	2,5	2,5
Yeterince zaman ayıramıyorum.	3	,5	,5
Çalışma saatlerim fazla olduğu için serbest zaman sıkıntım v	8	1,3	1,3
Moralim iyi değil.	1	,2	,2
Eğlence olanakları kısıtlı ve maddi yetersizlik var.	2	,3	,3
Her hangi bir fikrim yok.	3	,5	,5
Toplam	599	99,3	100,0
Cevapsız	4	,7	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 66); söz konusu müziği genellikle dinlemeyenlerin oranının (%64,9), genellikle dinleyenlerin oranından (%35,1) anlamlı ölçüde yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 66: Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	211	35,0	35,1
Hayır	390	64,7	64,9
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 67); söz konusu müziği genellikle dinlemeyenlerin oranının (%64,1), genellikle dinleyenlerin oranından (%35,9) anlamlı ölçüde yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 67: Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik müzik dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	216	35,8	35,9
Hayır	385	63,8	64,1
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 68); söz konusu müziği genellikle dinleyenlerin oranının (%68,1) genellikle dinlemeyenlerin oranından (%31,9) anlamlı ölçüde yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 68: Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	409	67,8	68,1
Hayır	192	31,8	31,9
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 69); söz konusu müziği genellikle dinlemeyenlerin oranının %91,5 olduğu görülmektedir.

Tablo 69: Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	51	8,5	8,5
Hayır	550	91,2	91,5
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 70); söz konusu müziği genellikle dinleyenler %52,6 oranında bulunurken, dinlemeyenlerin oranının %47,4 olduğu görülmektedir.

Tablo 70: Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	316	52,4	52,6
Hayır	285	47,3	47,4
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 71); söz konusu müziği genellikle dinlemeyenlerin oranının %66,7 olduğu görülmektedir; dinleyenler ise %33,3 oranında bulunmaktadır.

Tablo 71: Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	200	33,2	33,3
Hayır	401	66,5	66,7
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 72); söz konusu müziği genellikle dinlemediğini söyleyen katılımcı oranı %72,7 iken, dinlediğini söyleyen katılımcı oranının %27 olduğu görülmektedir.

Tablo 72: Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	162	26,9	27,0
Hayır	439	72,8	73,0
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 73); söz konusu müziği genellikle dinlemeyenlerin oranı %81,4 iken, dinleyenler %18,6 oranında bulunmaktadır.

Tablo 73: Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	112	18,6	18,6
Hayır	489	81,1	81,4
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Fars müziği çeşitlerinden pop müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 74); söz konusu müziği genellikle dinlemediğini belirten katılımcı oranının %71,5, dinleyen katılımcı oranının da %28,5 olduğu görülmektedir.

Tablo 74: Genellikle Fars müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	171	28,4	28,5
Hayır	429	71,1	71,5
Toplam	600	99,5	100,0
Cevapsız	3	,5	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Fars müziği çeşitlerinden klasik müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 75); söz konusu müziği genellikle dinlemediğini belirten katılımcı oranının %78,5, dinleyen katılımcı oranının da %21,5 olduğu görülmektedir.

Tablo 75: Genellikle Fars müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	129	21,4	21,5
Hayır	472	78,3	78,5
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Fars müziği çeşitlerinden halk müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 76); söz konusu müziği genellikle dinlemediğini belirten katılımcı oranının %64,6 ve dinleyen katılımcı oranının da %35,4 olduğu görülmektedir.

Tablo 76: Genellikle Fars müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	213	35,3	35,4
Hayır	388	64,3	64,6
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Fars müziği çeşitlerinden rock müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 77); söz konusu müziği genellikle dinlemediğini belirten katılımcı oranının %93,2; dinleyen katılımcı oranının da %6,8 olduğu görülmektedir.

Tablo 77: Genellikle Fars müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	41	6,8	6,8
Hayır	560	92,9	93,2
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların yabancı müzik çeşitlerinden pop müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 78); söz konusu müziği genellikle dinlemediğini belirten katılımcı oranının %75,2 ve dinleyen katılımcı oranının da %24,8 olduğu görülmektedir.

Tablo 78: Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	149	24,7	24,8
Hayır	452	75,0	75,2
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların yabancı müzik çeşitlerinden klasik müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 79); söz konusu müziği genellikle dinlemediğini belirten katılımcı oranının %83 ve dinleyen katılımcı oranının da %17 olduğu görülmektedir.

Tablo 79: Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	102	16,9	17,0
Hayır	499	82,8	83,0
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların yabancı müzik çeşitlerinden halk müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 80); söz konusu müziği genellikle dinlemediğini belirten katılımcı oranının %96 ve dinleyen katılımcı oranının da %4 olduğu görülmektedir.

Tablo 80: Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	24	4,0	4,0
Hayır	577	95,7	96,0
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların yabancı müzik çeşitlerinden rock müziğini dinleyip dinlememe durumlarına bakıldığında (Tablo 81); söz konusu müziği genellikle dinlemediğini belirten katılımcı oranının %83,7 ve dinleyen katılımcı oranının da %16 olduğu görülmektedir.

Tablo 81: Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	96	15,9	16,0
Hayır	505	83,7	84,0
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

3.2.8. Ekonomik İlişkilerde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültürel Etkenler

Katılımcıların daha güvenilir ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için tercih ettikleri kişilerin etnik kökenine bakıldığında (Tablo 82); söz konusu etnik kökenlerle ilgili olarak %68,3 oranında herhangi bir ayırım/tercihin yapılmadığı görülmektedir. Ancak katılımcıların %27,2'sinin Türkleri ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için daha güvenilir bulduğu görülmektedir. Farlarla ekonomik ilişkileri daha güvenilir bulan katılımcı oranı ise %3,5'tir.

Tablo 82: Daha güvenilir ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için tercih edilen etnik kökenden kişiler

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türklerle	164	27,2	27,2
Farlarla	21	3,5	3,5
Fark etmez	412	68,3	68,3
Her hangi bir fikrim yok	4	,7	,7
Diğer	2	,3	,3
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların alışverişlerinde satın aldıkları ürünlerin üretim bölgesini önemseyip önemsemediklerine bakıldığında (Tablo 83); %61,4'lük bir katılımcı oranının söz

konusu konuyu önemsemediği görülmektedir. İkinci sırada, %33,7'lik bir oranla Türk bölgelerinde üretilmiş ürünleri satın almayı tercih eden katılımcılar gelmektedir. Fars bölgelerinde üretilmiş ürünleri tercih eden katılımcı oranı ise %2,5'tir.

Tablo 83: Alışverişlerde satın alınan ürünlerin üretildiği bölgenin/bölgelerin tercihi

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türk bölgelerinde üretilmiş ürünleri	203	33,7	33,7
Fars bölgelerinde üretilmiş ürünleri	15	2,5	2,5
Fark etmez	370	61,4	61,4
Yabancı ülkelerde üretilmiş malları	5	,8	,8
Kalite önemli	10	1,7	1,7
Toplam	603	100,0	100,0

İş fırsatlarını değerlendirme konusunda hangi etnik grubu daha başarılı buldukları sorusu yöneltildiğinde (Tablo 84); katılımcıların %46,3'ü etnik kökenin fark etmediğini belirtmişleridir. %38,5'lik bir katılımcı oranının ise, iş fırsatlarını değerlendirme konusunda Türkleri daha başarılı bulduğu görülmektedir. Farsları daha başarılı bulan katılımcı oranı ise %15,1'dir.

Tablo 84: İş fırsatlarını değerlendirme konusunda daha başarılı bulunan etnik grup

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türkler	232	38,5	38,5
Farslar	91	15,1	15,1
Fark etmez	279	46,3	46,3
Toplam	602	99,8	100,0
Cevapsız	1	,2	
Toplam	603	100,0	

Katılımcılara hangi bölgelerde çalışmanın daha karlı olduğu sorusu yöneltildiğinde (Tablo 85); birinci sırayı %36,2'lik bir oranla söz konusu bölgeler arasında bir farkın olmadığını belirten katılımcılar almaktadır. Fars bölgelerinde çalışmanın daha karlı olduğunu belirten katılımcılar ise %34,7'lik bir oranla ikinci sırayı almaktayken; Türk bölgelerini daha karlı gören katılımcı oranının ise %28 olduğu görülmektedir.

Tablo 85: Çalışmanın daha karlı olduğu düşünülen bölge/bölgeler

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türk bölgelerinde	169	28,0	28,0
Fars bölgelerinde	209	34,7	34,7
Fark etmez	218	36,2	36,2
Her hangi bir fikrim yok	5	,8	,8
Diğer	2	,3	,3
Toplam	603	100,0	100,0

3.2.9. Azerbaycan Türk Kültür Ürünleri ve Öğelerini Tanıma ve Bilme

“Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir,” ifadesine tamamen katılan katılımcılar (Tablo 86); %61,5 ile en yüksek oranı oluşturmaktadır; söz konusu ifadeye kesinlikle katılmayanların oranı ise %0,3 ile en düşük seviyededir.

Tablo 86: “Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir.”

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	371	61,5	61,5
Katılıyorum	153	25,4	25,4
Kararsızım	69	11,4	11,4
Katılmıyorum	8	1,3	1,3
Kesinlikle katılmıyorum	2	,3	,3
Toplam	603	100,0	100,0

“İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz,” ifadesine kesinlikle katılmayanların oranı (Tablo 87); %26,7 ile en yüksek seviyededir. Söz konusu ifadeye kesinlikle katılanların oranı ise, %6,5 ile düşük seviyededir.

Tablo 87: “İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz.”

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Kesinlikle katılıyorum	39	6,5	6,5
Katılıyorum	114	18,9	18,9
Kararsızım	163	27,0	27,0
Katılmıyorum	126	20,9	20,9
Kesinlikle Katılmıyorum	161	26,7	26,7
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcılar arasında Azerbaycan Türk şair ve yazarlarından 1 ile 5 arasında tanıyan/bilen katılımcı oranı (Tablo 88); en yüksek seviye ile %56’dır. 6 ve üzerinde Azerbaycan şair ve yazarını tanıyanların/bilenlerin oranı %41 iken; Azerbaycan şair ve yazarlarını hiç bilmeyenler en düşük seviye ile %2,8 oranındadır.

Tablo 88: Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını tanıma/bilme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiç bilmiyorum.	17	2,8	2,8
1 kişi ile 5 kişi arası biliyorum.	338	56,1	56,1
6 kişi ve üstünde biliyorum.	247	41,0	41,0
Toplam	602	99,8	100,0
Cevapsız	1	,2	
Toplam	603	100,0	

Katılımcılar arasında Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserlerden 1 ile 5 arasında okuyanların oranı (Tablo 89); en yüksek seviye ile %49,3’tür. Azerbaycan Türkçesinde

yazılmış eserlerden 6'nın üzerinde okuyanlar (%27) ile söz konusu eserlerden hiç okumayanların (%23,7) oranının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 89: Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserleri okuma durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiç okumadım.	143	23,7	23,7
1 eser ile 5 eser arasında okudum.	297	49,3	49,3
6 eser ve üstünde okudum.	163	27,0	27,0
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcılar arasında Azerbaycan Türk mimari eserlerinden 6'nın üzerinde tanıyan/bilen katılımcı oranı (Tablo 90); en yüksek seviye ile %55'tir. Bunun ardından, %39 oranı ile 1 ile 5 eser arasında tanıyanlar/bilenler gelmektedir. Söz konusu eserleri hiç bilmeyenlerin oranı ise en düşük seviye ile %5,5'tir.

Tablo 90: Azerbaycan Türk mimari eserlerini tanıma/bilme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Hiç bilmiyorum.	33	5,5	5,5
1 eser ile 5 eser arasında biliyorum.	236	39,1	39,2
6 eser ve üstünde biliyorum.	333	55,2	55,3
Toplam	602	99,8	100,0
Cevapsız	1	,2	
Toplam	603	100,0	

Katılımcılar arasında Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine, Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli bulanların oranı (Tablo 91); %54,4'tür. Söz konusu konuya katılmayanların oranı ise, %12,6'dır.

Tablo 91: Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine, Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli bulma durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Katılıyorum	328	54,4	54,6
Kısmen katılıyorum	195	32,3	32,4
Katılmıyorum	77	12,8	12,8
Her hangi bir fikrim yok.	1	,2	,2
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Katılımcıların Türk geleneklerini sürdürüp sürdürmediklerine bakıldığında (Tablo 92); Türk geleneklerine bağlı bir biçimde yaşamaya çalışanların en yüksek oran olan %52,8 seviyesinde olduğu görülmektedir. Türk geleneklerine güçlü bir bağlılık içerisinde yaşamını sürdüren katılımcıların oranı ise %42,7'dir. Türk geleneklerine yönelik olarak herhangi bir bağlılığı bulunmayanlar en düşük oran olan %4,5 seviyesindedir.

Tablo 92: Türk geleneklerini devam ettirme durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türk geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum.	257	42,6	42,7
Türk geleneklerine bağlı bir şekilde yaşamaya çalışıyorum.	318	52,7	52,8
Türk geleneklerine herhangi bir bağlılığım yok.	27	4,5	4,5
Toplam	602	99,8	100,0
Cevapsız	1	,2	
Toplam	603	100,0	

Fars geleneklerinin katılımcıların yaşamlarındaki yerine bakıldığında (Tablo 93); Fars geleneklerine herhangi bir bağlılık hissetmediğini söyleyenlerin oranı en yüksek seviyededir (%58,1). Fars geleneklerine bağlı bir biçimde yaşamaya çalışanların oranı %37,1'dir. Katılımcılardan Fars geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşayanların oranı ise en düşük seviyededir (%4,7).

Tablo 93: Fars geleneklerinin hayatındaki yeri ile ilgili durum

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Fars geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum.	28	4,6	4,7
Fars geleneklerine bağlı bir şekilde yaşamaya çalışıyorum.	223	37,0	37,1
Fars geleneklerine herhangi bir bağlılığım yok.	349	57,9	58,1
Hiçbirisine	1	,2	,2
Toplam	601	99,7	100,0
Cevapsız	2	,3	
Toplam	603	100,0	

Araştırma süresinde yapılan genel gözlem ve izlenimler temelinde, devletin denetiminde bulunan örgün eğitim kurumlarının yanı sıra yaygın eğitim süreci boyunca kitle iletişim araçları, sinema filmleri, dini ritüeller, sportif etkinlikler, çeşitli yarışma programlarında sorulan sorular, diziler, sanatsal faaliyetler vb. gibi bilişim ve toplumsallaşma süreçlerinde İranlılık vurgusu kapsamında Farslık ve Fars kültür unsurları toplumsal-kültürel ilişki ve etkileşim ağlarını büyük bir oranda etkileyerek sarmış olduğu gözlemlenmiştir. Süreçte, Fars bölgeleri lehinde ekonomik ilişkiler ağının yapılanmasını etkileyen kalkınma politikaları sonucunda (Güneyli, 2002) göç alan (Fars bölgeleri) ve veren (Türk bölgeleri) bölgeler arası eşitsizlik gerçeği, ayrıca Fars dili başta olmakla diğer kültür öğelerinin kullanımını zorunlu kılan hukuksal düzenlemeler de göz önünde bulundurulursa, durumu yansıtan tablo daha da açık bir biçimde göze yansiyabilir.

Farslaştırma sürecinin sadece Türkçenin zayıflatılması ile sınırlı kalmadığı, aynı zamanda kültürün diğer boyutları olan düşünme, düşünce üretme, toplumsal ve fiziksel

çevreyi anlama, algılama ve açıklama biçimlerini de etkilediği gerçeği kaçınılmaz olarak toplumsal-kültürel ilişkiler ağının neredeyse tüm alanlarına yansımakta olduğu kolaylıkla gözlemlenebilir. Dolayısıyla Farslaştırma süreci kapsamında uygulanan zorlayıcı asimilasyoncu politikalar sonucu, Türklere özgü toplumsal eylemlerin temelini oluşturan görme, algılama, düşünme, eyleme gibi bilişsel ve davranışsal öğelerin, belirli ölçülerde Farslarınkine benzer duruma gelmediği söylenemez. Farslaştırma süreci sonucunda çeşitli toplumsal-kültürel ilişki ve etkileşim alanlarında farklı oranlarda olsa da; Türk kültürünün öğrenim, aktarım ve süreğenliğini sağlayacak koşullar ve kültürel yapının bütünselliğini koruyacak çeşitli kültür bileşenleri arasındaki ilişki ve etkileşim mekanizmaları bozularak parçaladığı, dolayısıyla da anomiye uğratılarak işlevsizleştirildiği sosyolojik açıdan gözlemlenebilir durumda olduğu söylenebilir.

İranlılaştırma/Farslaştırma politikaları doğrultusunda kurgulanmış/inşa edilmiş toplumsal-kültürel koşullara karşın Türk kültür öğelerinin kullanım ve aktarımını zorunlu kılan koşulların tamamen ortadan kalktığı da söylenemez. Araştırmada nicel araştırma yöntemiyle elde edilmiş verilerde de görüldüğü gibi Türk kültür öğelerinin kullanımı gündelik yaşam içerisinde aile, arkadaşlık, mesleki ve toplumsal ilişkilerde önemli ölçülerde yerini korumakta ve gereksinimleri karşılamaktadır. Türk kültür öğelerinin aktarım, öğrenim ve kullanımı ile ilgili devlet otoritesi tarafından bilinçli olarak getirilmiş sınırlılıklara karşı, bilinçli olarak verilen tepkisel biçimlerden biri, araştırmanın gözlem grubu tarafından geliştirilmiş olan çalışma yöntemleri sayılabilir.

Kar amacı gütmeyen ve tamamen gönüllülük temelinde yarı gizli olarak Tebriz'de Azerbaycan Türk kültür öğelerinin yeni kuşaklara aktarılmasını amaçlayan, beşi öğretmen ve sayıları 20-25 civarında öğrenciden oluşan toplam 25-30 kişilik grup, folklorik ve pedagojik konular kapsamında bir sivil toplum kuruluşu niteliğinde faaliyet göstermekteydi. Haftanın tek resmi tatil günü olan Cuma günlerinde düzenlenen eğitim kurslarına gönüllü olarak katılan 6 ile 14 arası yaş grubundaki kız ve erkek öğrencilere; genel olarak Azerbaycan Türkçesi, çocuk masalları, şiiri ve edebi metinleri, folklorik danslar, Türküler, milli kahramanları ve milli tarihsel münasebetleri anımsatan günler ile ilgili bilgiler, Azerbaycan'ın coğrafi özellikleri ve ünlü şahsiyetleri ile ilgili bilgiler öğretilerek aktarılmaktaydı.

Gözlem grubunun yönetici kadrolarının verdikleri ifadelerle göre bildikleri kadarıyla, Tebriz'de onlara benzer biçimde faaliyet gösteren dört ayrı grup bulunmaktadır. Grubun yönetici kadroları ayrıca 1990'lı yılların başından beri henüz resmi izin alamayan ve gayri resmi olarak faaliyet gösteren Azerbaycan Medeniyet Ocağı'nın 2 ya da 3 ayda bir düzenlediği konferans niteliğindeki toplantılara da katılmaktadırlar. Onların açıklamalarına göre, 2005 yılında İran'ın şimdiki Cumhurbaşkanı M. Ahmedinejad'ın iktidara gelmesi, ardından Mayıs 2006'da yaşanan karikatör krizi ile baş gösteren olaylardan dolayı oluşan gergin ortam ve İran'ın kendini sürekli bir dış tehdit algısı altında hissetmesi, bu tür etkinliklerde bulunan grupların faaliyet alanlarının daratılmasına ve neredeyse dondurulmasına neden olmuştur.

Son aşama olarak dağıtılmış anketlerin toplanılması için sahaya inildiği sürenin (Mart 2009), araştırma grubunun 10. faaliyet yılını kutlama törenine denk geldiği öğrenildi ve böylece törene katılma fırsatı bulunmuş oldu. Törenin uygulanmasından dolayı resmi otorite tarafından cezalandırılmamak amacı ile güvenlik önlemleri olarak daha önceden belirlenmiş olan katılacak kişilere törenin uygulanacağı adres, aynı günde belirlenmiş kişiler tarafından elden dağıtılarak bildirilmekte ve konuyla ilgili telefon aracılığı ile her hangi bir bilgi alış verişinde bulunulmaması gerektiği vurgu yapılarak tavsiye edilmiştir.

300 ile 400 arasında kişinin katıldığı törenin uygulandığı yer her hangi bir eğlence veya toplantı salonu değil, kent kenarında bulunan bir sanayi sitesinde 500 metre karelik boşaltılmış ve sahne dekorasyonu, ses ve aydınlatma sistemleri yapılmış bir atölyeydi. Atölyenin bir tiyatro sahnesine dönüştürülmesinin ve verilen diğer hizmetlerin (tatlı, meyve suyu vb.) maddi masraflarının grupta eğitim gören öğrencilerin aileleri, eğitmen kadro ve diğer hayırsever kişiler tarafından karşılandığı öğrenildi.

Törene katılan misafirlerin biri ile kısa bir söyleşi sırasında şu ifadeler dile getirildi: "Bizim gibi kendi kültürünü ve kimliğini devam ettirmek isteyenlere tiyatro sahneleri, sinema salonları ve ilgili tüm imkanlar yasaklandığı için, biz de kendi imkanlarımızı kullanarak kendi kültürel varlığımızı böylesine koruyup sürdürmeğe çalışıyoruz. Tabi ki bunun da bedelini ödemeğe hazırızdır. Ben bir lise öğretmeniyim. Bu törene katıldığım için işimden atılabilirim. Farisler tarafından bize yapılan ırkçı ve şovenist uygulamalar ne İslam dininin hükümleri ne de insanlık değerleri ile örtüşmemektedir. Durum böyle devam edemez. Devletin bu süreçle ilgili tutumunun değişeceğine inanmaktayım."

Söyleşi esnasında yanımızda duran bir bayan katılımcı sohbete katılarak düşündüklerini şu biçimde dile getirdi: “Biz kendi kimlik ve kültürümüzü kendi evlerimizde düzenlediğimiz; milli kahramanlarımızı anma, dünya ana dili günü ve meşrutiyet hareketini kutlama, 1946’da Pehlevi ırkçı rejimi tarafından Türkçe eğitim kitaplarının yakılmasını kınama vb. gibi törenlerle ayakta tutmaya çalışıyoruz.”

Ana dilin önemi ile ilgili halkı bilinçlendirme yöntemlerinden biri de, dünya ana dili günü münasebeti nedeni ile halk arasında küçük hediye poşetlerinin dağıtılması olmuştur. Dağıtılan poşetlerin içinde bir kart üzerinde yazılmış olan anlamlı kısa mesaj ve iki adet şeker bulunmaktadır. Aşağıda verilen örnek fotoğraftaki kartın üzerine dünyaca ünlü Azerbaycan şairi Şehriyar’ın Türkler arasında bilinen bir beyit şiiri şu mezmunda yazılmaktadır: *Türkün dili tek sevgili istekli dil olmaz Özge dile katsan bu asil dil asil olmaz.*

(<http://www.oyrenci.com/News.aspx?newsId=5943>) (20.02.2009).

3.2.10. Hukuksal İlişkilerle İlgili Belirtilen Sorunlar

Katılımcıların, kültürel haklar açısından Farsların ve Türklerin eşit haklara sahip olup olmadıklarıyla ilgili görüşlerine bakıldığında (Tablo 94); söz konusu iki grubun eşit haklara sahip olmadığını belirten katılımcı oranının (%67,8) en yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Farsların ve Türklerin kısmen eşit haklara sahip olduğunu

düşünen katılımcılar %17,2'lik bir yüzdeyle ikinci sırayı alırken; eşit haklara sahip olduğunu belirten katılımcı oranının %14,8 olduğu görülmektedir.

Tablo 94: Kültürel haklar açısından Farsların ve Türklerin eşit haklara sahip olma durumu

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	89	14,8	14,8
Kısmen	104	17,2	17,2
Hayır	409	67,8	67,8
Her hangi bir bakış açım yok.	1	,2	,2
Toplam	603	100,0	100,0

Katılımcıların yasal uygulamalar konusundaki düşüncelerine bakıldığında (Tablo 95); yasaların uygulanmasına ilişkin sorun olduğunu düşünen katılımcı oranının %82'lik bir yüzdeyle en yüksek oranda olduğu görülmektedir. Herhangi bir sorun görmeyen katılımcı oranı ise %17,8'lik bir yüzdeyle ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 95: Yasal uygulamalar konusundaki düşünceler

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Yasaların uygulanmasına ilişkin herhangi bir sorun yok	106	17,6	17,8
Yasaların uygulanmasına ilişkin sorun var	487	80,8	82,0
Herhangi bir fikrim yok.	1	,2	,2
Toplam	594	98,5	100,0
Cevapsız	9	1,5	
Toplam	603	100,0	

Yasaların uygulanmasına ilişkin sorun olduğunu düşünen katılımcı kesimine sorunun ne olduğu sorulduğunda (Tablo 96); katılımcıların %27,4'ü "Farstar lehine ayrımcılık" olduğunu belirtmişlerdir; ikinci sırada ise %17'lik bir yüzdeyle söz konusu sorunun "ayrımcılık, rüşvet ve eşitsizlik" olduğunu belirten katılımcılar gelmektedir.

Tablo 96: Yasal uygulamalar konusunda olduğu düşünölen sorunlar

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Rüşvet	15	2,5	3,3
Yasaları olduğu gibi değil, kişiye göre uygulama	54	9,0	11,9
Rüşvet+yasaları kişiye göre uygulama	35	5,8	7,7
Farslar lehinde ayrımcılık var	124	20,6	27,4
Tanıdık varsa yasalar söz konusu olmaz	12	2,0	2,6
Ayrımcılık/eşitsizlik ve rüşvet vardır.	77	12,8	17,0
Diktatörlük hakimdir ve yasalar kişiye göre uygulanmaktadır.	42	7,0	9,3
şariat yasaları uygulandığı için çağdaş değildir.	18	3,0	4,0
Erkekler lehinde cinsel ayrımcılık vardır.	2	,3	,4
Yasalar uygulanmamaktadır.	61	10,1	13,5
Çağdışı şariat yasaları ve Farslar lehine ayrımcılık var	13	2,2	2,9
Toplam	453	75,1	100,0
Cevapsız	150	24,9	
Toplam	603	100,0	

2009 Şubat ve Mart aylarında sahada bulunulan zaman dilimi, Haziran 2009'da yapılacak olan İran Cumhurbaşkanlığı seçimlerine adaylığını göstermiş olan aday adaylarının seçim kampanyalarının başlatıldığı sürece denk gelmişti. 1990'lı yıllardan günümüze dek seçim kampanyalarında devam eden *kimlik ve kültürel hak ve özgürlük talepleri karşılığında oy toplama* geleneği seçim kampanyası gündemine damgasını vurmuş olduğu kolaylıkla gözlemlenebilirdi. Söz konusu talepler sadece cumhurbaşkanlığı seçimleri esnasında değil, aynı zamanda belediye şuraları ve İslami Şura Meclisi seçimlerinde de yoğun bir biçimde gündeme gelmiş ve gelmektedir.

Azerbaycan Türk kültürünün süreğenliği ve bütünselliğinden yana kesimler, kendi isteklerini kamuoyu düzeyinde dile getirme ve adaylardan söz konusu taleplerin karşılanacağına dair söz alma fırsatını yakalamış görünüyordular. Özellikle adaylık başvurusunu doğrudan Tebriz'den yapmış olan ve kültürel hak ve özgürlüklerin iade edilmesi gerektiği konusuna duyarlılıkla yaklaşan Türk kökenli Ekber Elemi ve diğer iki reformist adayla iletişime geçen Türk aktivistler, seçimlere özgü gündemle ilgili kurdukları koordinasyon konseyi adına aşağıda belirttikleri hususların nasıl gerçekleştirileceği ile ilgili adaylara yönelik sorular sormakta ve görüşlerini bildirilmelerini istemektelerdi (<http://www.oyrenci.com/News.aspx?newsId=6927> 06.06.2009).

1. Yıllardır süre gelen ayrımcılık politikaları nedeniyle ekonomi ve sanayi alanlarında sürekli olarak İran genelindeki kalkınma hızının gerisinde kalan Azerbaycan'ın hızlı ve kapsamlı bir biçimde yeniden kalkınması ve eski konumuna getirilmesi ile ilgili projeleriniz nelerdir?
2. Türklerin yaşadığı bölgelerde (Azerbaycan'da) ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve sınır kaçakçılığının önlenmesi için hangi tedbirlerin alınmasını öngörmektesiniz?
3. Türkçenin; devlet organlarında, ulusal kitle iletişim kanallarında, eğitim kurumlarında resmi dil olması için programlarınız nelerdir?
4. Azerbaycan Türk kimliği ve kültürünü savunan yayın organlarının kapatılmasına son vermek ve konu ile ilgili faaliyet göstermek için sivil toplum örgütleri ve siyasi partilerin kurulması ve faaliyetine izin verilmesi gerektiği konusunda görüşleriniz nelerdir?
5. Üzülerek belirtmek gerekir ki, bazı devlet güçlerinin sözlüklerinde; Azerbaycan severlik: bölücülükle, dilini ve kültürünü savunma: Pantürkizme, kültürel asimilasyon ve milli aşağılama politikalarını medeni bir biçimde kınama gösterileri: kamu düzenini bozma gibi anlamlandırmalarla eş anlamlı tutulmaktadır. Bütün bunlar (eski rejimden kalan) şovenist ideolojilerden etkilenmiş yaklaşımların devamı niteliğindedir. Bunlar ve benzeri yaklaşım ve varsayımlar sonucu birçok Azerbaycanlı aktivist belirsiz ve temelsiz nedenlerle tutuklanıp cezaevlerine ve sürgüne gönderilmişlerdir. Sizin, Azerbaycanlıların toplumsal-kültürel ve siyasi faaliyetlerinin bir güvenlik sorunu olarak nitelendirilmesine ilişkin görüş ve düşünceleriniz nelerdir?
6. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve eyalet parlamentolarının kuruluşu konusu ile ilgili hangi programlarınız vardır?
7. Halka verdiğiniz sözleri gerçekleştirme uğruna karşılaşacağınız engellere nasıl tepki göstereceksiniz? Cumhurbaşkanı seçildikten sonra halkın örgütlenmesini ve gücünü arkanıza almayı düşünüyor musunuz? Halkın hak ve taleplerinin iadesi konusunda önünüze çıkacak engellerin kaynağını samimiyetle halka açıklayacak mısınız?

Ayrıca, 29 maddeden oluşan yukarıda verilen talepler listesindeki konulara benzer konuları içeren başka bir talepler listesi, Zencan Üniversitesi öğrencileri tarafından 10. cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adaylığını ortaya koymuş Türk kökenli reformist aday M. Hüseyin Musevi'nin konuşması sırasında adı geçen üniversite öğrencileri arasında dağıtılmıştır (<http://www.oyrenci.com/News.aspx?newsId=6726> 21.05.2009). Kültürel kimlik temelinde hak ve özgürlüklerle ilgili bunlara benzer taleplerden oluşan listeler kültürel kimlik konusuna duyarlılık gösteren birçok kesim tarafından dile getirilerek yazılı bir biçimde dağıtılmıştır.

Araştırma sırasında ana dilde eğitim talepleri ile ilgili çeşitli sloganların kentin farklı bölgelerinde okul ve okullara yakın binaların duvarlarına yazıldığı gözlemlenmiştir. Konu ile ilgili yayınlanmış bazı fotoğraflar aşağıda verilmektedir.

www.baybak.com

www.baybak.com

3.3. ASİMİLASYONUN GÜNDELİK YAŞAMDAKİ GÖRÜNÜMLERİNE İLİŞKİN HİPOTEZLERİN SINANMASI

3.3.1. EĞİTİM DÜZEYİ DEĞİŞKENİNE GÖRE HİPOTEZİN SINANMASI

3.3.1.1. Eğitim Düzeyi ve Kimlik Algısı Bakımından Korunması ve Devam Ettirilmesi Öncelikle Tercih Edilen Kimlik Kategorileri Arasındaki İlişki

Eğitim düzeyine göre, korunması ve devam ettirilmesi daha önemli olan kimlik tercihi incelendiğinde (Tablo 97); ilkokul mezunu olanların %47,8'i, ortaokul mezunu olanların %43,3'ü, lisans mezunu olanların %51,8'i, doktora mezunu olanların %66,7'si Türk kimliğinin sürdürülmesi ve korunmasını daha önemli bulmuştur. İranlı kimliğini ise %34,8 oranında ilkokul mezunu, %38,4 oranında lisans mezunu, %33,3 oranında doktora mezunu daha önemli bulmuştur. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, eğitim düzeyi ile sürdürülmesi ve korunması daha önemli bulunan kimlik arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 97: Eğitim düzeyine göre, korunması ve devam ettirilmesi daha önemli olan kimlik/kimlikler

			Eğitim düzeyiniz					Toplam	
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans		Doktora
Sizce hangi kimliği korumak ve devam ettirmek daha önemlidir?	Türk kimliğini	Sayı	11	14	163	116	12	6	322
		%Sütun	47,8%	48,3%	55,6%	51,8%	48,0%	66,7%	53,4%
	Fars kimliğini	Sayı	1	1	6	0	0	0	8
		%Sütun	4,3%	3,4%	2,0%	,0%	,0%	,0%	1,3%
	İranlı kimliğini	Sayı	8	12	107	86	10	3	226
		%Sütun	34,8%	41,4%	36,5%	38,4%	40,0%	33,3%	37,5%
	İnsan kimliğini	Sayı	0	0	6	10	1	0	17
		%Sütun	,0%	,0%	2,0%	4,5%	4,0%	,0%	2,8%
	Türk ve İranlı kimliği	Sayı	2	1	9	10	2	0	24
		%Sütun	8,7%	3,4%	3,1%	4,5%	8,0%	,0%	4,0%
Toplam	Türk ve insan kimliği	Sayı	0	0	1	0	0	0	1
		%Sütun	,0%	,0%	,3%	,0%	,0%	,0%	,2%
	İranlı ve insani kimliği	Sayı	0	0	0	1	0	0	1
		%Sütun	,0%	,0%	,0%	,4%	,0%	,0%	,2%
	Türk, İranlı ve insani kimliği	Sayı	1	1	1	1	0	0	4
		%Sütun	4,3%	3,4%	,3%	,4%	,0%	,0%	,7%
	Sayı	23	29	293	224	25	9	603	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,781) > 0,05; df=35; x^2=28,318$$

Eğitim düzeyine göre, Türkler hakkında söylenen fıkralardan haberdar olma durumu incelendiğinde (Tablo 98); ilkokul ve ortaokul mezunu olanların tamamının bundan

haberdar oldukları görülmektedir. Bu durum lise, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimi olanlarda kısmen azalsa da %89 üzerinde haberdar oldukları görülmektedir. Yapılan ki kare analizinde de eğitim düzeyi ile Türkler hakkında söylenen fıkralardan haberdar olma durumu arasında ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 98: Eğitim düzeyine göre, Türkler hakkında söylenen fıkralardan haberdar olma durumu

			Eğitim düzeyiniz					Toplam	
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans		Doktora
Türkler hakkında söylenen fıkralardan haberdar olma durumu	Evet	Sayı	23	29	284	212	24	8	580
		% Sütun	100,0%	100,0%	96,9%	94,6%	96,0%	88,9%	96,2%
	Hayır	Sayı	0	0	9	11	1	1	22
		% Sütun	,0%	,0%	3,1%	4,9%	4,0%	11,1%	3,6%
	Her hangi bir fikrim yok	Sayı	0	0	0	1	0	0	1
		% Sütun	,0%	,0%	,0%	,4%	,0%	,0%	,2%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,779) > 0,05; df=10; \chi^2=6,418$$

Eğitim düzeyine göre, Türkler hakkında söylenen fıkraları gerçekçi bulma durumu incelendiğinde (Tablo 99); ilkokul mezunu olanların %34,8'i bunların gerçeği kısmen yansıttığını, %65,2'si ise hiçbir şekilde gerçeği yansıtmadığını belirtmiştir. Ortaokul mezunu olanların %13,8'i, lise mezunu olanların %5,5'i, lisans mezunu olanların %3,1'i bunun gerçeği yansıttığını ifade etmişlerdir. Bütün eğitim gruplarında Türkler hakkında söylenen fıkraların gerçekçi olmadığını belirtme oranı daha yüksek olup bu oran %65 ile %76 arasında değişmektedir. Yapılan ki kare analizinde de eğitim düzeyi ile Türkler hakkında söylenen fıkraları gerçekçi bulma durumu arasında ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 99: Eğitim düzeyine göre, anlatılan fıkraları gerçekçi bulma durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Sizce bu fıkralar gerçekleri yansıtıyor mu?	Durumuna uygun değil	Sayı	0	0	5	2	1	0	8
		% Sütun	,0%	,0%	1,7%	,9%	4,0%	,0%	1,3%
	Evet	Sayı	0	4	16	7	0	0	27
		% Sütun	,0%	13,8%	5,5%	3,1%	,0%	,0%	4,5%
	Kısmen	Sayı	8	5	78	58	5	0	154
		% Sütun	34,8%	17,2%	26,6%	25,9%	20,0%	,0%	25,5%
	Hayır	Sayı	15	20	194	157	19	9	414
		% Sütun	65,2%	69,0%	66,2%	70,1%	76,0%	100,0%	68,7%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		% Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,230) > 0,05; df=15; x^2=18,654$$

3.3.1.2. Eğitim Düzeyi ve Aile-Akrabalık İlişkilerinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların kendi eşlerinin etnik kökenini önemseyip önemsememe durumları incelendiğinde (Tablo 100); ilkokul mezunu katılımcıların %73,9'u, lisans mezunu katılımcıların %69,6'sı, doktora mezunu katılımcıların ise %66,7'si söz konusu etnik kökeni önemli bulduklarını belirtmişlerdir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, eğitim değişkeni ile eşin etnik kökenini önemseyip önemsememe arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 100: Eğitim düzeyine göre, kendi eşinin hangi etnik kökenden olduğu konusunda önemli bulma durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Eşinizin farklı bir etnik kökenden olması sizin için önemli mi?	Evet	Sayı	17	18	227	156	19	6	443
		%Sütun	73,9%	62,1%	77,7%	69,6%	76,0%	66,7%	73,6%
	Hayır	Sayı	6	11	65	68	6	3	159
		%Sütun	26,1%	37,9%	22,3%	30,4%	24,0%	33,3%	26,4%
Toplam		Sayı	23	29	292	224	25	9	602
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,247) > 0,05; df=5; x^2=6,661$$

Eğitim düzeyine göre, kendi eşinin etnik kökenini önemli bulan katılımcıların eşlerinin hangi etnik kökenden olmasını tercih ettikleri duruma bakıldığında (Tablo 101); bütün eğitim düzeylerindeki katılımcıların büyük çoğunluğunun (%72,5 ortalama) Türk eş

tercih ettiği görülmüştür ve eşinin Türk olmasını tercih eden bu katılımcılar, ilkokuldan doktora eğitimi düzeyine kadar birbirine yakın oranlarda dağılmıştır. Yapılan ki kare analizi de eğitim düzeyi ile etnik kökene göre eş tercihi arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 101: Eğitim düzeyine göre, kendi eşinin hangi etnik kökenden olduğu konusunun önemli bulunması durumunda, tercih edilen etnik köken

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Yukarıdaki soruya cevabınız 'Evet' ise hangi etnik kökenden olmasını istersiniz?	Durumuna uygun değil	Sayı	6	11	61	67	6	3	154
	Türk	%Sütun	26,1%	37,9%	20,8%	30,2%	24,0%	33,3%	25,6%
	Fars	Sayı	17	17	223	154	19	6	436
		%Sütun	73,9%	58,6%	76,1%	69,4%	76,0%	66,7%	72,5%
	Diğer	Sayı	0	0	2	1	0	0	3
		%Sütun	,0%	,0%	,7%	,5%	,0%	,0%	,5%
Toplam		Sayı	0	1	7	0	0	0	8
		%Sütun	,0%	3,4%	2,4%	,0%	,0%	,0%	1,3%
		Sayı	23	29	293	222	25	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,391) > 0,05; df=15; \chi^2=15,867$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların kendi çocuklarının eşlerinin etnik kökenini önemli bulup bulmadıkları incelendiğinde (Tablo 102); ilkokul mezunlarından %65,2'sinin, lisans mezunlarından %67,9'unun, doktora mezunlarından %44,4'ünün çocuklarının eşlerinin etnik kökenini önemli bulduğu saptanmıştır. Yapılan ki kare analizinde de eğitim değişkeni ile katılımcıların kendi çocuklarının eşlerinin etnik kökenini önemseyip önemsememe durumu arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 102: Eğitim düzeyine göre, çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulma durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Çocuklarınızın evlenecekleri kişinin farklı bir etnik kökenden olması sizin için önemli mi?	Evet	Sayı	15	19	225	152	18	4	433
		%Sütun	65,2%	65,5%	76,8%	67,9%	72,0%	44,4%	71,8%
	Hayır	Sayı	8	10	68	72	7	5	170
		%Sütun	34,8%	34,5%	23,2%	32,1%	28,0%	55,6%	28,2%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,084) > 0,05; df=5; \chi^2=9,712$$

Eğitim düzeyine göre, çocuklarının eşlerinin etnik kökenini önemseyen katılımcıların çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olmasını tercih ettikleri ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 103); ilkokul mezunlarının %65'inin, lisans mezunlarının

%64,4'ünün, doktora mezunlarının %44,4'ünün Türk etnik kökenini tercih ettikleri görülmüştür. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim düzeyi ile katılımcıların kendi çocuklarının eşlerinin etnik kökeni ile ilgili tercihleri konusunda bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür.

Tablo 103: Eğitim düzeyine göre, çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunun önemli bulunması durumunda, tercih edilen etnik köken

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Yukarıdaki soruya cevabınız 'Evet' ise hangi etnik kökende kişilerle evlenmelerini tercih edersiniz?	Durumuna uygun değil	Sayı	8	10	63	66	7	5	159
		%Sütun	34,8%	34,5%	21,5%	29,7%	28,0%	55,6%	26,5%
	Türk	Sayı	15	19	213	143	18	4	412
		%Sütun	65,2%	65,5%	72,7%	64,4%	72,0%	44,4%	68,6%
	Fars	Sayı	0	0	6	5	0	0	11
		%Sütun	,0%	,0%	2,0%	2,3%	,0%	,0%	1,8%
	Diğer	Sayı	0	0	11	7	0	0	18
		%Sütun	,0%	,0%	3,8%	3,2%	,0%	,0%	3,0%
	Türk veya yabancı	Sayı	0	0	0	1	0	0	1
		%Sütun	,0%	,0%	,0%	,5%	,0%	,0%	,2%
Toplam	Sayı	23	29	293	222	25	9	601	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$P(0,670) > 0,05$; $df=20$; $\chi^2=16,732$

Eğitim düzeyine göre, birer aile bireyi olarak katılımcıların aile içerisinde Farsça konuşma durumları incelendiğinde (Tablo 104); ilkokul mezunları %73,9 oranında hiçbir zaman aile içerisinde Farsça konuşmazken, ortaokul mezunlarının %51,7'si, lise mezunlarının %79,9'nun, yüksek lisans mezunlarının %88'inin ve doktora mezunlarının da %55,6'sının aile içerisinde hiçbir zaman Farsça konuşmadığını belirttiği görülmektedir. Bazen aile içerisinde Farsça konuştuğunu belirten ilkokul mezunlarının oranı ise %26,1 iken, doktora mezunlarının oranı %44,4'tür. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim düzeyi ile aile içerisinde Farsça konuşup konuşmama durumu arasında ilişki vardır. Eğitim düzeyi arttıkça aile içerisinde Farsça konuşma oranının da arttığı söylenebilir.

Tablo 104: Eğitim düzeyine göre, aile bireylerinin aile içerisinde birbirleriyle Farsça konuşma durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Aile ortamında birbirinizle Farsça konuşur musunuz?	Genellikle	Sayı	0	5	7	6	1	0	19
		%Sütun	,0%	17,2%	2,4%	2,7%	4,0%	,0%	3,2%
	Bazen	Sayı	6	9	52	55	2	4	128
		%Sütun	26,1%	31,0%	17,7%	24,6%	8,0%	44,4%	21,2%
	Hiçbir zaman	Sayı	17	15	234	163	22	5	456
		%Sütun	73,9%	51,7%	79,9%	72,8%	88,0%	55,6%	75,6%
Toplam	Sayı	23	29	293	224	25	9	603	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,000)<0,05; df=10; x^2=32,915$$

3.3.1.3. Eğitim Düzeyi ve Ortam-Mekan Paylaşımında Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların Fars komşuları olsa bundan rahatsız olup olmama durumları incelendiğinde (Tablo 105); tüm eğitim düzeylerindeki katılımcıların Fars komşudan genel olarak rahatsız olmadığı görülmektedir. Fars komşudan rahatsızlık duyan katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımına bakıldığında ise her eğitim düzeyinde Fars komşudan rahatsızlık duyma oranlarının birbirine yakın dağıldığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim düzeyi ile komşunun Fars olmasından rahatsızlık duyup duymama durumu arasında bir ilişki görülmemiştir.

Tablo 105: Eğitim düzeyine göre, komşunun Fars olması konusunun, rahatsızlık yaratma durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Komşunuzun Fars olması sizi rahatsız eder mi?	Evet, rahatsız eder.	Sayı	4	3	34	21	1	1	64
		%Sütun	17,4%	10,3%	11,6%	9,4%	4,0%	11,1%	10,6%
	Kısmen rahatsız eder.	Sayı	3	1	47	26	4	0	81
		%Sütun	13,0%	3,4%	16,0%	11,6%	16,0%	,0%	13,4%
	Hayır, rahatsız etmez.	Sayı	16	25	212	177	20	8	458
		%Sütun	69,6%	86,2%	72,4%	79,0%	80,0%	88,9%	76,0%
Toplam	Sayı	23	29	293	224	25	9	603	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,467)>0,05; df=10; x^2=9,704$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların Fars komşusu olsa onunla iletişim kurmak için tercih etmeyi düşündükleri dil ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 106); katılımcılar arasında dil tercihi ne olursa olsun eğitim düzeylerine göre birbirine yakın oranda

dağıldığı görülmektedir. Ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile Fars komşuyla iletişim kurmak için tercih edilen dil arasında bir ilişki görülmemiştir.

Tablo 106: Eğitim düzeyine göre, Fars komşusu olsa, onunla iletişim kurmak için tercih edilecek dil durumu

			Eğitim düzeyiniz					Toplam	
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans		Doktora
Fars komşunuz olsa, onunla hangi dilde iletişim kurmayı tercih edersiniz?	Farsça	Sayı	7	8	63	63	4	3	148
		%Sütun	30,4%	27,6%	21,5%	28,1%	16,0%	33,3%	24,5%
	Türkçe	Sayı	10	11	111	70	9	2	213
		%Sütun	43,5%	37,9%	37,9%	31,3%	36,0%	22,2%	35,3%
	Her iki dilde	Sayı	6	10	119	91	12	4	242
		%Sütun	26,1%	34,5%	40,6%	40,6%	48,0%	44,4%	40,1%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,621) > 0,05; df=10; x^2=8,081$$

Eğitim değişkenine göre, katılımcıların kendilerini Farsların arasında yabancı hissedip hissetmeme durumları incelendiğinde (Tablo 107); eğitim düzeylerine göre birbirine yakın dağılımlar görülmektedir. Ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların Farslar arasında kendilerini yabancı hissedip hissetmeme durumları arasında bir ilişki görülmemiştir.

Tablo 107: Eğitim düzeyine göre, kendisini Farsların arasında yabancı hissetme durumu

			Eğitim düzeyiniz					Toplam	
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans		Doktora
Farsların arasında kendinizi yabancı hissedermisiniz?	Evet	Sayı	11	12	121	80	6	3	233
		%Sütun	47,8%	41,4%	41,3%	35,7%	24,0%	33,3%	38,6%
	Kısmen	Sayı	5	10	105	74	13	3	210
		%Sütun	21,7%	34,5%	35,8%	33,0%	52,0%	33,3%	34,8%
	Hayır	Sayı	7	7	67	70	6	3	160
		%Sütun	30,4%	24,1%	22,9%	31,3%	24,0%	33,3%	26,5%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,409) > 0,05; df=10; x^2=10,364$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle tatillerini geçirdikleri bölge/bölgeler incelendiğinde (Tablo 108); tatil için, ilkokuldan doktora eğitim düzeyine doğru Tarihi Azerbaycan bölgesini tercih edenlerin oranı belirgin bir biçimde düşmektedir. Aynı düşünüş Fars bölgelerinde tatilini geçirmeyi tercih eden katılımcılar için de söz konusudur. Başka bir deyişle eğitim seviyesi düştükçe ya Tarihi Azerbaycan bölgeleri ya da Fars bölgeleri tatil yerleri olarak tercih edilmekte; eğitim seviyesi yükseldikçe ise yurt dışında tatilini geçirmeyi tercih eden katılımcı oranı belirgin bir biçimde

artmaktadır. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim düzeyi ile tatil için tercih edilen yerler arasında bir ilişki görülmüştür.

Tablo 108: Eğitim düzeyine göre, genellikle tatillerin geçirildiği bölge/bölgeler

			Eğitim düzeyiniz					Topla m	
			İlkokul	Ortaok ul	Lise	Lisans	Yükse k lisans		Doktor a
Tatilinizi daha çok hangi bölgelerde geçiriyorsunuz ?	Tarihi Azerbayca n bölgesinde	Sayı %Sütü n	10 43,5%	16 55,2%	158 54,1%	100 45,0%	11 44,0%	1 11,1%	296 49,3%
	Fars bölgelerind e	Sayı %Sütü n	8 34,8%	7 24,1%	48 16,4%	37 16,7%	2 8,0%	0 ,0%	102 17,0%
	Yurt dışında	Sayı %Sütü n	0 ,0%	1 3,4%	39 13,4%	31 14,0%	8 32,0%	3 33,3%	82 13,7%
	Tarihi Azerbayca n ve Fars bölgeleri	Sayı %Sütü n	3 13,0%	4 13,8%	22 7,5%	28 12,6%	2 8,0%	0 ,0%	59 9,8%
	Fark etmez.	Sayı %Sütü n	1 4,3%	1 3,4%	17 5,8%	23 10,4%	1 4,0%	5 55,6%	48 8,0%
	Tarihi Azerbayca n bölgeleri ve yurt dışı	Sayı %Sütü n	1 4,3%	0 ,0%	8 2,7%	3 1,4%	1 4,0%	0 ,0%	13 2,2%
Toplam		Sayı %Sütü n	23 100,0 %	29 100,0 %	292 100,0 %	222 100,0 %	25 100,0 %	9 100,0 %	600 100,0 %

$P(0,000) < 0,05; df=25; \chi^2=65,556$

Eğitim düzeyine göre, genel olarak katılımcıların Türk kültür değerlerini öğrendikleri 1. önemdeki ortam olan aile ortamı ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 109); ilkokul mezunlarının %87'si için aile ortamı kendi kültürel değerlerini öğrenmek için birinci sırada önemli iken, doktora mezunları için aile ortamı %33,3 oranında önemlidir. Ancak iki uç eğitim düzeyi arasında görülen bu fark, aradaki eğitim düzeylerinde (ortaokul, lise, lisans, yüksek lisans) görülmemiştir. Yapılan ki kare analizinde eğitim düzeyi ile Türk kültür değerlerini en fazla aile ortamında öğrendiğini belirten katılımcılar arasında ilişki görülmemiştir.

Tablo 109: Eğitim düzeyine göre, Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 1. önemdeki ortam

			Eğitim düzeyiniz						
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	Toplam
Türk kültür değerlerini öğrendiğiniz 1. önemde ortam	Aile ortamı	Sayı	20	18	179	135	13	3	368
		%Sütun	87,0%	69,2%	65,3%	64,0%	59,1%	33,3%	65,1%
	Arkadaş ortamı	Sayı	3	3	38	37	3	2	86
		%Sütun	13,0%	11,5%	13,9%	17,5%	13,6%	22,2%	15,2%
	Okul ortamı	Sayı	0	3	30	25	3	2	63
		%Sütun	,0%	11,5%	10,9%	11,8%	13,6%	22,2%	11,2%
	Kitle iletişim araçları	Sayı	0	2	27	14	3	2	48
		%Sütun	,0%	7,7%	9,9%	6,6%	13,6%	22,2%	8,5%
Toplam		Sayı	23	26	274	211	22	9	565
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,458) > 0,05; df=15; \chi^2=14,906$$

Eğitim düzeyine göre, genel olarak katılımcıların Türk kültür değerlerini öğrendikleri 2. önemdeki ortam olan arkadaş ortamı ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 110); ilkokul mezunlarının %68,2'si için arkadaş ortamı kendi kültürel değerlerini öğrenmek için ikinci sırada önemli iken, doktora mezunları için arkadaş ortamı %33,3 oranında önemlidir. Ancak iki uç eğitim düzeyi arasında görülen bu fark, aradaki eğitim düzeylerinde (ortaokul, lise, lisans, yüksek lisans) görülmemiştir. Yapılan ki kare analizinde eğitim düzeyi ile Türk kültür değerlerini ikinci olarak arkadaş ortamında öğrendiğini belirten katılımcılar arasında ilişki görülmemiştir.

Tablo 110: Eğitim düzeyine göre, Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 2. önemdeki ortam

			Eğitim düzeyiniz						
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	Toplam
Türk kültür değerlerini öğrendiğiniz 2. önemde ortam	Aile ortamı	Sayı	2	10	66	67	4	4	153
		%Sütun	9,1%	37,0%	24,3%	32,5%	18,2%	44,4%	27,4%
	Arkadaş ortamı	Sayı	15	14	145	106	11	3	294
		%Sütun	68,2%	51,9%	53,3%	51,5%	50,0%	33,3%	52,7%
	Okul ortamı	Sayı	3	3	47	25	6	1	85
		%Sütun	13,6%	11,1%	17,3%	12,1%	27,3%	11,1%	15,2%
	Kitle iletişim araçları	Sayı	2	0	14	8	1	1	26
		%Sütun	9,1%	,0%	5,1%	3,9%	4,5%	11,1%	4,7%
Toplam		Sayı	22	27	272	206	22	9	558
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,267) > 0,05; df=15; \chi^2=17,914$$

Eğitim düzeyine göre, genel olarak katılımcıların Türk kültür değerlerini öğrendikleri 3. önemdeki ortam olan internet ortamı ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 111); tüm eğitim düzeylerinde internet ortamının üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Yapılan

ki kare analizinde eğitim düzeyi ile Türk kültür değerlerini üçüncü olarak arkadaş ortamında öğrendiğini belirten katılımcılar arasında ilişki görülmemiştir.

Tablo 111: Eğitim düzeyine göre, Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 3. önemdeki ortam

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Türk kültür değerlerini öğrendiğiniz 3. önemdeki ortam	Okul ortamı	Sayı	0	0	3	1	0	0	4
		%Sütun	,0%	,0%	1,2%	,5%	,0%	,0%	,8%
	Kitle iletişim araçları	Sayı	0	1	6	4	1	0	12
	İnternet ortamı	%Sütun	,0%	4,2%	2,4%	2,1%	5,3%	,0%	2,4%
		Sayı	16	23	238	184	18	8	487
		%Sütun	100,0%	95,8%	96,4%	97,4%	94,7%	100,0%	96,8%
Toplam		Sayı	16	24	247	189	19	8	503
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,984) > 0,05; df=10; x^2=2,905$$

3.3.1.4. Eğitim Düzeyi ve Arkadaşlık İlişkilerinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların çevredekilerin ilgisini çekmek için Türk arkadaşlarıyla Farsça konuşup konuşmama durumu incelendiğinde (Tablo 112); verilen cevapların eğitim düzeylerine göre dağılımı birbirine yakındır. Yapılan ki kare analizinde de eğitim değişkeni ile katılımcıların Türk arkadaşlarıyla çevredekilerin ilgisini çekmek için Farsça konuşması arasında bir ilişki görülmemiştir.

Tablo 112: Eğitim düzeyine göre, çevredekilerin ilgisini çekmek için, Türk arkadaşlarıyla Farsça konuşma durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Etrafınızdakilerin ilgisini çekmek için Türk arkadaşlarınızla Farsça konuştuğunuz oluyor mu?	Evet	Sayı	0	3	26	16	1	1	47
		%Sütun	,0%	10,3%	8,9%	7,1%	4,0%	11,1%	7,8%
	Bazen	Sayı	4	2	40	12	2	0	60
		%Sütun	17,4%	6,9%	13,7%	5,4%	8,0%	,0%	10,0%
	Hayır	Sayı	19	24	227	196	22	8	496
		%Sütun	82,6%	82,8%	77,5%	87,5%	88,0%	88,9%	82,3%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,093) > 0,05; df=10; x^2=16,223$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların çevredekilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık edip etmeme durumu incelendiğinde (Tablo 113); eğitim düzeylerine göre

gösterilen tutumlar arasında benzerlik görülmüştür. İlkokul eğitimi almış olan katılımcıların %95,7'si çevredekilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık etmediğini belirtirken, doktora eğitimi almış olan katılımcılarda bu oran %100'dür. Yapılan ki kare analizinde de eğitim değişkeni ile katılımcıların Farslarla çevredekilerin ilgisini çekmek için arkadaşlık edip etmemeleri arasında bir ilişki görülmemiştir.

Tablo 113: Eğitim düzeyine göre, çevredekilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık etme durumu

			Eğitim düzeyiniz					Topla m	
			İlkokul	Ortaoku l	Lise	Lisans	Yüksek lisans		Doktor a
Etrafınızdakilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık ettiğiniz oluyor mu?	Evet	Sayı	0	2	16	5	0	0	23
		%Sütun	,0%	6,9%	5,5%	2,2%	,0%	,0%	3,8%
	Bazen	Sayı	1	2	28	15	2	0	48
		%Sütun	4,3%	6,9%	9,6%	6,7%	8,0%	,0%	8,0%
	Hayır	Sayı	22	25	249	204	23	9	532
		%Sütun	95,7%	86,2%	85,0%	91,1%	92,0%	100,0%	88,2%
Toplam	Sayı	23	29	293	224	25	9	603	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,452) > 0,05; df=10; x^2=9,865$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların şimdiki dost çevresinin/sosyal çevresinin hangi etnik kökenden/kökenlerden oluştuğu ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 114); eğitim düzeyi düştükçe katılımcıların dost/sosyal çevresinin daha fazla Türklere oluştuğu görülmüştür. Eğitim seviyesi yükseldikçe ise katılımcıların dost/sosyal çevresi her iki etnik gruptan (Türk ve Fars) kişilerden oluştuğu görülmüştür. Yapılan ki kare analizinde de eğitim değişkeni ile katılımcıların dost çevrelerindeki ya da sosyal çevrelerindeki kişilerin etnik kökeni arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 114: Eğitim düzeyine göre, şimdiki dost çevresinin/sosyal çevresinin etnik kökene göre durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Şu andaki dost çevreniz/sosyal çevreniz kimlerden oluşuyor?	Türk	Sayı	20	24	196	123	8	4	375
		%Sütun	87,0%	82,8%	66,9%	55,2%	32,0%	44,4%	62,3%
	Fars	Sayı	0	1	1	4	0	0	6
		%Sütun	,0%	3,4%	,3%	1,8%	,0%	,0%	1,0%
	Türkle ve Farslar	Sayı	3	4	95	95	17	5	219
		%Sütun	13,0%	13,8%	32,4%	42,6%	68,0%	55,6%	36,4%
	Diğer	Sayı	0	0	1	1	0	0	2
		%Sütun	,0%	,0%	,3%	,4%	,0%	,0%	,3%
Toplam	Sayı	23	29	293	223	25	9	602	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$P(0,002) < 0,05$; $df=15$; $\chi^2=35,460$

3.3.1.5. Eğitim Düzeyi ve İletişim İle Eğitimde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların Türkçe konuşabilme durumları incelendiğinde (Tablo 115); ilkökuller eğitim seviyesinden doktora eğitim seviyesine kadar katılımcılar arasında benzer oranlarda Türkçe konuşabilme yeterliliğinin olduğu görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların Türkçe konuşabilme yeterlilikleri arasında bir ilişki görülmemiştir.

Tablo 115: Eğitim düzeyine göre, Türkçe konuşabilme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Türkçe konuşma	Çok iyi	Sayı	14	11	128	97	14	6	270
		%Sütun	60,9%	37,9%	43,7%	43,3%	56,0%	66,7%	44,8%
	İyi	Sayı	8	15	129	102	10	2	266
		%Sütun	34,8%	51,7%	44,0%	45,5%	40,0%	22,2%	44,1%
	Orta	Sayı	1	3	35	23	1	1	64
		%Sütun	4,3%	10,3%	11,9%	10,3%	4,0%	11,1%	10,6%
Hiç yok	Sayı	0	0	1	2	0	0	3	
	%Sütun	,0%	,0%	,3%	,9%	,0%	,0%	,5%	
Toplam	Sayı	23	29	293	224	25	9	603	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$P(0,868) > 0,05$; $df=15$; $\chi^2=9,173$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların Türkçe okuyabilme durumları incelendiğinde (Tablo 116); çok iyi derecede Türkçe okuyabilen katılımcı oranının, eğitimi ilkokul düzeyinde olan katılımcılardan eğitimi doktora düzeyinde olan katılımcılara doğru gidildiğinde belirgin bir biçimde arttığı görülmektedir. Hiç Türkçe okuyamadığını belirten katılımcı oranının ise genel olarak eğitim seviyesi düştükçe arttığı görülmektedir. Hiç Türkçe okuyamayan ilkokul eğitimi almış olan katılımcı oranının %34,8 ve doktora eğitimi almış olan katılımcı oranının ise %11,1 olduğu görülmüştür. Yapılan ki kare analizi de eğitim değişkeni ile katılımcıların Türkçe okuyabilme yetkinlikleri arasında ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 116: Eğitim düzeyine göre, Türkçe okuyabilme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Türkçe okuma	çok iyi	Sayı	1	1	32	30	4	2	70
		%Stun	4,3%	3,4%	10,9%	13,4%	16,0%	22,2%	11,6%
	İyi	Sayı	2	4	80	60	10	2	158
		%Stun	8,7%	13,8%	27,3%	26,8%	40,0%	22,2%	26,2%
	Orta	Sayı	11	11	120	87	10	1	240
		%Stun	47,8%	37,9%	41,0%	38,8%	40,0%	11,1%	39,8%
	Kötü	Sayı	1	10	48	40	1	3	103
		%Stun	4,3%	34,5%	16,4%	17,9%	4,0%	33,3%	17,1%
	Hiç yok	Sayı	8	3	13	7	0	1	32
		%Stun	34,8%	10,3%	4,4%	3,1%	,0%	11,1%	5,3%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Stun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,000) < 0,05; df=20; \chi^2=68,320$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların Türkçe yazabilme durumları incelendiğinde (Tablo 117); çok iyi derecede Türkçe yazabilen katılımcı oranının, ilkokul seviyesinden doktora seviyesine doğru gidildiğinde belirgin bir biçimde arttığı görülmektedir. Hiç Türkçe yazamadığını belirten katılımcı oranının ise genel olarak lise ve lisans eğitimi düzeyindeki katılımcılarda, ilkokul ve doktora eğitimi seviyesindeki katılımcılara göre daha çok olduğu görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de eğitim değişkeni ile katılımcıların Türkçe yazabilme yetkinlikleri arasında ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 117: Eğitim düzeyine göre, Türkçe yazabilme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Türkçe yazma	Çok iyi	Sayı	1	1	27	22	4	2	57
		%Sütun	4,3%	3,4%	9,2%	9,8%	16,0%	22,2%	9,5%
	İyi	Sayı	0	2	56	35	6	0	99
		%Sütun	,0%	6,9%	19,1%	15,6%	24,0%	,0%	16,4%
	Orta	Sayı	8	8	102	69	8	1	196
		%Sütun	34,8%	27,6%	34,8%	30,8%	32,0%	11,1%	32,5%
	Kötü	Sayı	6	10	69	71	6	2	164
		%Sütun	26,1%	34,5%	23,5%	31,7%	24,0%	22,2%	27,2%
	Hiç yok	Sayı	8	8	39	27	1	4	87
		%Sütun	34,8%	27,6%	13,3%	12,1%	4,0%	44,4%	14,4%
Toplam	Sayı		23	29	293	224	25	9	603
	%Sütun		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,008) < 0,05; df=20; x^2=38,361$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların Farsça konuşabilme durumları incelendiğinde (Tablo 118); Farsça konuşabilme yetkinliğinin eğitim düzeyi arttıkça arttığı görülmektedir. Çok iyi derecede Farsça konuşabilen katılımcı oranının ilkökul seviyesindekilerde %8,7, lisans seviyesindekilerde %20,5 ve doktora seviyesindekilerde ise %22,2 olduğu görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de eğitim değişkeni ile katılımcıların Farsça konuşabilme yetkinlikleri arasında ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 118: Eğitim düzeyine göre, Farsça konuşabilme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Farsça konuşma	Çok iyi	Sayı	2	6	44	46	10	2	110
		%Sütun	8,7%	20,7%	15,0%	20,5%	40,0%	22,2%	18,2%
	İyi	Sayı	4	6	110	97	10	2	229
		%Sütun	17,4%	20,7%	37,5%	43,3%	40,0%	22,2%	38,0%
	Orta	Sayı	10	13	110	69	5	5	212
		%Sütun	43,5%	44,8%	37,5%	30,8%	20,0%	55,6%	35,2%
	Kötü	Sayı	7	3	27	11	0	0	48
		%Sütun	30,4%	10,3%	9,2%	4,9%	,0%	,0%	8,0%
	Hiç yok	Sayı	0	1	2	1	0	0	4
		%Sütun	,0%	3,4%	,7%	,4%	,0%	,0%	,7%
Toplam	Sayı		23	29	293	224	25	9	603
	%Sütun		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,000) < 0,05; df=20; x^2=47,517$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların Farsça okuyabilme durumları incelendiğinde (Tablo 119); Farsça okuyabilme yetkinliğinin eğitim düzeyi arttıka arttığı görülmektedir. Çok iyi derecede Farsça okuyabilen katılımcı oranının ilkokul seviyesindekilerde %13, lisans seviyesindekilerde %52,2 ve doktora seviyesindekilerde ise %66,7 olduğu görülmüştür. Yapılan ki kare analizi de eğitim değişkeni ile katılımcıların Farsça okuyabilme yetkinlikleri arasında ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 119: Eğitim düzeyine göre, Farsça okuyabilme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Farsça okuma	çok iyi	Sayı	3	9	118	117	13	6	266
		%Stun	13,0%	31,0%	40,3%	52,2%	52,0%	66,7%	44,1%
	İyi	Sayı	6	11	136	94	12	3	262
		%Stun	26,1%	37,9%	46,4%	42,0%	48,0%	33,3%	43,4%
	Orta	Sayı	12	8	34	13	0	0	67
		%Stun	52,2%	27,6%	11,6%	5,8%	,0%	,0%	11,1%
	Kötü	Sayı	2	0	4	0	0	0	6
		%Stun	8,7%	,0%	1,4%	,0%	,0%	,0%	1,0%
	Hiç yok	Sayı	0	1	1	0	0	0	2
		%Stun	,0%	3,4%	,3%	,0%	,0%	,0%	,3%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Stun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,000) < 0,05; df=20; \chi^2=92,613$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların Farsça yazabilme durumları incelendiğinde (Tablo 120); Farsça yazabilme yetkinliğinin eğitim düzeyi arttıka arttığı görülmektedir. Çok iyi Farsça yazabilen katılımcı oranının ilkokul seviyesindekilerde %8,7 ve doktora seviyesindekilerde ise %55,6 olduğu görülmüştür. Yapılan ki kare analizi de eğitim değişkeni ile katılımcıların Farsça yazabilme yetkinlikleri arasında ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 120: Eğitim düzeyine göre, Farsça yazabilme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Farsça yazma	Çok iyi	Sayı	2	9	104	102	13	5	235
		%Sütun	8,7%	31,0%	35,5%	45,5%	52,0%	55,6%	39,0%
	İyi	Sayı	7	6	132	105	9	4	263
		%Sütun	30,4%	20,7%	45,1%	46,9%	36,0%	44,4%	43,6%
	Orta	Sayı	7	13	49	17	3	0	89
		%Sütun	30,4%	44,8%	16,7%	7,6%	12,0%	,0%	14,8%
	Kötü	Sayı	7	0	6	0	0	0	13
		%Sütun	30,4%	,0%	2,0%	,0%	,0%	,0%	2,2%
	Hiç yok	Sayı	0	1	2	0	0	0	3
		%Sütun	,0%	3,4%	,7%	,0%	,0%	,0%	,5%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,000) < 0,05; df=20; x^2=146,229$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların Türk arkadaş ve yakınlarına yazdıkları mektup, kısa mesaj ve e-mail'leri ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 121); eğitim düzeyi düştükçe söz konusu iletişim araçlarında Farsça dilinde yazışan katılımcı sayısının da arttığı görülmektedir. Eğitim seviyesi arttıkça ise yazışma dilini aynı zamanda her iki dilde (Türkçe ve Farsça) de yapan katılımcı oranının arttığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de eğitim değişkeni ile katılımcıların mektup, kısa mesaj ve e-mektuplarda kullandıkları dil arasında ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 121: Eğitim düzeyine göre, Türk arkadaş ve yakınlarla yazılan mektup, kısa mesaj ve e-mail'lerin genellikle yazıldığı dil

			Eğitim düzeyiniz						Toplam	
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora		
Türk arkadaş ve yakınlarınıza yazdığınız mektup, kısa mesaj ve e-mail'leri daha çok hangi dilde yazarsınız?	Türkçe	Sayı	4	3	73	60	11	2	153	
		%Sütun	17,4%	10,3%	24,9%	26,9%	44,0%	22,2%	25,4%	
	Farsça	Sayı	13	18	103	81	7	1	223	
		%Sütun	56,5%	62,1%	35,2%	36,3%	28,0%	11,1%	37,0%	
	Her iki dilde	Sayı	6	8	117	82	7	6	226	
		%Sütun	26,1%	27,6%	39,9%	36,8%	28,0%	66,7%	37,5%	
	Toplam		Sayı	23	29	293	223	25	9	602
			%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,019) < 0,05; df=10; x^2=21,280$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle izlemek için tercih ettikleri TV kanallarının yayın dili ile ilgili durumları incelendiğinde (Tablo 122); her iki dilde (Türkçe ve Farsça) de yayın yapan TV kanallarını izleyen katılımcıların içerisinde %63,6

oranında ilkokul mezunu, %52,7 oranında lisans mezunu ve %88,9 oranında doktora mezunu görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, eğitim düzeyi ile tercih edilen TV kanalları arasında bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 122: Eğitim düzeyine göre, genellikle izlemek için tercih edilen televizyon kanalları

			Eğitim düzeyiniz					Toplam	
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans		Doktora
Daha çok hangi televizyon kanallarını izlemeyi tercih ediyorsunuz ?	Türkçe yayın yapan	Sayı	3	9	107	70	8	1	198
		%Sütun	13,6%	31,0%	36,5%	31,3%	32,0%	11,1%	32,9%
	Farsça yayın yapan	Sayı	5	7	35	34	5	0	86
		%Sütun	22,7%	24,1%	11,9%	15,2%	20,0%	,0%	14,3%
	Her iki dilde yayın yapan	Sayı	14	13	148	118	12	8	313
		%Sütun	63,6%	44,8%	50,5%	52,7%	48,0%	88,9%	52,0%
	TV izleme	Sayı	0	0	3	2	0	0	5
		%Sütun	,0%	,0%	1,0%	,9%	,0%	,0%	,8%
Toplam		Sayı	22	29	293	224	25	9	602
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,407) > 0,05; df=15; \chi^2=15,629$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle yazılı medyayı takip etmek için tercih ettikleri dil ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 123); Türkçe yazılı medyayı takip edenlerin ortaokul (%6,9), lise (%4,8) ve lisans (%5,4) düzeyinde oldukları görülmektedir; yazılı medyayı okumayanların oranı (ilkokul mezunlarında %13) eğitim seviyesi düştükçe düşmektedir. Ancak Farsça yazılı medyayı takip eden katılımcı oranının ortalama %66,5 olduğu görülmektedir; bu ortalama oranın %60,9'u ilkokul mezunu, %65,6'sı lisans mezunu, %77,8'i doktora mezunudur. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim seviyesi ile yazılı medyayı takip etmek için tercih edilen dil arasında bir ilişki vardır.

Tablo 123: Eğitim düzeyine göre, genellikle yazılı medyayı takip etmek için tercih edilen dil

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Daha çok hangi dilde yazılı medyayı takip ediyorsunuz?	Türkçe	Sayı	0	2	14	13	0	0	29
		%Sütun	,0%	6,9%	4,8%	5,8%	,0%	,0%	4,8%
	Farsça	Sayı	14	24	194	147	15	7	401
		%Sütun	60,9%	82,8%	66,2%	65,6%	60,0%	77,8%	66,5%
	Her iki dilde	Sayı	6	2	83	60	10	2	163
		%Sütun	26,1%	6,9%	28,3%	26,8%	40,0%	22,2%	27,0%
	Okuma	Sayı	3	1	2	4	0	0	10
		%Sütun	13,0%	3,4%	,7%	1,8%	,0%	,0%	1,7%
	Toplam	Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,006) < 0,05$; $df=15$; $\chi^2=32,070$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle kitap okumak için tercih ettikleri dil ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 124); sırf Türkçe’de ya da sırf Farsça’da kitap okumayı tercih etme oranı eğitim düzeyi yükseldikçe biraz düşerken; her iki dilde de (Türkçe ve Farsça) kitap okumayı tercih eden katılımcı oranının eğitim seviyesi yükseldikçe artmakta olduğu görülmektedir. Ancak eğitim seviyeleri arasında bu küçük oranlardaki farklar önemli ve anlamlı bir fark oluşturmamaktadır. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim seviyesi ile kitap okumak için tercih edilen dil arasında bir ilişki yoktur.

Tablo 124: Eğitim düzeyine göre, genellikle kitap okumak için tercih edilen dil

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Hangi dilde yayınlanan kitapları okumayı tercih ediyorsunuz?	Türkçe	Sayı	6	7	95	55	5	1	169
		%Sütun	26,1%	24,1%	32,4%	24,8%	20,0%	11,1%	28,1%
	Farsça	Sayı	8	9	66	44	5	1	133
		%Sütun	34,8%	31,0%	22,5%	19,8%	20,0%	11,1%	22,1%
	Her iki dilde	Sayı	9	13	132	123	15	7	299
		%Sütun	39,1%	44,8%	45,1%	55,4%	60,0%	77,8%	49,8%
	Toplam	Sayı	23	29	293	222	25	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,189) > 0,05$; $df=10$; $\chi^2=13,666$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların okullarda Türkler için eğitim dili tercihleri ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 125); ilkökuller eğitim düzeyindeki katılımcıların %52,2’sinin, lisans eğitim düzeyindeki katılımcıların %59,2’sinin, yüksek lisans eğitim düzeyindeki

katılımcıların %48'nin ve doktora eğitim düzeyindeki katılımcıların da %66,7'sinin Türkler için formal eğitim dili olarak Türkçe'yi tercih etmiştir. Farsça'yı tercih eden katılımcılar ise yine bütün eğitim düzeylerinde birbirine yakın bir oranda dağılmıştır ve genel ortalaması %12'dir. Formal eğitim dili olarak her iki dili de (Türkçe ve Farsça) tercih edenlerin oranı ise yine bütün eğitim seviyelerinde birbirine yakın oranlarda bulunmak üzere genel ortalaması %14,5'tir. Yapılan ki kare analizi de eğitim düzeyi ile katılımcıların okullarda Türkçe'yi eğitim dili olarak tercih etmeleri arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Tablo 125: Eğitim düzeyine göre, Türkler için, okullarda eğitim dili tercihi

			Eğitim düzeyiniz					Toplam	
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans		Doktora
Okullarda Türkler için eğitim dili sizce hangisi olmalıdır?	Türkçe	Sayı	12	19	187	132	12	6	368
		%Sütun	52,2%	65,5%	63,8%	59,2%	48,0%	66,7%	61,1%
	Farsça	Sayı	6	3	36	23	3	1	72
		%Sütun	26,1%	10,3%	12,3%	10,3%	12,0%	11,1%	12,0%
	Türkçe ve Farsça	Sayı	1	2	35	43	5	1	87
		%Sütun	4,3%	6,9%	11,9%	19,3%	20,0%	11,1%	14,5%
	Türkçe ve İngilizce	Sayı	0	2	15	11	2	0	30
		%Sütun	,0%	6,9%	5,1%	4,9%	8,0%	,0%	5,0%
	Türkçe, Farsça ve İngilizce	Sayı	2	1	14	9	2	1	29
		%Sütun	8,7%	3,4%	4,8%	4,0%	8,0%	11,1%	4,8%
	Her hangi bir fikrim yok	Sayı	0	0	3	2	1	0	6
		%Sütun	,0%	,0%	1,0%	,9%	4,0%	,0%	1,0%
	Farsça ve Batı Dilleri	Sayı	2	2	3	3	0	0	10
		%Sütun	8,7%	6,9%	1,0%	1,3%	,0%	,0%	1,7%
Toplam	Sayı	23	29	293	223	25	9	602	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,246) > 0,05; df=30; x^2=34,916$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların okullarda eğitim dilinin Farsça oluşunun, Türklerin başarı düzeyini nasıl etkilediği ile ilgili beyan ettikleri düşünceleri incelendiğinde (Tablo 126); ilkökul eğitim düzeyindeki katılımcıların %17,4'ünün, lisans eğitim düzeyindeki katılımcıların %13,5'inin, yüksek lisans eğitim düzeyindeki katılımcıların %16'sının ve doktora eğitim düzeyindeki katılımcıların da %11,1'inin okullarda eğitim dilinin Farsça oluşunun Türklerin başarı düzeyini olumlu yönde etkilediğini düşünmektedir. Olumsuz yönde etkilediğini düşünen katılımcıların genel ortalaması %69,4'tür ve bu oran farklı eğitim düzeylerinde birbirine yakın derecelerde dağılmıştır. Yapılan ki kare analizi de eğitim düzeyi ile katılımcıların okullarda eğitim dilinin Farsça oluşunun Türklerin başarı

düzeyini nasıl etkilediği ile ilgili beyan ettikleri düşünceleri arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Tablo 126: Eğitim düzeyine göre, okullarda eğitim dilinin Farsça oluşunun, Türklerin başarı düzeyini nasıl etkilediği durumu

			Eğitim düzeyiniz					Doktor a	Topla m
			İlkokul	Ortaok ul	Lise	Lisans	Yükse k lisans		
Okullarda eğitim dilinin Farsça oluşu	Olumlu yönde etkilemektedir	Sayı	4	4	45	30	4	1	88
		%Sütun	17,4%	13,8%	15,4%	13,5%	16,0%	11,1%	14,6%
Türklerin başarı düzeyini nasıl etkilemektedir?	Olumsuz yönde etkilemektedir	Sayı	14	20	212	148	16	8	418
		%Sütun	60,9%	69,0%	72,4%	66,4%	64,0%	88,9%	69,4%
Herhangi bir fikrim yok	Başarı oranını etkilememektedir.	Sayı	1	1	19	16	3	0	40
		%Sütun	4,3%	3,4%	6,5%	7,2%	12,0%	,0%	6,6%
Toplam	Herhangi bir fikrim yok	Sayı	4	4	17	29	2	0	56
		%Sütun	17,4%	13,8%	5,8%	13,0%	8,0%	,0%	9,3%
Toplam		Sayı	23	29	293	223	25	9	602
		%Sütun	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

$P(0,470) > 0,05$; $df=15$; $\chi^2=14,748$

3.3.1.6. Eğitim Düzeyi ve Resmi olmayan Geleneksel Törenlerde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih etme durumları incelendiğinde (Tablo 127); eğitim düzeylerine göre farklı dağılımlar görülse de, söz konusu farkın eğitim değişkenine bağlı olmadığı da görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de eğitim değişkeni ile katılımcıların Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih etme durumları arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 127: Eğitim düzeyine göre, Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih etme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih ederim.	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	13	12	129	89	14	4	261
		%Sütun	56,5%	41,4%	44,0%	39,7%	56,0%	44,4%	43,3%
Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih ederim.	Katılıyorum	Sayı	8	8	72	63	6	3	160
		%Sütun	34,8%	27,6%	24,6%	28,1%	24,0%	33,3%	26,5%
Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih ederim.	Kararsızım	Sayı	2	9	90	69	4	2	176
		%Sütun	8,7%	31,0%	30,7%	30,8%	16,0%	22,2%	29,2%
Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih ederim.	Katılmıyorum	Sayı	0	0	1	2	1	0	4
		%Sütun	,0%	,0%	,3%	,9%	4,0%	,0%	,7%
Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih ederim.	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	0	0	1	1	0	0	2
		%Sütun	,0%	,0%	,3%	,4%	,0%	,0%	,3%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,772) > 0,05$; $df=20$; $\chi^2=15,069$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların düğünleri ve yas törenlerini uygulama biçimleri incelendiğinde (Tablo 128); yapılan ki kare analizi eğitim değişkeni ile katılımcıların düğünleri ve yas törenlerini uygulama biçimleri arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 128: Eğitim düzeyine göre, düğünleri ve yas törenlerini uygulama biçimi

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Düğünleri ve yas törenlerini nasıl uyguluyorsunuz?	Türk kültüründe ki gibi	Sayı	15	16	179	148	20	8	386
		%Sütun	65,2%	55,2%	61,1%	66,1%	80,0%	88,9%	64,0%
		Sayı	1	2	15	1	0	0	19
Düğünleri ve yas törenlerini nasıl uyguluyorsunuz?	Fars kültüründe ki gibi	%Sütun	4,3%	6,9%	5,1%	,4%	,0%	,0%	3,2%
		Sayı	7	11	99	75	5	1	198
		%Sütun	30,4%	37,9%	33,8%	33,5%	20,0%	11,1%	32,8%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,075) > 0,05$; $df=10$; $\chi^2=16,964$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların düğünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih ettikleri durumlar incelendiğinde (Tablo 129); yapılan ki kare analizi eğitim

değişkeni ile katılımcıların düşünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih ettikleri biçimler arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 129: Eğitim düzeyine göre, düşünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih etme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Düşünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih edersiniz?	Türk kültüründe ki gibi	Sayı	15	18	213	163	20	8	437
		%Sütun	65,2%	62,1%	72,7%	72,8%	80,0%	88,9%	72,5%
	Fars kültüründe ki gibi	Sayı	1	2	12	2	0	0	17
		%Sütun	4,3%	6,9%	4,1%	,9%	,0%	,0%	2,8%
	Her iki kültürdeki gibi	Sayı	7	9	68	58	5	1	148
	%Sütun	30,4%	31,0%	23,2%	25,9%	20,0%	11,1%	24,5%	
	Batı kültüründe ki gibi	Sayı	0	0	0	1	0	0	1
	%Sütun	,0%	,0%	,0%	,4%	,0%	,0%	,2%	
Toplam	Sayı		23	29	293	224	25	9	603
	%Sütun		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,648) > 0,05; df=15; \chi^2=12,402$$

3.3.1.7. Eğitim Düzeyi ile Müzik Zevkinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 130); dinleyen (genel ortalaması %35,1) ve dinlemeyen (genel ortalaması %64,9) katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımının birbirine yakın oranlar içerisinde olduğu görülmektedir. Ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop müziğini dinleme durumu arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 130: Eğitim düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop	Evet	Sayı	6	4	114	77	6	4	211
		%Sütun	26,1%	13,8%	39,2%	34,4%	24,0%	44,4%	35,1%
Hayır	Sayı	17	25	177	147	19	5	390	
	%Sütun	73,9%	86,2%	60,8%	65,6%	76,0%	55,6%	64,9%	
Toplam	Sayı		23	29	291	224	25	9	601
	%Sütun		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,063) > 0,05; df=5; \chi^2=10,469$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 131); dinleyen katılımcı oranı eğitim seviyesi düştükçe düşerken, eğitim seviyesi yükseldikçe de yükselmektedir. Ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu arasında bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 131: Eğitim düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik	Evet	Sayı	3	6	89	101	14	3	216
		%Stun	13,0%	20,7%	30,6%	45,1%	56,0%	33,3%	35,9%
	Hayır	Sayı	20	23	202	123	11	6	385
		%Stun	87,0%	79,3%	69,4%	54,9%	44,0%	66,7%	64,1%
Toplam		Sayı	23	29	291	224	25	9	601
		%Stun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,000)<0,05; df=5; x^2=24,333$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk müziğini dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 132); dinleyen (genel ortalaması %68,1) katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımının birbirine yakın oranlar içerisinde olduğu görülürken; dinlemeyen katılımcı oranının eğitim seviyelerine göre farklı oranlar içerisinde dağıldığı görülse de bu dağılımın eğitim seviyesine göre olmadığı da görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk müziğini dinleme durumu arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 132: Eğitim düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk	Evet	Sayı	15	21	187	156	22	8	409
		%Stun	65,2%	72,4%	64,3%	69,6%	88,0%	88,9%	68,1%
	Hayır	Sayı	8	8	104	68	3	1	192
		%Stun	34,8%	27,6%	35,7%	30,4%	12,0%	11,1%	31,9%
Toplam		Sayı	23	29	291	224	25	9	601
		%Stun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,113)>0,05; df=5; x^2=8,896$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 133); dinleyen (genel ortalaması

%8,5) ve dinlemeyen (genel ortalaması %91,5) katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımının birbirine yakın oranlar içerisinde olduğu görülmektedir. Ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock müziğini dinleme durumu arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 133: Eğitim düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock	Evet	Sayı	2	4	20	22	2	1	51
		%Sütun	8,7%	13,8%	6,9%	9,8%	8,0%	11,1%	8,5%
Toplam	Hayır	Sayı	21	25	271	202	23	8	550
		%Sütun	91,3%	86,2%	93,1%	90,2%	92,0%	88,9%	91,5%
		Sayı	23	29	291	224	25	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,757) > 0,05; df=5; \chi^2=2,630$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 134); dinleyen katılımcı oranının eğitim seviyesi yükseldikçe yükselirken, eğitim seviyesi düştükçe de düşmekte olduğu görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop müziğini dinleme durumu arasında bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 134: Eğitim düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop	Evet	Sayı	7	5	158	128	11	7	316
		%Sütun	30,4%	17,2%	54,3%	57,1%	44,0%	77,8%	52,6%
Toplam	Hayır	Sayı	16	24	133	96	14	2	285
		%Sütun	69,6%	82,8%	45,7%	42,9%	56,0%	22,2%	47,4%
		Sayı	23	29	291	224	25	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,000) < 0,05; df=5; \chi^2=24,293$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 135); dinleyen (genel ortalaması %33,3) ve dinlemeyen (genel ortalaması %66,7) katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımı arasında farklar görülse de bu farkların eğitim değişkeninden kaynaklanmadığı da görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile

katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik müziğini dinleme durumu arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 135: Eğitim düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik	Evet	Sayı	3	7	93	81	14	2	200
		%Sütun	13,0%	24,1%	32,0%	36,2%	56,0%	22,2%	33,3%
Toplam	Hayır	Sayı	20	22	198	143	11	7	401
		%Sütun	87,0%	75,9%	68,0%	63,8%	44,0%	77,8%	66,7%
		Sayı	23	29	291	224	25	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,026) > 0,05; df=5; \chi^2=12,707$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk müziğini dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 136); dinleyen (genel ortalaması %27) ve dinlemeyen (genel ortalaması %72,7) katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımının birbirine yakın denebilecek oranlar içerisinde olduğu görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk müziğini dinleme durumu arasında bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 136: Eğitim düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk	Evet	Sayı	8	8	81	52	11	2	162
		%Sütun	34,8%	27,6%	27,8%	23,2%	44,0%	22,2%	27,0%
Toplam	Hayır	Sayı	15	21	210	172	14	7	439
		%Sütun	65,2%	72,4%	72,2%	76,8%	56,0%	77,8%	73,0%
		Sayı	23	29	291	224	25	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,285) > 0,05; df=5; \chi^2=6,219$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock müziğini dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 137); hem dinleyen hem de dinlemeyen katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımının birbirinden farklı olduğu görülse de söz konusu farkın eğitim değişkenine bağlı olarak ortaya çıkmadığı da görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock müziğini dinleme durumu arasında bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 137: Eğitim düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock	Evet	Sayı	2	4	47	53	4	2	112
		%Sütun	8,7%	13,8%	16,2%	23,7%	16,0%	22,2%	18,6%
	Hayır	Sayı	21	25	244	171	21	7	489
		%Sütun	91,3%	86,2%	83,8%	76,3%	84,0%	77,8%	81,4%
Toplam		Sayı	23	29	291	224	25	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,217) > 0,05; df=5; \chi^2=7,053$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle Fars müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 138); hem dinleyen hem de dinlemeyen katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımının birbirine yakın oranlarda dağıldığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle Fars müziği çeşitlerinden pop müziğini dinleme durumu arasında bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 138: Eğitim düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle Fars müziği çeşitlerinden pop	Evet	Sayı	5	6	98	54	6	2	171
		%Sütun	21,7%	20,7%	33,8%	24,1%	24,0%	22,2%	28,5%
	Hayır	Sayı	18	23	192	170	19	7	429
		%Sütun	78,3%	79,3%	66,2%	75,9%	76,0%	77,8%	71,5%
Toplam		Sayı	23	29	290	224	25	9	600
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,161) > 0,05; df=5; \chi^2=7,915$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle Fars müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 139); hem dinleyen hem de dinlemeyen katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımının birbirinden farklı oranlarda gerçekleştiği görülsede, söz konusu farkın eğitim değişkenine bağlı olmadığı da görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle Fars müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu arasında bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 139: Eğitim düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle Fars müziği çeşitlerinden klasik	Evet	Sayı	1	4	57	60	6	1	129
		%Sütun	4,3%	13,8%	19,6%	26,8%	24,0%	11,1%	21,5%
	Hayır	Sayı	22	25	234	164	19	8	472
		%Sütun	95,7%	86,2%	80,4%	73,2%	76,0%	88,9%	78,5%
Toplam		Sayı	23	29	291	224	25	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,074) > 0,05; df=5; \chi^2=10,048$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle Fars müziği çeşitlerinden halk müziğini dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 140); dinleyen katılımcı oranının eğitim seviyesi yükseldikçe yükseldiği, eğitim seviyesi düştükçe de düştüğü görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle Fars müziği çeşitlerinden halk müziğini dinleme durumu arasında ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 140: Eğitim düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle Fars müziği çeşitlerinden halk	Evet	Sayı	6	10	85	93	13	6	213
		%Sütun	26,1%	34,5%	29,2%	41,5%	52,0%	66,7%	35,4%
	Hayır	Sayı	17	19	206	131	12	3	388
		%Sütun	73,9%	65,5%	70,8%	58,5%	48,0%	33,3%	64,6%
Toplam		Sayı	23	29	291	224	25	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,006) < 0,05; df=5; \chi^2=16,276$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle Fars müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 141); hem dinleyen hem de dinlemeyen katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımının birbirine yakın oranlarda gerçekleştiği görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle Fars müziği çeşitlerinden rock müziğini dinleme durumu arasında bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 141: Eğitim düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz					Toplam	
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans		Doktora
Genellikle Fars müziği çeşitlerinden rock	Evet	Sayı	3	2	20	15	0	1	41
		%Sütun	13,0%	6,9%	6,9%	6,7%	,0%	11,1%	6,8%
	Hayır	Sayı	20	27	271	209	25	8	560
		%Sütun	87,0%	93,1%	93,1%	93,3%	100,0%	88,9%	93,2%
Toplam	Sayı	23	29	291	224	25	9	601	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,624) > 0,05; df=5; x^2=3,498$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle yabancı müzik çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 142); hem dinleyen hem de dinlemeyen katılımcıların eğitim düzeylerine göre dağılımının birbirine yakın oranlarda gerçekleştiği görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle yabancı müzik çeşitlerinden pop müziğini dinleme durumu arasında bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 142: Eğitim düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz					Toplam	
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans		Doktora
Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden pop	Evet	Sayı	3	4	71	60	9	2	149
		%Sütun	13,0%	13,8%	24,4%	26,8%	36,0%	22,2%	24,8%
	Hayır	Sayı	20	25	220	164	16	7	452
		%Sütun	87,0%	86,2%	75,6%	73,2%	64,0%	77,8%	75,2%
Toplam	Sayı	23	29	291	224	25	9	601	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,326) > 0,05; df=5; x^2=5,802$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle yabancı müzik çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 143); dinlemeyen katılımcı oranının eğitim seviyesi düştükçe düştüğü görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle yabancı müzik çeşitlerinden klasik müziğini dinleme durumu arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 143: Eğitim düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden klasik	Evet	Sayı	0	3	42	46	10	1	102
		%Sütun	,0%	10,3%	14,4%	20,5%	40,0%	11,1%	17,0%
	Hayır	Sayı	23	26	249	178	15	8	499
		%Sütun	100,0%	89,7%	85,6%	79,5%	60,0%	88,9%	83,0%
Toplam		Sayı	23	29	291	224	25	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,002) < 0,05; df=5; x^2=18,583$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle yabancı müzik çeşitlerinden halk müziğini dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 144); yapılan ki kare analizi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle yabancı müzik çeşitlerinden halk müziğini dinleme durumu arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 144: Eğitim düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden halk	Evet	Sayı	0	1	10	6	7	0	24
		%Sütun	,0%	3,4%	3,4%	2,7%	28,0%	,0%	4,0%
	Hayır	Sayı	23	28	281	218	18	9	577
		%Sütun	100,0%	96,6%	96,6%	97,3%	72,0%	100,0%	96,0%
Toplam		Sayı	23	29	291	224	25	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,000) < 0,05; df=5; x^2=40,180$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların genellikle yabancı müzik çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 145); ki kare analizi eğitim değişkeni ile katılımcıların genellikle yabancı müzik çeşitlerinden rock müziğini dinleme durumu arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Tablo 145: Eğitim düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden rock	Evet	Sayı	2	2	45	42	5	0	96
		%Sütun	8,7%	6,9%	15,5%	18,8%	20,0%	,0%	16,0%
	Hayır	Sayı	21	27	246	182	20	9	505
		%Sütun	91,3%	93,1%	84,5%	81,3%	80,0%	100,0%	84,0%
Toplam		Sayı	23	29	291	224	25	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,302) > 0,05; df=5; \chi^2=6,044$

3.3.1.8. Eğitim Düzeyi ve Ekonomik İlişkilerde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların daha güvenilir ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için hangi etnik kökenden kişileri tercih ettikleri ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 146); eğitim düzeyi düştükçe ekonomik ve ticari ilişkiler için Türkleri tercih edenlerin oranının arttığı görülmektedir. İlkokul eğitimine sahip katılımcıların %34,8'i, lisans eğitime sahip katılımcıların %24,1'i ve doktora eğitimine sahip katılımcıların %11,1'inin Türkleri tercih ettiği görülmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe daha güvenilir ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için Farsları tercih edenlerin oranının da eğitim düzeyi yükseldikçe düştüğü görülmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe ise etnik kökenin fark etmediğini belirten katılımcıların oranı artmaktadır. Yapılan ki kare analizi de eğitim değişkeni ile katılımcıların daha güvenilir ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için tercih ettikleri etnik köken arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 146: Eğitim düzeyine göre, daha güvenilir ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için tercih edilen etnik kökenden kişiler

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Kimlerle ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak daha güvenilirdir?	Türklerle	Sayı	8	12	86	54	3	1	164
		%Sütun	34,8%	41,4%	29,4%	24,1%	12,0%	11,1%	27,2%
	Farslarla	Sayı	2	1	10	8	0	0	21
		%Sütun	8,7%	3,4%	3,4%	3,6%	,0%	,0%	3,5%
	Fark etmez	Sayı	12	15	195	160	22	8	412
		%Sütun	52,2%	51,7%	66,6%	71,4%	88,0%	88,9%	68,3%
	Her hangi bir fikrim yok	Sayı	0	1	1	2	0	0	4
		%Sütun	,0%	3,4%	,3%	,9%	,0%	,0%	,7%
	Diğer	Sayı	1	0	1	0	0	0	2
		%Sütun	4,3%	,0%	,3%	,0%	,0%	,0%	,3%
Toplam	Sayı	23	29	293	224	25	9	603	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$P(0,057) > 0,05$; $df=20$; $\chi^2=30,899$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların alışverişlerinde satın alınan ürünlerin üretildiği bölge/bölgeler ile ilgili tercihleri incelendiğinde (Tablo 147); ilkokul eğitimi almış olan katılımcıların %47,8'i, lisans eğitimi almış olan katılımcıların %36,2'si ve doktora eğitimi almış olan katılımcıların %33,3'ü Türk bölgelerinde üretilmiş olan ürünleri satın almayı tercih etmektedir. Satın aldığı ürünün hangi bölgede üretildiğini önemsemeyen katılımcı oranı da eğitim seviyesi yükseldikçe yükselmektedir. Yapılan ki kare analizi de eğitim değişkeni ile katılımcıların alışverişlerinde satın alınan ürünlerin üretildiği bölge/bölgeler ile ilgili tercihleri arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 147: Eğitim düzeyine göre, alışverişlerde satın alınan ürünlerin üretildiği bölgenin/bölgelerin tercihi

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Alışverişleriniz de hangi bölgelerde üretilmiş ürünleri satın alıyorsunuz?	Türk bölgelerinde üretilmiş ürünleri	Sayı	11	6	96	81	6	3	203
		%Sütun	47,8%	20,7%	32,8%	36,2%	24,0%	33,3%	33,7%
	Fars bölgelerinde üretilmiş ürünleri	Sayı	0	2	10	3	0	0	15
		%Sütun	,0%	6,9%	3,4%	1,3%	,0%	,0%	2,5%
	Fark etmez	Sayı	10	19	179	137	19	6	370
	%Sütun	43,5%	65,5%	61,1%	61,2%	76,0%	66,7%	61,4%	
	Yabancı ülkelerde üretilmiş malları	Sayı	2	1	1	1	0	0	5
		%Sütun	8,7%	3,4%	,3%	,4%	,0%	,0%	,8%
	Kalite önemli	Sayı	0	1	7	2	0	0	10
		%Sütun	,0%	3,4%	2,4%	,9%	,0%	,0%	1,7%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,014) < 0,05$; $df=20$; $\chi^2=36,402$

Eğitim düzeyine göre katılımcıların iş fırsatlarını değerlendirme konusunda daha başarılı buldukları etnik köken incelendiğinde (Tablo 148); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların iş fırsatlarını değerlendirme konusunda daha başarılı buldukları etnik köken arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 148: Eğitim düzeyine göre, iş fırsatlarını değerlendirme konusunda daha başarılı bulunan etnik grup

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
İş fırsatlarını değerlendirme konusunda sizce kimler daha başarılıdır?	Türkler	Sayı	9	8	130	74	9	2	232
		%Sütun	39,1%	27,6%	44,5%	33,0%	36,0%	22,2%	38,5%
	Farslar	Sayı	4	5	45	33	3	1	91
		%Sütun	17,4%	17,2%	15,4%	14,7%	12,0%	11,1%	15,1%
	Fark etmez	Sayı	10	16	117	117	13	6	279
		%Sütun	43,5%	55,2%	40,1%	52,2%	52,0%	66,7%	46,3%
Toplam		Sayı	23	29	292	224	25	9	602
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,275) > 0,05$; $df=10$; $\chi^2=12,160$

Eğitim düzeyine göre katılımcıların hangi bölge/bölgelerde çalışmanın daha karlı olduğu ile ilgili belirttikleri düşünceler incelendiğinde (Tablo 149); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların hangi bölge/bölgelerde çalışmanın daha karlı olduğu ile ilgili belirttikleri düşünceler arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 149: Eğitim düzeyine göre, çalışmanın daha karlı olduğu dşnlen bölge/bölgeler

			Eğitim düzeyiniz					Yüksek lisans	Doktora	Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans				
Hangi bölgede çalışmak daha karlıdır?	Türk bölgelerinde	Sayı	7	7	81	65	8	1	169	
		%Stun	30,4%	24,1%	27,6%	29,0%	32,0%	11,1%	28,0%	
	Fars bölgelerinde	Sayı	8	10	110	71	7	3	209	
		%Stun	34,8%	34,5%	37,5%	31,7%	28,0%	33,3%	34,7%	
	Fark etmez	Sayı	8	11	98	86	10	5	218	
		%Stun	34,8%	37,9%	33,4%	38,4%	40,0%	55,6%	36,2%	
	Her hangi bir fikrim yok	Sayı	0	1	3	1	0	0	5	
		%Stun	,0%	3,4%	1,0%	,4%	,0%	,0%	,8%	
	Diğer	Sayı	0	0	1	1	0	0	2	
		%Stun	,0%	,0%	,3%	,4%	,0%	,0%	,3%	
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603	
		%Stun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$P(0,986) > 0,05$; $df=20$; $\chi^2=8,710$

3.3.1.9. Eğitim Düzeyi ve Azerbaycan Türk Kültür rnleri ve Oğelerini Tanıma ve Bilme Arasındaki ilişki

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların “Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir,” ifadesine yaklaşımı incelendiğinde (Tablo 150); ilkokuldan doktora kadar olan tüm eğitim düzeylerindeki katılımcıların yaklaşımlarının her seçenekte birbirine yakın olduğu görülmektedir. Söz konusu ifadeye kesinlikle katıldığını belirten ilkokul eğitimi almış olan katılımcı oranının %56,5, lise eğitimi almış olan katılımcı oranının %65,2, doktora eğitimi almış olan katılımcı oranının %55,6 olduğu görülmektedir. “Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir” ifadesi ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Ancak “İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz.” ile “Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir” arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır.

Tablo 150: Eğitim düzeyi, “Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir” ve “İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz” Arasındaki Korelasyon Analizi

		Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir.	İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz.	Eğitim düzeyiniz
Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir.	P. Cor.	1	-,297(**)	-,008
	Sig.	.	,000	,851
	N	603	603	603
İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz.	P. Cor.	-,297(**)	1	-,020
	Sig.	,000	.	,621
	N	603	603	603

** P değeri 0.01 den düşüktür. * P değeri 0.05 ten küçüktür.

Eğitim düzeyine göre, Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını tanıma/bilme durumu incelendiğinde (Tablo 151); eğitim seviyesi arttıkça Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını tanıma/bilme oranının da artmakta olduğu görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de eğitim düzeyi ile katılımcıların Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını tanıma/bilme durumu arasında ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 151: Eğitim düzeyine göre, Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını tanıma/bilme durumu

			Eğitim düzeyiniz					Doktor a	Topla m
			İlkokul	Ortaoku l	Lise	Lisans	Yükse k lisans		
Azerbaycan Türk şair ve yazarlarında n kaç tanesini biliyorsunuz ?	Hiç bilmiyorum .	Sayı	4	2	8	3	0	0	17
		%Sütun	17,4%	6,9%	2,7%	1,3%	,0%	,0%	2,8%
	1 kişi ile 5 kişi arası biliyorum.	Sayı	16	21	182	110	5	4	338
		%Sütun	69,6%	72,4%	62,1%	49,3%	20,0%	44,4%	56,1%
6 kişi ve üstünde biliyorum.	Sayı	3	6	103	110	20	5	247	
	%Sütun	13,0%	20,7%	35,2%	49,3%	80,0%	55,6%	41,0%	
Toplam	Sayı	23	29	293	223	25	9	602	
	%Sütun	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	

$P(0,000) < 0,05$; $df=10$; $\chi^2=56,770$

Eğitim düzeyine göre, Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserleri okuma durumu incelendiğinde (Tablo 152); eğitim seviyesi arttıkça Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserleri okuma oranının da arttığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de eğitim düzeyi ile katılımcıların Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserleri okuması arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 152: Eğitim düzeyine göre, Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserleri okuma durumu

			Eğitim düzeyiniz						Topla m
			İlkokul	Ortaoku l	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktor a	
Azerbaycan Türkçesinde yazılmış kaç eser okudunuz?	Hiç okumadım.	Sayı	11	14	68	44	2	4	143
		%Sütun	47,8%	48,3%	23,2%	19,6%	8,0%	44,4%	23,7%
	1 eser ile 5 eser arasında okudum.	Sayı	10	14	153	113	7	0	297
		%Sütun	43,5%	48,3%	52,2%	50,4%	28,0%	,0%	49,3%
	6 eser ve üstünde okudum.	Sayı	2	1	72	67	16	5	163
		%Sütun	8,7%	3,4%	24,6%	29,9%	64,0%	55,6%	27,0%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,000)<0,05; df=10; x^2=51,840$$

Eğitim düzeyine göre, Azerbaycan Türk mimari eserlerini tanıma/bilme durumu incelendiğinde (Tablo 153); eğitim seviyesi arttıkça Azerbaycan Türk mimari eserlerini tanıma/bilme oranının da artmakta olduğu görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de eğitim düzeyi ile katılımcıların Azerbaycan Türk mimari eserlerini tanıma/bilme durumu arasında ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 153: Eğitim düzeyine göre, Azerbaycan Türk mimari eserlerini tanıma/bilme durumu

			Eğitim düzeyiniz						Topla m
			İlkokul	Ortaoku l	Lise	Lisans	Yükse k lisans	Doktor a	
Azerbaycan Türk mimari eserlerinden kaç tanesini biliyorsunuz?	Hiç bilmiyorum.	Sayı	4	3	22	3	0	1	33
		%Sütun	17,4%	10,3%	7,5%	1,3%	,0%	11,1%	5,5%
	1 eser ile 5 eser arasında biliyorum.	Sayı	15	15	107	93	3	3	236
		%Sütun	65,2%	51,7%	36,6%	41,5%	12,0%	33,3%	39,2%
	6 eser ve üstünde biliyorum.	Sayı	4	11	163	128	22	5	333
		%Sütun	17,4%	37,9%	55,8%	57,1%	88,0%	55,6%	55,3%
Toplam		Sayı	23	29	292	224	25	9	602
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,000)<0,05; df=10; x^2=41,613$$

Eğitim düzeyine göre, Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine, Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli bulma durumu incelendiğinde (Tablo 154); eğitim seviyesinin önemli bir etken olmadığı görülmektedir. Çünkü Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli bulanlar ile daha önemsiz bulan katılımcı oranının eğitim seviyeleri arasında birbirine yakın oranlarda

dağıldığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de eğitim düzeyi ile katılımcıların Fars kültürüne yerine Türk kültürünü öğrenmeyi daha önemli bulması ya da bulmaması durumu arasında ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 154: Eğitim düzeyine göre, Fars kültürünü öğrenmek yerine, Türk kültürünü öğrenmeyi daha önemli bulma durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Fars kültürünü öğrenmek yerine, Türk kültürünü öğrenmeyi daha önemli buluyorum.	Katılıyorum	Sayı	14	16	163	115	14	6	328
		%Sütun	60,9%	55,2%	55,8%	51,6%	56,0%	66,7%	54,6%
Kısmen katılıyorum	Sayı	9	12	86	78	7	3	195	
	%Sütun	39,1%	41,4%	29,5%	35,0%	28,0%	33,3%	32,4%	
Katılmıyorum	Sayı	0	1	42	30	4	0	77	
	%Sütun	,0%	3,4%	14,4%	13,5%	16,0%	,0%	12,8%	
Her hangi bir fikrim yok.	Sayı	0	0	1	0	0	0	1	
	%Sütun	,0%	,0%	,3%	,0%	,0%	,0%	,2%	
Toplam	Sayı	23	29	292	223	25	9	601	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,733) > 0,05; df=15; \chi^2=11,279$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların Türk geleneklerini devam ettirip ettirmeme durumu incelendiğinde (Tablo 155); eğitim seviyesinin önemli bir etken olmadığı görülmektedir. Türk geleneklerine güçlü bir bağlılığı bulunduğunu belirten ilkökullü eğitimi almış katılımcı oranının %34,8, lisans eğitimi almış katılımcı oranının %41,1 ve doktora eğitimi almış katılımcı oranının da %33,3 olduğu görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de eğitim düzeyi ile katılımcıların Türk geleneklerini devam ettirip ettirmeme durumu arasında ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 155: Eğitim düzeyine göre, Türk geleneklerini devam ettirme durumu

			Eğitim düzeyiniz					Topla m	
			İlkokul	Ortaok ul	Lise	Lisans	Yükse k lisans		Doktor a
Türk geleneklerini devam ettirme açısından aşağıdakilerden hangisi sizin için daha uygundur?	Türk geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum.	Sayı	8	9	130	92	15	3	257
		%Sütun	34,8%	31,0%	44,5%	41,1%	60,0%	33,3%	42,7%
	Sayı	15	18	147	123	9	6	318	
	Türk geleneklerine bağlı bir şekilde yaşamaya çalışıyorum.	%Sütun	65,2%	62,1%	50,3%	54,9%	36,0%	66,7%	52,8%
	Türk geleneklerine herhangi bir bağlılığım yok.	Sayı	0	2	15	9	1	0	27
		%Sütun	,0%	6,9%	5,1%	4,0%	4,0%	,0%	4,5%
Toplam		Sayı	23	29	292	224	25	9	602
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,522) > 0,05; df=10; x^2=9,105$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların yaşamında Fars geleneklerinin yeri incelendiğinde (Tablo 156); eğitim seviyesinin önemli bir etken olmadığı görülmektedir. Fars geleneklerine herhangi bir bağlılığı bulunmadığını belirten katılımcı oranın ilkokul seviyesindekilerde %52,2, lisans seviyesindekilerde %50,4 ve doktora seviyesindekilerde %55,6 olduğu görülmüştür. Yapılan ki kare analizi de eğitim düzeyi ile katılımcıların yaşamında Fars geleneklerinin yeri arasında ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 156: Eğitim düzeyine göre, Fars geleneklerinin hayatındaki yeri ile ilgili durum

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Fars geleneklerinin hayatınızdaki yeri nedir?	Fars geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum.	Sayı	3	2	11	12	0	0	28
		%Sütun	13,0%	6,9%	3,8%	5,4%	,0%	,0%	4,7%
	Fars geleneklerine bağlı bir şekilde yaşamaya çalışıyorum.	Sayı	8	5	97	98	11	4	223
		%Sütun	34,8%	17,2%	33,2%	43,8%	45,8%	44,4%	37,1%
Fars geleneklerine herhangi bir bağlılığım yok.		Sayı	12	22	184	113	13	5	349
		%Sütun	52,2%	75,9%	63,0%	50,4%	54,2%	55,6%	58,1%
	Hiçbirisine	Sayı	0	0	0	1	0	0	1
		%Sütun	,0%	,0%	,0%	,4%	,0%	,0%	,2%
Toplam		Sayı	23	29	292	224	24	9	601
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,150) > 0,05$; $df=15$; $\chi^2=20,592$

3.3.1.10. Eğitim Düzeyi ve Hukuksal İlişkilerle İlgili Belirtilen Sorunlar Arasındaki İlişki

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların kültürel haklar açısından Farslar ile Türklerin eşit haklara sahip olup olmadıkları ile ilgili belirttikleri düşünceler incelendiğinde (Tablo 157); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi eğitim değişkeni ile katılımcıların kültürel haklar açısından Farslar ile Türklerin eşit haklara sahip olup olmadıkları ile ilgili belirttikleri düşünceler arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 157: Eğitim düzeyine göre, kültürel haklar açısından Farslar ve Türklerin eşit haklara sahip olma durumu

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Sizce kültürel haklar açısından Farslar ile Türkler eşit haklara sahipler mi?	Evet	Sayı	5	4	53	23	4	0	89
		%Sütun	21,7%	13,8%	18,1%	10,3%	16,0%	,0%	14,8%
	Kısmen	Sayı	3	7	49	40	4	1	104
		%Sütun	13,0%	24,1%	16,7%	17,9%	16,0%	11,1%	17,2%
	Hayır	Sayı	15	18	191	160	17	8	409
		%Sütun	65,2%	62,1%	65,2%	71,4%	68,0%	88,9%	67,8%
	Her hangi bir bakış açım yok.	Sayı	0	0	0	1	0	0	1
		%Sütun	,0%	,0%	,0%	,4%	,0%	,0%	,2%
Toplam		Sayı	23	29	293	224	25	9	603
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,685) > 0,05; df=15; \chi^2=11,917$$

Eğitim düzeyine göre, katılımcıların yasal uygulamalar konusunda belirttikleri düşünceleri incelendiğinde (Tablo 158); yapılan ki kare analizi de eğitim değişkeni ile katılımcıların yasal uygulamalar konusunda belirttikleri düşünceler arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 158: Eğitim düzeyine göre, yasal uygulamalar konusundaki düşünceler

			Eğitim düzeyiniz						Toplam
			İlkokul	Ortaokul	Lise	Lisans	Yüksek lisans	Doktora	
Yasal uygulamalar konusunda düşünceniz nedir?	Yasaların uygulanmasına ilişkin herhangi bir sorun yok	Sayı	3	6	57	33	5	2	106
		%Sütun	13,0%	20,7%	19,7%	15,1%	20,0%	22,2%	17,8%
	Yasaların uygulanmasına ilişkin sorun var	Sayı	20	23	232	185	20	7	487
		%Sütun	87,0%	79,3%	80,3%	84,5%	80,0%	77,8%	82,0%
	Herhangi bir fikrim yok.	Sayı	0	0	0	1	0	0	1
		%Sütun	,0%	,0%	,0%	,5%	,0%	,0%	,2%
Toplam		Sayı	23	29	289	219	25	9	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,937) > 0,05; df=10; \chi^2=4,215$$

3.3.2. Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Hipotezin Sınanması

3.3.2.1. Gelir Düzeyi ve Kimlik Algısı Bakımından Korunması ve Devam Ettirilmesi Öncelikle Tercih Edilen Kimlik Kategorileri Arasındaki İlişki

Gelir düzeyine göre korunması ve devam ettirilmesi daha önemli olan kimlik/kimlikler ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 159); “Türk ve İranlı kimliği”nin devam ettirilmesi ve korunmasını tercih eden katılımcı oranının gelir düzeyi yükseldikçe yükseldiği görülmektedir; örneğin 300.000 Tümen ve altında gelire sahip katılımcıların %1,9’u, 1.000.001 Tümen ve üzerinde gelire sahip katılımcıların da %10,4’ü söz konusu kimliği tercih etmektedir. “Türk kimliğinin” süreğenliğini tercih eden katılımcılar arasında gelir düzeyine göre çok büyük bir fark görülmemesine karşın yine de en alt gelir grubundaki katılımcılar Türk kimliğinin devamlılığını %61,3 oranında tercih ederken, en üst gelir grubundaki katılımcılar %54,5 oranında Türk kimliğini tercih etmektedirler. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile korunması ve devam ettirilmesi daha önemli olan kimlik/kimlikler ile ilgili durum arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 159: Gelir düzeyine göre, korunması ve devam ettirilmesi daha önemli olan kimlik/kimlikler

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000-500.000 Tümen arasında	501.000-1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Sizce hangi kimliği korumak ve devam ettirmek daha önemlidir?	Türk kimliğini	Sayı	95	117	66	42	320
		%Sütun	61,3%	51,1%	48,9%	54,5%	53,7%
	Fars kimliğini	Sayı	4	1	3	0	8
		%Sütun	2,6%	,4%	2,2%	,0%	1,3%
	İranlı kimliğini	Sayı	46	100	51	24	221
		%Sütun	29,7%	43,7%	37,8%	31,2%	37,1%
	İnsan kimliğini	Sayı	6	5	4	2	17
		%Sütun	3,9%	2,2%	3,0%	2,6%	2,9%
	Türk ve İranlı kimliği	Sayı	3	5	8	8	24
		%Sütun	1,9%	2,2%	5,9%	10,4%	4,0%
	Türk ve insan kimliği	Sayı	1	0	0	0	1
	%Sütun	,6%	,0%	,0%	,0%	,2%	
	İranlı ve insani kimliği	Sayı	0	0	1	0	1
	%Sütun	,0%	,0%	,7%	,0%	,2%	
	Türk, İranlı ve insani kimliği	Sayı	0	1	2	1	4
	%Sütun	,0%	,4%	1,5%	1,3%	,7%	
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,022) < 0,05; df=21; x^2=36,016$$

Gelir düzeyine göre Türkler hakkında söylenen fıkralardan haberdar olma durumu incelendiğinde (Tablo 160); söz konusu fıkralardan 300.000 Tümen ve altında geliri olanların %94,8 oranında, 1.000.001 Tümen ve üstünde geliri olanların %100 haberdar

olduğu görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gelir düzeyi ile Türkler hakkında anlatılan fıkralardan haberdar olup olmama durumu arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Tablo 160: Gelir düzeyine göre, Türkler hakkında söylenen fıkralardan haberdar olma durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Türkler hakkında söylenen fıkralar var mı?	Evet	Sayı	147	218	131	77	573
		%Sütun	94,8%	95,2%	97,0%	100,0%	96,1%
	Hayır	Sayı	8	10	4	0	22
		%Sütun	5,2%	4,4%	3,0%	,0%	3,7%
	Her hangi bir fikrim yok	Sayı	0	1	0	0	1
		%Sütun	,0%	,4%	,0%	,0%	,2%
Toplam	Sayı	155	229	135	77	596	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,422) > 0,05; df=6; x^2=6,009$$

Gelir düzeyine göre söz konusu fıkraları gerçekçi bulup bulmama durumu incelendiğinde (Tablo 161); söz konusu fıkraları 300.000 Tümen ve altında geliri olanların %9,1 oranında, 1.000.001 Tümen ve üstünde geliri olanların %2,6 oranında gerçekleri yansıttığını düşündüğünü belirtmişlerdir. Gelir düzeyi düştükçe anlatılan fıkraları gerçekçi bulma oranının yükseldiğini, gelir düzeyi yükseldikçe de söz konusu oranın düştüğü görülmüştür. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile anlatılan fıkraları gerçekçi bulup bulmama durumu arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 161: Gelir düzeyine göre, anlatılan fıkraları gerçekçi bulma durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Sizce bu fıkralar gerçekleri yansıtmıyor mu?	Durununa uygun değil	Sayı	4	3	1	0	8
		%Sütun	2,6%	1,3%	,7%	,0%	1,3%
	Evet	Sayı	14	6	5	2	27
		%Sütun	9,0%	2,6%	3,7%	2,6%	4,5%
	Kısmen	Sayı	31	67	32	19	149
		%Sütun	20,0%	29,3%	23,7%	24,7%	25,0%
Hayır	Sayı	106	153	97	56	412	
	%Sütun	68,4%	66,8%	71,9%	72,7%	69,1%	
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,056) > 0,05; df=9; \chi^2=16,571$$

3.3.2.2. Gelir Düzeyi ve Aile-Akrabalık İlişkilerinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki

Gelir düzeyine göre katılımcıların kendi eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulup bulmama durumları incelendiğinde (Tablo 162); farklı gelir gruplarında yer alan katılımcılar arasında önemli bir farkın bulunmadığı görülmüştür. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların kendi eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulup bulmamaları arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 162: Gelir düzeyine göre, kendi eşinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulma durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Eşinizin farklı bir etnik kökenden olması sizin için önemli mi?	Evet	Sayı	121	167	93	55	436
		%Sütun	78,6%	72,9%	68,9%	71,4%	73,3%
	Hayır	Sayı	33	62	42	22	159
		%Sütun	21,4%	27,1%	31,1%	28,6%	26,7%
Toplam		Sayı	154	229	135	77	595
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,298) > 0,05; df=3; \chi^2=3,681$$

Gelir düzeyine göre eşinin etnik kökenini önemseyen katılımcıların eş olarak hangi etnik kökenden kişileri tercih ettikleri ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 163); farklı gelir gruplarında yer alan katılımcılar arasında önemli bir farkın bulunmadığı

görülmüştür. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların kendi eşlerinin olmasını istedikleri etnik köken tercihleri arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 163: Gelir düzeyine göre, kendi eşinin hangi etnik kökenden olduğu konusunun önemli bulunması durumunda, tercih edilen etnik köken

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Yukarıdaki soruya cevabınız 'Evet' ise hangi etnik kökenden olmasını istersiniz?	Durumuna uygun değil	Sayı	32	61	39	22	154
		%Sütun	20,6%	26,6%	28,9%	29,3%	26,0%
	Türk	Sayı	118	167	91	53	429
		%Sütun	76,1%	72,9%	67,4%	70,7%	72,2%
	Fars	Sayı	2	0	1	0	3
		%Sütun	1,3%	,0%	,7%	,0%	,5%
	Diğer	Sayı	3	1	4	0	8
		%Sütun	1,9%	,4%	3,0%	,0%	1,3%
Toplam	Sayı	155	229	135	75	594	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,196) > 0,05; df=9; x^2=12,319$$

Gelir düzeyine göre katılımcıların çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulup bulmama durumları incelendiğinde (Tablo 164); en alt gelir grubundan en üst gelir grubuna doğru çocuklarının eşlerinin etnik kökenini önemseyenlerin oranının arttığı görülmüştür. Örneğin çocuklarının eşlerinin etnik kökenini önemsemeyen en alt gelir grubundaki katılımcıların oranı %23,2 iken, bu oran en üst gelir grubundaki katılımcılarda %35,1'dir. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulup bulmamaları arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Tablo 164: Gelir düzeyine göre, çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunu önemli bulma durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Çocuklarınızın evlenecekleri kişinin farklı bir etnik kökenden olması sizin için önemli mi?	Evet	Sayı	119	169	88	50	426
		%Sütun	76,8%	73,8%	65,2%	64,9%	71,5%
	Hayır	Sayı	36	60	47	27	170
		%Sütun	23,2%	26,2%	34,8%	35,1%	28,5%
Toplam	Sayı	155	229	135	77	596	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(,073) > 0,05; df=3; x^2=6,977$$

Gelir düzeyine göre çocuklarının eşlerinin etnik kökenini önemseyen katılımcıların hangi etnik kökenden kişileri tercih ettikleri ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 165); alt gelir gruplarından üst gelir gruplarına doğru gittikçe çocuklarının eşlerinin Türk olmasını tercih edenlerin oranının düştüğü görülmektedir. Örneğin en alt gelir grubunda çocuklarının eşlerinin Türk olmasını tercih eden katılımcı oranı %71,6 olduğu görülürken, bu oran en üst gelir grubundakilerde %61,3'tür. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların çocuklarının eşlerinin olmasını istedikleri etnik köken tercihleri arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 165: Gelir düzeyine göre, çocuklarının eşlerinin hangi etnik kökenden olduğu konusunun önemli bulunması durumunda, tercih edilen etnik köken

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Yukarıdaki soruya cevabınız 'Evet' ise hangi etnik kökenden kişilerle evlenmelerini tercih edersiniz?	Durumuna uygun değil	Sayı	32	56	44	27	159
		%Sütun	20,6%	24,5%	32,6%	36,0%	26,8%
	Türk	Sayı	111	164	85	46	406
		%Sütun	71,6%	71,6%	63,0%	61,3%	68,4%
	Fars	Sayı	6	0	3	2	11
		%Sütun	3,9%	,0%	2,2%	2,7%	1,9%
	Diğer	Sayı	6	8	3	0	17
		%Sütun	3,9%	3,5%	2,2%	,0%	2,9%
	Türk veya yabancı	Sayı	0	1	0	0	1
		%Sütun	,0%	,4%	,0%	,0%	,2%
Toplam	Sayı	155	229	135	75	594	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,047) < 0,05; df=12; \chi^2=21,266$$

Gelir düzeyine göre aile bireyleri olarak katılımcıların aile içerisinde Farsça konuşma durumu incelendiğinde (Tablo 166); farklı gelir gruplarında yer alan katılımcılar arasında önemli bir farkın bulunmadığı görülmüştür. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların aile içerisinde Farsça konuşup konuşmama durumu arasında bir ilişkinin olmadığını göstermiştir.

Tablo 166: Gelir düzeyine göre, aile bireylerinin aile içerisinde birbirleriyle Farsça konuşma durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Aile ortamında birbirinizle Farsça konuşur musunuz?	Genellikle	Sayı	8	5	4	2	19
		%Sütun	5,2%	2,2%	3,0%	2,6%	3,2%
	Bazen	Sayı	21	57	31	17	126
		%Sütun	13,5%	24,9%	23,0%	22,1%	21,1%
	Hiçbir zaman	Sayı	126	167	100	58	451
		%Sütun	81,3%	72,9%	74,1%	75,3%	75,7%
Toplam	Sayı	155	229	135	77	596	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$P(0,141) > 0,05$; $df=6$; $\chi^2=9,639$

3.3.2.3. Gelir Düzeyi ve Ortam-Mekan Paylaşımında Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki

Gelir düzeyine göre komşunun Fars olması konusunun katılımcılarda rahatsızlık yaratıp yaratmama durumu incelendiğinde (Tablo 167); gelir düzeyi yükseldikçe Fars komşudan rahatsızlık duymama durumunun da arttığı görülmüştür. Örneğin alt gelir grubundaki katılımcıların %69,7'si Fars komşudan rahatsız olabileceğini belirtirken, bu oran üst gelir grubundaki katılımcılarda %85,7'dir. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların Fars komşudan rahatsızlık duyup duymama durumları arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 167: Gelir düzeyine göre, komşunun Fars olması konusunun, rahatsızlık yaratma durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Komşunuzun Fars olması sizi rahatsız eder mi?	Evet, rahatsız eder.	Sayı	30	14	16	4	64
		%Sütun	19,4%	6,1%	11,9%	5,2%	10,7%
	Kısmen rahatsız eder.	Sayı	17	36	21	7	81
		%Sütun	11,0%	15,7%	15,6%	9,1%	13,6%
	Hayır, rahatsız etmez.	Sayı	108	179	98	66	451
		%Sütun	69,7%	78,2%	72,6%	85,7%	75,7%
Toplam	Sayı	155	229	135	77	596	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$P(0,001) < 0,05$; $df=6$; $\chi^2=22,837$

Gelir düzeyine göre katılımcıların Fars komşusu olsa onunla iletişim kurmak için hangi dili/dilleri tercih ettikleri ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 168); gelir düzeyi yükseldikçe Farsça iletişim kurmayı tercih eden katılımcı oranı, gelir düzeyi düştükçe ise Türkçe iletişim kurmayı tercih eden katılımcı oranının arttığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların Fars komşuları olsa onunla iletişim kurmak için tercih ettikleri dil/diller arasında da bir ilişkinin olduğunu göstermiştir.

Tablo 168: Gelir düzeyine göre, Fars komşusu olsa, onunla iletişim kurmak için tercih edilecek dil durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Fars komşunuz olsa, onunla hangi dilde iletişim kurmayı tercih edersiniz?	Farsça	Sayı	32	54	36	26	148
		%Sütun	20,6%	23,6%	26,7%	33,8%	24,8%
	Türkçe	Sayı	72	69	48	21	210
		%Sütun düzeyiniz	46,5%	30,1%	35,6%	27,3%	35,2%
	Her iki dilde	Sayı	51	106	51	30	238
		%Sütun	32,9%	46,3%	37,8%	39,0%	39,9%
Toplam	Sayı	155	229	135	77	596	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,010) < 0,05; df=6; x^2=16,923$$

Gelir düzeyine göre katılımcıların kendilerini Farşların arasında yabancı hissedip hissetmeme durumu incelendiğinde (Tablo 169); gelir düzeyine göre belirlenen bir durum tesbit edilmemiştir. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların kendilerini Farşların arasında yabancı hissedip hissetmeme durumları arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 169: Gelir düzeyine göre, kendisini Farşların arasında yabancı hissetme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Farşların arasında kendinizi yabancı hisseder misiniz?	Evet	Sayı	68	81	56	22	227
		%Sütun	43,9%	35,4%	41,5%	28,6%	38,1%
	Kısmen	Sayı	54	81	46	29	210
		%Sütun	34,8%	35,4%	34,1%	37,7%	35,2%
	Hayır	Sayı	33	67	33	26	159
		%Sütun	21,3%	29,3%	24,4%	33,8%	26,7%
Toplam	Sayı	155	229	135	77	596	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,224) > 0,05; df=6; x^2=8,193$$

Gelir düzeyine göre katılımcıların genellikle tatillerini geçirdikleri bölge/bölgeler ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 170); gelir düzeyi yükseldikçe tatillerini ya Tarihi Azerbaycan bölgesinde ya da Fars bölgelerinde geçiren katılımcı oranının düştüğü, buna karşın tatil yeri olarak aynı zamanda hem Tarihi Azerbaycan bölgesini hem de Fars bölgelerini tercih edenlerin oranının arttığı görülmektedir. En üst gelir grubundaki katılımcılardan %18,2'si her iki bölgeyi de tercih ederken, bu oran en alt gelir grubundaki katılımcılarda %3,9'dur. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların tatillerini geçirdikleri bölge/bölgeler arasında bir ilişkinin olduğunu göstermiştir.

Tablo 170: Gelir düzeyine göre, genellikle tatillerin geçirildiği bölge/bölgeler

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Tatilinizi daha çok hangi bölgelerde geçiriyorsunuz?	Tarihi Azerbaycan bölgesinde	Sayı	82	127	60	26	295
		%Sütun	53,2%	55,9%	44,4%	33,8%	49,7%
	Fars bölgelerinde	Sayı	29	34	28	5	96
		%Sütun	18,8%	15,0%	20,7%	6,5%	16,2%
	Yurt dışında	Sayı	24	27	14	17	82
		%Sütun	15,6%	11,9%	10,4%	22,1%	13,8%
	Tarihi Azerbaycan ve Fars bölgeleri	Sayı	6	21	18	14	59
		%Sütun	3,9%	9,3%	13,3%	18,2%	9,9%
	Fark etmez.	Sayı	6	14	14	14	48
		%Sütun	3,9%	6,2%	10,4%	18,2%	8,1%
Toplam	Tarihi Azerbaycan bölgeleri ve yurt dışı	Sayı	7	4	1	1	13
		%Sütun	4,5%	1,8%	,7%	1,3%	2,2%
	Sayı	154	227	135	77	593	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,000) < 0,05; df=15; \chi^2=53,012$$

Gelir düzeyine göre, aile ortamını Türk kültür değerlerini öğrendikleri 1. önemdeki ortam olarak gören katılımcılar ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 171); gelir düzeyine göre belirlenen bir durum tespit edilmemiştir. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile aile ortamını Türk kültür değerlerini öğrendikleri 1. önemdeki ortam olarak gören katılımcılar arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 171: Gelir düzeyine göre, Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 1. önemdeki ortam

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Türk kültür değerlerini öğrendiğiniz 1. önemde ortam	Aile ortamı	Sayı %Sütun	98 69,0%	137 62,8%	88 68,8%	38 54,3%	361 64,7%
	Arkadaş ortamı	Sayı %Sütun	21 14,8%	37 17,0%	19 14,8%	9 12,9%	86 15,4%
	Okul ortamı	Sayı %Sütun	12 8,5%	24 11,0%	13 10,2%	14 20,0%	63 11,3%
	Kitle iletişim araçları	Sayı %Sütun	11 7,7%	20 9,2%	8 6,3%	9 12,9%	48 8,6%
	Toplam	Sayı %Sütun	142 100,0%	218 100,0%	128 100,0%	70 100,0%	558 100,0%

$$P(0,269) > 0,05; df=9; \chi^2=11,105$$

Gelir düzeyine göre, arkadaş ortamını Türk kültür değerlerini öğrendikleri 2. önemdeki ortam olarak gören katılımcılar ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 172); gelir düzeyine göre belirlenen bir durum tesbit edilmemiştir. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile arkadaş ortamını Türk kültür değerlerini öğrendikleri 2. önemdeki ortam olarak gören katılımcılar arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 172: Gelir düzeyine göre, Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 2. önemdeki ortam

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Türk kültür değerlerini öğrendiğiniz 2. önemde ortam	Aile ortamı	Sayı %Sütun	34 23,9%	60 28,2%	31 25,0%	28 37,8%	153 27,7%
	Arkadaş ortamı	Count Sayı	86 60,6%	102 47,9%	68 54,8%	36 48,6%	292 52,8%
	Okul ortamı	Sayı %Sütun	18 12,7%	39 18,3%	18 14,5%	7 9,5%	82 14,8%
	Kitle iletişim araçları	Sayı %Sütun	4 2,8%	12 5,6%	7 5,6%	3 4,1%	26 4,7%
	Toplam	Sayı %Sütun	142 100,0%	213 100,0%	124 100,0%	74 100,0%	553 100,0%

$$P(0,205) > 0,05; df=9; \chi^2=12,149$$

Gelir düzeyine göre, internet ortamını Türk kültür değerlerini öğrendikleri 3. önemdeki ortam olarak gören katılımcılar ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 173); gelir düzeyine göre belirlenen bir durum tespit edilmemiştir. Yapılan ki kare analizi de gelir

düzeyi ile internet ortamını Türk kültür değerlerini öğrendikleri 3. önemdeki ortam olarak gören katılımcılar arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 173: Gelir düzeyine göre, Türk kültür değerlerinin öğrenildiği 3. önemdeki ortam

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Türk kültür değerlerini öğrendiğiniz 3. önemde ortam	Okul ortamı	Sayı	0	2	1	1	4
		%Sütun	,0%	1,0%	,9%	1,6%	,8%
	Kitle iletişim araçları	Sayı	2	5	2	3	12
		%Sütun	1,6%	2,6%	1,8%	4,7%	2,4%
İnternet ortamı	Sayı	125	189	108	60	482	
	%Sütun	98,4%	96,4%	97,3%	93,8%	96,8%	
Toplam	Sayı	127	196	111	64	498	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,725) > 0,05; df=6; x^2=3,641$$

3.3.2.4. Gelir Düzeyi ve Arkadaşlık İlişkilerinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki

Gelir düzeyine göre, katılımcıların çevresindekilerin ilgisini çekmek için Türk arkadaşlarıyla Farsça konuşup konuşmadığı ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 174); en alt gelir grubundaki katılımcıların %10,3'ü, Türk arkadaşlarıyla söz konusu amaçla Farsça konuştuğunu belirtirken, bu oran en üst gelir grubundaki katılımcılarda %13'tür. Yapılan ki kare analizi gelir düzeyi ile katılımcıların çevredekilerin ilgisini çekmek için Türk arkadaşlarıyla Farsça konuşma durumu arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 174: Gelir düzeyine göre, çevredekilerin ilgisini çekmek için, Türk arkadaşlarıyla Farsça konuşma durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Etrafınızdakilerin ilgisini çekmek için Türk arkadaşlarınızla Farsça konuştuğunuz oluyor mu?	Evet	Sayı	16	7	14	10	47
		%Sütun	10,3%	3,1%	10,4%	13,0%	7,9%
	Bazen	Sayı	15	31	9	5	60
		%Sütun	9,7%	13,5%	6,7%	6,5%	10,1%
	Hayır	Sayı	124	191	112	62	489
		%Sütun	80,0%	83,4%	83,0%	80,5%	82,0%
Toplam	Sayı	155	229	135	77	596	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,009) < 0,05; df=6; x^2=16,993$$

Gelir düzeyine göre katılımcıların çevredekilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık edip etmemeleri ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 175); gelir düzeyine göre belirlenen bir durum tespit edilmemiştir. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların çevredekilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık edip etmeme durumları arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 175: Gelir düzeyine göre, çevredekilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık etme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Etrafınızdakilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık ettiğiniz oluyor mu?	Evet	Sayı	5	5	10	3	23
		%Sütun	3,2%	2,2%	7,4%	3,9%	3,9%
	Bazen	Sayı	11	17	11	9	48
		%Sütun	7,1%	7,4%	8,1%	11,7%	8,1%
	Hayır	Sayı	139	207	114	65	525
		%Sütun	89,7%	90,4%	84,4%	84,4%	88,1%
Toplam	Sayı	155	229	135	77	596	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,218) > 0,05; df=6; x^2=8,290$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların şimdiki dost/sosyal çevrelerinin hangi etnik kökenli kişilerden oluştuğu ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 176); gelir düzeyi arttıkça katılımcıların dost/sosyal çevrelerinin aynı zamanda hem Türklere hem de Farslardan oluşma oranının da arttığı görülmektedir. En alt gelir grubundaki katılımcıların %30,3'ü aynı anda hem Türklere hem Farslarla arkadaşlık ederken, bu oran en üst gelir grubundaki katılımcılarda %54,5 olarak görünmektedir. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların şimdiki dost/sosyal çevrelerini hangi etnik kökenli kişilerden oluştuğu arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 176: Gelir düzeyine göre, şimdiki dost çevresinin/sosyal çevresinin etnik kökene göre durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Şu andaki dost çevreniz/sosyal çevreniz kimlerden oluşuyor?	Türk	Sayı	106	137	92	35	370
		%Sütun	68,4%	60,1%	68,1%	45,5%	62,2%
	Fars	Sayı	2	2	2	0	6
		%Sütun	1,3%	,9%	1,5%	,0%	1,0%
	Türkler ve Farslar	Sayı	47	89	40	42	218
		%Sütun	30,3%	39,0%	29,6%	54,5%	36,6%
Diğer	Sayı	0	0	1	0	1	
	%Sütun	,0%	,0%	,7%	,0%	,2%	
Toplam	Sayı	155	228	135	77	595	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$P(0,015) < 0,05$; $df=9$; $\chi^2=20,597$

3.3.2.5. Gelir Düzeyi ve İletişim İle Eğitimde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Türkçe konuşabilme yetkinlikleri ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 177); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi gelir düzeyi ile katılımcıların Türkçe yetkinlikleri arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 177: Gelir düzeyine göre, Türkçe konuşabilme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Türkçe konuşma	Çok iyi	Sayı	68	112	52	34	266
		%Sütun	43,9%	48,9%	38,5%	44,2%	44,6%
	İyi	Sayı	67	98	60	39	264
		%Sütun	43,2%	42,8%	44,4%	50,6%	44,3%
	Orta	Sayı	19	19	22	3	63
		%Sütun	12,3%	8,3%	16,3%	3,9%	10,6%
	Hiç yok	Sayı	1	0	1	1	3
		%Sütun	,6%	,0%	,7%	1,3%	,5%
Toplam	Sayı	155	229	135	77	596	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$P(0,114) > 0,05$; $df=9$; $\chi^2=14,255$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Türkçe okuyabilme yeterliliği ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 178); gelir düzeyi arttıkça katılımcıların Türkçe okuyabilme yeterliliğinde büyük oranlarda olmasa da bir düşüş görülmektedir. Yapılan ki kare

analizini de gelir düzeyi ile katılımcıların Türkçe okuma yeterlilikleri arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 178: Gelir düzeyine göre, Türkçe okuyabilme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Türkçe okuma	Çok iyi	Sayı	13	34	14	8	69
		%Sütun	8,4%	14,8%	10,4%	10,4%	11,6%
	İyi	Sayı	43	67	29	16	155
		%Sütun	27,7%	29,3%	21,5%	20,8%	26,0%
	Orta	Sayı	71	84	55	28	238
		%Sütun	45,8%	36,7%	40,7%	36,4%	39,9%
	Kötü	Sayı	23	29	29	21	102
		%Sütun	14,8%	12,7%	21,5%	27,3%	17,1%
	Hiç yok	Sayı	5	15	8	4	32
		%Sütun	3,2%	6,6%	5,9%	5,2%	5,4%
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(,063)>0,05; df=12; x^2=20,207$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Türkçe yazabilme yetkinlikleri ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 179); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi gelir düzeyi ile katılımcıların Türkçe yazabilme yetkinlikleri arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 179: Gelir düzeyine göre, Türkçe yazabilme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Türkçe yazma	Çok iyi	Sayı	12	24	16	5	57
		%Sütun	7,7%	10,5%	11,9%	6,5%	9,6%
	İyi	Sayı	23	41	21	11	96
		%Sütun	14,8%	17,9%	15,6%	14,3%	16,1%
	Orta	Sayı	63	75	33	24	195
		%Sütun	40,6%	32,8%	24,4%	31,2%	32,7%
	Kötü	Sayı	41	62	40	18	161
		%Sütun	26,5%	27,1%	29,6%	23,4%	27,0%
	Hiç yok	Sayı	16	27	25	19	87
		%Sütun	10,3%	11,8%	18,5%	24,7%	14,6%
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,075)>0,05; df=12; x^2=19,586$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Farsça konuşabilme yeterliliği ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 180); gelir düzeyi yükseldikçe katılımcıların Farsça konuşabilme

yeterliliğinin de arttığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların Farsça konuşabilme yeterlilikleri arasında bir ilişkinin olduğunu göstermiştir.

Tablo 180: Gelir düzeyine göre, Farsça konuşabilme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Farsça konuşma	Çok iyi	Sayı	25	46	22	15	108
		%Sütun	16,1%	20,1%	16,3%	19,5%	18,1%
	İyi	Sayı	46	82	62	39	229
		%Sütun	29,7%	35,8%	45,9%	50,6%	38,4%
	Orta	Sayı	67	84	40	17	208
		%Sütun	43,2%	36,7%	29,6%	22,1%	34,9%
	Kötü	Sayı	16	16	9	6	47
		%Sütun	10,3%	7,0%	6,7%	7,8%	7,9%
	Hiç yok	Sayı	1	1	2	0	4
		%Sütun	,6%	,4%	1,5%	,0%	,7%
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(,046) < 0,05$; $df=12$; $\chi^2=21,294$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Farsça okuyabilme yeterliliği ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 181); gelir düzeyi yükseldikçe katılımcıların Farsça okuyabilme yeterliliğinin de arttığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların Farsça okuyabilme yeterlilikleri arasında bir ilişkinin olduğunu göstermiştir.

Tablo 181: Gelir düzeyine göre, Farsça okuyabilme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Farsça okuma	Çok iyi	Sayı	54	102	68	40	264
		%Sütun	34,8%	44,5%	50,4%	51,9%	44,3%
	İyi	Sayı	70	105	51	32	258
		%Sütun	45,2%	45,9%	37,8%	41,6%	43,3%
	Orta	Sayı	28	21	12	5	66
		%Sütun	18,1%	9,2%	8,9%	6,5%	11,1%
	Kötü	Sayı	2	1	3	0	6
		%Sütun	1,3%	,4%	2,2%	,0%	1,0%
	Hiç yok	Sayı	1	0	1	0	2
		%Sütun	,6%	,0%	,7%	,0%	,3%
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(,036) < 0,05$; $df=12$; $\chi^2=22,128$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Farsça yazabilme yeterliliği ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 182); yapılan ki kare analizin de gösterdiği gibi gelir düzeyi ile katılımcıların Farsça yazabilme yeterlilikleri arasında bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 182: Gelir düzeyine göre, Farsça yazabilme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Farsça yazma	Çok iyi	Sayı	50	99	51	33	233
		%Sütun	32,3%	43,2%	37,8%	42,9%	39,1%
	İyi	Sayı	71	91	66	31	259
		%Sütun	45,8%	39,7%	48,9%	40,3%	43,5%
	Orta	Sayı	30	34	11	13	88
		%Sütun	19,4%	14,8%	8,1%	16,9%	14,8%
	Kötü	Sayı	3	5	5	0	13
		%Sütun	1,9%	2,2%	3,7%	,0%	2,2%
	Hiç yok	Sayı	1	0	2	0	3
		%Sütun	,6%	,0%	1,5%	,0%	,5%
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,089) > 0,05$; $df=12$; $\chi^2=18,993$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Türk arkadaş ve yakınlarına yazılan mektup, kısa mesaj ve e-mail'leri genellikle hangi dilde yazdıkları ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 183); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların

Türk arkadaş ve yakınlarına yazılan mektup, kısa mesaj ve e-mail'leri genellikle hangi dilde yazdıkları arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 183: Gelir düzeyine göre, Türk arkadaş ve yakınlarına yazılan mektup, kısa mesaj ve e-mail'lerin genellikle yazıldığı dil

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Türk arkadaş ve yakınlarınıza yazdığınız mektup, kısa mesaj ve e-mail'leri daha çok hangi dilde yazarsınız?	Türkçe	Sayı	42	59	30	22	153
		%Sütun	27,1%	25,8%	22,4%	28,6%	25,7%
	Farsça	Sayı	52	87	58	24	221
		%Sütun	33,5%	38,0%	43,3%	31,2%	37,1%
	Her iki dilde	Sayı	61	83	46	31	221
		%Sütun	39,4%	36,2%	34,3%	40,3%	37,1%
Toplam		Sayı	155	229	134	77	595
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,628) > 0,05; df=6; \chi^2=4,361$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle izlemek için tercih ettikleri TV kanalları ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 184); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların genellikle izlemek için tercih ettikleri TV kanalları arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 184: Gelir düzeyine göre, genellikle izlemek için tercih edilen televizyon kanalları

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Daha çok hangi televizyon kanallarını izlemeyi tercih ediyorsunuz?	Türkçe yayın yapan	Sayı	61	72	40	23	196
		%Sütun	39,6%	31,4%	29,6%	29,9%	32,9%
	Farsça yayın yapan	Sayı	16	31	27	10	84
		%Sütun	10,4%	13,5%	20,0%	13,0%	14,1%
	Her iki dilde yayın yapan	Sayı	76	124	66	44	310
		%Sütun	49,4%	54,1%	48,9%	57,1%	52,1%
	TV izlemem	Sayı	1	2	2	0	5
		%Sütun	,6%	,9%	1,5%	,0%	,8%
Toplam		Sayı	154	229	135	77	595
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,328) > 0,05; df=9; \chi^2=10,283$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle yazılı medyayı takip etmek için tercih ettikleri dil ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 185); yapılan ki kare analizinin de

gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların genellikle yazılı medyayı takip etmek için tercih ettikleri dil arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 185: Gelir düzeyine göre, genellikle yazılı medyayı takip etmek için tercih edilen dil

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Daha çok hangi dilde yazılı medyayı takip ediyorsunuz?	Türkçe	Sayı	10	12	4	2	28
		%Sütun	6,5%	5,2%	3,0%	2,6%	4,7%
	Farsça	Sayı	105	149	96	47	397
		%Sütun	67,7%	65,1%	71,1%	61,0%	66,6%
	Her iki dilde	Sayı	37	64	33	27	161
		%Sütun	23,9%	27,9%	24,4%	35,1%	27,0%
Okumam	Sayı	3	4	2	1	10	
	%Sütun	1,9%	1,7%	1,5%	1,3%	1,7%	
Toplam	Sayı	155	229	135	77	596	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,678) > 0,05; df=9; x^2=6,610$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle kitap okumak için tercih ettikleri dil ile ilgili durumu incelendiğinde (Tablo 186); gelir düzeyi yükseldikçe her iki dilde de (Türkçe ve Farsça) kitap okuyan katılımcı oranının arttığı görülmektedir. Gelir düzeyi düştükçe ise sadece ya Türkçe ya da sadece Farsça kitap okuyanların oranının arttığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların genellikle kitap okumak için tercih ettikleri dil/diller arasında bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 186: Gelir düzeyine göre, genellikle kitap okumak için tercih edilen dil

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Hangi dilde yayınlanan kitapları okumayı tercih ediyorsunuz?	Türkçe	Sayı	61	54	32	19	166
		%Sütun	39,4%	23,8%	23,7%	24,7%	27,9%
	Farsça	Sayı	35	52	32	14	133
		%Sütun	22,6%	22,9%	23,7%	18,2%	22,4%
	Her iki dilde	Sayı	59	121	71	44	295
		%Sütun	38,1%	53,3%	52,6%	57,1%	49,7%
Toplam	Sayı	155	227	135	77	594	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,012) < 0,05; df=6; x^2=16,435$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların okullarda Türkler için hangi eğitim dilini/dillerini tercih ettikleri durum incelendiğinde (Tablo 187); gelir düzeyi yükseldikçe Türkler için okullarda eğitim dili olarak Türkçe'yi seçenlerin oranının düştüğü, aynı şekilde Farsça'yı seçenlerin oranının da düştüğü; ancak aynı anda "Türkçe, Farsça ve İngilizce"yi eğitim dili olarak seçenlerin oranının ise arttığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların okullarda Türkler için hangi eğitim dilini/dillerini tercih ettikleri arasında bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 187: Gelir düzeyine göre, Türkler için, okullarda eğitim dili tercihi

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Okullarda Türkler için eğitim dili sizce hangisi olmalıdır?	Türkçe	Sayı	101	141	78	42	362
		%Sütun	65,2%	61,6%	57,8%	55,3%	60,8%
	Farsça	Sayı	20	32	13	6	71
		%Sütun	12,9%	14,0%	9,6%	7,9%	11,9%
	Türkçe ve Farsça	Sayı	20	36	18	13	87
		%Sütun	12,9%	15,7%	13,3%	17,1%	14,6%
	Türkçe ve İngilizce	Sayı	9	8	7	6	30
		%Sütun	5,8%	3,5%	5,2%	7,9%	5,0%
	Türkçe, Farsça ve İngilizce	Sayı	4	9	9	7	29
		%Sütun	2,6%	3,9%	6,7%	9,2%	4,9%
Her hangi bir fikrim yok	Sayı	1	2	2	1	6	
	%Sütun	,6%	,9%	1,5%	1,3%	1,0%	
Farsça ve Batı Dilleri	Sayı	0	1	8	1	10	
	%Sütun	,0%	,4%	5,9%	1,3%	1,7%	
Toplam	Sayı	155	229	135	76	595	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$P(0,017) < 0,05$; $df=18$; $\chi^2=32,909$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların okullarda eğitim dilinin Farsça oluşunun Türklerin başarı düzeyini nasıl etkilediği ile ilgili görüşleri incelendiğinde (Tablo 188); gelir düzeyi yükseldikçe okullarda Türklerin Farsça eğitim görmelerinin Türk öğrencilerin başarı oranını etkilemediğini belirten katılımcı oranının arttığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların okullarda eğitim dilinin Farsça oluşunun Türk öğrencilerin başarı düzeyini etkileyip etkilemediği ile ilgili görüşleri arasında bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 188: Gelir düzeyine göre, okullarda eğitim dilinin Farsça oluşunun, Türklerin başarı düzeyini nasıl etkilediği durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Okullarda eğitim dilinin Farsça oluşu Türklerin başarı düzeyini nasıl etkilemektedir?	Olumlu yönde etkilemektedir	Sayı	24	41	15	7	87
		%Sütun	15,5%	17,9%	11,1%	9,2%	14,6%
	Olumsuz yönde etkilemektedir	Sayı	121	151	90	51	413
		%Sütun	78,1%	65,9%	66,7%	67,1%	69,4%
	Başarı oranını etkilememektedir.	Sayı	5	9	12	14	40
		%Sütun	3,2%	3,9%	8,9%	18,4%	6,7%
	Her hangi bir fikrim yok	Sayı	5	28	18	4	55
		%Sütun	3,2%	12,2%	13,3%	5,3%	9,2%
Toplam		Sayı	155	229	135	76	595
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,000) < 0,05; df=9; \chi^2=40,613$

3.3.2.6. Gelir Düzeyi ve Resmi olmayan Geleneksel Törenlerde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü mersiye dinlemek yerine, Türk usulü mersiye dinlemeyi tercih etme durumu incelendiğinde (Tablo 189); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü mersiye dinlemek yerine, Türk usulü mersiye dinlemeyi tercih etme durumu arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 189: Gelir düzeyine göre, Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih etme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü Farsça mersiye	Kesinlikle katılıyorum	Sayı	79	101	49	28	257
		%Sütun	51,0%	44,1%	36,3%	36,4%	43,1%
mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih ederim.	Katılıyorum	Sayı	38	62	37	22	159
		%Sütun	24,5%	27,1%	27,4%	28,6%	26,7%
	Kararsızım	Sayı	36	63	48	27	174
		%Sütun	23,2%	27,5%	35,6%	35,1%	29,2%
	Katılmıyorum	Sayı	1	2	1	0	4
		%Sütun	,6%	,9%	,7%	,0%	,7%
	Kesinlikle katılmıyorum	Sayı	1	1	0	0	2
		%Sütun	,6%	,4%	,0%	,0%	,3%
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,467) > 0,05; df=12; \chi^2=11,739$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların düşünleri ve yas törenlerini uygulama biçimi ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 190); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların düşünleri ve yas törenlerini uygulama biçimi arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 190: Gelir düzeyine göre, düşünleri ve yas törenlerini uygulama biçimi

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Düşünleri ve yas törenlerini nasıl uyguluyorsunuz?	Türk kültüründeki gibi	Sayı	104	149	81	47	381
		%Sütun	67,1%	65,1%	60,0%	61,0%	63,9%
	Fars kültüründeki gibi	Sayı	6	2	8	3	19
		%Sütun	3,9%	,9%	5,9%	3,9%	3,2%
	Her iki kültürdeki gibi	Sayı	45	78	46	27	196
		%Sütun	29,0%	34,1%	34,1%	35,1%	32,9%
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,171) > 0,05; df=6; \chi^2=9,052$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların düşünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih ettikleri ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 191); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların düşünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih ettikleri biçim arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 191: Gelir düzeyine göre, düğünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih etme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Düğünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih edersiniz?	Türk kültüründeki gibi	Sayı	119	166	96	50	431
		%Sütun	76,8%	72,5%	71,1%	64,9%	72,3%
	Fars kültüründeki gibi	Sayı	2	5	5	5	17
		%Sütun	1,3%	2,2%	3,7%	6,5%	2,9%
	Her iki kültürdeki gibi	Sayı	33	58	34	22	147
	%Sütun	21,3%	25,3%	25,2%	28,6%	24,7%	
	Batı kültüründeki gibi	Sayı	1	0	0	0	1
	%Sütun	,6%	,0%	,0%	,0%	,2%	
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
	%Sütun		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,294) > 0,05; df=9; x^2=10,734$$

3.3.2.7. Gelir Düzeyi ile Müzik Zevkinde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Öğeleri Arasındaki İlişki

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 192); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 192: Gelir düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden pop	Evet	Sayı	58	67	50	32	207
		%Sütun	37,7%	29,4%	37,0%	41,6%	34,8%
	Hayır	Sayı	96	161	85	45	387
	%Sütun		62,3%	70,6%	63,0%	58,4%	65,2%
Toplam		Sayı	154	228	135	77	594
	%Sütun		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,148) > 0,05; df=3; x^2=5,345$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 193); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 193: Gelir düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden klasik	Evet	Sayı	55	79	49	33	216
		%Sütun	35,7%	34,6%	36,3%	42,9%	36,4%
Toplam	Hayır	Sayı	99	149	86	44	378
		%Sütun	64,3%	65,4%	63,7%	57,1%	63,6%
		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,632) > 0,05; df=3; x^2=1,721$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 194); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 194: Gelir düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden halk	Evet	Sayı	100	162	94	49	405
		%Sütun	64,9%	71,1%	69,6%	63,6%	68,2%
Toplam	Hayır	Sayı	54	66	41	28	189
		%Sütun	35,1%	28,9%	30,4%	36,4%	31,8%
		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,479) > 0,05; df=3; x^2=2,478$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 195); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 195: Gelir düzeyine göre, genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden rock	Evet	Sayı	17	21	8	4	50
		%Sütun	11,0%	9,2%	5,9%	5,2%	8,4%
	Hayır	Sayı	137	207	127	73	544
		%Sütun	89,0%	90,8%	94,1%	94,8%	91,6%
Toplam		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,298) > 0,05; df=3; \chi^2=3,683$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 196); katılımcıların gelir düzeyi yükseldikçe Türkiye pop müziğini dinleme oranlarının da arttığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumları arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 196: Gelir düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden pop	Evet	Sayı	76	108	75	53	312
		%Sütun	49,4%	47,4%	55,6%	68,8%	52,5%
	Hayır	Sayı	78	120	60	24	282
		%Sütun	50,6%	52,6%	44,4%	31,2%	47,5%
Toplam		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,008) < 0,05; df=3; \chi^2=11,761$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 197); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 197: Gelir düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden klasik	Evet	Sayı	53	67	47	31	198
		%Sütun	34,4%	29,4%	34,8%	40,3%	33,3%
Toplam	Hayır	Sayı	101	161	88	46	396
		%Sütun	65,6%	70,6%	65,2%	59,7%	66,7%
		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,324) > 0,05; df=3; x^2=3,476$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 198); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 198: Gelir düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden halk	Evet	Sayı	47	67	34	13	161
		%Sütun	30,5%	29,4%	25,2%	16,9%	27,1%
Toplam	Hayır	Sayı	107	161	101	64	433
		%Sütun	69,5%	70,6%	74,8%	83,1%	72,9%
		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,120) > 0,05; df=3; x^2=5,833$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 199); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 199: Gelir düzeyine göre, genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle Türkiye Türk müziği çeşitlerinden rock	Evet	Sayı	31	40	24	16	111
		%Sütun	20,1%	17,5%	17,8%	20,8%	18,7%
	Hayır	Sayı	123	188	111	61	483
		%Sütun	79,9%	82,5%	82,2%	79,2%	81,3%
Toplam		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,873) > 0,05; df=3; x^2=0,702$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle Fars müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 200); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların Fars müziği çeşitlerinden pop müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 200: Gelir düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle Fars müziği çeşitlerinden pop	Evet	Sayı	36	64	43	26	169
		%Sütun	23,4%	28,2%	31,9%	33,8%	28,5%
	Hayır	Sayı	118	163	92	51	424
		%Sütun	76,6%	71,8%	68,1%	66,2%	71,5%
Toplam		Sayı	154	227	135	77	593
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,285) > 0,05; df=3; x^2=3,786$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle Fars müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 201); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların Fars müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 201: Gelir düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu

		Gelir düzeyiniz				Toplam	
		300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde		
Genellikle Fars müziği çeşitlerinden klasik	Evet	Sayı	30	45	31	20	126
		%Sütun	19,5%	19,7%	23,0%	26,0%	21,2%
	Hayır	Sayı	124	183	104	57	468
		%Sütun	80,5%	80,3%	77,0%	74,0%	78,8%
Toplam		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,601) > 0,05; df=3; x^2=1,866$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle Fars müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 202); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların Fars müziği çeşitlerinden halk müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 202: Gelir düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu

		Gelir düzeyiniz				Toplam	
		300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde		
Genellikle Fars müziği çeşitlerinden halk	Evet	Sayı	47	92	50	23	212
		%Sütun	30,5%	40,4%	37,0%	29,9%	35,7%
	Hayır	Sayı	107	136	85	54	382
		%Sütun	69,5%	59,6%	63,0%	70,1%	64,3%
Toplam		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,158) > 0,05; df=3; x^2=5,195$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle Fars müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 203); gelir düzeyi düştükçe Fars müziği çeşitlerinden rock müziğini dinleme oranının da arttığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de, gelir düzeyi ile katılımcıların Fars müziği çeşitlerinden rock müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Tablo 203: Gelir düzeyine göre, genellikle Fars müziği çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle Fars müziği çeşitlerinden rock	Evet	Sayı	19	10	7	4	40
		%Sütun	12,3%	4,4%	5,2%	5,2%	6,7%
	Hayır	Sayı	135	218	128	73	554
		%Sütun	87,7%	95,6%	94,8%	94,8%	93,3%
Toplam		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,015) < 0,05; df=3; x^2=10,507$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle yabancı müzik çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 204); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların yabancı müzik çeşitlerinden pop müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 204: Gelir düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden pop müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden pop	Evet	Sayı	36	57	34	21	148
		%Sütun	23,4%	25,0%	25,2%	27,3%	24,9%
	Hayır	Sayı	118	171	101	56	446
		%Sütun	76,6%	75,0%	74,8%	72,7%	75,1%
Toplam		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,934) > 0,05; df=3; x^2=0,430$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle yabancı müzik çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 205); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların yabancı müzik çeşitlerinden klasik müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 205: Gelir düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden klasik müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden klasik	Evet	Sayı	25	40	27	10	102
		%Sütun	16,2%	17,5%	20,0%	13,0%	17,2%
	Hayır	Sayı	129	188	108	67	492
		%Sütun	83,8%	82,5%	80,0%	87,0%	82,8%
Toplam		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,610) > 0,05; df=3; \chi^2=1,825$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle yabancı müzik çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 206); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların yabancı müzik çeşitlerinden halk müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 206: Gelir düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden halk müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden halk	Evet	Sayı	7	10	3	4	24
		%Sütun	4,5%	4,4%	2,2%	5,2%	4,0%
	Hayır	Sayı	147	218	132	73	570
		%Sütun	95,5%	95,6%	97,8%	94,8%	96,0%
Toplam		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,662) > 0,05; df=3; \chi^2=1,587$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların genellikle yabancı müzik çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu incelendiğinde (Tablo 207); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların yabancı müzik çeşitlerinden rock müziği dinleyip dinlememe durumları arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 207: Gelir düzeyine göre, genellikle yabancı müzik çeşitlerinden rock müziği dinleme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Genellikle yabancı müzik çeşitlerinden rock	Evet	Sayı	21	41	21	11	94
		%Sütun	13,6%	18,0%	15,6%	14,3%	15,8%
	Hayır	Sayı	133	187	114	66	500
		%Sütun	86,4%	82,0%	84,4%	85,7%	84,2%
Toplam	Sayı	154	228	135	77	594	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,683) > 0,05; df=3; \chi^2=1,495$$

3.3.2.8. Gelir Düzeyi ve Ekonomik İlişkilerde Öncelikle Tercih Edilen ve Uygulanan Kültür Ögeleri Arasındaki İlişki

Gelir düzeyine göre, katılımcıların daha güvenilir ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için tercih ettikleri kişilerin etnik kökeni ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 208); gelir düzeyi yükseldikçe Türkleri tercih edenlerin oranının düştüğü ve buna karşın etnik kökenin fark etmediğini belirten katılımcı oranının da arttığı görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de, gelir düzeyi ile katılımcıların daha güvenilir ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için tercih ettikleri kişilerin etnik kökeni arasında bir ilişki olduğu göstermiştir.

Tablo 208: Gelir düzeyine göre, daha güvenilir ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak için tercih edilen etnik kökenden kişiler

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Kimlerle ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak daha güvenilirdir?	Türklerle	Sayı	59	53	40	12	164
		%Sütun	38,1%	23,1%	29,6%	15,6%	27,5%
	Farslarla	Sayı	6	4	8	3	21
		%Sütun	3,9%	1,7%	5,9%	3,9%	3,5%
	Fark etmez	Sayı	88	171	85	61	405
		%Sütun	56,8%	74,7%	63,0%	79,2%	68,0%
	Her ahngi bir fikrim yok	Sayı	2	1	1	0	4
		%Sütun	1,3%	,4%	,7%	,0%	,7%
	Diğer	Sayı	0	0	1	1	2
		%Sütun	,0%	,0%	,7%	1,3%	,3%
Toplam	Sayı	155	229	135	77	596	
	%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

$$P(0,005) < 0,05; df=12; \chi^2=28,390$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların alışverişlerinde satın alınan ürünlerin üretildiği bölge/bölgeler ile ilgili tercihleri incelendiğinde (Tablo 209); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların alışverişlerinde satın alınan ürünlerin üretildiği bölge/bölgeler ile ilgili tercihleri arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 209: Gelir düzeyine göre, alışverişlerde satın alınan ürünlerin üretildiği bölgenin/bölgelerin tercihi

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000-500.000 Tümen arasında	501.000-1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Alışverişlerinizde hangi bölgelerde üretilmiş ürünleri satın alıyorsunuz?	Türk bölgelerinde üretilmiş ürünleri	Sayı %Sütun	61 39,4%	77 33,6%	43 31,9%	21 27,3%	202 33,9%
	Fars bölgelerinde üretilmiş ürünleri	Sayı %Sütun	5 3,2%	3 1,3%	6 4,4%	1 1,3%	15 2,5%
Fark etmez		Sayı %Sütun	87 56,1%	146 63,8%	81 60,0%	50 64,9%	364 61,1%
	Yabancı ülkelerde üretilmiş malları	Sayı %Sütun	2 1,3%	1 ,4%	1 ,7%	1 1,3%	5 ,8%
Kalite önemli		Sayı %Sütun	0 ,0%	2 ,9%	4 3,0%	4 5,2%	10 1,7%
	Toplam	Sayı %Sütun	155 100,0%	229 100,0%	135 100,0%	77 100,0%	596 100,0%

$$P(0,083) > 0,05; df=12; \chi^2=19,233$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların iş fırsatlarını değerlendirme konusunda daha başarılı buldukları etnik grup ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 210); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların iş fırsatlarını değerlendirme konusunda daha başarılı buldukları etnik grup ile ilgili durum arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 210: Gelir düzeyine göre, iş fırsatlarını değerlendirme konusunda daha başarılı bulunan etnik grup

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
İş fırsatlarını değerlendirme konusunda sizce kimler daha başarılıdır?	Türkler	Sayı	64	86	49	29	228
		%Sütun	41,3%	37,6%	36,6%	37,7%	38,3%
	Farslar	Sayı	24	34	27	6	91
		%Sütun	15,5%	14,8%	20,1%	7,8%	15,3%
	Fark etmez	Sayı	67	109	58	42	276
		%Sütun	43,2%	47,6%	43,3%	54,5%	46,4%
Toplam		Sayı	155	229	134	77	595
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,300) > 0,05; df=6; x^2=7,230$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların çalışmanın daha karlı olduğunu düşündükleri bölge/bölgeler ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 211); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların çalışmanın daha karlı olduğunu düşündükleri bölge/bölgeler arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 211: Gelir düzeyine göre, çalışmanın daha karlı olduğu düşünülen bölge/bölgeler

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Hangi bölgede çalışmak daha karlıdır?	Türk bölgelerinde	Sayı	42	68	36	19	165
		%Sütun	27,1%	29,7%	26,7%	24,7%	27,7%
	Fars bölgelerinde	Sayı	60	67	53	28	208
		%Sütun	38,7%	29,3%	39,3%	36,4%	34,9%
	Fark etmez	Sayı	49	92	46	29	216
		%Sütun	31,6%	40,2%	34,1%	37,7%	36,2%
	Her hangi bir fikrim yok	Sayı	3	2	0	0	5
		%Sütun	1,9%	,9%	,0%	,0%	,8%
	Diğer	Sayı	1	0	0	1	2
		%Sütun	,6%	,0%	,0%	1,3%	,3%
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,296) > 0,05; df=12; x^2=14,080$$

3.3.2.9. Gelir Düzeyi ve Azerbaycan Türk Kültür Ürünleri ve Öğelerini Tanıma ve Bilme Arasındaki ilişki

“Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir” ifadesi ile gelir düzeyi arasında (Tablo 212); anlamlı pozitif yönlü bir ilişki vardır. Bir başka ifadeyle gelir düzeyi arttıkça “Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir” ifadesine katılma oranı yükselmektedir. Ayrıca “İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz.” ile “Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir” arasında negatif yönlü anlamlı ilişki vardır.

Tablo 212: Gelir düzeyi, “Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir” ve “İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz” Arasındaki Korelasyon Analizi

		Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir.	İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz.	Gelir düzeyiniz
Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir.	P. Cor.	1	-,297(**)	,103(*)
	Sig.	.	,000	,012
	N	603	603	596
İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz.	P. Cor.	-,297(**)	1	-,027
	Sig.	,000	.	,518
	N	603	603	596

** P değeri 0.01 den düşüktür. * P değeri 0.05 ten küçüktür.

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını tanıma/bilme durumu incelendiğinde (Tablo 213); Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını hiç bilmediğini belirten katılımcı oranının gelir düzeyi düştükçe arttığı görülmektedir. Buna rağmen verilen diğer yanıtlar da göz önünde bulundurulduğunda gelir düzeyi ile Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını tanıma/bilme durumu arasında, yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Tablo 213: Gelir düzeyine göre, Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını tanıma/bilme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000-500.000 Tümen arasında	501.000-1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Azerbaycan Türk şair ve yazarlarından kaç tanesini biliyorsunuz?	Hiç bilmiyorum.	Sayı	7	5	2	1	15
		%Sütun	4,5%	2,2%	1,5%	1,3%	2,5%
	1 kişi ile 5 kişi arası biliyorum.	Sayı	90	125	74	45	334
		%Sütun	58,1%	54,8%	54,8%	58,4%	56,1%
	6 kişi ve üstünde biliyorum.	Sayı	58	98	59	31	246
		%Sütun	37,4%	43,0%	43,7%	40,3%	41,3%
Toplam		Sayı	155	228	135	77	595
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,570) > 0,05$; $df=6$; $\chi^2=4,796$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserleri okuma durumu incelendiğinde (Tablo 214); hiç okumadığını belirten katılımcı oranının gelir düzeyi yükseldikçe yükseldiği görülmektedir. Yapılan ki kare analizinde de gelir düzeyi ile Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserleri okuyup okumama durumu arasında bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 214: Gelir düzeyine göre, Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserleri okuma durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Azerbaycan Türkçesinde yazılmış kaç eser okudunuz?	Hiç okumadım.	Sayı	40	34	43	24	141
		%Sütun	25,8%	14,8%	31,9%	31,2%	23,7%
	1 eser ile 5 eser arasında okudum.	Sayı	72	132	61	30	295
		%Sütun	46,5%	57,6%	45,2%	39,0%	49,5%
	6 eser ve üstünde okudum.	Sayı	43	63	31	23	160
		%Sütun	27,7%	27,5%	23,0%	29,9%	26,8%
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,003) < 0,05; df=6; x^2=20,182$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Azerbaycan Türk mimari eserlerini tanıma/bilme durumu incelendiğinde (Tablo 215); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi gelir düzeyi ile Azerbaycan türk mimari eserlerini tanıma/bilme durumu arasında bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Tablo 215: Gelir düzeyine göre, Azerbaycan Türk mimari eserlerini tanıma/bilme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Azerbaycan Türk mimari eserlerinden kaç tanmesini biliyorsunuz?	Hiç bilmiyorum.	Sayı	9	15	8	1	33
		%Sütun	5,8%	6,6%	6,0%	1,3%	5,5%
	1 eser ile 5 eser arasında biliyorum.	Sayı	61	82	56	34	233
		%Sütun	39,4%	35,8%	41,8%	44,2%	39,2%
	6 eser ve üstünde biliyorum.	Sayı	85	132	70	42	329
		%Sütun	54,8%	57,6%	52,2%	54,5%	55,3%
Toplam		Sayı	155	229	134	77	595
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$P(0,565) > 0,05; df=6; x^2=4,838$$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Fars kültürü unsurları yerine Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli bulup bulmama ile ilgili durumu incelendiğinde (Tablo 216); Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine, Türk kültürü unsurlarını daha önemli bulan katılımcı oranının gelir düzeyi yükseldikçe düştüğü görülmektedir. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli bulup bulmama arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Tablo 216: Gelir düzeyine göre, Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine, Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli bulma durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine, Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli buluyorum.	Katılıyorum	Sayı	94	122	71	37	324
		%Sütun	61,0%	53,5%	52,6%	48,1%	54,5%
	Kısmen katılıyorum	Sayı	42	79	36	35	192
		%Sütun	27,3%	34,6%	26,7%	45,5%	32,3%
	Katılmıyorum	Sayı	18	27	28	4	77
		%Sütun	11,7%	11,8%	20,7%	5,2%	13,0%
	Her hangi bir fikrim yok.	Sayı	0	0	0	1	1
		%Sütun	,0%	,0%	,0%	1,3%	,2%
Toplam		Sayı	154	228	135	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,002) < 0,05; df=9; \chi^2=25,979$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların Türk geleneklerini devam ettirip ettirmeme ile ilgili durumları incelendiğinde (Tablo 217); Türk geleneklerine herhangi bir bağlılığı olmadığını belirten katılımcı oranının gelir düzeyi yükseldikçe düştüğü görülse de yine de ki kare analizin de gösterdiği gibi gelir düzeyi ile Türk geleneklerini devam ettirip ettirmeme durumu arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 217: Gelir düzeyine göre, Türk geleneklerini devam ettirme durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Türk geleneklerini devam ettirme açısından aşağıdakilerden hangisi sizin için daha uygundur?	Türk geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum.	Sayı	69	99	52	34	254
		%Sütun	44,5%	43,2%	38,8%	44,2%	42,7%
	Türk geleneklerine bağlı bir şekilde yaşamaya çalışıyorum.	Sayı	74	121	78	41	314
		%Sütun	47,7%	52,8%	58,2%	53,2%	52,8%
Toplam	Türk geleneklerine herhangi bir bağlılığım yok.	Sayı	12	9	4	2	27
		%Sütun	7,7%	3,9%	3,0%	2,6%	4,5%
		Sayı	155	229	134	77	595
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,304) > 0,05$; $df=6$; $\chi^2=7,190$

Gelir düzeyine göre, Fars geleneklerinin katılımcıların yaşamındaki yeri ile ilgili durum incelendiğinde (Tablo 218); Fars geleneklerine bağlı bir biçimde yaşamaya çalışan katılımcı oranının gelir düzeyi arttıkça arttığı görülmektedir. Fars geleneklerine herhangi bir bağlılığı bulunmadığını belirten katılımcı oranının ise gelir düzeyi düştükçe arttığı görülmüştür. Yapılan ki kare analizi de gelir düzeyi ile katılımcıların yaşamında Fars geleneklerinin yeri arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Tablo 218: Gelir düzeyine göre, Fars geleneklerinin hayatındaki yeri ile ilgili durum

			Gelir düzeyiniz				
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	Toplam
Fars geleneklerinin hayatınızdaki yeri nedir?	Fars geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum.	Sayı	10	8	8	2	28
		%Sütun	6,5%	3,5%	6,0%	2,6%	4,7%
	Fars geleneklerine bağlı bir şekilde yaşamaya çalışıyorum.	Sayı	40	91	55	36	222
		%Sütun	25,8%	39,7%	41,4%	46,8%	37,4%
	Fars geleneklerine herhangi bir bağlılığım yok. Hiçbirisine	Sayı	105	129	70	39	343
		%Sütun	67,7%	56,3%	52,6%	50,6%	57,7%
Toplam		Sayı	0	1	0	0	1
		%Sütun	,0%	,4%	,0%	,0%	,2%
		Sayı	155	229	133	77	594
		%Sütun	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,052) < 0,05$; $df=9$; $\chi^2=16,823$

3.3.2.10. Gelir Düzeyi ve Hukuksal İlişkilerle İlgili Belirtilen Sorunlar Arasındaki İlişki

Gelir düzeyine göre, katılımcıların kültürel haklar açısından Farslar ve Türklerin eşit haklara sahip olup olmadığı ile ilgili belirttikleri düşünceleri incelendiğinde (Tablo 219); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların kültürel haklar açısından Farslar ve Türklerin eşit haklara sahip olup olmadığı ile ilgili belirttikleri düşünceleri arasında bir ilişki olmadığını göstermiştir.

Tablo 219: Gelir düzeyine göre, kültürel haklar açısından Farslar ve Türklerin eşit haklara sahip olma durumu

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Sizce kültürel haklar açısından Farslar ile Türkler eşit haklara sahipler mi?	Evet	Sayı	22	36	23	5	86
		%Sütun	14,2%	15,7%	17,0%	6,5%	14,4%
	Kısmen	Sayı	19	43	19	20	101
		%Sütun	12,3%	18,8%	14,1%	26,0%	16,9%
	Hayır	Sayı	114	149	93	52	408
	%Sütun	73,5%	65,1%	68,9%	67,5%	68,5%	
	Her hangi bir bakış açım yok.	Sayı	0	1	0	0	1
	%Sütun	,0%	,4%	,0%	,0%	,2%	
Toplam		Sayı	155	229	135	77	596
	%Sütun		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,134) > 0,05$; $df=9$; $\chi^2=13,679$

Gelir düzeyine göre, katılımcıların yasal uygulamalar konusundaki düşünceleri incelendiğinde (Tablo 220); yapılan ki kare analizinin de gösterdiği gibi, gelir düzeyi ile katılımcıların yasal uygulamalar konusundaki düşünceleri arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür.

Tablo 220: Gelir düzeyine göre, yasal uygulamalar konusundaki düşünceler

			Gelir düzeyiniz				Toplam
			300.000 Tümen ve altında	301.000- 500.000 Tümen arasında	501.000- 1.000.000 Tümen arasında	1.000.001 Tümen ve üstünde	
Yasal uygulamalar konusundaki düşünceniz nedir?	Yasaların uygulanmasına ilişkin herhangi bir sorun yok	Sayı	31	37	25	12	105
		%Sütun	20,3%	16,7%	18,5%	15,6%	17,9%
	Yasaların uygulanmasına ilişkin sorun var	Sayı	122	185	110	64	481
		%Sütun	79,7%	83,3%	81,5%	83,1%	81,9%
	Herhangi bir fikrim yok.	Sayı	0	0	0	1	1
	%Sütun	,0%	,0%	,0%	1,3%	,2%	
Toplam		Sayı	153	222	135	77	587
	%Sütun		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$P(0,260) > 0,05$; $df=6$; $\chi^2=7,708$

4. BÖLÜM: SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Çalışmada İran sınırları içinde bulunan Güney Azerbaycan Türklerinin gündelik yaşamda; kategorileştirilmiş çeşitli toplumsal etkinlik alanlarında Fars ve Türk kültürlerine ait seçilmiş bazı kültürel öğelerin tercih ve uygulanması ile ilgili durum saptayıcı betimsel sonuçlara, İran'ın Tebriz kentinde anket uygulama tekniği ile örneklemeden elde edilmiş verilere dayanarak ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamında kültürün farklı boyut, süreç ve bileşenleri açısından; Güney Azerbaycan Türklerinin İran'da uygulanan kapsamlı Farslaştırma sürecinden; nasıl etkilendikleri nicel araştırma yönteminin anket uygulama tekniği ile elde edilmiş verilerle Tebriz örneğinde incelenmiştir. Ayrıca katılımlı gözlem tekniği uygulanarak elde edilmiş bilgilerle, sürece ilişkin bazı gelişmeler detaylandırılarak aktarılmıştır.

Çalışma kapsamında İran'da uygulanmakta olan Farslaştırma sürecinin;

- Azerbaycan Türk kültürünün bütünselliği ve süreğenliğini nasıl etkilediği,
- Güney Azerbaycan Türklerinin gündelik yaşamda Fars ve Türk kültürü öğeleri arasından tercih edip kullandıkları kültürel öğelerin daha fazla, söz konusu kültürlerin hangisine ait olduğu ve
- Türklerin toplumsal eylemleri üzerinde oluşturduğu etki ve tepki biçimleri, aşağıda belirtilmiş olan, kültürün soyut ve somut bileşenleri açısından ele alınmıştır.

1. Kimlik algısı bakımından korunması ve devam ettirilmesi öncelikle tercih edilen kimlik kategorileri; İranlılık, Türklük, Farslık ve diğer kolektif kimlik kategorileri temelinde örneklemeden toplanmış verilere dayanarak incelenmiştir.

Sosyal-kültürel gerçeklik ortamları çeşitli kimliklerin biçimlendiği alanlar olarak düşünülürse, kültürel süreçler de bireysel ve kolektif kimliklerin biçimlenişini doğrudan etkileyen değişkenler arasında düşünülebilir. Araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesinin tartışıldığı bölümde söz konusu kültürel süreçlerin özellikle de asimilasyonun bir yeniden kimliklendirme süreci niteliğinde düşünülebilirliği konusu daha ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir.

İran'da Pehlevilerin 1925'te otoritenin başına geçmesi ile kendi anlayışlarındaki modern ulus-devlet projesini gerçekleştirmek için çok etnikli yapıyı tek dil, tek millet ve tek devlet yapısına dönüştürme sürecinde Fars kültürünü geçerli tek kültür olarak temel almaları ve ardından da açık bir biçimde Fars kimliğinin üstünlüğü algısına dayalı politik uygulamaların yürütülmesi, günümüze dek süre gelen asimilasyoncu yaklaşımın bir devlet politikası olarak başlangıç aşamasını oluşturmuştur.

Bu bağlamda kapsamlı uygulamalar çerçevesinde Fars kültürü ve etnisitesi dışında diğer kültür ve etnisitelere yönelik başlatılan Farslaştırma süreci, kimi zaman *İran Milleti* kimi zaman ise *Şii/Müslüman ümmeti* adları ile bilinen kategorik kimliklendirme projeleri ile yürütülmeye çalışılmıştır.

Araştırmada örneklemeden elde edilen verilerde korunması ve devam ettirilmesi gereken kimlik kategorileri arasında, öncelikle tercih edilenlerden sayısal büyüklük açısından birinci sırada %53,4 oranında Türk kimliği, ikinci sırada %37,5 oranında İranlı kimliği, üçüncü sırada %4 oranında Türk ve İranlı kimliği, dördüncü sırada %2,8 oranında İnsan kimliği ve beşinci sırada ise %1,3 oranında Fars kimliği gelmektedir. Araştırmada konuyla ilgili elde edilmiş yukarıdaki bulgular Kazım Abbasi'nin (2004) yaptığı araştırmada elde edilmiş bulgularla örtüşmektedir.

Ayrıca Türkler hakkında söylenen fıkralardan haberdar olma oranı %96,2 ve söz konusu fıkraların gerçeği yansıtmadığını düşünenlerin oranı %68,7 iken, gerçeği kısmen yansıttığını düşünenlerin oranı %25,5 ve gerçeği yansıttığını düşünen katılımcı oranı ise %4,5 düzeyinde ortaya çıkmıştır. Bu durum *öteki* olarak Farsların, *biz* olarak Türklere yönelik yakıştırdıkları aşağılayıcı yakıştırmaların büyük bir ölçüde reddi ve bu konuyla bağlı biz ve öteki ayrımının sürdüğünü gösterebilir.

Aynı konu ile ilgili eğitim ve gelir düzeylerine göre yapılmış olan hipotez sınamalarında beklenen ilişki durumuna bakıldığında; eğitim düzeyine göre yapılmış olan hipotez sınamasında anlamlı ilişki bulunmazken, gelir düzeyine göre yapılmış olan hipotez sınamasına bakıldığında; gelir düzeyi arttıkça, Türk kimliğinin tercih edildiği oranın azaldığı ve İranlı kimliğinin tercih edildiği oranın arttığı yönünde bir ilişki bulunduğu görülmüştür.

Öncelikle korunması ve sürdürülmesi gereken kimlik kategorileri ile ilgili örneklemeden elde edilmiş sayısal verilerin ortaya çıkardığı tablo sonuçlarında Türk kimliğinin en çok tercih edilen, korunması ve sürdürülmesi gereken kategorik kimlik olduğu görünse de, gelir düzeyinin yükselmesi ile ters yönde bir ilişkinin bulunduğu da ortaya çıkmıştır. Bu durum nüfusunun neredeyse tamamının Türklerden oluştuğu Tebriz kentinde Farslaştırma süreci kapsamında amaçlanmış olan kimlik algısı (biz ve öteki) ile ilgili yönlendirme ve biçimlendirmelerin –her ne kadar uygulayıcı güçler tarafından beklenen ideal ölçülerde gerçekleştirilemediği düşünülse de– sınırlı oranlarda olmuşsa da gerçekleşmiş olduğunun göstergesi olarak düşünülebilir.

2. Aile ve akrabalık ilişkilerinde Fars, Türk ve diğer kültürlere ait olmak üzere öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri bakımından, örneklemeden elde edilmiş verilere göre kendi eşlerinin etnik kökenini önemseyenlerin oranı %73,6 ve eşlerinin Türk kökenli olmasını tercih edenlerin oranı %72,5 iken, Fars kökenli olmasını tercih edenlerin oranı ise %0,5 düzeyinde çıkmıştır.

Aynı konu ile ilgili çocuklarının eşlerinin Türk kökenli olmasını tercih edenlerin geçerli oranı %68,6 düzeyinde çıkmıştır. Aile bireylerinin aile ortamında kendi aralarında iletişim dili olarak genellikle Farsçayı kullananların geçerli oranı %3,2 iken, Farsçayı hiçbir zaman kullanmayanların geçerli oranı ise %75,6 düzeyinde ortaya çıkmıştır.

Eğitim düzeyine göre aile ve akrabalık ilişkilerinde öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri arasındaki ilişki konusunda yapılmış olan hipotez sınamasında aile bireylerinin aile ortamında birbirleri ile Farsça konuşma durumu dışında söz konusu diğer ifadelerde anlamlı ilişki bulunmamıştır. Konu ile ilgili yapılmış olan hipotez sınamasında eğitim düzeyi arttıkça aile ortamında Farsçayı iletişim dili olarak kullananların oranının arttığı yönünde bir ilişki bulunduğu görülmüştür.

Katılımcıların kendi çocuklarının eşleri ile ilgili tercih ettikleri etnik köken ve gelir düzeyi arasındaki hipotez sınamasında; gelir düzeyi arttıkça, çocuklarının eşlerinin Türk olmasını tercih edenlerin oranının azaldığı yönünde bir ilişki bulunduğu görülmüştür. Bunun dışında söz konusu diğer ifadelerle ilgili yapılmış olan hipotez sınamalarında beklenen anlamlı ilişkilerin olmadığı görülmüştür.

Aile ve akrabalık ilişkilerinde tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri ile ilgili örneklerden elde edilmiş verilerin sayısal sonuçlarına göre, eğitim düzeyi arttıkça Farsçanın hatta aile içi ilişkilerde bile kullanım oranının artması Türkçenin en fazla işlevsel olduğu alanın (aile ortamı) daraldığı anlamına gelmektedir.

Gelir düzeyinin artması ile çocuklarının eşlerinin Türk olması tercihi arasındaki ters orantılı ilişki kategorik kimlik algısında da aynı biçimde görülmektedir. Bu durum gelir düzeyinin artması ile söz konusu hususlarda Türk kültürü ve kimliğine bağlılık oranında sınırlı ölçüde olsa da bir düşüşün göstergesi olarak düşünülebilir. Fakat gene de elde edilmiş verilerden açık bir biçimde anlaşılacağı gibi katılımcıların büyük bir kısmı için durumun böyle olmadığı söylenebilir.

3. Ortam ve Mekan Paylaşımı açısından öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri ile ilgili örneklerden elde edilmiş sayısal verilerin analiz sonuçlarına göre; tatil günlerinde gezilmek için %49,3 oranında sadece tarihi Azerbaycan bölgeleri tercih edilmekte, %76 oranında katılımcı, komşularının Fars olmasından dolayı rahatsızlık duymamakta ve Fars komşuları olursa onlarla iletişim dili olarak %24,5 sadece Farsçayı ve %40,1 ise her iki dili de tercih edenler arasında gelmektedir.

Konu ile ilgili eğitim ve gelir düzeyi değişkenlerine göre yapılmış olan hipotez sınamalarında eğitim ve gelir düzeyinin yükselmesi ile komşularının Fars olmasından ötürü rahatsızlık duyma ve iletişim dili olarak Türkçeyi tercih etme oranları arasında ters yönde bir ilişki, yani hipotezlerin doğrulandığı yönde bir ilişki görülmüştür. Ayrıca eğitim ve gelir düzeyinin artması ile gezi için tercih edilen bölgeler içinde tarihi Azerbaycan bölgelerinin tercih edilme oranında azalış ve yurtdışı ile tarihi Azerbaycan ve Fars bölgelerinin birlikte tercih edilme oranında ise artış görülmektedir.

Anket uygulamasına katılanların %38,6'sı kendisini Farmlar arasında tamamen ve %34,8'i kısmen bir yabancı gibi hissettiklerini belirttikleri ve konu ile ilgili eğitim ve gelir düzeyi değişkenlerine göre yapılmış olan hipotez sınamalarında beklenen ilişkinin bulunmadığına göre kolektif kimlik algısında Türklük ve Farslık ölçütleri bakımından biz ve öteki ayrımının yapılmış olduğu söylenebilir.

Verilerden elde edilmiş sonuçlara göre Türk kültür değerlerinin öğrenildiği ortamlarla ilgili katılımcılar tarafından ankette sunulmuş alternatif ortamlar içinden önem sırasına

göre 1. sırada aile ortamı, 2. sırada arkadaşlık ortamı, 3. sırada internet ortamı, 4. sırada okul ortamı, 5. sırada ise kitle iletişim araçları tercih edilmiştir. Katılımcılar tarafından Türk kültür değerlerinin öğrenildiği ortamların önem sırasına göre bu biçimde derecelendirilişi, söz konusu değerlerin öğrenilmesi açısından; özel ilişkilerin yaygın olduğu ortamlardan resmi ilişkilerin yoğunlaştığı ortamlara doğru gidildikçe önem sıralamasında derecelendirme bakımından düşüş görülmektedir.

Eğitim düzeyi değişkenine göre yapılmış olan hipotez sınavında sadece okul ortamı seçeneğinde eğitim düzeyi arttıkça, Türk kültür değerlerinin okul ortamında öğrenilme oranının da arttığı yönünde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu durum, kimlik ve kültürel hak ve özgürlüklerle ilgili konuların, en çok üniversite öğrenci ve hocaları arasında dikkate alınarak tartışıldığı bir sürecin işlediğini yansıtmaktadır. Bu olgu ayrıca, konu ile ilgili ileri sürülmüş hipotezin tam tersi yönünde bir ilişkinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Eğitim düzeyi değişkeni ile diğer ortamların seçilme oranları arasında ise ilişki bulunmamıştır.

Gelir düzeyi değişkenine göre konu ile ilgili yapılmış olan hipotez sınavında sadece; gelir düzeyi arttıkça Türk kültür değerlerinin kitle iletişim araçlarından öğrenilme oranının azaldığı yönünde bir ilişki olduğu görülmüştür. Türk kültür değerlerinin öğrenildiği diğer ortamlarla gelir düzeyi arasında ilişki olmadığı görülmüştür.

4. Arkadaşlık ilişkilerinde öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri ile ilgili örneklerden toplanmış olan verilere göre, toplumsal ortamlarda diğerlerinin ilgisini çekmek için Farsça konuşmayı tercih edenlerin oranı %7,8, aynı davranışı bazen tercih edenlerin oranı ise %10 ile temsil edilmektedir. Toplumsal ortamlarda çevrelerindeki ilgisini çekmek için Farlarla arkadaşlık etmeyi seçenlerin oranı %3,8, aynı davranışı bazen tercih edenlerin oranı ise %8 olmak üzere temsil edilmiştir.

Eğitim düzeyi değişkenine göre yukarıda belirtilmiş konularla ilgili yapılmış olan hipotez sınavlarında herhangi bir ilişki bulunmazken; eğitim düzeyi değişkeni ve arkadaş çevresinin etnik kökeni arasında ilişki bulunmuştur. Örneklerden elde edilmiş verilere göre, eğitim düzeyi arttıkça Türk kökenli arkadaş çevresi oranının azaldığı ve Türk ile Fars kökenli arkadaş çevresinin arttığı görülmüştür.

Arkadaşlık ilişkilerinde gelir düzeyi değişkenine göre yapılmış olan hipotez sınavında, elde edilen verilerin sayısal sonuçlarına göre gelir düzeyi arttıkça, Türk kökenli arkadaş çevresi oranının azaldığı ve Türk ile Fars kökenli arkadaş çevresinin arttığı, ayrıca toplumsal ortamlarda çevredekilerin ilgisini çekmek için Türk arkadaşları ile Farsça konuşmayı tercih edenlerin oranının arttığı görülmüştür.

Konu ile ilgili elde edilmiş sayısal verilerin hipotez sınavlarında ortaya çıkmış olan sonuçlar; eğitim ve gelir düzeyinin arttığı durumlarda Farslarla yaşamakta olan temasların arttığını, dolayısıyla da başat kültürle ilişki ve etkileşimin yoğunlaştığını göstermektedir. Söz konusu ilişki ve etkileşimin genel olarak tek yönlü asimilasyoncu bir ilişki olduğu göz önünde tutulursa etkileşimin hangi yönde gelişebileceği öngörülebilir. Bir diğer açıdan bakıldığında; başat grubun toplumsal-kültürel ağlarına bağlanışın, sadece resmi ilişkilerle sınırlı kalmadığı özel ve sosyal ilişkileri de kapsadığı, bunun sonucunda başat grubun kültürel varlığının egemen olduğu kuruluş, birlik, kulüp, şirket ve dernekleri gibi organizasyonlara katılım süreçleri sonucunda, başat kültürün işlevsel etkisinin kabullenişinin başlaması biçiminde yorumlanabilir.

5. İletişim ve eğitimde öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleriyle ilgili örneklerden elde edilen verilerin analizinde, katılımcıların Türkçeyi konuşabilme durumunun neredeyse tam tersi yönünde, Türkçe yazma ve okuyabilme durumlarında en iyi derecesinden en kötü derecesine yaklaştıkça sayısal oranlarda artış görülmektedir. Söz konusu durum Farsçada, Türkçede olduğunun tersine bir yön izlemektedir.

Konu ile ilgili yapılmış olan hipotez sınavlarında gelir düzeyi arttıkça Farsça konuşabilme ve okuyabilme seviyesinin de en iyiye doğru arttığı yönünde bir ilişki görülmüştür. Eğitim düzeyi arttıkça Farsça konuşabilme, okuyabilme ve yazabilme seviyelerinin en iyiye doğru arttığı yönünde bir ilişki görülürken, aynı zamanda Türkçe okuyabilme ve yazabilme düzeylerinin de en iyiye doğru arttığı yönünde bir ilişki görülmüştür. Bu durum “gelir ve eğitim düzeyindeki artış, asimilasyon sürecinin etkili oluşunu hızlandırmaktadır,” şeklinde ileri sürülmüş hipotezlerin doğrulandığını göstermektedir.

Katılımcılar resmi yazışmalar dışında kendi Türk arkadaş ve yakınları ile yazışmalarında %37 oranında sadece Farsçayı ve %37,5 oranında her iki dili

kullandıklarını belirtmişler. Konu ile ilgili yapılmış olan hipotez sınamalarında gelir düzeyi değişkenine göre herhangi bir ilişki bulunmazken, eğitim düzeyi değişkenine göre, eğitim düzeyi arttıkça, sadece Farsçayı kullananların oranının azaldığı ve her iki dili de kullananların oranının arttığı yönünde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu durum resmi ilişkiler dışında kalan özel ve resmi olmayan sosyal ve mesleki ilişkilerde de Farsçanın Türkçeden daha fazla işlevsellik kazandığını göstermektedir. Resmi ilişkilerde sadece Farsçanın kullanıldığı da göz önünde bulundurulursa Türkçenin işlevselliğinin daha da düşük oranlara ineceği açıktır. Araştırmada bu konu ile ilgili elde edilmiş bulgular Sonel Bosnalı (2007) ve Abbas Daverniya'nın (2006) yaptıkları araştırmalarda elde ettikleri sonuçlarla örtüşmektedir.

Katılımcıların takip ettikleri görsel ve yazılı medya ile okuyacakları kitapların dili ile ilgili tercihlerine bakıldığında, görsel medyada %32,9 oranında Türkçe ve %14,3 oranında Farsça kanallar takip edilmekteyken, yazılı medyada bu oran Türkçe yayınlar için %4,6'ya kadar bir düşüş ve Farsça yayınlar için %66,7'ye kadar bir yükseliş göstermektedir.

Konu ile ilgili yapılmış olan hipotez sınamalarında gelir düzeyi arttıkça Türkçe kitap okuma tercihi oranının azaldığı ve eğitim düzeyi arttıkça da Türkçe yazılı medyanın takip oranının azaldığı yönünde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Örneklemeden elde edilen verilerin sayısal sonuçlarına göre okullarda eğitim dilinin sadece Türkçe olması gerektiğini belirtenlerin oranı %61,1 iken, sadece Farsça olması gerektiğini belirtenlerin oranı %12 düzeyinde olduğu görülmüştür.

Konu ile ilgili yapılmış olan hipotez sınamalarında eğitim düzeyi değişkenine göre herhangi bir ilişki bulunmazken; gelir düzeyi arttıkça, okullarda eğitim dilinin Türkçe olması gerektiğini belirtenlerin oranının azaldığı ve Türkçe-Farsça (her iki dilde) olması gerektiğini belirtenlerin oranının arttığı yönünde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Okullarda eğitim dilinin Farsça oluşunun, Türklerin başarı oranlarını olumsuz yönde etkiler diyenlerin oranı %69,4 iken olumlu yönde etkiler diyenlerin oranı %14,6 düzeyinde olduğu görülmüştür. Konuyla ilgili eğitim düzeyi değişkenine göre yapılmış olan hipotez sınamasında herhangi bir ilişki bulunmazken; gelir düzeyi arttıkça,

okullarda eğitim dilinin Farsça olması Türklerin başarı oranını etkilemez diyenlerin oranının arttığı yönünde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Yukarıda belirtilmiş sonuçlardan yola çıkarak, görsel medyada kullanılan iletişim dili bakımından Türkçenin büyük bir ölçüde işlevselliğini koruduğu, yazılı medyada ise büyük ölçülerde işlevselliğini yitirdiği söylenebilir. Bu durum eğitim dili tercihi konusunda da gelir düzeyi değişkenine göre ileri sürülmüş hipotezin doğrulandığını kanıtlamaktadır.

6. Resmi olmayan geleneksel törenlerde öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri ile ilgili toplanmış verilerin analizinden çıkan sonuçlara göre, katılımcıların büyük bir kısmı konu ile ilgili etkinliklerde Türk kültürü geleneklerine uygun tercih ve uygulamalarda bulduklarına dair tutum sergilemişlerdir. Konu ile ilgili yapılmış olan hipotez sınamalarında, herhangi bir anlamlı ilişkinin bulunmadığı görülmüştür.

7. Boş zaman ve müzik zevkinde öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri ile ilgili örneklemden elde edilmiş verilere göre katılımcılar; %68,1 oranında Azerbaycan halk müziği, %52,6 oranı ile Türkiye pop müziği, %35,9 ile Azerbaycan klasik müziği, %35,4 ile Fars halk müziği, %35,1 ile Azerbaycan pop müziği, %33,3 ile Türkiye klasik müziği ve %28,5 ile Fars pop müziği dinlediklerini belirtmişler.

Yukarıda belirtilmiş sonuçlara göre bir kültür ögesi olarak müzik ve müzik zevki bakımından Azerbaycan Türk müziği, uygulanan asimilasyon politikalarına karşın Güney Azerbaycan Türkleri arasında işlevselliğini korumaktadır. Fakat buna karşın Fars müziğinin de söz konusu toplum nezdinde işlevsel olmadığı söylenemez. Resmi olmayan geleneksel törenlerde uygulanan kültürel geleneklerle birlikte, Azerbaycan Türk müziğinin de Azerbaycan Türk kültürünün süreğenliği açısından yaşamsal öneme sahip olduğu düşünülebilir.

8. Ekonomik ilişkilerde öncelikle tercih edilen ve uygulanan kültür öğeleri ile ilgili örneklemden elde edilmiş verilerde, genellikle Türk ve Fars kültürü ayrımı yapılmadığı görülmektedir. Konu ile ilgili yapılmış olan hipotez sınamalarında; eğitim düzeyi arttıkça, Fars bölgelerinde üretilmiş ürünlerin tercih edilme oranının azaldığı ve tüketilen ürünlerin üretildiği bölge ile ilgili fark gözetmeyenlerin oranının arttığı yönünde bir ilişki olduğu görülmüştür. Gelir düzeyi arttıkça, Türklerle kurulan ticari ve ekonomik

ilişkilerin güvenilirlik oranının azaldığı ve ticari ve ekonomik ilişkilerde etnik kimlik farkı gözetmeyenlerin oranının arttığı yönünde bir ilişki bulunduğu görülmüştür.

Konu ile ilgili örneklemden elde edilmiş sonuçlardan yola çıkarak ekonomik ve ticari ilişkilerde kültür ve etnik kimlik ayrımı yapılmadığı söylenebilir.

9. Azerbaycan Türk kültür öğelerini tanıma ve bilme konusu ile ilgili örneklemden elde edilmiş verilere göre; Türk dilinin dünyanın en güçlü dillerinden biri olduğuna kesinlikle katılanların oranı %61,5 iken bu ifadeye katılanların oranı da %25,4 olarak ortaya çıkmıştır. Böylece katılımcılar tarafından Türkçe'nin, dünyanın en güçlü dillerinden biri olarak kabul görmenin toplam %86,9 oranında olduğu görülebilir. Buna karşın İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz ifadesine kesinlikle katılanların oranı %18,9 olarak ortaya çıkmıştır. Böylece katılımcılar tarafından İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz ifadesinin kabul görmenin toplam %25,4 oranında olduğu görülebilir.

Yukarıdaki konularla ilgili yapılmış olan hipotez sınamalarında; eğitim düzeyi arttıkça, İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz ifadesine göreceli olarak hem katılanlar hem de katılmayanlar oranının arttığı yönünde bir ilişki olduğu görülmektedir. Gelir düzeyi arttıkça, Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir ifadesine kesinlikle katılanlar oranının azaldığı ve kararsızlar oranının arttığı yönünde bir ilişki olduğu görülmektedir. Yine gelir düzeyi arttıkça İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz ifadesine katılıyorum diyenler oranının arttığı yönünde bir ilişki görülmüştür.

Örneklemden elde edilmiş verilere göre katılımcıların %23,7 oranında bir bölümü Azerbaycan Türkçesinde yazılmış herhangi bir eser okumamışken, %49,3 oranında bir bölümü de bir ile beş arasında değişen sayıda aynı dilde yazılmış eser okumuştur. Katılımcılar arasında Azerbaycan Türk şair ve yazarlarını tanıma durumuna bakıldığında ise hiç tanımayanların oranı %2,8 iken, bir ile beş arasında değişen miktarda tanıyanların oranı %56,1 olarak görülmüştür.

Konu ile ilgili yapılmış olan hipotez sınamalarına göre; eğitim düzeyi arttıkça, Azerbaycan Türk şair ve yazarlarından daha fazla kişiyi tanıma oranının arttığı yönünde bir ilişki olduğu görülmüştür. Gene eğitim düzeyi arttıkça Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserlerden daha fazla sayıda okunduğu oranının arttığı görülmüştür. Bu durum bu konu ile bağlı, eğitim değişkenine göre ileri sürülmüş olan

hipotezde beklenen ilişkinin tam tersi yönünde bir ilişkinin ortaya çıktığını ve “eğitim düzeyindeki artış, asimilasyon sürecinin etkili oluşunu hızlandırmaktadır,” şeklinde ileri sürülmüş hipotezin doğrulanmadığını ortaya koymuştur.

Aynı konu ile ilgili gelir düzeyine göre yapılmış olan hipotez sınavında; gelir düzeyi arttıkça, Azerbaycan Türkçesinde yazılmış eserlerden hiç okumamış olanların oranının arttığı yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir ki bu durum da bu konu ile bağlı, “gelir düzeyindeki artış, asimilasyon sürecinin etkili oluşunu hızlandırmaktadır,” şeklinde ileri sürülmüş hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

Örneklemden elde edilmiş sayısal verilere göre Azerbaycan Türk mimari eserlerinden altı ve üzerinde eseri tanıma oranı %55,3 ve aynı eserlerden bir ile beş arasında değişen miktarda eseri tanıma oranı %39,2 olarak görülmüştür. Konu ile ilgili gelir düzeyine göre yapılmış olan hipotez sınavında herhangi bir ilişki bulunmazken, eğitim düzeyine göre yapılmış olan hipotez sınavında; eğitim düzeyi arttıkça, Azerbaycan Türk mimari eserlerinden hiç tanımama oranının azaldığı ve altı ile üzerinde eser tanıma oranının arttığı yönünde bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu durum konu ile bağlı, eğitim düzeyine göre ileri sürülmüş hipotezin tersi yönünde bir ilişkinin ortaya çıktığı ve “eğitim düzeyindeki artış, asimilasyon sürecinin etkili oluşunu hızlandırmaktadır,” şeklinde ileri sürülmüş hipotezin bu konuda doğrulanmadığını göstermektedir.

Örneklemden elde edilmiş sayısal verilerde Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine, Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli bulmayanların oranı %12,8 düzeyinde görülmektedir. Konu ile ilgili eğitim düzeyine göre yapılmış olan hipotez sınavında herhangi bir anlamlı ilişki bulunmazken; gelir düzeyine göre yapılmış hipotez sınavında, gelir düzeyi arttıkça, söz konusu ifadeye katılanların oranında azalış görülmüştür. Bu durum “gelir düzeyindeki artış, asimilasyon sürecinin etkili oluşunu hızlandırmaktadır,” şeklinde ileri sürülmüş olan hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

Örneklemden elde edilmiş veriler; Türk geleneklerine büyük bir ölçüde bağlılığın olduğunu gösterirken, Fars kültürü geleneklerine bağlılığın çok düşük oranlarda olduğunu göstermektedir. Konu ile ilgili yapılmış olan hipotez sınavlarına göre, eğitim düzeyi değişkeninde herhangi bir ilişki bulunmazken; gelir düzeyi değişkenine göre,

gelir düzeyi arttıkça, Fars geleneklerine herhangi bir bağlılığı olmayanların oranının azaldığı ve Fars geleneklerine bağlı bir şekilde yaşamaya çalışanların oranının arttığı görülmüştür. Bu durum konu ile ilgili “gelir düzeyindeki artış, asimilasyon sürecinin etkili oluşunu hızlandırmaktadır,” şeklinde ileri sürülmüş olan hipotezin doğrulandığını göstermektedir.

10. Katılımcılar tarafından mevcut hukuksal ilişkilerde belirtilmiş sorunlar ile ilgili, örneklemden elde edilmiş sayısal verilere göre; kültürel haklar açısından Farslar ile Türklerin eşit haklara sahip olmadığını düşünenlerin oranı %67,8 iken, aynı konuda Farslar ile Türklerin eşit haklara sahip olduklarını düşünenlerin oranı ise %14,8 düzeyinde görülmüştür. Konu ile ilgili “eğitim ve gelir düzeyindeki artış, asimilasyon sürecinin etkili oluşunu hızlandırmaktadır,” şeklinde ileri sürülmüş olan hipotez sınamalarında herhangi bir anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Yasal uygulamalara ilişkin katılımcılardan elde edilmiş verilerin sonuçlarına göre %82 oranında katılımcı yasal uygulamalarda sorun olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların belirttikleri sorunların başında %27,4 oranında Farslar lehinde ayrımcılık olduğunu söyleyenler gelmektedir. Bu oranı sırası ile %17 ile ayrımcılık/eşitsizlik ve rüşvet vardır diyenler, %13,5 ile yasaların uygulanmadığını yazanlar ve %11,9 ile yasaların olduğu gibi değil kişiye göre uygulandığını söyleyenler izlemektedir.

Konu ile ilgili yapılmış olan hipotez sınamalarına göre; eğitim düzeyi arttıkça, Farslar lehinde ayrımcılık vardır diyenlerin oranının arttığı ve ilgili hipotezin doğrulanmadığı yönünde bir ilişki olduğu görülmüştür. Gelir düzeyine göre “gelir düzeyindeki artış, asimilasyon sürecinin etkili oluşunu hızlandırmaktadır,” şeklinde ileri sürülmüş olan hipotez sınamasında herhangi bir anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Sonuç olarak araştırma kapsamında kullanılmış yöntemlerle örneklemden elde edilmiş veriler, İran’da 1925’ten günümüze dek süregelen ve kapsamlı bir biçimde planlı olarak uygulanan tektipleştirme politikaları ve bugün itibarı ile biçimlenmiş toplumsal-kültürel yapı, doku ve süreçler bir araya getirilip bir bütün olarak düşünüldüğünde; iki farklı Türk ve Fars kültürleri arasındaki etkileşim sürecinin ortaya çıkardığı genel tablo değerlendirilirse, aşağıdaki sonuçlara ulaşılabilir:

1. 1925'ten günümüze İran'da uygulanan Farslaştırma süreçleri sonucunda, Güney Azerbaycan Türk kültürü kendi kültürel bileşenleri kapsamında, **temel işlevlerini** (Parsons 1971: 6, 11), yani *bütünleşme*, *kalıp koruması*, *amaca ulaşma* ve [içsel ve dışsal] *uyum* süreçlerini, kendi kültürel bünyesinde yerine getirebilme özelliğini büyük bir ölçüde yitirdiği, gözlenebilir durumda olduğu söylenebilir. Bu durum, özellikle otorite tarafından düzenlenen resmi yapısal ilişkiler ağı ve bürokratik mekanizmaların işletilmesi temelinde, Azerbaycan Türk kültürünün yapısal anlamda başat Fars kültürüne bağlanmasına ve bağımlı bir kültür haline gelmesine neden oluşturmuştur. Örneklemeden toplanmış verilerin analizinden elde edilmiş sonuçlar, konu ile ilgili yapılmış olan değerlendirmeyi doğrulamaktadır.

2. Güney Azerbaycan Türk kültürünün bütünsellik ve süreğenliğini sağlayacak temel ön koşullar [1. Evren açıklama modeli, 2. Sosyal-ekonomik destek, 3. Siyasal program], uygulanmış olan yapısal ve kültürel asimilasyon süreçleri sonucu, anomiye uğratılmış ve belirsiz bir duruma itilmiş olarak gözükmektedir. Bunun sonucu söz konusu kültürün, kültürel unsurlarının işlevselliğinin resmi ilişkilerde tamamen, resmi olmayan gündelik yaşam ilişkilerinde ise büyük bir ölçüde yitmiş olduğu ve bunların yerini Fars Kültür öğelerinin aldığı, araştırma kapsamında örneklemeden elde edilmiş verilerle desteklenmektedir.

3. Örneklemeden elde edilmiş verilerin analiz sonuçlarına göre, Türkler tarafından kullanılan ve uygulanmakta olan kültür öğeleri, gündelik yaşam ilişki ve etkinliklerinde kısmen ve resmi ilişkilerde neredeyse tamamen Fars kültürüne ait olmaktadır. Fakat buna karşın, kullanılan ve uygulanan kültür öğelerinin hangi kültüre ait olması gerektiği konusunda, katılımcıların tercihleri genellikle, Türk kültürüne ait öğelerin kullanım ve uygulanmasından yana olmuştur.

4. Eğitim ve gelir düzeyi değişkenlerine göre ileri sürülmüş hipotezlerin, veri analizleri ile doğrulanıp doğrulanmadıklarına bakıldığında; eğitim değişkenine göre ileri sürülmüş hipotezde görece olarak beklenen ilişki sonuca ulaşamadığı ve bazı durumlarda ise tam tersi bir ilişkinin ortaya çıktığı görülmüştür. Gelir düzeyi değişkenine göre ileri sürülmüş olan hipotezde ise beklenen ilişki sonuca görece olarak ulaşılmış olduğu görülmektedir.

Bunun nedenlerinden biri, son yıllarda üniversite ve entelektüel ortamlarda Türk kültür ve kimliğine yönelik uygulanmakta olan kapsamlı Farslaştırma sürecinin, yoğun ve yaygın bir biçimde tartışılmaya açıldığı ve sürece karşı verilen en yoğun tepkilerin söz konusu ortamlardan çıktığı olgusuna bağlanabilir. Araştırmanın konusu kapsamında yapılmış olan katılımlı gözlem sırasında, Farslaştırma sürecine karşı verilen bilinçli tepkilerin büyük bir kısmının üniversiteli gençler tarafından geldiği gözlenmiştir. Bir diğer neden ise, örneklem grubunun yaş dağılımı ve eğitim düzeyi özelliklerinden kaynaklanmış olabilir. Örneklem grubunun yaş dağılımına bakıldığında 20-24 arası yaş grubu %18,0 oranı, 25-29 arası yaş grubu %23,3 oranı ve 30-34 arası yaş grubu ise %18,5 oranı ile temsil edilmektedirler. Aynı zamanda örneklemin eğitim düzeyine bakıldığında, liseyi bitirmiş olanlar %48,6 oranı ve üniversiteyi bitirmiş olanlar ise %37,1 oranı ile temsil edilmektedirler.

5. Gordon'un (1964: 71) geliştirdiği asimilasyon değişkenlerine göre:

- Azerbaycan Türk kültür kalıpları kısmen Fars kültür kalıplarına benzeme yönünde değişime uğramış olsa da büyük bir ölçüde kendi temel kalıplarını –özellikle de taşıyıcı ve eyleyicilerinin tercih ve algı biçimlerinde– sürdürmekte olduğu söylenebilir.
- Yaklaşık 85 yıldan beri resmi bir biçimde uygulanmakta olan Farslaştırma politikaları sonucu, bütün ülke çapında resmi kurumsal yapılar aracılığı ile yaygınlaştırılmış olan yapısal asimilasyon kapsamında, Fars kültürüne ait değer ve öğelerin işlevselliğini temel alan toplumsal/kurumsal yapılara katılım ve bağlanmanın zorunlu olarak gerçekleşmiş olduğu söylenebilir. Dolayısıyla yapısal asimilasyonun büyük bir ölçüde gerçekleşmiş olduğundan söz edilebilir.
- Geniş çaplı karşılıklı evlilikler açısından bakıldığında, amalgamasyon olgusunun seçilmiş olan araştırma sahasında neredeyse yok denecek kadar çok düşük oranlarda olduğu söylenebilir. Örneklemde elde edilmiş veriler amalgamasyon olgusunun olmadığı yönündeki düşünceleri destekler niteliktedir. Bunun nedenlerinden biri, seçilmiş olan araştırma sahasının Farsların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerden coğrafi bakımdan uzaklık olarak düşünülebilir.
- Kimlik algısı ile ilgili örneklemde elde edilmiş olan verilerin sayısal sonuçlarına göre, sadece Fars toplumuna ait olma hissi %1,3, İranlılık kimliğini önemseyenlerin oranı %37,5 iken, sadece Türk kimliğini önemseyenlerin oranı ise %53,4 olarak görülmüştür. Bu durum başat topluma ait olma bilincinin düşük oranlarda olduğunun ve kimlik asimilasyonunun henüz kapsamlı bir biçimde gerçekleşmediğinin göstergesi olarak görülebilir.
- İran'da Güney Azerbaycan Türklerinin Farslara karşı önyargılı olup olmadıklarına bakıldığında örneklemde elde edilmiş verilerin sonuçlarına göre soru şekli ve ifade değiştiğinde farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür. Dolayısıyla tutum kabulü asimilasyonunun, içerik ve anlam algısı değişkenine göre değişiklik gösterdiği söylenebilir.

- Örneklemeden elde edilmiş verilerin sayısal sonuçlarına göre, gruplar arası ayrımcılığın yok oluşu koşulunun, yani davranış kabulü asimilasyonunun farklı ilişki ve etkinlik alanlarında farklılık gösterdiği söylenebilir. Örneğin yazışmada dil kullanımında benzerlik ya da davranış kabulü görünse de resmi olmayan geleneksel törenlerde durumun aynı olmadığı görülmüştür.
- Yurttaş asimilasyonu bakımından İran'da Güney Azerbaycan Türklerinin yaklaşım ve tutumlarına bakıldığında, bazı durumlar –bağımsızlıktan yana olan eylemler– hariç sürecin büyük bir ölçüde gerçekleştiği söylenebilir.

6. Farslaştırmanın hızını belirleyen etmenlere göre¹:

- Türk ve Fars kültürlerinin temel bileşenleri (dil, tarih, etnik kimlik algısı, gelenek-görenekler vb.) arasındaki var olan farklılığın büyüklük oranı, İran'da Güney Azerbaycan Türklerine yönelik uygulanmakta olan Farslaştırma sürecinin hızını yavaşlattığı yönünde etkili olduğu söylenebilir.
- Türk nüfusunun Fars nüfusuna göre büyüklük oranı, Farslaştırma sürecinin hızını yavaşlattığı yönünde etkili olduğu söylenebilir.
- Türk nüfusunun coğrafik dağılımı, Farslaştırma sürecinin hızını yavaşlattığı yönünde etkili olduğu söylenebilir. İran'da Türk nüfusunun büyük bir kısmı, tarihi Azerbaycan coğrafyasının bitişik toprakları üzerinde yaşamaktadırlar.
- Örneklemeden elde edilmiş verilere göre gelir düzeyi arttıkça Farslaşma hızının arttığı görülmüştür. Buna karşın eğitim düzeyindeki artış, Farslaşma hızında anlamlı bir artışa neden oluşturmamaktadır. Fakat bu durum İran'da Türklerin yaşadıkları diğer bölgelere genellenemez.
- Araştırma sahası olarak seçilmiş Tebriz kenti kültürel değerlere bağlılık açısından muhafazakar yapıya sahip olduğu ile bilinmektedir. Bu bakımdan değişime yatkın bir yapıya sahip olmadığı söylenebilir. Bu durumun, uygulanmakta olan asimilasyonun hızını yavaşlattığı yönünde etkili olduğu söylenebilir.
- Başat Fars toplumu ve otoriter güç çevreleri İran'daki etnik ve kültürel kimlik farklılıklarını sözde kabul etseler de, ancak pratik uygulamalarda kültürel anlamda eşit hak ve özgürlüklere sahip olma ve fırsat eşitliği bakımında Farslar dışındaki diğer etnik gruplara karşı ayrımcılık anlayışı ile yaşamakta oldukları gözlemlenebilir durumdadır. Bu durum örneklemeden elde edilmiş verilerle de doğrulanmıştır. Dolayısıyla başat Fars toplumu ve otoriter güç çevrelerinin farklılıkları resmi planda fiilen kabul etmeme ve onaylamaması, asimilasyonun hızını yavaşlattığı yönünde etkili olduğu söylenebilir.
- Türklerle Farslar arasında ekonomik ilişkiler alanında etnik kimliğe ve kültür farkına dayalı ayırım ve rekabetin olmadığı örneklemeden elde edilmiş verilerle doğrulanmıştır. Bu durumun, asimilasyonun hızını arttırdığı yönde etkili olduğu söylenebilir.
- Araştırma sahası olarak seçilmiş Tebriz kentinin, Farsların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerden uzakta olduğu nedeni ile iki kültüre mensup kişiler arasında yüz yüze ilişkiler

¹ Son dört madde dışındaki etmenler, Zanden (1983: 282-284) tarafından geliştirilmiştir.

bağlamında yoğun temasların yaşanmadığı söylenebilir. Bu durumun, araştırma için seçilmiş olan sahada, asimilasyonun hızını yavaşlattığı yönünde etkili olduğu söylenebilir.

- Son yıllarda bilişim ve ağ toplumunun yükselişi süreci ile birlikte İran'ın otoritesinin etkili olmadığı alanlarda (uydudan yayınlanan TV kanalları ve internet ağları) Türklerin toplumsal eylemlerini Azerbaycan Türk kültürü ve kimliği temelinde besleyen kitle iletişim araçlarının nitelik, çeşitlilik, kolaylıkla ulaşılabilirlik ve miktar bakımında eskisine göre arttığı gözlenmektedir. Bu sürecin, İran'da Türklere karşı uygulanmakta olan asimilasyonun hızını yavaşlattığı yönünde etkili olduğu söylenebilir.
- Türk kültürüne özgü kültürel öğelerin kullanılmasına ilişkin, resmi otoriter güçler tarafından düzenlenmiş yasal sınırlamaların getirilmesi ile toplumsal-kültürel ilişkilerdeki işlevsellik oranlarının azalması, İran'da Türklere karşı uygulanmakta olan asimilasyonun hızını arttırdığı yönünde etkili olduğu söylenebilir.
- İran'da Türklere karşı uygulanmakta olan asimilasyon politikalarının genel olarak yumuşak ve yalın gözle görünemez (azınlığa bağlı kişiler tarafından fark edilmez ve hissedilmez biçimde) bir biçimde oluşu, asimilasyon sürecine karşı tepkisizliğin artmasına neden oluşturduğu söylenebilir.
- İran sınırları içerisinde bulunan Güney Azerbaycan coğrafyasına komşu, Azerbaycan ve Türkiye Cumhuriyetlerinin varlığı ve söz konusu bölgelerde benzer kültüre sahip halklar arasında gelişen insan ilişkilerinin, uygulanmakta olan asimilasyonun hızını yavaşlattığı yönünde etkili olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Abbasi, Kazım. (2004). *Hoviyete Eçtimai ve Evamele Moessir Ber An Der Miyane Kadre Amuzeşiyeye Şehre Tebriz* (Tebriz Kenti Eğitim Kadroları Arasında Toplumsal Kimlik ve Etkili Değişkenler). Tebriz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Acar, İsmail. (2009). "Türkçe ile İlgili Bir Analiz," URL: <http://epigraf.fisek.com.tr/index.php?num=1144> (03.07.2009).
- Adler, Patricia A.; Adler, Peter & Fontana, Andrea. (1987). "Everyday Life Sociology," *Annual Review of Sociology*. Vol. 13, sf. 217–235. Published by: Annual Reviews. URL: <http://www.jstor.org/stable/2083247> (08.04.2009).
- Afşar, İrac. (1989). *Zebane Farsi der Azerbaycan*. (Azerbaycan'da Fars Dili), Tahran: M. Afşar Vakfı Yayınları.
- Afşar, Mahmud. (1925). "Metlube Ma Vehdete İraniyan" (Bizim İsteğimiz İranlıların Birliği), *Ayende Dergisi*. Hurdad (Mayıs-Haziran ayları).
- Afşar, Mahmud. (1989). *Meseleye Melliyet ve Vehdete Mellî. Zebane Farsi der Azerbaycan*. Tahran: M. Afşar Vakfı Yayınları.
- Alba, Richard & Nee, Victor. (1997). "Rethinking Assimilation Theory for a New Era of Immigration," *International Migration Review*. Vol. 31, No. 4, Special Issue: Immigrant Adaptation and Native-Born Responses in the Making of Americans, pp. 826–874. Published by: The Center for Migration Studies of New York, Inc. URL: <http://www.jstor.org/stable/2547416> (14.04.2009).
- Aliyarlı, Süleyman. (ed.) (1996). *Azerbaycan Tarihi*. Bakü: Azerbaycan Neşriyatı.
- Alver, Köksal. (2007). "Siyasal Eylem Alanı Olarak Kültür," *Kültür Sosyolojisi*. sf: 129-140, Ed. Köksal Alver & Necmettin Doğan, Ankara: Hece Yayınları.

- Artamanov, Mihail İllarianoviç. (2004). *Hazar Tarihi*. Çev. D. Ahsen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları.
- Asgerzade, Alırıza. (2005). "Fars-Zedegi (Farstoxicaton): Büyüleyici Boyalı Bir Yılan," *Güney Azerbaycan: Sosyal, Kültürel ve Siyasal Araştırmalar Dosyası*. Sayı 5, sf: 121-131, Çeviren: Behreng Güneyli, İstanbul: Arı Matbacılık.
- Attar (Haşımzade), Aygün. (2006). *İran'ın Etnik Yapısı*. Ankara: Divan Yayıncılık.
- Balı, Ali Şafak. (2001). *Çokkültürlülük ve Sosyal Adalet*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Barutcu Özönder, Sema. (2002). "İran ve Türkler," *Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*. Cilt IV, Sayı 2, sf: 101-122, Ankara.
- Blaga, Rafael. (1997). *İran Halkları El Kitabı*. Yayımlandığı yer ve yayınevi belirsiz.
- Bosnalı, Sonel. (2007). *İran Azerbaycan Türkçesi –Toplumdilbilimsel Bir İnceleme*. İstanbul: Kebikeç Yayınları.
- Bostancı, Naci. (2003). "Toplum ve Kültür," *Sosyolojiye Giriş*. Ed. İhsan Sezal, Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- Bünyadov, Ziya. (1989). *VII-IX Asırlarda Azerbaycan*. Bakü: Azereşr Yayınları.
- Celil, Abdürreşit. (2002). *Sarı Uygurların Sosyo-Kültürel Yapısı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Chaney, David. (2002). *Cultural Change and Everyday Life*. Palgrave Macmillan. URL: <http://site.ebrary.com/lib/hacettepe/docDetail.action?docID=10076819> (15.15.2008).

- Charny, Israel W. (2000). *Encyclopedia of Genocide*. Volume 1, ABC-CLIO Ltd. http://books.google.com.tr/books?id=8Q30HcvCVuIC&pg=PA7&lpg=PA7&dq=Genocide:+Toward+a+Functional+Definition&source=bl&ots=jXfsKvfQll&sig=XhiVoEM4PgF4ccTdH5z75aGZkww&hl=tr&ei=CZyLSvy9NJ3KnAPIrbGaBA&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2#v=onepage&q=&f=false (20.08.2009).
- Cornell, Stephen & Hartmann, Douglas. (1998). *Ethnicity and Race*. Londron: Pine Forge Pres.
- Çavuşoğlu, Naz. (2001). *Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları*. İstanbul: Su Yayınları.
- Çoban, Savaş. (2005). *Küreselleşme Ulus-Devlet Azınlık ve Dil*. İstanbul: Su Yayınları.
- Daverniya, Abbas. (2006). *Ellel ve Şaheshaye Teğyire Zeban-e Torkhaye Tehran* (Tahran Türklerinin Dillerinin Değişmesinin Nedenleri ve Ölçütleri), Tahran: yayınlayan yazarın kendisi.
- DiRenzo, Gordon J. (1977). "Socialization, Personality, and Social Systems" *Annual Review of Sociology*. Vol. 3, pp. 261–295, Annual Reviews. URL: <http://www.jstor.org/stable/2945938> (21.08.2009).
- Edgar, Andrew & Sedgwick, Peter. (2007). *Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar*. Çev. Mesut Karaşahan, İstanbul: Açılım Kitap.
- Eisenstadt, S. N. (1995). *The Absorption of Immigrants*. Glencoe: The Free Press.
- Erdebili, Ali Reza. (1999). "Dadname-ye Azerbaycan" (Azerbaycan'ın Haykırış Mektubu), *Tribun Dergisi*. sayı 4, Sonla-İsveç: Areş Yayınları.
- Erdentuğ, Nermin. (1977). *Sosyal Adet ve Gelenekler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Erol, Osman. (2007). *İran İç Politikasında Azerbaycan Türkleri 1906-2006*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Geertz, Clifford. (1993). *The Interpretation of Cultures*. Londra: Fontana Press.
- Giddens, Anthony. (2000). *Sosyoloji*. Çev. Hüseyin Özel ve diğerleri, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gordon, Milton. (1964). *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press.
- Güneyli, Yılmaz. (2002). "İran'da Etnik Bölgeler Arasında Sosyo-Ekonomik Eşitsizlik," *Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*. Cilt IV, Sayı 2, sf: 123-150, Ankara.
- Güvenç, Bozkurt. (1999). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Haviland, William A. (2002). *Kültürel Antropoloji*. Çev. İnan Deniz & Erguvan Sarıoğlu, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Hechter, Michael. (1975). *Internal Colonialism*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Heyet, Cavad. (1994). "Azerbaycan'ın Adı ve Sınırları." *TİKA; Avrasya Etüdları*. Cilt 1, Sayı 2, sf: 94-100, Ankara: Öncü Basımevi.
- Heyet, Cavad. (2004). "Azerbaycan'ın Türkleşmesi," *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. Cilt 1, sayı 1, Ankara: Ank. Üni. DTCTF.
- Heyet, Mohammad Reza. (2005). *19.Yüzyıldan Günümüze İran'da Türkçe Basın-Yayın Hayatı*. Ankara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Hippler, Jochen. (ed.) (2007). *Ulus İnşası*. Çevirenler; Algan Sezgin Türedi ve Burhan Şaylı, İstanbul: Versus Kitap.

- Hutnik, Nimi. (1991). *Ethnic Minority Identity*. Oxford Science Publications, Oxford: Clarendon Press.
- İzgi, Özkan. (1982). "Orta Asya'nın Türkleşmesi," *Tarih Enstitüsü Dergisi*. sayı 12, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebyat Fakültesi Matbaası.
- Kafesoğlu, İbrahim. (1997). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kesrevi, Ahmad. (1925). *Azeri Ya Zebane Bastane Azerbaycan*. Tahran: URL: www.kasravi.info/ketabs/azari-zabane-bastan.pdf (22.08.2009).
- Kivisto, Peter. (2004). "Inclusion Parsons and Beyond," *Acta Sociologica*. Vol 47(3): 291–297, DOI: 10.1177/0001699304046224, Copyright X 2004 Scandinavian Sociological Association and SAGE (London, Thousand Oaks, CA and New Delhi). URL: www.sagepublications.com (03/12/2008).
- Kroeber, A. L. & Parsons, Talcott. (1958). "The Concepts of Culture and Social System," *American Sociological Review*. XXIII.
- Kurtkan, Amiran. (1976). *Genel Sosyoloji*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Kurubaş, Erol. (2006). *Asimilasyondan Tanınmaya: Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Lefebvre, Henri. (1998). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. Fransızca'dan Çeviren: Işın Gürbüz. İstanbul: Metis Yayınları.
- Lightfoot, Kent G. (2004). *Indians, Missionaries, and Merchants : The Legacy of Colonial Encounters on the California Frontiers*. Ewing, NJ, USA: University of California Press. URL: <http://site.ebrary.com/lib/hacettepe/Doc?id=10074321> (05.05.2008).
- Malinowski, Bronislaw. (1992). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*. Çev. Saadet Özkal, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

- Marshall, Gordon. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akinhay & Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Merton, Robert K. (1968). *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press.
- Michaels, Eric. (1994). *Bad Aboriginal Art and Other Essays: Tradition, Media, and Technological Horizons*. Minneapolis, MN, USA: University of Minnesota Pres. URL: <http://site.ebrary.com/lib/hacettepe/Doc?id=10159435> (20.08.2009).
- Naylor, Larry L. (1998). *American Culture: Myth and Reality of a Culture of Diversity*. Greenwood Press URL: <http://books.google.com.tr/books?id=TdnLwosUWGwC&pg=PA95&dq=culturati on#v=onepage&q=culturation&f=false> (21.08.2009).
- Nauck, Bernhard & Fuss, Daniel. (2008). "Intergenerational Transmission Social Capital and Interethnic Contact in Immigrant Families," *Theoretical Approaches to Cultural Transmission*. IACCP Bremen.
- O'Flannery, Ethna. (1961). "Social and Cultural Assimilation," *The American Catholic Sociological Review*. Vol. 22, No. 3, pp. 195-206, Published by: Association for the Sociology of Religion, Inc., URL: <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/3709117.pdf> (Alınma tarihi: 02.12.2008).
- Oran, Baskın. (2000). *Küreselleşme ve Azınlıklar*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Özdek, Refik. (2001). *Türkün Kızıl Kitabı*. Azerbaycan Türkçesine Çeviren: Hasan Gül Mehmet, Tebriz: Akhter Yayınları.
- Özkalp, Enver. (1986). *Sosyolojiye Giriş Dersleri*. Eskişehir: Anadolu Üniv.-Eğitim, Sağlık ve Dil Araşt. Çalışmaları Vakfı Yayınları.
- Özönder, M. Cihat. (1984). "Kültür Bütünleşmesi ve Alt-Kültür Grupları Hakkında Düşünceler," *Türk Kültür Araştırmaları*. Yıl XXII/1-2, sf: 132-152, Ankara.

- Özşahin, Merih. (2007). *Güney Azerbaycan'da Bağımsızlık Hareketleri ve Güney Azerbaycan'ın Türk Dünyası İçin Önemi*. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Strateji Bilimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Parsons, Talcott. (1951). *The Social System*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Parsons, Talcott. (1954). "Revised Approach to Theory of Social Stratification," *Essays in Sociological Theory*. New York: Free Press, Sf. 386–439.
- Parsons, Talcott. (1966). *Societies: Evolutionary and Comparative Perspectives*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Parsons, Talcott. (1967). *The Structure of Social Action*. 5. Baskı, New York: Free Press.
- Parsons, Talcott. (1967a). "Some Reflections on the Place of Force in Social Process," *Sociological Theory and Modern Society*. New York: Free Press, sf: 264–296.
- Parsons, Talcott. (1967b). "On the Concept of Political Power," *Sociological Theory and Modern Society*. New York: Free Press, sf: 297–354.
- Parsons, Talcott. (1967c). "Full Citizenship for the Negro American?" *Sociological Theory and Modern Society*. New York: Free Press, sf: 422–465.
- Parsons, Talcott. (1967d). "On the Concept of Influence," *Sociological Theory and Modern Society*. New York: Free Press. sf: 355–382.
- Parsons, Talcott. (1967e). "Evolutionary Universals in Society," *Sociological Theory and Modern Society*. New York: Free Press, sf: 490–520.
- Parsons, Talcott. (1971). *The System of Modern Societies*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

- Poggi, Gianfranco. (2007). *Modern Devletin Gelişimi*. 4. Baskı, Çev. Şule Kut ve Binnaz Toprak, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Popenoe, David. (1974). *Sociology*. 2. Baskı, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.
- Poulton, Hugh. (1993). *Balkanlar: Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler*. Çev. Yavuz Alogan. İstanbul: Sarmal Kitabevi.
- Rodríguez, Jeanette. (2007). *Cultural Memory: Resistance, Faith and Identity*. Austin, TX, USA: University of Texas Press. URL: <http://site.ebrary.com/lib/hacettepe/Doc?id=10245779>.
- Rudrappa, Sharmila. (2004). *Ethnic Routes to Becoming American: Indian Immigrants and the Cultures of Citizenship*. New Brunswick, NJ, USA: Rutgers University Press. URL: <http://site.ebrary.com/lib/hacettepe/Doc?id=10075360> (20.08.2009).
- Sautman, Barry. (2006). "Cultural Genocide in International Context," *Cultural Genocide and Asian State Peripheries*. Derleyen: Barry Sautman, Gordonsville, VA, USA: Palgrave Macmillan. URL: <http://site.ebrary.com/lib/hacettepe/Doc?id=10167477> (20.08.2009).
- Shaffer, Brenda. (2002). *Borders and Brethren: Iran and the Challenge of Azerbaijani Identity*. Cambridge: MIT Press.
- Shaffer, Brenda. (2000). "The Formation of Azerbaijani Collective Identity in Iran," *Nationalities Papers*. Volume 28, Issue 3, September, pages 449 – 477. URL: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=2&hid=3&sid=35a68382-1414-4310-8f82-42928a5ccd49%40sessionmgr110> (15.09.2009).
- Simpson, George Eaton & Yinger, J. Milton. (1965). *Racial and Cultural Minorities: An Analysis of Prejudice and Discrimination*. 3. Baskı, New York: Harper & Row.

- Somersan, Semra. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Smith, Philip. (2007). *Kültürel Kuram*. Çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu, İstanbul: Babil Yayınları.
- Smith, Hayden P. & Bohm, Robert M. (2007). "Beyond Anomie: Alienation and Crime," Published online: 6 December 2007, Springer Science+Business Media B.V. 2007. URL: <http://www.springerlink.com/content/f288214285376321/fulltext.pdf>.
- Spuler, Berthold. (1987). *İran Moğolları*. Ankara: TTK Yayınları.
- Stein, D. Stuart. (2003a). "Culturecide," *Encyclopedia of Race and Ethnic Studies*. Edited by Ellis Cashmore, Routledge, URL: <http://www.ess.uwe.ac.uk/genocide/culturecide.htm> (10.04.2009).
- Swingewood, Alan. (1998). *Cultural Theory and The Problem of Modernity*. New York: Palgrave.
- Şabanzade, Bahman. (2005). "Ahmet Kesrevi ve Ulusal Birlik Düşüncesi; Tek Bayrak, Tek Din, Tek Dil," Çeviren; Olcay Nebioğlu, *Güney Azerbaycan: Sosyal, Kültürel ve Siyasal Araştırmalar Dosyası*. Sayı 5, İstanbul, Arı Matbacılık.
- Teske, Raymond H. C. & Nelson, Bardin H. (1974). "Acculturation and Assimilation: A Clarification," *American Ethnologist*. Vol. 1, No. 2, pp. 351–367. Blackwell Publishing on behalf of the American Anthropological Association. URL: <http://www.jstor.org/stable/643554> (Alınma tarihi: 04.07.2008).
- Togan, Zeki Velidi. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: Ederun Yayınları.
- Turhan, Mümtaz. (1997). *Kültür Değişmeleri*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Türkdoğan, Orhan. (1997). *Etnik Sosyoloji*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Vassaf, Gündüz. (2002). *Daha Sesimizi Duyurmadık*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Williams, Raymond. (2006). *Anahtar Sözcükler*. Çev. Savaş Kılıç, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yeğenoğlu, Medya. (1998). "Çokkültürlülük Disiplinlerarasılık mıdır?" *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek*. Defter ve Toplum ve Bilim Dergileri Ortak Çalışma Grubu, İstanbul: Metis Yayınları.

Zanden, Vander & Wilfrid, James. (1983). *American Minority Relations*. 4. Baskı. New York: Alfred A. Knopf.

İnternet Kaynakları

http://2.bp.blogspot.com/_bd_mgE1dVxA/SkMKNuCWjwI/AAAAAAAAAFRA/uqfTOd-Tkbq/s1600-h/Iran_Map.jpg

<http://www.mapsofworld.com/iran/iran-political-map.html#>

<http://www.oyrenci.com/News.aspx?newsId=5782> (05.02.2009).

<http://www.oyrenci.com/News.aspx?newsId=5943> (20.02.2009).

<http://www.oyrenci.com/News.aspx?newsId=6726> (21.05.2009).

<http://www.oyrenci.com/News.aspx?newsId=6927> (06.06.2009).

http://www.sci.org.ir/content/userfiles/_sci/sci/SEL/baravord/75-85.xls

http://www.sci.org.ir/content/userfiles/_census85/census85/natayeji/15ostan/Tab15_Ost03.xls

http://tabriz.irib.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=753&Itemid=467
(25.09.2009).

http://tabriz.irib.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=760&Itemid=463

(25.09.2009).

http://tabriz.irib.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=685&Itemid=305

(25.09.2009).

EKLER

EK 1:

ANKET FORMU

1. Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

2. Yaşınız:

20-24() 25-29() 30-34() 35-39() 40-44() 45-49() 50-54() 55-59() 60 ve üstü()

3. Medeni durumunuz: Bekar() Evli() Boşanmış() Eşi ölmüş() Ortak yaşam()

4. Eğitim düzeyiniz:

İlkokul ()	Üniversite ()
Ortaokul ()	Yüksek lisans (Master) ()
Lise ()	Doktora ()

5. Üniversitede öğrenciykeniz, hangi şehirde?

6. En uzun süre yaşadığınız şehrin adını yazınız

7. Gelir düzeyiniz:

8. Sizce gelir düzeyiniz aşağıdakilerden hangi grupta yer alır?

Yoksul ()
Alt ()
Orta ()
Üst ()

9. Mesleğiniz nedir?

10. Annenizin mesleği nedir?

11. Babanızın mesleği nedir?

12. Annenizin eğitim düzeyi:

Okur-yazarlığı yok ()	Lise ()
İlkokul ()	Üniversite ()
Ortaokul ()	Yüksek lisans ve üstü ()

13. Babanızın eğitim düzeyi:

Okur-yazarlığı yok ()	Lise ()
------------------------	----------

İlkokul () Üniversite ()
Ortaokul () Yüksek lisans ve üstü ()

14. Türkçe'niz ne seviyede?

	Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	Hiç yok
Konuşma					
Okuma					
Yazma					

15. Farsça'nız ne seviyede?

	Çok iyi	İyi	Orta	Kötü	Hiç yok
Konuşma					
Okuma					
Yazma					

16. Türk arkadaş ve yakınlarınıza yazdığınız mektup, kısa mesaj ve e-mail'leri daha çok hangi dilde yazarsınız?

Türkçe ()
Farsça ()
Her iki dilde ()

17. Daha çok hangi televizyon kanallarını izlemeyi tercih ediyorsunuz?

Türkçe yayın yapan ()
Farsça yayın yapan ()
Her iki dilde yayın yapan ()

18. Tercih ettiğiniz televizyon kanallarını izleme nedeninizi önem sırasına göre 1'den 3'e doğru sıralayınız.

İşime yarayan bilgileri ancak bu kanallarda buluyorum. ()
Güncel olayları anında takip edebiliyorum. ()
Farklı alanlara yönelik çok çeşitli programları bulabiliyorum. ()
Diğer

19. Daha çok hangi dilde yazılı medyayı takip ediyorsunuz?

Türkçe ()
Farsça ()
Her iki dilde ()

20. Tercih ettiğiniz dildeki yayınları okuma nedeninizi önem sırasına göre 1'den 3'e doğru sıralayınız.

İşime yarayan bilgileri ancak bu yayınlarda buluyorum. ()
Güncel olayları anında takip edebiliyorum. ()
Farklı alanlara yönelik çok çeşitli konuları bulabiliyorum. ()
Diğer

21. Hangi dilde yayınlanan kitapları okumayı tercih ediyorsunuz?

- Türkçe
 Farsça
 Her iki dilde

22. Tercih ettiğiniz dildeki kitapları okuma nedeninizi önem sırasına göre 1'den 3'e doğru sıralayınız.

- İşime yarayan bilgileri ancak bu kitaplarda buluyorum.
 Güncel bilgileri anında takip edebiliyorum.
 Farklı alanlara yönelik çok çeşitli konuları bulabiliyorum.
 Diğer

23. Eşinizin farklı bir etnik kökenden olması sizin için önemli mi?

- Evet Hayır

24. Yukarıdaki soruya cevabınız 'Evet' ise hangi etnik kökenden olmasını istersiniz?

- Türk
 Fars
 Diğer

25. Çocuklarınızın evlenecekleri kişinin farklı bir etnik kökenden olması sizin için önemli mi?

- Evet Hayır

26. Yukarıdaki soruya cevabınız 'Evet' ise hangi etnik kökende kişilerle evlenmelerini tercih edersiniz?

- Türk
 Fars
 Diğer

27. Aile ortamında birbirinizle Farsça konuşur musunuz?

- Genellikle
 Bazen
 Hiçbir zaman

28. Komşunuzun Fars olması sizi rahatsız eder mi?

- Evet, rahatsız eder.
 Kısmen rahatsız eder.
 Hayır, rahatsız etmez.

29. Fars komşunuz olsa, onunla hangi dilde iletişim kurmayı tercih edersiniz?

- Farsça ()
 Türkçe ()
 Her iki dilde ()

30. Farslıların arasında kendinizi yabancı hisseder misiniz?

- Evet ()
 Kısmen ()
 Hayır ()

31. Tatilinizi daha çok hangi bölgelerde geçiriyorsunuz?

- Tarihi Azerbaycan bölgesinde ()
 Fars bölgelerinde ()
 Yurt dışında ()

32. Türk kültür değerlerini öğrendiğiniz ortamları önem derecesine göre 1, 2, 3, 4 ve 5 olarak sıralayınız.

- Aile ortamı ()
 Arkadaş ortamı ()
 Okul ortamı ()
 Kitle iletişim araçları ()
 İnternet ortamı ()

33. Etrafınızdakilerin ilgisini çekmek için Türk arkadaşlarınızla Farsça konuştuğunuz oluyor mu?

- Evet ()
 Bazen ()
 Hayır ()

34. Etrafınızdakilerin ilgisini çekmek için Farslarla arkadaşlık ettiğiniz oluyor mu?

- Evet ()
 Bazen ()
 Hayır ()

35. Şu andaki dost çevreniz/sosyal çevreniz kimlerden oluşuyor?

- Türk ()
 Fars ()
 Türkler ve Farslar ()
 Diğer ()

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
36. Türkçe dünyanın en güçlü dillerinden biridir.					
37. İranlılar olarak Farsça ile övünmeliyiz.					

38. Azerbaycan Türk şair ve yazarlarından kaç tanesini biliyorsunuz?

- Hiç bilmiyorum. ()
 1 kişi ile 5 kişi arası biliyorum. ()
 6 kişiden fazlasını biliyorum. ()

39. Azerbaycan Türkçesinde yazılmış kaç eser okudunuz?

- Hiç okumadım. ()
 1 eser ile 5 eser arasında okudum. ()
 6 ve daha fazla eser okudum. ()

40. Azerbaycan Türk mimari eserlerinden kaç tanesini biliyorsunuz?

- Hiç bilmiyorum. ()
 1 eser ile 5 eser arasında biliyorum. ()
 6 ve daha fazla eser biliyorum. ()

41. Fars kültürü unsurlarını öğrenmek yerine, Türk kültürü unsurlarını öğrenmeyi daha önemli buluyorum.

- Katılıyorum ()
 Kısmen katılıyorum ()
 Katılmıyorum ()

42. Türk geleneklerini devam ettirme açısından aşağıdakilerden hangisi sizin için daha uygundur?

- Türk geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum. ()
 Türk geleneklerine bağlı bir şekilde yaşamaya çalışıyorum. ()
 Türk geleneklerine herhangi bir bağlılığım yok. ()

43. Fars geleneklerinin hayatınızdaki yeri nedir?

- Fars geleneklerine güçlü bir bağlılık içinde yaşıyorum. ()
 Fars geleneklerine bağlı bir şekilde yaşamaya çalışıyorum. ()
 Fars geleneklerine herhangi bir bağlılığım yok. ()

44. Genellikle hangi tür müzik dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz.)

Azerbaycan Türk müziği çeşitlerinden; Pop () Klasik () Halk () Rock ()

Türkiye Türk müziği çeşitlerinden; Pop () Klasik () Halk () Rock ()
 Fars müziği çeşitlerinden; Pop () Klasik () Halk () Rock ()
 Yabancı müzik çeşitlerinden; Pop () Klasik () Jazz () Rock ()

45. Boş zamanlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

46. Boş zamanlarınızı bu şekilde değerlendirmekten memnun musunuz?

Evet ()

Hayır () Çünkü,

47. Muharrem ve Ramazan aylarında Fars usulü Farsça mersiye dinlemek yerine, Türk usulü Türkçe mersiye dinlemeyi tercih ederim.

Kesinlikle katılıyorum ()

Katılıyorum ()

Kararsızım ()

Katılmıyorum ()

Kesinlikle katılmıyorum ()

48. Düşünleri ve yas törenlerini nasıl uyguluyorsunuz?

Türk kültüründeki gibi ()

Fars kültüründeki gibi ()

49. Düşünlerin ve yas törenlerinin nasıl uygulanmasını tercih edersiniz?

Türk kültüründeki gibi ()

Fars kültüründeki gibi ()

50. Okullarda Türkler için eğitim dili sizce hangisi olmalıdır?

Türkçe ()

Farsça ()

Batı dilleri (İngilizce, Fransızca, Almanca gibi) ()

Diğer

51. Okullarda eğitim dilinin Farsça oluşu Türklerin başarı düzeyini nasıl etkilemektedir?

Olumlu yönde etkilemektedir ()

Olumsuz yönde etkilemektedir ()

Diğer

52. Kimlerle ekonomik ve ticari ilişkiler kurmak daha güvenilirdir?

Türklerle ()

Farslarla ()

Fark etmez ()

Diğer ()

53. Alışverişlerinizde hangi bölgelerde üretilmiş ürünleri satın alıyorsunuz?

Türk bölgelerinde üretilmiş ürünleri ()

Fars bölgelerinde üretilmiş ürünleri ()

Fark etmez ()

Diğer ()

54. İş fırsatlarını değerlendirme konusunda sizce kimler daha başarılıdır?

Türkler ()

Farslar ()

Fark etmez ()

55. Hangi bölgede çalışmak daha karlıdır?

Türk bölgelerinde ()

Fars bölgelerinde ()

Fark etmez ()

Diğer ()

56. Türkler hakkında söylenen fıkralar var mı?

Evet ()

Hayır ()

57. Sizce bu fıkralar gerçekleri yansıtıyor mu?

Evet ()

Kısmen ()

Hayır ()

58. Sizce hangi kimliği korumak ve devam ettirmek daha önemlidir?

Türk kimliğini ()

Fars kimliğini ()

İranlı kimliğini ()

Diğer

59. Sizce kültürel haklar açısından Farslar ile Türkler eşit haklara sahipler mi?

Evet ()

Kısmen ()

Hayır ()

60. Yasal uygulamalar konusundaki düşünceniz nedir?

Yasaların uygulanmasına ilişkin herhangi bir sorun yok.()

Yasaların uygulanmasına ilişkin sorun var. () Çünkü